50 YILDA DEVRİÂLEM

Nurol'un Dünyası

© Yayım hakları Nurol Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı'na aittir. İzin alınmadan hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin bir kısmı ya da tümü yeniden üretilemez ya da dağıtılamaz.

Bu kitabın tüm geliri Nurol Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı'na aittir.

ISBN: 978-975-509-932-3
Ankara, 2016

Yayına Hazırlık : Arkadaş Yayınevi
Kapak Tasarımı : Lodos Grup
Baskı : Ofset Fotomat
24. Cadde 729. Sokak No:17
06370 İvedik / Ankara

Matbaa Sertifika No: 28367

50 YILDA DEVRİÂLEM

Nurol'un Dünyası

NURETTİN
ÇARMIKLI

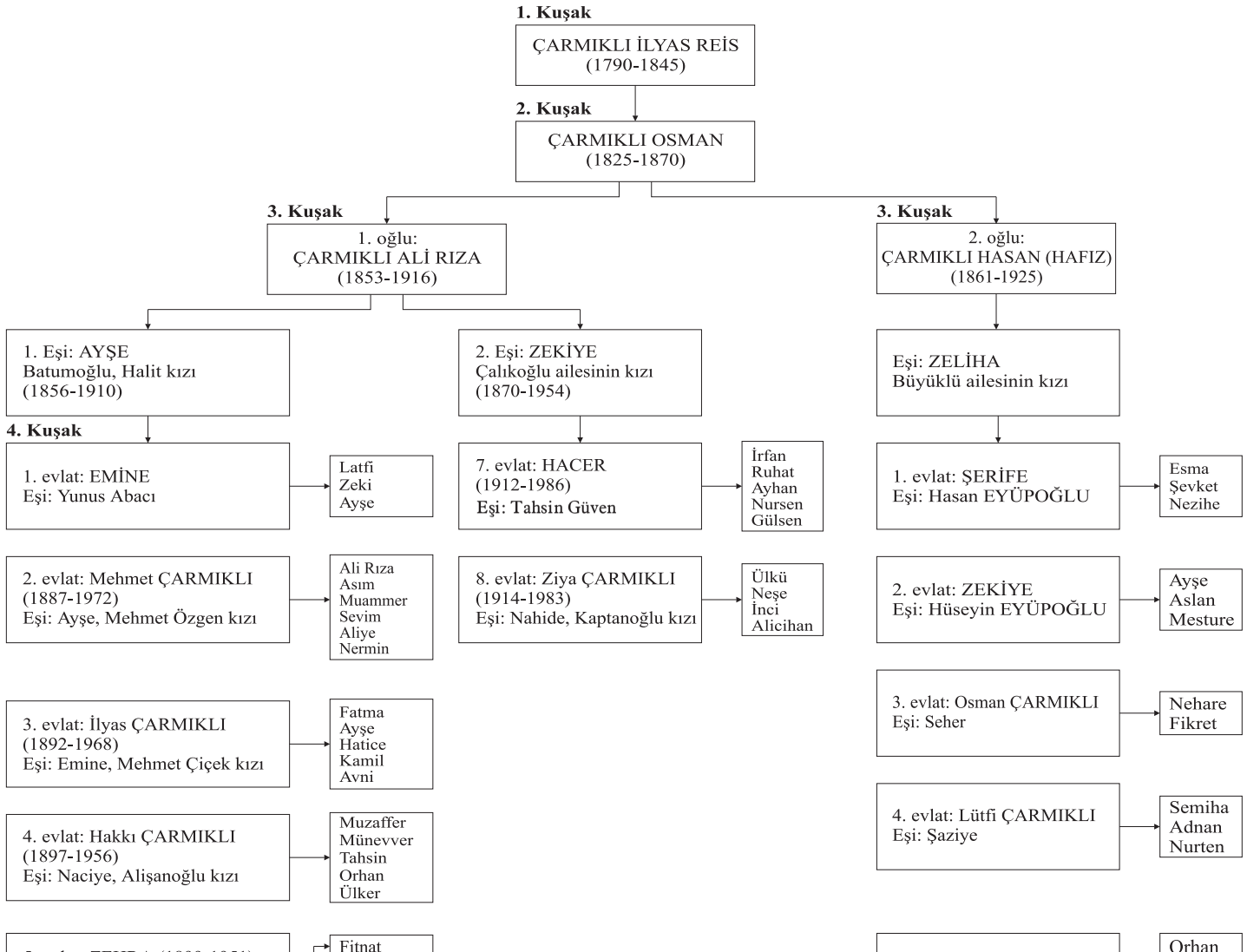
Nuretttin Çarmıklı

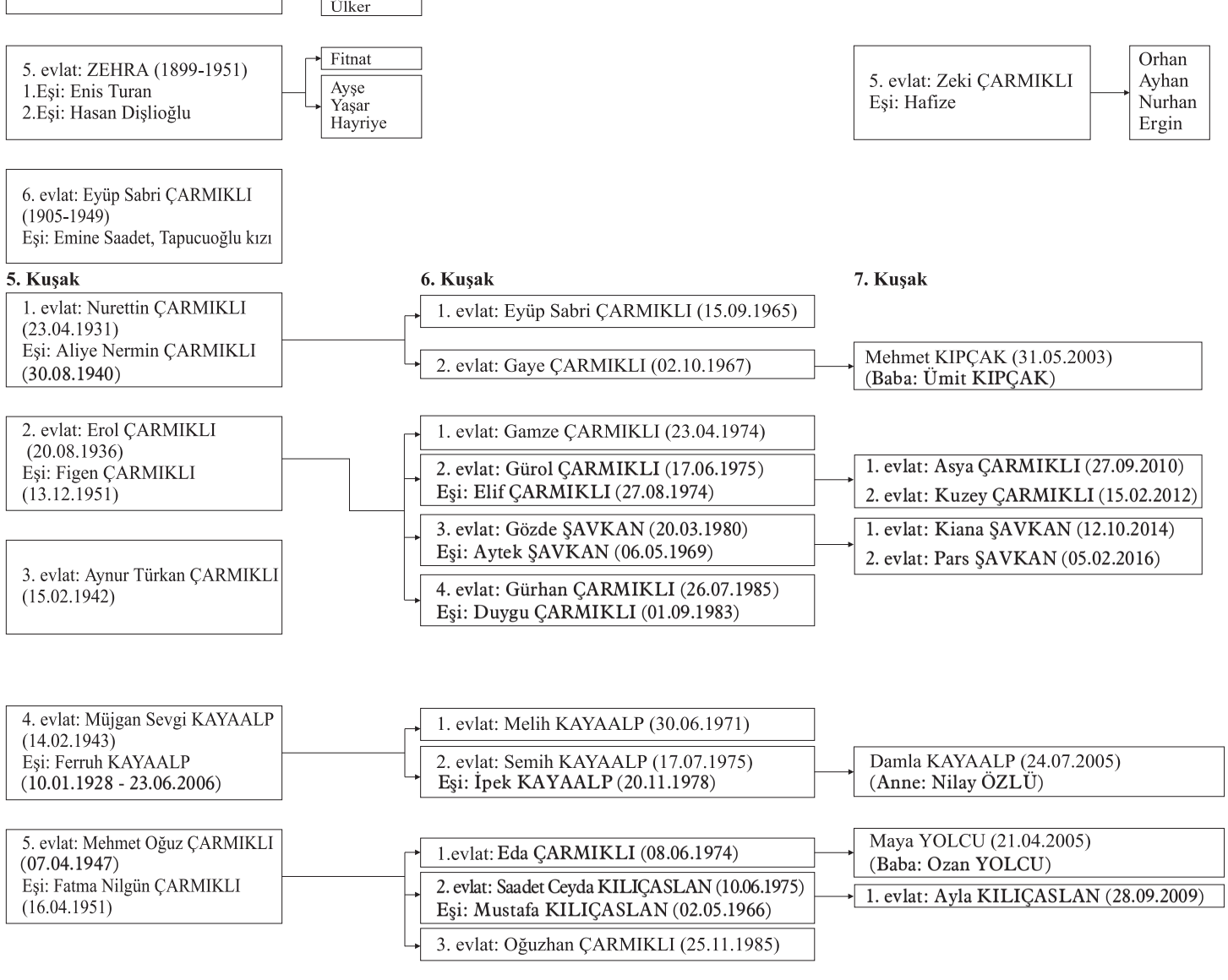

Erol - Nurettin - M. Oğuz Çarmıklı

Erol Çarmıklı, Sevgi Kayaalp (Çarmıklı), M. Oğuz Çarmıklı, Türkan Çarmıklı
ve Nurettin Çarmıklı

1. Kuşak
ÇARMIKLI İLYAS REİS
(1790-1845)
2. Kuşak
ÇARMIKLI OSMAN
(1825-1870)
3. Kuşak
1. oğlu:
ÇARMIKLI ALİ RIZA
(1853-1916)
3. Kuşak
2. oğlu:
ÇARMIKLI HASAN (HAFIZ)
(1861-1925)
1. Eşi: AYŞE
Batumoğlu, Halit kızı
(1856-1910)
2. Eşi: ZEKİYE
Çalıkoğlu ailesinin kızı
(1870-1954)
Eşi: ZELİHA
Büyüklü ailesinin kızı
4. Kuşak
1. evlat: EMİNE
Eşi: Yunus Abacı
Latfi
Zeki
Ayşe
7. evlat: HACER
(1912-1986)
Eşi: Tahsin Güven
İrfan
Ruhat
Ayhan
Nursen
Gülsen
1. evlat: ŞERİFE
Eşi: Hasan EYÜPOĞLU
Esma
Şevket
Nezihe
2. evlat: Mehmet ÇARMIKLI
(1887-1972)
Eşi: Ayşe, Mehmet Özgen kızı
Ali Rıza
Asım
Muammer
Sevim
Aliye
Nermin
8. evlat: Ziya ÇARMIKLI
(1914-1983)
Eşi: Nahide, Kaptanoğlu kızı
Ülkü
Neşe
İnci
Alicihan
2. evlat: ZEKİYE
Eşi: Hüseyin EYÜPOĞLU
Ayşe
Aslan
Mesture
3. evlat: İlyas ÇARMIKLI
(1892-1968)
Eşi: Emine, Mehmet Çiçek kızı
Fatma
Ayşe
Hatice
Kamil
Avni
3. evlat: Osman ÇARMIKLI
Eşi: Seher
Nehare
Fikret
4. evlat: Hakkı ÇARMIKLI
(1897-1956)
Eşi: Naciye, Alişanoğlu kızı
Muzaffer
Münevver
Tahsin
Orhan
Ülker
4. evlat: Lütfi ÇARMIKLI
Eşi: Şaziye
Semiha
Adnan
Nurten
Fitnat
Orhan

Ülker
5. evlat: ZEHRA (1899-1951)
1.Eşi: Enis Turan
2.Eşi: Hasan Dişlioğlu
Fitnat
Ayşe
Yaşar
Hayriye
5. evlat: Zeki ÇARMIKLI
Eşi: Hafize
Orhan
Ayhan
Nurhan
Ergin
6. evlat: Eyüp Sabri ÇARMIKLI
(1905-1949)
Eşi: Emine Saadet, Tapucuoğlu kızı
5. Kuşak
6. Kuşak
7. Kuşak
1. evlat: Nurettin ÇARMIKLI
(23.04.1931)
Eşi: Aliye Nermin ÇARMIKLI
(30.08.1940)
1. evlat: Eyüp Sabri ÇARMIKLI (15.09.1965)
2. evlat: Gaye ÇARMIKLI (02.10.1967)
Mehmet KIPÇAK (31.05.2003)
(Baba: Ümit KIPÇAK)
2. evlat: Erol ÇARMIKLI
(20.08.1936)
Eşi: Figen ÇARMIKLI
(13.12.1951)
1. evlat: Gamze ÇARMIKLI (23.04.1974)
2. evlat: Gürol ÇARMIKLI (17.06.1975)
Eşi: Elif ÇARMIKLI (27.08.1974)
1. evlat: Asya ÇARMIKLI (27.09.2010)
2. evlat: Kuzey ÇARMIKLI (15.02.2012)
3. evlat: Gözde ŞAVKAN (20.03.1980)
Eşi: Aytek ŞAVKAN (06.05.1969)
1. evlat: Kiana ŞAVKAN (12.10.2014)
2. evlat: Pars ŞAVKAN (05.02.2016)
3. evlat: Aynur Türkan ÇARMIKLI
(15.02.1942)
4. evlat: Gürhan ÇARMIKLI (26.07.1985)
Eşi: Duygu ÇARMIKLI (01.09.1983)
4. evlat: Müjgan Sevgi KAYAALP
(14.02.1943)
Eşi: Ferruh KAYAALP
(10.01.1928 - 23.06.2006)
1. evlat: Melih KAYAALP (30.06.1971)
2. evlat: Semih KAYAALP (17.07.1975)
Eşi: İpek KAYAALP (20.11.1978)
Damla KAYAALP (24.07.2005)
(Anne: Nilay ÖZLÜ)
5. evlat: Mehmet Oğuz ÇARMIKLI
(07.04.1947)
Eşi: Fatma Nilgün ÇARMIKLI
(16.04.1951)
1.evlat: Eda ÇARMIKLI (08.06.1974)
2. evlat: Saadet Ceyda KILIÇASLAN (10.06.1975)
Eşi: Mustafa KILIÇASLAN (02.05.1966)
3. evlat: Oğuzhan ÇARMIKLI (25.11.1985)
Maya YOLCU (21.04.2005)
(Baba: Ozan YOLCU)
1. evlat: Ayla KILIÇASLAN (28.09.2009)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 15

GİRİŞ 23

İRAN'I KISKANIRDIM 33

BEN DARBEYİ İYİ BİLİRİM 51

FETHULLAH'IN GÜCÜNÜ AMERİKA'DA GÖRDÜM 59

AMERİKA'YLA İŞ YAPMAK 64

ORTA DOĞU SEFERLERİ 82

KRALLARA YÖN VEREN ADAM: LÜTFÜ AKDOĞAN 89

MAMAK'TAN SUUDİ ARABİSTAN'A 94

DAVOS HATIRINA BEDAVA KAHVE 101

ARAP DÜNYASINDA BİR BAŞKA DÜNYA: KÖRFEZİN EMİRLİKLERİ 107

UMMAN 107

KATAR 109

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ 111

Abu Dabi 113

Dubai 114

ÖNCE İNSAN OLMAK LAZIM 117

ARAP DÜNYASININ FRANSIZ YÜZÜ 120

KUZEY AFRİKA 120

CEZAYİR 121

KADDAFİ'YE İNANAMADIM! 134

GİTTİM GÖRDÜM Kİ KAZABLANKA DİYARBAKIR 141

IRAK'TA KORKUYU YAŞADIK 148

ATEŞ ALTINDA İŞ YAPMAK 155
AFGANİSTAN 155
PAKİSTAN 162
TÜRK İŞADAMLARININ ORTA ASYA SEFERLERİ 165
TÜRKMENBAŞI'NIN KIRGINLIĞI 175
BALKANLAR VE DOĞU AVRUPA 181
YURT DIŞINA ÇIKMAK AY'A GİTMEK GİBİYDİ 186
GÜRCİSTAN'A HAYRAN OLDUM 191
ŞEVARNADZE: BİR BÜYÜK DEVLET ADAMI 195
STALİN'İN GİZLİ POLİS ŞEFİ BERİA'NIN MALİKÂNESİ 201
BATUM'DA NURETTİN ÇARMIKLI CADDESİ 209
ZIRHLI ARAÇLAR GİTMEDEN PARASI GELDİ 215
RESSAM DİN ADAMI, ARANAN DEVLET BAŞKANI 217
YURT DIŞINDA ÇALIŞAN İŞADAMLARI İÇİN BAKANLIK KURULSUN 222
AİLEM OLMADAN ASLA 233
ÖNÜMÜZE BAKIYORUZ 245
SON SÖZ: HEDEF 100. YIL 252
DİZİN 257
ALBÜM 267

ÖNSÖZ

Tam 10 yıl önce, 2006 yılında, hayatımı ve anılarımı anlattığım *Babama Söz Verdim* kitabımı yazmıştım. Hayatım ve anılarım... Hepsi büyük ölçüde işten ibaret.

O kitabımı okuyanlar, hayatımda NUROL'dan, kardeşlerimle birlikte bugüne getirdiğimiz şirketten ve çalışmaktan başka pek bir şey olmadığını görmüşlerdir.

Kendimden söz etmeyi fazla sevmeyen, medyada görünür olmaktan hep kaçınmış biri olarak, o kitap benim ilk ve en uzun iç döküşümdü.

"Nurettin Çarmıklı kimdir?" sorusuna en kapsamlı cevaptı.

Babama Söz Verdim'i okuyup da, benim kim olduğuma dair sorunun cevabını bulanlar fark etmiştir ki, ben –belki de ne yazık ki demeliyim– büyük ölçüde çalışma hayatından ibaretim.

O yüzden, *Babama Söz Verdim* benim hayatım ve anılarım olması yanında, NUROL'un da 40 yılının özetiydi. NUROL'un 40. yaşı kutlanırken, benim ağzımdan bir tür şirket tarihi de yazılmış oldu.

Şimdi, 10 yıl sonra, NUROL'un 50. yaşını kutluyoruz. Şirket olarak olgunluk yıllarımızdayız. Geride bırakılmış 50 yıl, benim de yaşamımın 50 yılı demek.

Çok iyi biliyorum ki, kurumların ömürleri, iyi yönetildiklerinde, insan ömrüyle kıyaslanamayacak kadar

uzun oluyor. Yine çok iyi biliyorum ki, ben göremesem de NUROL'un ikinci, üçüncü ve daha kim bilir kaçıncı 50 yılları olacak.

Geride bıraktığımız 50 yılda, Türkiye'de birkaç 50 yıl daha insanlarımıza hizmet verecek eserlere imza attık. Yollar, barajlar, köprüler, kanallar, tüneller, konutlar, zırhlı araçlar yaptık. Ürettiğimiz zırhlı araçla, bir darbenin önlenmesinde ve demokrasimizin yaşatılmasında karınca kararınca katkımız oldu.

Bu kitapta yurt içinde yaptıklarımıza değinmiyorum ama ülkede hep birlikte gurur duyacağımız dev projelere adımızı yazdık.

2013 yılında hizmete giren MARMARAY Boğaz Tüp Geçiş Projesi, 24 milyon m3 gövde dolgusu ve 1.200 MW kapasite ile yıllık 4.1 milyar kWh enerji üretecek Ilısu Barajı, Hasankeyf Grubu karayolu köprüleri, Türkiye'nin en büyük Yap-İşlet-Devret modelli altyapı yatırımlarından biri olan Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu, İzmit Körfez Geçişi Osmangazi Asma Köprüsü, Güney Yaklaşım Viyadüğü, Ordu Çevre Yolu, NUROL İnşaat kalitesiyle inşa ettiğimiz çağdaş teknolojik yapılar (Nurol Tower, Nurol Life, Nurol Park), Savunma Sanayii alanındaki üretimlerimiz, 21. Yüzyıl teknolojisi olan *"ileri teknik malzemeler"* alanında yaptığımız özgün tasarım ve üretimler...

Bunlar NUROL'un ve benim 50 yılımızın son yılların-

da yurt içinde öne çıkan işler. Geride bıraktığımız 50 yılda, içeride ve dışarıda çok sayıda başka eserler bıraktık; hepsiyle gurur duyduğumuz eserler.

50 YILDA DEVRİÂLEM — NUROL'UN DÜNYASI adını verdiğimiz bu kitap, geride bıraktığımız yıllarda daha çok yurt dışında yaptıklarımıza değiniyor.

İnsanlar gibi, şirketlerin de kendi doğdukları topraklara, anavatanlarına ayaklarını sağlam basması gerektiğine inanırım. Eğer ayağınızı sağlam bastığınız, köklerinizin sıkı sıkıya sarıldığı bir toprak, vatan yoksa, dışarıda başarı da olanaksızdır.

O nedenle, NUROL, benden sonra da yaşayacağı uzun yıllar boyunca ayakları bu topraklara, Türkiye'ye sağlam basan, kökleri anavatanı iyice sarmış bir şirket olmaya devam edecek.

Öte yandan, bir Türk şirketi olarak çalışanlarımızın ve ülkemizin gurur duyacağı büyük projeleri dünyanın her yerinde başarıyla tamamlama kapasitemiz olduğunu da biliyoruz. Geride bıraktığımız 50 yılda bunu ispatladık.

Şimdi, önümüzdeki 50 yıl ve yıllarda bunu daha da pekiştirmeyi hedeflememiz gerektiğini düşünüyorum. Bu kitap, 50 yılda dünyanın değişik ülkelerinde yaptıklarımızın hikâyesi olmakla birlikte, NUROL'da işi bizlerden devralacak yeni nesilden de bir söz isteme aynı zamanda. Onlardan NUROL'u önümüzdeki 50 yılda dünyanın sayılı şirketleri arasına sokmak için çabala-

malarını istiyorum. Başaracaklarına da inanıyorum.

Yapmaları gereken geride bıraktığımız 50 yılın tecrübelerine yaslanarak, o tecrübelerden öğrendikleri ile aldıkları iyi eğitimin sağladığı nitelikleri birleştirerek çalışmaları. Çok çalışmaları...

Her şeyden önce tecrübelerimi onlarla paylaşmak için yazdığım iki kitabı okuduklarında, NUROL'un hanesine *"Başarı"* olarak yazılmış bir şey varsa, daha doğrusu *"Başarı"* olarak yazılmış ne varsa hepsinin arkasında *"çok çalışma"* olduğunu göreceklerdir.

Holding de olsan şahıs da olsan iş hayatındaki ana prensip ciddiyet, dürüstlük ve sadakattir. Eşitlik, adalet ve vefa duyguları size her zaman yol göstermelidir. En küçük başarının bile tek başına bir insanın eseri olamayacak kadar büyük olduğunu asla unutmamak gerekir.

Biz NUROL'da, büyük işlerin ancak yönetici ve çalışanların karşılıklı güven ve dayanışması içinde başarılabileceğini kavradığımızdan sıkıca kenetlenmiş bir aile olduk.

Yönetici arkadaşlarıma, her zaman, iyi bir lider olma yolunun şu düsturdan geçtiğini söylerim: *"Usta, bütün bildiğini çıraklarına öğreten, ertesi gün de öğretilebilecek yeni bilgiler üreten insandır!"*

Babama Söz Verdim'in Önsöz'ünde şöyle yazmıştım: *"Yarım yüzyılı aşkın iş hayatım boyunca, deyim yerin-*

deyse, 'karınca gibi yaşadım'. 'Karınca gibi çalıştım' değil, 'karınca gibi yaşadım'."

Bizim yerimizi alacaklara, *"Karınca gibi yaşayın,"* derken, *"hayatınızda işten başka hiçbir şey olmasın,"* demiyorum. Tersine hayatınızı yaşayın; sanata, kültüre, sinemaya, tiyatroya, eğlenceye de vakit ayırın.

En önemlisi ailenize vakit ayırın!

Karınca gibi yaşamak, çok çalışmaktır tabii, ama unutmayın karıncalar da yaşar!

Karıncalar dünya üzerinde 80 milyon yıldır yaşıyorlar ve dünyanın her yerinde varlar. Her koşula uyum sağlamışlar. Onları dünyanın her yerinde var eden hayat tarzlarıdır.

Biz insanlardan çok daha önce, çok daha gelişmiş topluluklar, şirketlerimizin de örnek alması gereken çok daha mükemmel bir örgütlenme kurmuşlar. Onları diğer böceklerden farklı kılan da bu.

Örgütlenmelerinin, kolonilerinin bizim kurumlarımız ve şirketlerimizde örnek alacağımız özelliklerinin başında iş bölümü, uzmanlaşma ve dayanışma geliyor. Karınca kolonileri bu üç temel özellik üzerinde yükseliyor.

Aralarındaki iş bölümü kusursuz bir uzmanlaşma ve dayanışmaya yol açmış. Birbirini yeme şeklindeki yıkıcı bir rekabetten uzak, herkesin en iyi yaptığı işi, uzmanı olduğu işi yaptığı; kişisel çıkarların topluluk çıkarlarının önüne geçmediği gruplar hâlinde yaşıyorlar.

Bu yüzden insanların, insanların kurduğu şirketlerin, kurumların karınca gibi yaşaması gerektiğini düşünüyorum. *"Ben"* duygusunun yerini *"biz"* duygusunun aldığı çalışma ortamlarımız olmalı.

İş hayatımın ilk yıllarında, karınca gibi yaşamaktan, sürekli kendim koşturmayı, dur durak bilmeden kendim çalışmayı anlıyordum. Bugün artık, NUROL'un 50. yaşını kutlarken, karınca gibi yaşamanın bir şirkette en mükemmel kurumlaşmayı sağlamak olduğunu biliyorum.

Karınca gibi yaşamanın, daha nice 50. yıllarımızı kutlayabilmek için, herkesin büyük NUROL ailesinin bir ferdi olarak, *"ben"* duygusunu aşıp *"biz"* duygusuyla hareket etmesi olduğunu biliyorum.

Karınca gibi yaşamanın, mükemmel bir iş bölümü ve dayanışma içinde hepimizin en iyi yaptığı işi yapması olduğunu biliyorum.

Bu kitabı yazmak da –çünkü hiç alışkın olduğum bir iş değildi– karınca tarzıyla oldu. Çok çalışma gerektirdi. Okunduğu kadar kolay yazılmadı. Günler, haftalar boyu bir teybe konuşmam gerekti.

İş bölümü, dayanışma gerektirdi. Benim anlattıklarımı teybe kaydeden arkadaşlarım vardı. Teybe kaydedilenleri deşifre edip bilgisayara geçirenler vardı. Düzeltmeleri yapanlar, dizenler, basanlar vardı.

Kâğıda dökülenler tekrar tekrar okundu. Hafızamın

bana oynayabileceği küçük oyunları boşa çıkarmak için, tarihler, isimler, olaylar arşivlerden kontrol edildi. Sonradan hatırlanan şeyler oldu, onlar eklendi. Tekrarlar, gereksiz görülen yerler vardı, onlar çıkarıldı. Farklı zamanlarda, sohbet ortamında anlatılanlar belli bir düzen içerisine sokuldu.

Sonuçta elinizdeki kitap ortaya çıktı. Defalarca dediğim gibi, hayatımı NUROL'un hayatından ayıramıyorum. O yüzden, *50 YILDA DEVRİÂLEM - NUROL'UN DÜNYASI* da benim dünyam, benim hayatım.

Bu kitapta da, tıpkı hayatımda olduğu gibi, birçok insanın katkısı, dokunuşu var. Onlara teşekkür borçluyum.

Yaşadığım hayatı yaşamamı mümkün kılan eşim Nermin Hanım'a teşekkür ediyorum. Kardeşlerim Erol Çarmıklı ve Oğuz Çarmıklı'ya teşekkür ediyorum. İş hayatında beraber çalışmasak da, manen desteklerini hep hissettiğim görünmez kıymetlilerim, kızkardeşlerim Türkan Çarmıklı ve Sevgi Kayaalp'e teşekkür ediyorum. Çocuklarım Sabri ve Gaye'ye teşekkür ediyorum.

Onlar olmasaydı bu hayatı böyle yaşayamazdım.

Öte yandan, kitabın yazılışı sırasında teknik olarak desteğini aldıklarım da oldu. Teyplerin deşifre edilmesi, belge ve bilgilerin bir araya getirilmesi için şirketten çok sayıda arkadaşım çabaladı, katkı sağladı. Başta özel kalem müdürüm Figen Alsırt olmak üzere hepsine teşekkür ediyorum.

İlkinde olduğu gibi, bu kitabın yazılması için de beni cesaretlendirip teşvik eden dostum Şakir Kaleli'ye de teşekkür borçluyum.

Son dokunuşları ilk kitapta olduğu gibi, yine Mamak günlerinden iki eski *"hapishane arkadaşım"* yaptı. Gazeteci Prof. Dr. L. Doğan Tılıç, bizim oluşturduğumuz metni baştan sona elden geçirerek yayına hazırladı. Arkadaş Yayınevi'nin sahibi Cumhur Özdemir de dizgiden baskıya kadar her aşamada yayınevinin olanaklarını kullanmamızı sağladı. Her ikisine de teşekkür ediyorum.

Nurettin Çarmıklı
Ankara, Ekim 2016

GİRİŞ

2016 yılının Mart ayıydı. Mart'ın ilk haftası galiba... Şirketin Ankara'daki merkez binasında, masamda oturmuş o günün gazetelerini karıştırıyordum. Odamda televizyon yoktur. Gün içinde gelişen haberleri genellikle sağ tarafımda, telefonun yanındaki bilgisayardan, sürekli açık duran bir haber kanalına göz ucuyla bakarak izlerim. Televizyonda, Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun *"İran"*, *"işadamları"*, *"yatırımlar"* gibi şeyler söylediğini duyunca, gazeteleri bir kenara itip, canlı yayımlanan konuşmaya dikkat kesildim.

Bir ülkenin ekonomik ilişkilerini en yakın komşularıyla geliştirmiş olmasından daha doğal bir şey yoktur. İran, tarih boyunca bir arada yaşadığımız, doğumuzda, güçlü devlet geleneği, zengin kültürü ve olağanüstü ekonomik potansiyeli olan dev bir ülke. Bu özellikleri ve potansiyeliyle Türkiye'nin *"doğal ticaret partneri"* olması beklenir. Karşılıklı yatırım ve işbirlikleriyle birbirlerinin kalkınmasına destek olan iki komşu ve iyi dost olmaları için her türlü koşul mevcuttur. Yeter ki, her iki ülkedeki siyasal iklim de buna uygun olsun.

Bugünün dünyasının bir gerçeği var. Hiçbir ülke tek başına ve dünyanın diğer ülkelerini, uluslararası güçleri dikkate almadan davranamıyor. Siyasette de böyle, ticarette ve her türlü ekonomik faaliyette de böyle. İran'ın

nükleer programı nedeniyle, ABD ve Avrupa'nın başını çektiği uluslararası yaptırımlar ve ambargo, kaçınılmaz olarak Türkiye-İran ilişkilerini de etkiledi. Yaptırımların kalkmasıyla birlikte, hem İran dünyaya dönük ekonomik açılımlar yapmaya başladı, hem de dünyanın bütün ülkeleri İran'daki fırsatlardan yararlanmak için Tahran'a gidip gelmeye başladılar. Birçok uluslararası dev şirket, yıllardır dünyaya kapalı olan İran'la önemli anlaşmalar imzalama fırsatını kaçırmamak için çabalamakta, önemli anlaşmalar da imzalamaktaydı. Başbakan Davutoğlu'nun ziyareti, bu nedenle, tam zamanında yapılan bir ziyaretti. Uluslararası yaptırımlar sırasında, Batılı müttefiklerinin kızgınlığını üzerine çekme pahasına İran'la iyi ilişkiler sürdürmüş Türkiye'nin, dünyanın önemli iş çevreleri gözünü oraya dikmişken, kenarda, geride kalması hiç de akıllıca olmazdı.

Ekonominin ve iş ilişkilerinin bir özelliği vardır; uygun siyasal iklimde gelişirler ama aynı zamanda siyasal bazı sorunların aşılması için de zemin hazırlarlar. İran'la bölgesel konularda görüş ayrılıklarımız olması orada iş yapmamız önünde engel değildir. Tersine, İran'la geliştirilecek iş ilişkileri, bölgedeki siyasal anlaşmazlıkları aşmada da kolaylıklar sağlayacaktır. İşadamları, bulundukları ve iş yaptıkları ülkelerde sadece ticaret yapmazlar; binalar, köprüler, yollar, barajlar yapmazlar. Aynı zamanda, kendi ülkeleri adına birer büyükelçi gibi ça-

lışırlar. Siyasetçilerin ve diplomatların önünü açan birer iyi niyet elçileridir işadamları.

İran, dünyanın en zengin enerji kaynaklarına sahip. Enerji Türkiye'nin en önemli ihtiyacı. İran'ın gıda, mobilya, otomobil yedek parçası gibi sektörlerinde Türkiye'nin pek çok yatırımı var. Müteahhitlik ve inşaat, Türkiye'nin son derece başarılı olduğu, yurt dışında yaptıklarıyla da takdir topladığı bir sektör. Bu alanda da İran'da yapılabilecekler çok fazla.

Tahran'da konuşan Davutoğlu'nun sözlerine kulak kesildikçe, bir taraftan yurt dışında çok sayıda ülkede işler yapan bir işadamı olarak söylediklerinin ne kadar önemli olduğunu düşünüyor, öte yandan da yıllar öncesine, müteahhitliğe ilk başladığım yıllara ve o yıllardaki İran'la ilgili duygu ve düşüncelerime gidiyordum.

Başbakan Davutoğlu, İran'ı imzaladığı nükleer anlaşmadan dolayı tebrik ediyor, yaptırımların sona ermesiyle birlikte iki ülkenin önünde açılan çok geniş imkânlardan söz ediyor, bu anlaşma için Türk Dışişleri Bakanı olarak sarf ettiği çabaları ve en zor günlerinde Türkiye'nin İran'a verdiği desteği anımsatıyordu.

"Şimdi İran'ın bu yeni dönemde dünyaya açılması, yaptırımların kalkması en fazla Türkiye'yi sevindirmektedir. 30 milyar dolarlık hedefe ulaşmamızın önündeki en önemli engel bu yaptırımlardı, artık bunun da ötesine geçebiliriz. Bazı konularda farklı görüşlere sahip olabiliriz

ama tarihimizi ve coğrafyamızı değiştiremeyiz," diyordu.

Bir ara, İranlı mevkidaşı İran Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı İshak Cihangiri'ye dönerek, *"Sayın Cihangiri, şu anda salonda 160 Türk işadamı var. Bu, herhangi bir resmî ziyarete giden en geniş katılımlı işadamları heyeti. Dolayısıyla gerek benim seçimler sonrasında buraya gelirken gösterdiğim siyasi irade, gerekse değerli işadamlarımızın bu kadar kalabalık bir heyetle Tahran'a teşrifleri Türkiye tarafındaki son derece vizyoner bir yaklaşımı ortaya koyuyor."* dedi.

O 160 işadamı arasında ben yoktum. NUROL'dan kimse yoktu. Davet edilmemiştik. Ancak, Başbakan Davutoğlu'nun İran ziyaretine ve orada söylediklerine kulak kesilmemin duygusal nedenleri vardı. Anlatacağım.

Ama önce şunu söyleyeyim. Davutoğlu'nu dinledikçe, işadamlarının ve onların yurt dışında kurdukları iş ilişkilerinin, yabancılarla ortak yatırımların doğrudan yapılan iş dışında nelere hizmet ettiği konusunda benim düşüncelerime ne kadar paralel şeyler söylediğini düşünüyordum.

Siyasiler, keşke söylediklerini yapma konusunda da konuşma kadar başarılı olabilseler.

"İkili ilişkilerdeki potansiyeli değerlendirirsek, bölgedeki istikrarsızlığı, terör tehdidini, kardeş kavgasını önlemekte ortak bir zeminde buluşmamız kolaylaşır. (…) Görüş ayrılıklarımız olabilir ancak bölgemizin kaderi-

ni bölge dışı aktörlere bırakmamalıyız. Bölgemizde kalıcı istikrar ve barış için ilişkilerimizin taşıdığı önemi herkes bilmektedir. Önümüzdeki günlerde birlikte çalışmamız hem iki ülke hem de bölge için yararlı olacaktır." diyen Davutoğlu, resmî görüşmeler öncesinde işadamlarını dinlediklerini ve sahada karşılaştıkları sorunları muhataplarıyla konuştuklarını anlatıyordu.

Bu, yurt dışında iş yapan işadamlarının kendi ülkelerinin yöneticilerinden bekledikleri en önemli destektir.

"Ben Türk ve İran işadamlarının, böyle kritik bir tarihî dönemeçte, attıkları her adımda iki ülkenin birbirini daha yakından tanımasını sağlamak yanında, bütün bölgeye de barış ve istikrar sunma hedefinde omuz omuza vermelerini rica ediyorum. Türk işadamları, girişimcileri son dönemde çok zor şartlar altında. Afrika açılımında, daha önce Orta Asya'da, Balkanlar'da, 90'lı yıllarda gerçekleşen açılımlarda, yakın dönemde Afrika ve Latin Amerika'da gerçekleşen açılımlarda engel tanımadıklarını gösterdiler, ama engel tanımadıklarını en fazla da yaptırımlar döneminde İran'da gösterdiler. Şimdi tam da bu karakterimizi, bu özelliğimizi gösterme vaktidir." diyen Davutoğlu, şu sözleriyle yurt dışında iş yapan işadamlarının beklentilerine cevap veriyordu:

"Girişimci sınıfımıza güveniyoruz. Ne zaman, nerede, İran'da bir engelle karşılaşırsanız, ben Sayın Ci-

hangiri'nin sizin başbakanınız gibi muamele edeceğine inanıyorum size. İranlı girişimciler Türkiye'de ne zaman zorluklarla karşılaşırlarsa ben de kendilerine kendi başbakanları olarak muamele etme sözünde bulundum. İnşallah zorluklarla karşılaşmazsınız. Zorluklarla karşılaşırsanız işte adresleriniz burada. Türkiye-İran ilişkilerinin güzel bir geleceğe yürümesini temenni ediyorum. Büyük devlet geleneklerine, çok köklü ekonomik alt yapılara sahip olmuş bu coğrafyanın barış ve huzur coğrafyası olması için hepimizin gayret göstermesi gerektiğine inanıyorum."

Siyaset adamları; cumhurbaşkanları, başbakanlar, bakanlar, ilişki kurdukları yabancı ülkelerde bu güzel sözlerin gereğini yapma konusunda aynı başarıyı gösterseler, bizler için her şey çok daha kolay olurdu! İşadamlarının, bir ülkede karşılaştıkları sorunlarda, o ülkenin başbakanını kendi başbakanı gibi görebilmesi, çalıştığı ülkenin yetkililerine ulaşmakta zorlanmaması kadar çok isteyebileceği bir başka şey yoktur. Kendi ülkemizde iş yapan yabancı işadamlarının bu kolaylığı hissetmesi, bizim çalıştığımız ülkelerde bu rahatlığa kavuşmamız ancak devlet adamlarının Davutoğlu'nun söylediklerini hayata geçirmesiyle olabilecek bir şeydir.

Ne yazık ki, yurt dışında çalıştığımız ülkelerin çoğunda böyle bir lüksümüz olmuyor.

* * *

Hayatımı anlattığım *Babama Söz Verdim* kitabı, benim hayatımla birlikte NUROL'un da doğup büyümesinin hikâyesiydi. Zaten benim çalışmaktan başka bir hayatım, NUROL dışında bir yaşantım olmamıştı.

Ben babama bir söz vermiştim. Babam, hastalığına çareler aradığımız günlerde, son bir umutla İstanbul'a giderken benimle zorlukla konuşmuş ve *"Bak oğlum," demişti, "ben iyileşirim diye İstanbul'a gidiyorum ama belli olmaz. Çok umudum yok. İyileşirsem, anneni de sizleri de hemen yanıma alacağım. İstanbul'a geleceksiniz. Ama iyileşemezsem, evet iyileşemezsem çocuklar sana emanet. En büyük sensin. Annen, kardeşlerin sana emanet. Ben size nasıl bakıyorsam sen de onlara öyle bakacaksın."*

Daha 18 yaşında, o zamanın anlayışına göre çocuk sayılmasam da bugünün ölçüleriyle henüz çocukken, babamın omuzlarıma yüklediği o ağır yük, bugüne kadarki hayatımı belirledi. Babam, *"Kardeşlerin sana emanet,"* dediğinde, sözler boğazımda düğümlenmiş, bir yandan ölümü babama hiç konduramamanın, öte yandan da babam ölürse hayata nasıl tutunacağımızın endişesi içinde bocalarken, konuşamamış ama içimden *"Söz baba,"* demiştim, *"söz, sen bize nasıl baktıysan, ben de onlara öyle bakacağım."*

Bunu başarabildim mi? Kardeşlerime baba olabildim mi? Bu mümkün mü? Bilmiyorum. Bu soruların cevabı-

nı verecek olan da ben değilim, kardeşlerim. Benim bildiğim şu: Bütün ömrüm boyunca, babamın omuzlarıma yüklediği o ağır yükün beni daha çok, daha çok, daha çok çalışmak için kırbaçlayan bir etkisi oldu.

Kendimi, NUROL'u Türkiye'nin en önemli şirketlerinden biri yapan çalışmaya o kadar kaptırdım ki, belki de ailemi, çocuklarımı ihmal ettim.

Bir aile reisi olmak, baba olmak, sadece ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamak değil. Çocuklarınızın bir şeye ihtiyacı olduğunda onu almak, para vermek, okuyacakları okulları, kalacakları yerleri ayarlamak değil…

Bugün, hayatımın sonlarına yaklaşmışken, bunu çok daha iyi kavramış durumdayım. Geç mi? Evet, geç. Geriye dönüp yaşadığım hayata baktığımda pişmanlık hanesine bir tek bunu yazarım galiba. Keşke, eşime, çocuklarıma çok daha fazla vakit ayırabilseydim. Onlarla çok daha fazla vakit geçirebilseydim. Bir ailenin, çocukların, babalarından beklentilerinin maddi imkânlarla sınırlı olmadığını çok daha erken kavrayabilseydim.

Onlara sağladıklarım için teşekkür beklemiyorum. Yaptıklarım, her babanın imkânları ölçüsünde yapması gerekenlerdi. Ama yapamadıklarım için özür diliyorum. Zamanı geriye sarabilsem, aileme, eşime çocuklarıma daha fazla vakit ayırır, onları ne kadar çok sevdiğimi onlara da ifade edip hissettirebilmenin yollarını arar bulurdum.

Ancak, zamanı geriye saramıyorsunuz. Telafisi olmayan tek şey zaman!

Bugün artık iş hayatımın son günlerindeyim. İşi gençler, çocuklarımız devralacak. Bir açıdan bizden çok şanslılar. İyi eğitim gördüler. Dünyanın iyi okullarında okudular. Yabancı diller öğrendiler. Bizim yanımızda, şirkette çalışarak da tecrübe sahibi oldular.

Dün babamın benden söz istediği gibi, ben de onlardan bir söz isteyecek olsam; öncelikle ailelerini, çocuklarını ihmal etmemelerini isterim. Sonra, dürüstlükle, profesyonelce çalışarak, ama çok çalışarak, bizim bu noktalara getirdiğimiz NUROL'u çok daha ileri noktalara taşımalarını isterim.

Bir şirket, yalnızca onun sahiplerinin, yöneticilerin para kazandığı bir yer değildir. Binlerce insanın ekmek yediği, ülkenin gelişimine katkıda bulunan, memleketin kalkınmasında sorumluluk üstlenmiş bir yerdir. NUROL'un gelişip büyümesini memleketimizin gelişip büyümesinden ayrı tutmuyorum.

Bizden sonra bu bayrağı devralacaklardan istediğim, Türkiye'nin önde gelen şirketlerinden biri olan ve yurt dışında da çok sayıda başarıya imza atmış NUROL'u dünyanın önemli şirketleri arasına taşımalarıdır. Bunun yolu NUROL'un dünyanın değişik ülkelerinde Türkiye'nin yüzünü ağartan işlere imza atmasından geçiyor.

Bizden sonrakilerin bunu başaracaklarına inanıyo-

rum. Tıpkı henüz çocuk yaşta benim babama sessizce içimden söz verdiğim gibi, onların da bana söz verdiklerini duyuyorum: *"Söz, bize bıraktıklarınızı, sizden aldığımızdan daha ileri noktalara taşıyacağız. NUROL'u ülkemizin gurur kaynağı dünya markalarından biri yapacağız!"*

İRAN'I KISKANIRDIM

Doğu'nun zor koşullarında büyüdüm, Doğu'yu iyi bilirim. Çocukluğumu, okul yıllarımı, çocukluk arkadaşlarımı, ilk işe başlayışımı detaylarıyla *Babama Söz Verdim* kitabımda anlatmıştım. Doğu'da iş yapmak her zaman zordu. Benim bölgeye alışık olmam, orada büyümüş olmam, belki o zor iş koşullarıyla baş etmemde en büyük yardımcım oldu.

Memleketin doğusunda, Ağrı'nın Eleşkirt ilçesinde ilk işimi yaparken, aslında sınırlarımızın doğusundaki bir komşu ülkeyle, İran'la da ilk kez tanışmış oldum. O tanışmada biraz özenme, ama itiraf etmeliyim ki daha çok da kıskançlık vardı.

Eleşkirt'te sulama işi almıştım. 1964 yılıydı. O iş orada 2-3 yıl kadar sürdü. Ağrı ve Eleşkirt günlerine ilişkin hâlâ unutamadığım anılarım vardır. Bunları da anlatmıştım.

Eleşkirt, nüfusunun yüzde 90'ı Kürt olan bir ilçemizdi ama o yıllarda şimdiki gibi çatışmalar yoktu. Yine de yerli halk dışarıdan gelenlere karşı soğuktu, mesafeliydi. Oranın halkından biri olmak, halkla iyi ilişkilerinizin olması her zaman her yerde iş yaparken bir avantajdır.

Biz de orada iş yaparken, ilk günlerde, halkın bizi kendilerinden saymaması yüzünden ciddi sorunlar yaşamıştık. Bazen çalıştığımız yerin hemen yakınındaki köyden

parasıyla ekmek alamaz, gider uzak köylerden alırdık.

Ardahan'da büyümüş olduğum için, ne zaman bir tartışma çıksa, Kürtlük-Türklük meselesi olsa, *"Gidin başımdan,"* diyordum. *"Biz de Kürt'üz. Benim babamı Dersim'den sürdüler. Kürtçeyi unuttum, konuşamıyorum ama Kürtlük benim içimde,"* diyordum.

Diyordum da, inandırmak kolay değil tabii. Ben de gidip, Erzurum'da veteriner müdürlüğü yapan Kürt Avşar aşiretinden çok iyi arkadaşım olan Asım'ı çağırmıştım. Asım bir gün geldi, misafirim oldu, köylülerle falan konuştu, lafı sürekli akrabalığımıza falan getirdi. Benim için, *"Amcamın oğludur,"* dedi. *"Bunlar soyadlarını değiştirdiler, soyadlarımız farklı ama amca oğluyuz,"* dedi.

Asım'ın o ziyaretinin, o konuşmalarının bana orada çok faydası oldu. İşler bayağı kolaylaştı ondan sonra. Köylüler daha farklı davranmaya, kendilerinden biri gibi kolaylık göstermeye başladılar.

O yıllarda oralar aşiret yapısının tamamen hâkim olduğu, ağalık, şıhlık, şeyhlik ilişkilerinin hüküm sürdüğü yerlerdi. Bir gün belediye başkanının evine şeyh gelmiş, ısrarla bizi davet ettiler. Ben de belediye başkanının ısrarıyla, gönülsüz de olsa, kalkıp gitmiştim. Bu hikâyenin detaylarını da ilk kitapta anlattım. Belediye başkanı gözümün önünde şeyhin elini öptü. Herkes öpüyor. O zorla geçinen adamlar, yiyecek ekmek bula-

mayanlar, şeyhin ayağını öpüyor, cebine para koyuyorlardı. Ben elini öpmedim, sıktım. O böyle *"Öp"* dercesine uzatmıştı ama ben sadece sıktım. Orada soğuk bir rüzgâr esti. Birkaç gün sonra da bizim şantiye basıldı. Mühendis Orhan Bey'le beni bir güzel dövdüler. Allah yaratmış demediler. Her tarafım şişti, morardı.

O adamlar kimdi, bekçiyi bağlayıp şantiyeye nasıl girdiler, bizi neden öyle dövdüler? Bunlara ispatlı şahitli bir cevap vermek mümkün değil. Ama ben adım gibi biliyorum ki, o gece el öpmemenin cezasını çektik.

Eleşkirt, Ağrı'ya bayağı yakındı. 35 km falan. Ama o günün yol koşullarında o kadar da kolay değildi gitmek. Bazen Savcı ve Kaymakam Bey'le Ağrı'ya giderdik.

Eleşkirt 1900 metre rakımlı, yüksek bir yerleşim yeriydi. Gelişimini, artık ne kadar gelişmiş denilebilirse, biraz da İran transit yolunun üzerinde olmasına borçluydu. Önceleri Eleşkirt'in merkezi Toprakkale köyüyken, 1926 yılında İran transit yolunun geçtiği bugünkü yerine taşınmış.

İran transit yolu üzerinde olan bir yerde çalışırken hâliyle İran'a gidip gelen araçları, kamyonları, TIR'ları görüyor, izliyorsunuz. İşte İran'a dönük kıskançlığım da o transit yoldan geçip gidenleri, İran'a götürülenleri izlerken oldu.

1966 yılının sonuna kadar 2-3 yıl o trafiği izledim. O

yıllarda konvoylarla iş makineleri götürülüyordu İran'a. Benim rüyamda bile göremeyeceğim iş makineleri. Ben onlara öylece bakar, bir gün ben de bu makinelere sahip olabilecek miyim diye düşüncelere dalardım.

Henüz şirket de tam kurulmamış, Eleşkirt Ovası'nın sulama işini almış yapıyorum. Müteahhit olarak çalışıyorum. NUROL'un bugünkü imkânlarıyla o günkü imkânlarını kıyaslamak mümkün değil. Bizde birkaç küçük makine var. Yanlış hatırlamıyorsam bir yükleyici ve 5-10 kamyon. Bugün o gün yaptığımız işi çok daha gelişmiş makinelerle, yüksek teknolojiyle yapıyoruz. O gün de aynı işi bugünün teknolojisine sahip olmadan yapıyorduk.

Beni tanıyanlar, iş arkadaşlarım bilirler. Makineler, iş makineleri en büyük tutkumdur. Bir işi aldığımız zaman, o işi yapan en son teknoloji ürünü makinelerin de olmasını isterim. Makinelere gözüm gibi bakar, titizlenirim. Her gittiğim yerde makineleri incelerim. Kendi makine parklarımızdaki makinelerin bakımıyla yakından ilgilenirim.

Ben böyle bir adamım ve Eleşkirt'te yokluk içinde iş yapıyorum. İşte o sırada oradan İran'a kamyonlarla, TIR'larla taşınan iş makinelerini görürdüm. Sabah kalkıyorum bakıyorum ki İran'a inşaat makineleri gidiyor.

Sınır kapısı Gürbulak Doğu Beyazıt'ta, Eleşkirt'ten

geçen makineler önce oraya gider, oradan da İran'a geçerdi. Ben öyle hayran hayran bakardım.

Gürbulak, Türkiye'yi İran'a bağlayan en önemli sınır kapısı. 1937 yılında Atatürk'ün emri ile yaptırılmış. Tarihi İpek Yolu üzerinde. Türkiye'yi sadece İran'a değil, orası üzerinden de Orta Asya'ya bağlıyor. Atatürk'ün ileri görüşlülüğü ile yaptırılan bu sınır kapısı sonraki yıllarda epey bakımsız kalmıştı. Bölge ülkeleri ile olan ticari ilişkilerde yetersiz kalmaya başlamıştı. Devlet ve özel sektör işbirliği ile hızlı ve başarılı bir çalışma sonucu 2003 yılında ihtiyaca cevap verecek modern bir sınır kapısına dönüştürülerek yeniden hizmete açıldı.

Ağrı, Türkiye'nin en düşük gelir seviyesine sahip illerinden biridir. İran'la ilişkiler ve 160 dönüm alana kurulu tesisleri, 75 bin m^2'lik yol ve park alanı, 16 bin m^2'lik kapalı alanı ile Gürbulak Sınır Kapısı, ülke ekonomisi için önemi yanında, yöre halkının ekonomik kalkınması ve refahı için de önemlidir.

Bugün artık yılda ortalama 80 binin üzerinde ihracat ve 30 binden fazla ithalat taşımasının yapıldığı bir kapı Gürbulak. Yılda 50 binin üzerinde de transit taşımanın ve ayrıca yılda 800 bin civarında yolcu giriş-çıkışının olduğu bir kapı. Bu rakamlar 1960'lar Türkiye'sinde, benim Eleşkirt'te iş yaptığım günlerde hayal bile edilebilecek rakamlar değildi.

O yıllarda benim gözüm Eleşkirt'ten geçip Gürbu-

lak'a giden oradan da İran'a geçen iş makinelerinden başka bir şeyi görmüyordu. İran'ın o iş makinelerini kıskanıyordum. Türkiye genelinde sıkıntılı bir durum vardı. Ben de zaten işe yeni başlamıştım. Elimde öyle makinelerin olmasını ancak önümden geçenleri gördükçe hayal edebiliyordum. Yoldan geçenlere baktıkça, *"İran almış başını gidiyor,"* diyordum. O makineleri gördükçe bende bir hırs da oldu. *"Ben de,"* dedim, *"bunlardan alacağım, sadece Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde büyük işler yapacağım."*

İşe başladığım ilk günlerden beri makineler benim en hassas olduğum konu oldu. O gün bugün makinelere karşı çok duyarlıyım. Bir iş makinesini karşısına geçip saatlerce seyredebilirim. Dünyanın bir yerinde bizim işlerimizde kullanabileceğimiz yeni ve daha iyi bir makine yapıldığında, onu mutlaka makine parkımıza dâhil etmek isterim.

Müteahhitliğimin ilk yıllarındaydı. Erzurum Atatürk Üniversitesi çevre ıslahı işini almıştık. Gece bir yerden geliyorum. Makineye baktım harıl harıl çalışıyor. Ekskavatör... Alıyor kamyona yüklüyor. Fırıl fırıl dönüyor. Bir saat durup onu seyrettim, zevkten dört köşe. *"Helal olsun,"* dedim, *"gidip şu adamı öpeyim. Bir maaş da ikramiye vereyim."* Gittim, bir baktım ki, makineyi otomatiğe bağlamış. Makine fırıl fırıl dönüyor, o uyuyor. Ulan eşek herif, bari makineyi kapat da uyu. Öpme-

ye gittiğim adamı kovdum. Benim en hassas olduğum konu makine. İşte İran'a giden makinelere de o gözle, imrenerek, kıskanarak bakıyorum.

O zaman Ağrı'da Vali Turgut Kılıçer vardı. Biz onunla beraber İran'a gittik. İran'ı ilk görüşüm de odur. 1963-64 yılları olabilir. O yıllarda benim gördüğüm İran hızla kalkınan bir ülkeydi. Türkiye'den çok daha hızlı kalkınıyordu. Tabii petrol geliri vardı ve bu onun en önemli avantajıydı. O beni kıskandıran, hayran kaldığım muazzam iş makineleri galiba petrolden gelen paralarla alınıyordu.

Vali Kılıçer'le İran'ı gezerken, görüşüp konuştuğumuz İranlılar da çok iddialıydılar. *"Tahran'ı İstanbul'dan daha güzel yapacağız,"* diyorlardı.

İran bir taraftan kalkınıyor, bir taraftan beni kıskandıran iş makineleri alıyordu ama bir taraftan da bizim dışarıdan görmediğimiz baskılar vardı. Biz dışarıdan Şah'ın yönetiminin sadece bize yansıyan yönünü görüyorduk. İçeride İran halkının gördüğü baskılardan, muhaliflerin neler çektiğinden pek haberimiz yoktu.

Biraz da o baskılar sonucu, o baskılara tepki olarak, Humeyni önderliğinde din adamlarının kontrol ettiği bir devrim yaşadı İran. Muhammed Rıza Pehlevi'nin iktidarı 1979 yılında sona erdi. 1960'larda sürgüne gönderilen ve bu sürgün sırasında önce bir süre Türkiye'de kalan Ayetullah Humeyni, yıllardır yaşadığı Fransa'dan İran'a

döndü. 1 Şubat 1979'da, onu Paris'ten getiren uçaktan Tahran havaalanına indiğinde, milyonlarca İranlı Humeyni'yi bekliyordu.

Humeyni sonrası İran, Şah Rıza Pehlevi yönetimindeki monarşiden bir din devletine, Şii İslam Cumhuriyeti'ne dönüştü. Pehlevi'yi devirmek için bütün muhalif kesimler birleşmişti ama Humeyni yönetiminde istediklerini bulamadılar. Kısa sürede bütün muhalif gruplar bastırıldı, yüzbinlerce İranlı yurt dışına kaçtı. İran, yeni yönetimin başta ABD olmak üzere Batı'ya karşı tavrı yüzünden, uluslararası sistemden de dışlandı.

Ben din adamlarının yönetimindeki İran'a da gittim. 1960'lardaki hızlı atılım durmuştu. Uluslararası ambargolar da etkiliydi. İran epeyce gerilemiş görünüyordu. Sonra, büyük ölçüde içine kapanarak, kendi yağıyla kavrularak bazı alanlarda önemli başarılar da elde etti.

Biz o İran'a götürülürken görüp de kıskandığım makineleri 70'lerin ortalarında almaya başladık. O makineleri görmesem, onlara o kadar çabuk sahip olur muydum, şirket olarak bugün olduğumuz yerde olur muyduk, bilmiyorum. İran'a götürülüşlerini izlediğim makinelerin verdiği hırs hem makineleri aldırdı hem de dünyanın değişik yerlerinde iş yapma arzusunu hep büyüttü içimde.

Aslında, NUROL olarak 1986'dan beri de İran'da iş arayışı içinde bulunduk. Arkadaşlar hâlâ da orayla iş

imkânlarını araştırıyorlar. Ne yazık ki, şimdiye kadar orada pek bir şey yapamadık. 2016'da İran'a yönelik uluslararası yaptırımların kalkmasıyla birlikte dünyanın her yerinden şirketler oraya akın etti. Öyle sanıyorum ki, Batı'nın büyük şirketleri önemli işleri alacaklar, alıyorlar. Onlardan kalanlar da bizim gibi ülkelere düşecek.

İranlılarla iş yapmanın hiç kolay olmadığını biliyorum. Tecrübelerim bunu gösteriyor. İran tarihi ve kültürel mirası çok güçlü bir ülke. İranlılar da kendilerini pek çok açıdan başka milletlerden ileri görürler. Köklü devlet geleneği ve güçlü kültürlerinin etkisiyle belki de, başkalarına iş yaptırma eğilimi yoktur. Türkiye ile hiçbir zaman açık bir çatışmaya girmemişse de hep bir mesafe içinde olmuştur. Belki de bölgenin iki güçlü ülkesi olmaktan kaynaklanan bir rekabet var. Şah zamanında da, bir taraftan iki devlet arasında bazı anlaşmalar imzalanmasına karşın, arada hep mesafe olmuş diye düşünüyorum.

İranlılar daha çok tüccar bir millet. Ticaret erbabı ve ticareti çok iyi biliyorlar. Çok sıkı pazarlık yapıyorlar. Onlarla oturuyorsun, konuşuyorsun, el sıkışıyorsun ama ondan sonra tekrar pazarlığa başlayabiliyorsun. Doğu'da iş yapmanın, İran'la iş yapmanın Batı'da, Avrupa'da iş yapmaktan ciddi farkları var. İranlıların tarzları Avrupalılardan çok farklı. Dışarıya iş yaptıracakları

zaman abartılı indirimler talep ediyorlar. Bu yüzden yabancılar İran'da iş yapmakta zorlanıyorlar.

İranlılar geleneksel olarak üretimden çok ticarete yatkınlar. Ancak, son yıllarda uluslararası yaptırımların da zorlamasıyla tam tersi gelişmeler yaşandı. Ambargolar, Batı dünyası ile yaşanan sorunlar, onları kendi içlerine dönmeye, üretmeye yöneltti. O kuşatma psikolojisiyle savunma sanayiine de ağırlık verdiler.

19 Ocak 2016 Salı günü, Orhan Bursalı, *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı *"İran: Bilimde Büyük Çıkış"* başlıklı makalesinde, İran'ın son yıllarda yaptığı bilimsel atılımları anlatıyor ve nükleer silah üretiminden vazgeçmesi ve Batı'nın da ambargoyu kaldırmasıyla, ülkede nasıl muazzam bir potansiyelin açığa çıktığını belirtiyordu.

Bugünün İran'ını anlamamıza ışık tutması açısından, Sayın Bursalı'nın makalesini burada aktarmakta fayda görüyorum:

"(…) Aralık ayında, bazı rektörlerin de eşlik ettiği YÖK heyeti (Başkanı Prof. Yekta Saraç, Prof. Hasan Mandal) *İran'ı ziyaret etti. Ben de merak ettim ne konuştular diye. İran önemli bir ülke, komşumuz, ilişkilerin harika olması gerek (bilirsiniz tüm komşularımız için öyle düşünürüm). Sordum, Mandal Hoca yardımcı oldu ve bilgiler verdi. İlginç konular var, paylaşacağım.*

Yetenekli 4500 İranlı öğrencimiz var

Görüşme girişimi bizden gelmiş. Üniversitelerimizde 4500 İranlı öğrencinin lisans sonrası eğitim yaptığını biliyor muydunuz? Bu da vesile olmuş. Peki İranlı öğrencilerin yüksek lisans ve doktora programlarında başarılı olduklarını ve bilimsel projelerin gerçekleştirilmesinde bilgi ve becerileriyle özellikle tercih edildiklerini?

İranlılar birinci sınıf protokolle karşılamışlar heyeti. Gece 1.30'da bakan yardımcısı havaalanına gelmiş karşılamaya. İranlı Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanı Muhammed Ferhadi ve Cumhurbaşkanı'nın Bilim Teknoloji konularında yardımcısı Sorena Settari ile görüştüler. İki üniversite Şerif ve Tahran Bilim ve Teknoloji üniversiteleri gezildi, rektörleriyle görüşüldü, bazı işbirliği kararları alındı...

Bütün bunlar iyi güzel, ama niyetim başka: İran'daki bilimsel atılıma değinmek. Siz de şaşıracaksınız şimdi!

Nano teknolojide dünyada 7. sırada. Bizim hocalar etkilendiler İran'ın bilimsel düzeyinden. Çünkü yıllardır ambargo altında yaşayan İran, bilimsel araç gereç edinme konusunda da büyük sıkıntılar yaşayınca, pek çok cihazı da kendileri üretmeye soyunmuşlar. Laboratuvarları bizimkilerin düzeyine ulaşamıyor, dahası ilkel bile kalıyor; ama orada çalışan insan kalitesinin bize kıyasla yüksek olduğu görülüyor.

Mesele insan kalitesidir her zaman için. Dünyanın en iyi laboratuvarlarını kurabilirsiniz ama orada projeniz ve yüksek düzeyde kadronuz yoksa, laboratuvar size, siz de makinelere bakar, uzaktan birbirinizi seversiniz. İran, çok önemli bir yüksek teknoloji alanı olan nano teknoloji konusunda uluslararası dergilerde yayımlanan makale sayısına göre dünyada 7. sırada. Türkiye ise 20. sırada. 2014 sayılarına göre İran'ın 5525 makalesi, Türkiye'nin ise 1594 makalesi var. Bu nano makalelere yapılan atıflara göre sıralamada ise İran 5.043 atıfla 9. sırada. Türkiye ise 1.313 atıfla 23. sırada. Aradaki büyük farka bakar mısınız!

Tıp-sağlık bilimlerinde

Biyokimya, genetik ve moleküler biyoloji konusunda iki ülkenin karşılaştırması (2014):

Türkiye 34.421 makale ile dünyada 24'üncü sırada.

İran 27.026 ile 20. sırada. Ama iki ülkenin makale başı sitasyon payları aynı: 15.20

Fen bilimlerinde öndeler

Enerji konusunda, Türkiye 9.522 makale ile 19. sırada. İran ise 11.724 makale ile 17. sırada. Bizden iyi.

İranlılar fen bilimlerinde bize fark atıyorlar. Biz ise sağlık/tıp bilimlerinde bir adım öndeyiz. Ama İran bu alanda da gelişme içinde.

Hangi alanlarda kim önde?

İki ülkenin en başarılı oldukları 6'şar bilim alanının başarı sıralaması şöyle:

Türkiye: Klinik tıp (%3.02), tarım (2.52), matematik (2.34), mühendislik (2.33), bitki/hayvan bilimi (2.33), malzeme bilimi (1.98).

İran: Mühendislik (%4.05), kimya (2.86), malzeme bilimi (2.80), matematik (2.54), tarım (2.47), bilgisayar bilimi (2.18).

Görüyorsunuz, İran yokluklar içinde hızla yükseliyor, Türkiye 'varlıklar' içinde yürüyor..."

Sayın Bursalı'nın yazdıkları İran konusunda düşüncelerimi destekliyor ve son derece önemli. İş dünyasında başarılı olmayı bilim ve teknoloji alanında başarılı olmaktan ayrı düşünemezsiniz. Dünyanın en büyük ve en başarılı şirketleri de bilim ve teknolojide en ileri ülkelerinden çıkar. Bu yüzden, NUROL'da da AR-GE çalışmalarına olağanüstü önem veriyoruz.

Şimdi, ambargoların kalkmasından sonra, İran bütün bu potansiyeli ile dışarıya daha fazla açılır, belki bizler için de çok daha önemli bir pazar ve yatırım alanı olur, bilemiyorum. Ancak, hemen Doğu sınırımızdaki bu dev komşumuzu ihmal etmememiz gerektiğini, İran'da iş yapma ve ortak çalışma alanları yaratma konusunda çaba sarf etmemiz gerektiğini biliyorum.

İran yalnızca petrolü, doğal gazı ile değil yetişmiş insan gücü ve Sayın Bursalı'nın aktardığı potansiyeli ile de önemli bir ülke.

Batılılar bunun bizden daha çok farkındalar. Dünyanın hemen her ülkesinden işadamlarıyla birlikte oluyor, farklı ortamlarda oturup konuşuyoruz.

Amerikalılar son derece komplekssiz, özgüvenleri yüksek, kendileriyle dalga geçmekten çekinmeyen insanlardır. Yıllarca da İran'la çatışmalı bir husumet içinde oldular. Buna rağmen Amerikalılardan dinlediğim İran değerlendirmelerinin son derece soğukkanlı ve gerçekçi olduğunu görüyor ve yakın komşumuzu dünyanın öbür ucundaki ülkeler kadar iyi tanıyamadığımız için üzülüyorum.

Bir iki yıl kadar önceydi, bir grup Amerikalı işadamıyla yemekli bir sohbette bir aradaydık. Hem kendi işlerimizden, hem dünya ahvalinden, hem Suriye'de işlerin nereye varacağından söz ediyorduk. Zaman zaman karşılıklı fıkralar anlatıp şakalar da yaparak, işlerin ve dünyanın sıkıcılığından sıyrılmaya çalışıyorduk.

O akşam, Amerikalılardan dinlediğim İran fıkrasını hiç unutamıyorum:

"Üç Amerikalı ve üç İranlı mühendis trenle mesleki bilimsel bir konferansa gidiyorlarmış. İstasyonda bilet alırken karşılaşmışlar. Amerikalıların her biri kendisi için bir bilet alırken, İranlıların üçü sadece bir bilet almış.

Bunu gören Amerikalılardan biri, 'Üçünüz bir tek biletle nasıl seyahat edeceksiniz?' diye sormuş.

'İzle görürsün,' diye cevap vermiş İranlı.

Hep birlikte trene binmişler. Amerikalılar biletlerinde yazan koltuklara oturmuşlar, gözleri de İranlılarda. İranlıların üçü birden tuvalete girmiş kapıyı da arkadan kapatmışlar. Tren hareket ettikten biraz sonra kondüktör biletleri toplamak için gelmiş. Amerikalılar biletlerini vermiş, merakla kondüktörün peşinden tuvalete doğru bakmaya başlamışlar. Kondüktör, 'Bilet lütfen,' diye tuvaletin kapısını çalmış. Kapı biraz açılmış ve bir el bileti uzatmış. Kondüktör de bileti alıp uzaklaşmış.

İranlılar çıkıp Amerikalıların yanına gelmişler. Havadan sudan sohbetle konferansın olduğu şehre kadar birlikte gidip trenden birlikte inmişler.

Ayrıldıktan sonra Amerikalılar kendi aralarında konuşup, İranlıların yaptığını son derece zekice bulmuşlar. Dönüşte aynısını yapıp, iki bilet parasından tasarruf etmeyi kararlaştırmışlar. İstasyona geldiklerinde kendileri bir bilet alırken, hayretle İranlıların hiç bilet almadıklarını görmüşler.

'Ya, hiç biletsiz nasıl seyahat edeceksiniz?' diye sormuş şaşkın Amerikalılar.

İranlılarda cevap yine aynı: 'İzleyin, görürsünüz.'

Trene binmişler. Amerikalılar hemen tuvalete koşturmuşlar. İranlılar da diğer tuvalete girmişler. Tren hare-

ket ettikten az sonra İranlılardan biri çıkıp, Amerikalıların girdiği tuvaletin kapısını, 'Bilet lütfen', diye vurmuş.

Amerikalı elini uzatıp tek biletlerini kondüktör sandığı İranlı'ya vermiş."

Galiba İran'la nükleer anlaşması pazarlıkları üzerine konuşurken anlatmıştı bunu Amerikalı işadamı. Ardından da, *"İranlıları hiç hafife almayın,"* demişti. *"Onlar bizi suya götürüp susuz getirirler,"* manasında bir şeyler söylemişti.

Amerikalı birinin bunu anlatması bana iki açıdan önemli gelmişti. Bir taraftan İranlıları ne kadar önemsememiz gerektiğini söylüyor, öte yandan İranlıların zekâsını kendileriyle mukayese edip daha üstün göstererek kendi özgüvenini sergiliyordu.

Bu, iş dünyasında da başarılı olmanın önemli sırlarından biridir. Bilhassa yurt dışında iş yaparken… Bir: Gittiğiniz hiçbir ülkeyi, hiçbir kültürü küçümsemeyeceksiniz. İş yapmaya gittiğiniz ülkeyi ve kültürlerini çok iyi öğrenecek, tanıyacaksınız. İki: Özellikle onlarla olan ilişkilerde kendinizi de rahatlıkla eleştirecek, kendinizle de dalga geçebilecek bir özgüvene sahip olacaksınız.

O gün o masada mı anlatılmıştı, şimdi tam emin değilim, ama İranlılarla ilgili yine Amerikalılardan dinlediğim bir başka fıkrayı, iş yaptığınız ülkeyi iyi tanımanın ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından hiç unutamamışımdır:

"Amerikalı bir Coca Cola pazarlamacısı, memlekette pek başarılı olamayıp, büyük umutlarla İran'a gider. Hem umutlu, hem iddialıdır. Ancak, bir süre sonra İran'dan da hayal kırıklığı içinde döner. Arkadaşları merakla neden başarılı olamadığını sorarlar. Coca Cola'ya muazzam ilginin olduğu İran'da başarılı olacağından hiç kuşkusu olmadığını, ama gittiği ülkenin dilini bilmemenin kendisi için önemli bir handikap olduğunu anlatır. Harika reklam sloganları bulup, billboardları bunlarla donatmayı dener, ama okuma yazma oranı çok düşük olduğundan o da işe yaramaz. 'Sonunda' der, 'müthiş etkileyici üç poster yaptırıp, her yere bunları astırarak şansımı döndürmeyi denedim. Birinci posterde bir adam çölde kızgın kumların üzerinde, susuzluktan perişan bir hâlde görülüyordu. İkinci posterde adam kana kana buz gibi Coca Cola içiyordu. Üçüncü posterde ise tamamen ferahlamış ve mutlu görünüyordu.' 'Harika işte,' demiş arkadaşları, 'bu işe yaramıştır.' 'Yok,' demiş pazarlamacı, 'sadece Farsçayı değil, Farsçanın sağdan sola yazılıp okunduğunu da bilmiyordum'."

Dışarıda iş yapacaksanız, iş yapacağınız ülkeyi her yönüyle çok iyi tanıyacaksınız. Bunca yıllık iş hayatımın bana öğrettiği derslerden biri budur. İster Türkiye'nin bir yöresinde, ister dünyanın bir ülkesinde olun, gittiğiniz yeri önceden mutlaka çok iyi etüt edin. İnançlarını, değerlerini, gelenek ve göreneklerini, kültürleri-

ni, kanunlarını öğrenin. Gittiğiniz yörenin veya ülkenin ileri gelenleriyle, yöneticilerle ve halkla iyi ilişkiler kurmaya dikkat edin.

Maalesef, bu konuda en büyük eksikliğimiz komşular konusundadır. Bizden çok uzak ülkeleri hemen sınır komşumuz olan ülkelerden daha iyi tanıyoruz. İran da iyi tanımadığımız ama mutlaka bu açığımızı gidermek için çaba sarf etmemiz gereken komşularımızdan biri. Umarım, önümüzdeki yıllarda bu açığımızı kapatır, bu önemli komşumuzla daha yakın ilişkiler geliştirir ve dünyanın öbür ucundan gelerek İran'da iş yapan şirketleri öylece uzaktan izlemek durumunda kalmayız.

BEN DARBEYİ İYİ BİLİRİM

Bir askerî darbenin ne anlama geldiğini en iyi bilen işadamlarından biriyim. 12 Eylül 1980 darbesini, darbenin en ağır hissedildiği yerlerde bizzat tecrübe ettim.

1980 öncesi koşullarında, her işadamının sıradan ve doğal işlerinden birini yaptığım için, sadece insani bir borç verme meselesi yüzünden askerî yargıçların karşısına çıkarılıp sorgulandım. Bunları da *Babama Söz Verdim* kitabımda detaylarıyla anlatmıştım, burada tekrar etmeyeceğim. Ancak, 12 Eylül'de yaşadıklarımın hatırlanması, 15 Temmuz gecesi asla Türk ordusu ve askeriyle ilişkisi olamayacak, asker kıyafetine bürünmüş bir grup FETÖ'cü tarafından girişilen kanlı ve aşağılık darbe girişimi sırasında neler hissettiğimin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

12 Eylül'de, *"Yarın gelebilir misiniz?"* diye ifadeye çağıran askerî hâkimlere, *"Yarın yurt dışına gidiyorum, bu akşam geleyim,"* demiş ve o akşam gayet rahat bir şekilde gittiğim sorgudan hayatımın sonuna kadar unutamayacağım, dehşetle hatırlayacağım bir felakete sürüklenmiştim.

Son derece doğal şeylerden, biraz varlıklı olan ve imkânı bulunan herkesin yaptığı yurt dışından bazı lüks ev eşyaları getirilmesinden bile korkunç suçlar yaratılmış, doğru dürüst kendimi savunmama imkân tanınma-

mış, birkaç gün sonra Atatürk Orman Çiftliği'nde (AOÇ) yaptırdığım Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin aynısını Kenan Evren'le birlikte açmayı beklerken, ucu 12 Eylül darbesinin kötü şöhretli Mamak Askerî Cezaevi'ne çıkan bir yolculuğun içinde bulmuştum kendimi.

Sorgu için gittiğim Meclis'te ellerim kelepçelenmiş; bir haydut, hırsız, teröristmişim gibi apar topar askerî garnizona gönderilmiş, belki orada derdimi anlatacak birini bulur da salınıveririm umuduyla kendimi oyalarken, kirli paslı bir sedye üzerinde yatmaya zorlanmış, *"Buraya geldiğimden kimsenin haberi yok, müsaade ederseniz eve bir telefon edeyim,"* diye ricacı olduğum albaydan *"Git oradan eşşoğlu eşşek. Hilton'da mı yattığını sanıyorsun,"* azarını işitmiştim.

Askerî darbe benim için daha ilk günden beni *"eşşoğlu eşşek"* ilan eden bir yönetimin adıydı. O ifade bir tokat gibi indi suratıma, unutmam asla mümkün değil. O tokattan sonra çok daha ağır tokatlar yiyeceğim bir yüzüyle karşılaştım askerî darbenin: Mamak Cezaevi'ne gönderildim.

Mamak tam bir cehennemdi. Bütün hayatım boyunca Türkiye'de böyle şeyler olabileceğini hiç düşünmemiştim. O olabileceğini hayal bile edemediğim şeyleri bir askerî darbe yaşattı bana. İnsanların kafeslere konulduğunu, sabah akşam dövüldüğünü gördüm. Her şey dayak atmak ve işkence etmek için bir bahaneye dönüşüyordu.

Ne yalan söyleyeyim, Mamak'ta hoş geldin dayaklarının atıldığı kafesten, beni tesadüfen tanıyan bir yüzbaşı sayesinde kurtuldum. Ancak, bir askerin önüne oturtulmam, elinde kör bir tıraş makinesiyle başıma çöken askerin saçlarımı koyun kırpar gibi kesmesi de dayak kadar acıtmıştı canımı.

Mamak'ta, o garnizonda duyduğum ilk *"eşşoğlu eşşek"* ten sonra daha çok *"eşşoğlu eşşek"* oldum. En kibar hitapları *"lan"*dı. Kendim yaş durumundan, *"ihtiyarlıktan"* dolayı, kimi eziyetlerden kurtuluyorsam da, birlikte yattığım, koğuşun kalabalıklığı yüzünden yatakları santim hesabıyla bölüşen gençlerin yediği dayaklara, gördükleri işkencelere her gün tanıklık ediyordum. Sayımlar bir işkenceydi. Verilen yemekler, çaylar bile bir işkenceydi. Mahkemeye, savcıya çıkarılmak bir işkenceydi. Bir gün, ellerim kelepçeli savcıya götürülürken, yoldan geçen cezaevi komutanı Albay Raci Tetik'i görmeyeyim diye sırtıma indirilip beni yolun ortasına yıkan dipçiğin acısını hâlâ hissederim.

Benim için askerî darbe bunlar demek. Aradan neredeyse 40 yıl geçti, hâlâ *"Allah düşmanımı bile Mamak'a düşürmesin,"* diye dua ederim. Bunu böyle söylüyorum ki, 15 Temmuz gecesi, televizyonlardan *"Galiba askerî darbe oluyor,"* türünden ilk bilgiler yansımaya başladığı andan itibaren neler hissettiğimi anlayın.

Ben askerle de işler yapan, savunma sanayiinde yatı-

rımları olan bir işadamıyım. Çok asker tanıdım, çoğuyla dostluk ettim. Onlar da Mamak anılarımı paylaştığımda inanamıyorlardı. Her birinin yüreği vatan sevgisiyle çarpan, vatan için canını vermekte bir an bile tereddüt etmeyecek askerler tanıdım. Özellikle, 12 Eylül darbesinden sonra, o günleri anlattığımda demokrasiye bağlılığını vurgulayan, *"En kötü sivil yönetim bile en iyi askerî yönetimden iyidir,"* diyen paşalar biliyorum.

Açık söyleyeyim, 15 Temmuz gecesi yaşananlar benim için tam bir şok oldu. Ben artık Türkiye'de asla bir askerî darbe olamayacağına inanmıştım. Başarılı bir darbe olmasa da -Allah'a şükür- ne yazık ki bir darbe girişimi oldu.

Hem de çok korkunç oldu. Sivil insanların uçaklardan, helikopterlerden, tanklardan açılan ateşlerle katledilmesi, Cumhurbaşkanlığı'nın, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin uçaklar tarafından bombalanması, Gölbaşı'nda bu devletin, milletin polislerinin yine bu devletin milletin helikopterlerinden atılan bombalarla katledilmesi, kimsenin aklının hayalinin alacağı şeyler değildi. Ama bunları yaşadık.

Adına Cemaat denilen Fethullahçı çetenin nasıl devletin her tarafına sızdığını; ordunun, polisin, yargının, üniversitelerin, medyanın, aklınıza neresi geliyorsa, memleketin bütün kurumlarının neredeyse ele geçirilmek üzere olduğunu dehşet içerisinde gördük 15

Temmuz gecesi. Hepimiz, aslında ucundan kıyısından duyduğumuz, bildiğimiz, hissettiğimiz Fethullahçıların gerçek yüzünü, bir kâbustan uyanır gibi görmüş olduk.

O gece darbe girişiminin bastırılmasında bizim de NUROL olarak bir payımız olmasından onur duyuyorum. Şirketlerimizden NUROL Makina'nın polis için ürettiği zırhlı araçlardan Ejder'in, o gece, halkın, polisimizin ve gerçek askerlerin darbeyi engelleme mücadelesine nasıl bir katkıda bulunduğu gazetelerde de yer aldı.

Fatih Çekirge, *"Darbe gecesi işadamına gelen telefon: 'Elinizde Ejder varsa acil alacağız' "* başlıklı, 05.08.2016 tarihli *Hürriyet* gazetesindeki köşe yazısında, o gece yaşananlarda NUROL'un rolünü şöyle anlatmıştı:

"HAİN darbe girişimi gecesi...

Saat 23.45...

Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Nurol Holding'e acil bir telefon geliyor.

Özel Harekât Komiseri, Nurol Makina Genel Müdürü Engin Aykol'a şöyle diyor:

'Bizim için ürettiğiniz Ejder'lerden fabrikamızda bitmiş olan var mı? Varsa acil istiyoruz.'

Engin Bey şokta.

O sırada ihanet şebekesi Ankara'yı havadan vuruyor. Jetler alçaktan uçuyor.

Çankaya Köşkü ile Beştepe Külliyesi üzerinde ihanetin helikopterleri ateş açıyor.

Polis uçaksavarlı sağlam zırhlıya ihtiyaç duyuyordu.

Engin Bey, 'Hemen bakıp size dönüyorum,' diyor.

Ve hemen Nurol Holding Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Oğuz Çarmıklı'yı arıyor.

Bundan sonrasını Çarmıklı'nın ağzından dinleyelim:

'Gece yarısı telefonum çaldı... Nurol Makina Genel Müdürü Engin Bey... Heyecanlı bir sesle şöyle dedi:

- Efendim Emniyet Genel Müdürlüğü'nden aradılar... Elimizde Ejder aracı var mı diye soruyorlar. Ama kim kimdir anlamadım. Ne yapalım?

- Engin Bey, isteyenler darbeciler değil, darbeyi önlemek isteyenler, öyle değil mi?

- Evet efendim.

- Peki, fabrikada Ejder var mı?

- 10 kadar var.

- Hemen verin. Gelip alsınlar.'

Bu konuşmadan sonra Engin Bey acilen Özel Harekât Merkezi'ni arıyor:

- Elimizde 10 Ejder var. Gelip alabilirsiniz.

10 dakika sonra Özel Harekât polisleri Nurol'un fabrikasındaki son model zırhlı araçları alıyor.

Bu araçların üzerinde gelişmiş uçaksavarlar, toplar var.

O nedenle Gölbaşı Özel Harekâtı bombalayan ve Çankaya Köşkü ile Beştepe Külliyesi'ne saldıran helikopterlere bu zırhlılarla müdahale ediyorlar.

Darbecilerin havada püskürtülmesinde bu Ejder'lerin ciddi etkisi olduğu söyleniyor.

Ve zırhlı araçların Güneydoğu'da kullanıldığı için Ankara'daki fabrikada bulunması da büyük şanstı.

Yalnızca bu olay bile işadamından bürokratına, gazetecisinden sade vatandaşına kadar nasıl belalı bir gece yaşadığımızın göstergesidir.

Düşünün ki bir işadamısınız...

Polise ağır silahlı zırhlı üretiyorsunuz...

Gecenin yarısı polis darbecilere karşı hazırda zırhlı var mı diyor...

İşadamı Çarmıklı'yı kutluyorum."

Neyse ki, bu alçak darbe girişimi karşısında Türkiye halkı hepimizin gurur duyacağı bir imtihan verdi. Siviller tanklara, toplara göğüslerini siper etti. Gerçek askerler, asker kılığına girmiş FETÖ teröristlerine direndi. Polis darbeye karşı cansiperane mücadele etti. Hükûmet ve Cumhurbaşkanı boyun eğmedi. Bütün siyasi partiler darbeye hayır dedi. Halk kenetlendi. Yaşa-

nan o korkunç melanetten sonra, bunu bir fırsata çevirmek mümkün ve bunu yapabildiğimizde Türkiye'nin önü çok daha açık olacak.

FETHULLAH'IN GÜCÜNÜ AMERİKA'DA GÖRDÜM

1997 yılında Amerika'ya, ameliyat olmak için Houston Hastanesi'ne gitmiştim. Ameliyat hazırlıkları, tahliller, gitmeler gelmeler… Hâliyle insan oralarda bir tanıdık, hiç değilse bir Türk görmek istiyor. Arıyorsunuz, bulmak istiyorsunuz. Dünyanın öbür ucunda, tamamen yabancı bir ülkede, bir hastanede aynı dili konuştuğunuz birilerinin olması bile size büyük bir güvence gibi geliyor.

Neyse, öyle git gel, yat bir hafta geçti, bir tane bile Türk'le, bir Türk doktorla karşılaşmadık.

Ben öylece ameliyat oldum. Ameliyat sonrası odamda yatıyorum. Galiba ikinci gündü. Odaya aşağıdan bir telefon geldi. Telefonu yanımda kalmakta olan kızım Gaye açtı. Kısaca bir şeyler konuştu. Sonra bana dönüp, *"Baba"* dedi, *"Doğulu çocuklar var. Gelmişler, seni ziyaret etmek istiyorlar."*

Allah Allah… Öyle bir ziyaretçi falan beklediğimiz yok. Bu Doğulu çocuklar da kim? Açıkçası önce biraz ürktük. PKK meselesi, Apo meselesi falan var. Gaye çocukların konuşmasından, aksanlarından Doğulu olduklarını çıkarmış. Öyle olunca da insanın aklına bu PKK olayları falan geliyor, endişe ediyor. Amerika'da, hastanede bir şey olacağı yok tabii, ama ilk anda böyle şeyler geliyor aklınıza.

Gaye daha çok endişeli, o *"Kabul etmeyelim, gelmesinler,"* diyor. Gelmelerine razı değil. Ama benim içimden ne geçtiyse, *"Gelsinler,"* dedim. Neyse, biraz sonra geldiler. İki üç genç çocuk. Doğulu çocuklardı gerçekten. Hâllerinden tavırlarından öyle varlıklı aile çocukları olmadıkları hissediliyor. Son derece saygılılar. Hepsi Türkiye'de üniversiteler bitirmişler. Çok iyi derecelerle bitirmişler. Birincilikle, ikincilikle… Amerika'ya da daha yükseğini okumaya, master, doktora yapmaya gelmişler.

Gelmişler de, öyle devlet bursuyla falan değil. Ailelerinin gücünün buna yeteceğini de sanmıyorum. Şimdi, orada, Houston gibi bir hastanede, bu çocuklar bana *"Geçmiş olsun,"* diyor, *"Nasılsınız?"* diyor, *"Bir ihtiyacınız var mı?"* diyor. Bunun ötesinde çok açık bir şey söylemiyorlar.

Ama daha o çocukları ilk gördüğüm anda, o PKK, Apo falan gibi düşünceler silindi gitti. Bunların *"Hocacı"* olduğunu, Amerika'ya *"Hoca"* tarafından getirildiğini anladım. Bu o kadar aleni, o kadar belli oluyordu ki…

Tabii, o günlerde daha kimsenin FETÖ dediği yok. Herkes *"Hocaefendi"* diyor. Herkes onun okullarını, yurt dışında yaptıklarını, elinden tutup destek olduğu zeki ve çalışkan yoksul çocuklarını övgüyle anlatıyor.

Şimdi, nasıl derler; iş dünyasında biz kırk kişiyiz bir-

birimizi biliriz. Taa o günlerde, herkesin *"Hocaefendi"* diye Fethullah Gülen'i baş tacı ettiği günlerde, benim bu *"Hocaefendi"* ile hiçbir ilişkim olmadı. Hep benden uzak olsun dedim. İş dünyasında bile önünüzün açılması için Hoca'ya bir selam göndermenin revaçta olduğu zamanlarda, ne selam aldım ne selam verdim.

O gün Houston'daki hastane odama ziyarete gelen gençlere de teşekkür edip, *"Bir ihtiyacım yok, sağ olun,"* diyerek gönderdim. Fakat ilginç olan ne biliyor musunuz? Ben bir haftadır o hastaneye gidip geliyorum, yatıyorum, arayıp sorduğum hâlde bir Türk ile karşılaşmıyorum. İşte o gençler gelip gittikten sonra dört beş Türk doktor geldi. O doktorlar üzerinde de Hoca'nın büyük etkisi vardı.

Orada, Houston'daki hasta yatağımda, Fethullahçıların ne kadar yaygın bir ağları olduğunu, ne kadar geniş bir etki alanına sahip olduklarını, her tarafta adamları olduğunu gördüm. Açıkçası, Fethullah'ın gücünü ben orada, Amerika'daki Houston Hastanesi'ndeki hasta yatağımda gördüm.

O ziyaret, Fethullah Gülen'in insanlarla nasıl ilişkiye geçtiğinin de göstergelerinden biriydi. Kimden öğrenmiş, nasıl öğrenmiş, nereden haber almışsa; belki de bir işadamının kendisini en zayıf hissettiği, en güçsüz hissettiği, bir dost elini en fazla aradığı bir anda onunla ilişki kurmaya çalışıyor, eğer o kapıyı açıp girerse-

niz, ondan sonra da sizi kendisine daha fazla bağlayacak yöntemler geliştiriyordu.

Yoksul ve gariban olanlara onlar için çok önemli yardımlar yaparak, zenginlere bir şekilde yaklaşarak, yetiştirdiği çocukları devletin kilit yerlerine yerleştirerek, siyasileri kendine bağlayarak yavaş yavaş devletin bütününe hâkim olmayı hedeflemiş, 15 Temmuz'da ve sonrasında yaşadıklarımıza bakarsanız bunu epeyce de gerçekleştirmişti.

Umarım, Türkiye bir daha asla 15 Temmuz'da yaşadıklarını yaşamaz. Bunları bir daha yaşamamak için devlete cemaatlerin, örgütlerin sızmasına izin verilmez. Kimin ne yaptığının açıkça görüldüğü, devlet görevlerine hakkı olanların geldiği, liyakata dayalı şeffaf bir yönetim kurulur. İnsanların, devlet içinde sadece kendi amirlerini dinledikleri, devlet dışından abilerin, ablaların, hocaların talimatıyla iş yapmadıkları bir memleketimiz olur. Herkesin en önemli güvencesi olan hukukun partizanca paramparça edilmediği, vatandaşların hâkimlerin karşısına hiç kuşku duymadan güvenle çıktığı bir hukuk sistemimiz olur. Partiler, birbirleriyle didişmek yerine, memleketin ortak faydasına olan konularda uzlaşmayı becerebilir. İnşallah, 15 Temmuz felaketi bunları idrak etmemize yol açar.

Darbelerle ve hukuksuzlukla değil de, demokrasi ile ve hukukla anılan bir ülke olduğumuzda, hem Türk

işadamlarının dünyadaki yeri pekişecek, önleri açılacak, daha büyük başarılara imza atacaklar; hem de yabancı yatırımcıların, işadamlarının Türkiye'ye ilgisi artacak.

AMERİKA'YLA İŞ YAPMAK

15 Temmuz darbe girişiminin ardından da, bu işin arkasında bir Amerikan parmağı olduğu şeklinde görüşler ifade edilmeye, üstelik bunlar önemli politikacılar, iktidar partisi yöneticileri ve bakanları tarafından bazen ima ile bazen de doğrudan ifade edilmeye başlandı. Devleti yönetenlerin elinde bazı belge ve bilgiler olabilir, benim bu konuda bir şey söylemem mümkün değil.

Bir Türk işadamı ve bu memleketin bir vatandaşı olarak, memleketimi karıştırmaya, huzurumuzu bozmaya, bizi bize düşürmeye dönük her girişime ve acısını bizzat yaşadığım bir darbe girişiminde dahli olanlara, kim olursa olsun lanet okurum.

Ben bir işadamıyım, Amerikalılarla da iş yapıyorum. Devletimiz iş yapıyor. Stratejik ortağız. Benim ancak devlette önemli yerlerde bulunanların bilebileceği bazı şeyleri bilmem mümkün değil. Ama Amerikalılarla nasıl iş yapıldığını, onlarla iş yapmanın nasıl bir şey olduğunu biliyorum. Birlikte çalıştık, ortak olduk. Dolayısıyla, burada anlatacaklarım da Amerikalılarla iş yapmak üzerine düşüncelerim, birlikte yaptığımız işler, ortak tecrübelerimiz olacak.

Ancak, şunu söyleyebilirim: Türkiye-Amerika ilişkileri tarihinde iniş çıkışlar hep olmuştur. Bu iniş çıkışlar arasında ciddi krizler de vardır. Şimdiki gençler pek

bilmezler; 1960'larda yaşadığımız meşhur bir *"Johnson Mektubu"* olayı vardır.

1964 yılında Kıbrıs'ta çatışmalar yaşanıyor ve Kıbrıs Türkleri silahlanan Rumların hedefi oluyorlardı. Türkiye, oradaki soydaşlarımızın güvenliğini sağlamak için 2 Haziran 1964'te Kıbrıs'a çıkarma yapma kararı aldı ve hazırlıklara başladı.

Benim Eleşkirt'te ilk işimi aldığım ve yaptığım günlerdi. Büyük bir heyecan ve millî hisler içinde gelişmeleri takip ediyorduk. Bizde Başbakan İsmet İnönü, Amerikan Başkanı da Lyndon B. Johnson'du. Kıbrıs'ta, Türkiye'de ve Yunanistan'da askerî hareketlilik artmıştı. Amerika, Türkiye'nin bu hazırlıklarından rahatsız oldu. Bu ülkeler arasında, bölgede çıkacak bir savaşın kendi çıkarlarına, stratejik hedeflerine ters düştüğünü düşünüyor, Kıbrıslı Türklerin neler yaşadığını, nasıl bir katliam tehdidi ile karşı karşıya olduklarını umursamıyorlardı. Savaş çıkmasını, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapmasını önlemek için devreye girdiler. Başkan Lyndon B. Johnson tarafından imzalanan ve *"Johnson Mektubu"* olarak tarihe geçen meşhur mektubu Türkiye'ye, dönemin başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiler.

İsmet İnönü ki, büyük devlet adamı, Atatürk'ün silah arkadaşı, birlikte cumhuriyeti kurduğu kişi. 5 Haziran 1964'te gönderilen o mektup, ne herhangi bir bağımsız devlete ne de İsmet İnönü gibi büyük bir devlet ada-

mına gönderilebilecek bir mektuptu. Son derece kaba ve aşağılayıcı bir dille yazılmıştı. Güya NATO üyesi iki ülkenin, Türkiye ve Yunanistan'ın savaşma tehlikesine işaret ediyor, bunun kabul edilemez olduğunu söylüyor, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye müdahale etme imkânı bulabileceğini belirtiyor, alttan alta da böyle bir durumda NATO'nun Türkiye'yi savunmayacağını ima ederek tehditte bulunuyordu.

O zaman askerî olarak büyük ölçüde ABD'ye bağımlıydık. Amerikalılar, Kıbrıs'a bir müdahale durumunda Amerikan askerî malzemelerinin, mühimmatının kullanılamayacağını söylemişler, gemilerimiz de Kıbrıs'a gidemeden dönmüştü. Hem devlet adamları arasında hem de halkta büyük bir hayal kırıklığı hatta öfke vardı. Sovyetler Birliği'nin sınır komşusu olan ve oradan gelebilecek bir tehdit karşısında NATO'ya, Batılı müttefiklerine ve ABD'ye güvenen Türkiye, bu gelişmeler sonucu ABD'nin çıkarlarıyla çeliştiği anda ondan bağımsız bir politika geliştiremeyeceğini, ona güvenemeyeceğini görmüştü.

Savunma sanayiine girmek, yapabilirsem bu alanda bir şeyler yapmak, savunma alanında dışarıya bağımlılığı ortadan kaldırabilmek o günlerde aklıma düştü.

Kıbrıs'ta durum düzelmemiş ve Türklere yönelik saldırılar durmamıştı. Halk kızgın ve öfkeliydi. İşte o günlerde, 16 Nisan 1964'te, Başbakan İsmet İnönü Ameri-

kalıların ünlü haber dergisi *Time*'a verdiği mülakatta tarihe geçen şu sözleri söylemişti: *"Müttefikler tutumlarını değiştirmezlerse, Batı ittifakı yıkılabilir... Yeni şartlarda yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de bu dünyada yerini bulur."*

İşler bu noktaya geldikten sonra, Türkiye-ABD ilişkileri yine çıkışa geçti, düzeldi. İki ülke birbirlerini stratejik ortak ilan etti.

Bizzat yaşadığım 12 Eylül darbesi sonrasında da, Ankara'dan Washington'a, ABD Başkanı Jimmy Carter'a, *"Bizim çocuklar işi bitirdi"* mesajı gönderilmişti. 15 Temmuz öncesinde de Suriye konusunda ABD ile aramızda ciddi politika farklılıkları vardı.

Bunlar, iki ülke ilişkilerinin nerelerden geçtiğini gösteren tarihten örnekler. Çok ciddi ve ağır krizler bile, hemen sonrasında ilişkilerin onarılıp yoluna sokulmasına engel olmadı. Benim bunun ileride de böyle olacağından kuşkum yok. Türkiye-ABD ilişkilerinin her krizi aşacak köklü bir geçmişi var.

O yüzden, en iyisi ben kendi bildiğim konuda, Amerikalılarla iş yapmak konusunda konuşayım.

Amerika dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülke. Kimilerine göre dünyanın tek süper gücü. Asya'da, Güney Amerika'da, hatta Afrika'da hızla büyüyen ekonomiler var ve Çin muazzam bir gelişme göstererek dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu. Bu durumda

bile Amerika'nın gayrisafi millî hasılası Çin'in iki katı.

Amerika, dünyanın her yerinde izlenen filmleri, televizyon dizileri, dinlenen müzikleri ile herkese çok tanıdık bir yer gibi gelir. Her ülkede biraz Amerika, Amerikan kültürünün izleri vardır. Yine de, her ülke için söylediğim şeyi Amerika için de söylerim. Amerika'da iş yapacaksanız, bu yüzeysel tanıdıklıkla yetinmeyeceksiniz. Bu aldatıcı olur. Amerikan iş kültürünü, ahlakını ve değerlerini bilmeden orada iş yapmaya girişmenin sonucu hayal kırıklığı olur.

Amerika Birleşik Devletleri 320 milyonla dünyanın en büyük üçüncü nüfusuna sahip bir ülke. Bir göçmenler ülkesi. Nüfusun yüzde 99'u köklerini bir başka ülkede bulur. Bu da onlara bambaşka ülkelerde iş yapma açısından bir avantaj sağlıyor diye düşünüyorum. Kendine özgü bir siyasal sitemi var. O sistem içerisinden dünyanın dört bir yanından gelen göçmenleri vatandaşlık ortak paydasında buluşturmayı başarmış. Dışarıdan bakıldığında pek çoğumuzun hissetmediği kadar dindar bir ülke. Dindarlık Amerikan siyasetinde de, iş yapma kültüründe de önemli bir etken.

Öte yandan, Amerikan iş yapma kültürünün motoru şu *"Amerikan rüyası"* dedikleri şey. Amerikalıların çoğu bir fırsatlar ülkesi vatandaşı oldukları düşüncesiyle büyüyor ve birer işadamı olduklarında da, hem kendi ülkeleri içinde hem de dünyanın başka yerlerinde, bu

fırsatları kendilerinin çok çalışarak değerlendirebilecekleri inancıyla her işe âdeta saldırıyorlar.

Vatanseverlik önemli bir özellikleri. Nereye baksanız orada dalgalandırılan bir Amerikan bayrağı görüyorsunuz. Kendi kökenlerini Türk, Arap, İranlı, İrlandalı, artık ne görürlerse görsünler, Amerikalı olmak gibi bir üst kimlikleri var ve o kimliğe sıkı sıkıya sarılıyorlar.

Amerikalıların, tanıdıklarımın çoğunda gördüğüm bir özelliği geleceğe odaklanmış olmaları. Hâlihazırdaki durum ne olursa olsun, nasıl sorunlarla karşı karşıya olursa olsunlar, uzun vadeli hesaplarla geleceğe yatırım yapıyorlar. Bu noktada da epey iyimserler. İş yapma alışkanlıklarını *"yapabiliriz, başarabiliriz"* duygusu besliyor. 11 Eylül gibi büyük bir saldırı yaşamış olmalarına ve o saldırı bütün bir Amerikan toplumunun psikolojisini altüst etmesine rağmen, dünyanın birçok bölgesinin onlara güvenilmez göründüğü zamanlarda bile ileriye dönük iyimserliklerini çok fazla kaybetmediler.

Amerikalılar işte kazananı kahraman ilan ediyorlar. Öte yandan, her koyun kendi bacağından asılır anlayışı da var. Herkes kendi başına başarılı ve kahraman olma çabasında. Bu, Amerikalı işadamları arasında gördüğüm yüksek özgüvenin de bir nedeni. Karşınıza *"Ne yaptıysam ben yaptım, ben başardım, daha fazlasını da başarabilirim,"* duyguları içindeki işadamları çıkıyor. O özgüvenle, rahatlıkla kendileriyle bile dalga geçebiliyorlar.

Acımasız bir rekabet içinden geliyorlar. O rekabet içinde ayakta kalabilmek için çok çalışmak zorunda olduklarını öğreniyor, biliyorlar. Aile önemli bir değer onlar için. Çok çalışma ile aileyi ihmal etseler de, başarıyı yakaladıkları noktada, aile ile işi bir arada götürmeye dönük yollar bulmaya çalışıyorlar.

Bütün zorlukları aşmış ve başarılı bir işadamı olarak karşınıza çıkan Amerikalı, bir sürü savaştan başarıyla çıkmış bir komutan gibi hissediyor kendini.

O yüzden cesur oluyorlar. *"Yapabilirim", "yaparım, başarırım"* duygusu onların, belki Avrupalı ve Asyalılardan daha atak olmasına yol açıyor. Ancak, risk gördükleri durumlarda bu atılganlıklarını dizginlemeyi de biliyorlar. Sağlam ve güçlü ekonomilerde atak, risk almadan büyük kazanç olmaz düşüncesiyle davranırken; zayıf ve riskli ekonomilerde kılı kırk yarmayı da biliyorlar.

Sizinle görüş ayrılığına düştüklerinde bunu açıkça ve hiç dolandırmadan söylüyorlar. Protokol insanı değiller, rahatlıkla ilişki kuruyor ve rahat ilişki kurmanıza izin veriyorlar.

Ortalama bir Amerikalının dünyanın farklı bölgeleri konusunda bilgili hatta meraklı olduğu söylenemez. Ancak işadamları iş yaptıkları bölgeler konusunda meraklılar. Anlattıklarınızı dinliyorlar. Onlarla iletişimde, söyleyeceğinizi doğrudan söylemekte, imalarla konuşmamakta fayda var.

Bizim, yani NUROL'un, Amerikalılarla ilişkisi, büyük ölçüde savunma sanayii alanında FNSS'de yaptığımız ortaklık üzerinden oldu.

Peki, o ortaklıkta Amerikalılar neden bizi, NUROL'u seçti? Öyle ya, onlar bu alanda Türkiye'de birlikte iş yapabilecekleri birilerini ararken karşılarına çıkan çok sayıda önemli şirket olmuştu. Büyük ihracat ithalat yapan şirketler, Amerikalılarla iş yapan şirketler... Neden onlardan biri değil de NUROL?

Bunun cevabı şudur: Ben çelik fabrikası kurmuştum. Daha çelik fabrikasını kurarken kafamdaki konulardan biri tank imalatıydı. O fabrikanın kuruluşu sırasında tank nasıl yapılır gibi araştırmalar yaptırmıştım. Amerikalılar da bunu bildikleri için bizi tercih ettiler.

Bugün, NUROL'un gurur duyduğumuz şirketlerinden biri olan FNSS'nin kökenleri 1985-86 yıllarına gider. 1985 yılında Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) kurulduktan hemen sonra, ilk büyük proje olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacını karşılamak üzere paletli Zırhlı Muharebe Araçları'nın Türkiye'de üretimini gündeme getirmişti. Biz, Amerikan FMC ve NUROL olarak bir *"Ortak Girişim Anlaşması"* imzalayıp *"FMC-NUROL Savunma Sanayii A.Ş."* yi (FNSS) kurduk ve o projeye teklif verdik. Kuruluş anlaşmasına göre, FNSS'nin %51'i Amerikan FMC'ye, %49'u ise NUROL'a aitti.

FNSS'nin ortaklık yapısında zaman içinde değişiklikler oldu. Amerikalı ortağımız FMC, 1994 yılında savunma alanından çekildi. 1997 yılından itibaren şirketin adı da *"FNSS Savunma Sistemleri A.Ş."* oldu. 2005 yılında da ortaklık yapımız değişti; sermayenin %51'i NUROL'un, %49'u da Amerikalı ortağımız UDLP'nin oldu. Aynı yıl içinde UDLP'nin hisselerini bir dünya devi olan İngiliz BAE Systems satın aldı. Böylece de hisse yapısında çoğunluk bize, Türklere geçti.

O günlerde, Türkiye'de Millî Savunma Bakanlığı bir ilke kararı almış ve *"millî şirket"* kavramını geliştirmişti. *"Millî şirket"* statüsüne ancak %51'i Türklere ait olan şirketler girebiliyordu. Eski ortaklık durumunda, sermayenin %49'u NUROL'dayken, FNSS millî şirketler dışında kalacaktı. NUROL olarak biz, bu durumu da öne sürerek Amerikalı ortağımız FMC'ye hisselerinin devrine muvafakat etmeyeceğimizi söyledik. Ancak, hisselerin %51'i bize verilir ve biz *"millî şirket"* hâline getirilirsek buna onay vereceğimizi söyledik. Uzun müzakerelerden sonra, Amerikalılar bunu kabul ettiler. Hisse oranları %51 Türkiye / NUROL, %49 yabancı ortak olacak şekilde değiştirildi. Yönetim Kurulu Başkanı Türk tarafından olan, Genel Müdürü bizim atadığımız, ancak yabancı ortağın da veto hakkı olan bir *"millî şirket"* hâline geldi FNSS.

1997 yılında ilk ihracatımızı 133 adet Zırhlı Muharebe

Aracı satarak Birleşik Arap Emirlikleri'ne yaptık ve bu satışla da Türkiye ilk defa bir başka ülkeye ana sistem bazında bir savunma ürünü ihraç etmiş oldu.

1996 yılında Başbakan Erbakan'ın Malezya'ya yaptığı gezi ve o sırada yapılan girişimler de o ülkeye 211 adetlik bir satış yapmamız sonucunu doğurmuştu. Bu ihracat projesi de Türkiye'nin o güne kadar bir defada gerçekleştirdiği en büyük ana sistem ihracatı oldu. Aynı proje çerçevesinde Malezya'ya teknoloji transferi de gerçekleştirdik. 2008 yılında, Malezya ile, değişik konfigürasyonlarda 56 adet Zırhlı Muharebe Aracını içeren yeni bir sözleşme daha yaptık. 2011 yılında da, Malezya ordusu için 600 milyon dolar karşılığı 257 adet 8X8 Zırhlı Muharebe Aracı üretme anlaşması imzalamıştık.

FNSS zırhlı araç modernizasyonu da yürüttü ve bu çerçevede ilk ihracat sözleşmesi 2004 yılında Suudi Arabistan ile imzalandı. Suudi Arabistan Kara Kuvvetleri'nin değişik tiplerdeki M113 Zırhlı Personel Taşıyıcıları Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetleri'nin Al-Kharj Bakım Onarım tesislerinde gerçekleştirildi. Proje çerçevesinde Al-Kharj tesislerinin yönetimini de FNSS yürütüyor.

NUROL'un, bu kitabımda biraz da gurur duyarak ve yeni nesile hedef koyarak anlatmaya çalıştığım dünyaya açılımı, FNSS'nin değişik ülkelerdeki faaliyetleri ile övünülecek bir noktaya geldi. Filipinler ve Bahreyn'de araç modernizasyonu projeleri gerçekleştiriyor, Belçi-

ka ve Birleşik Arap Emirlikleri ordularına da M113 ve ZMA tipi araçlar için lojistik ve teknik destek hizmetleri veriyoruz.

FNSS'nin sürekli kendini yenilemesini, araştırma geliştirme çalışmaları sonucunda yeniliklere imza atmasını büyük bir mutlulukla izliyorum. 2000 yılından itibaren bu açıdan önemli ilerlemeler oldu. FNSS özgün kara platformları gerçekleştirebilecek tasarım yapısını geliştirmeye başladı. Dünya pazarında ilgi gören paletli Zırhlı Muharebe Araçları'nın yanında kendi geliştirdiği tekerlekli zırhlı araçları da kısa sürede portföyüne kattı. PARS adını verdiğimiz Taktik Tekerlekli Zırhlı Araçları (TTZA) üretti. Bu süreçte İTÜ, TÜBİTAK, ODTÜ gibi kuruluşlar ve üniversitelerle işbirliği ve çözüm ortaklıkları geliştirmeye önem verdi. Bu ürünleri birçok yabancı ülkeye pazarlıyoruz.

Türkiye dışında Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'da da ofisleri olan FNSS, PARS TTZA aracını geliştirerek büyük bir başarıya imza atmış oldu. Bu başarı, Savuna Sanayii Müsteşarlığı tarafından TSK'nın talep ettiği Seyyar Yüzücü Hücum Köprüsü (SYHK) geliştirme ve üretim projesini almasını da sağladı. PARS platformu üzerine geliştirilmekte olan SYHK, alanında, dünyada mevcut en gelişmiş sistem oldu. FNSS, bu yeni ürününü dünya ordularına pazarlamaya başladı. Aynı çerçevede, AZMİM projesi ile de, TSK için bir Amfibi

Zırhlı Muharebe İş Makinesi geliştirip kısa sürede teslim ettik.

FNSS'nin başarılı çalışma ve üretimlerinin tümünü burada sayacak değilim. Ancak, şunu gururla söyleyebilirim, FNSS yapmış olduğu çalışmalarla kısa sürede dünya pazarlarında tanındı ve memleketimizin ihracat gelirlerine milyarlarca dolarlık satışları ile katkıda bulundu.

NUROL için de hem yabancı ortaklarla iş yapma, hem de dünyanın değişik ülkelerinde kendimizi gösterme açısından bir başka önemli tecrübe oldu. NUROL'un 50 yıllık macerasında, dünyaya açılımı açısından, inşaattan sonra yeni ve önemli bir adım oldu.

Aslında, dünyada başarının yolu özgün, güvenilir ve uygun maliyette ürünler geliştirmekten geçiyor. NUROL'un bu genel felsefesi FNSS'de de başarı ile uygulanıyor. Bizim ürettiğimiz Zırhlı Muharebe Araçları (ZMA), kendi ordumuz yanında Birleşik Arap Emirlikleri ordusu tarafından da Somali, Bosna Hersek, Kosova ve Afganistan gibi ülkelerde hiç sorun çıkarmadan binlerce kilometre kullanıldı ve kullanıcıların takdirini kazanırken bizim de yüz akımız oldu.

FNSS'de yan sanayii geliştirmeye de büyük önem verdik. Bugüne kadar 100'den fazla firmaya eğitim, kalite sistem sertifikasyonu, takım ve tezgâh yatırımı yapmak suretiyle, bu kuruluşların üretim ve hizmetlerinde, NATO Askerî Şartnamelerinde istenilen kalite seviyesi-

ne ulaşmalarına yardımcı olduk. Böylece, ürünlerimizde %80'in üzerinde yerli katkı sağladık. Türk Savunma Sanayii'nin ve KOBİ'lerin gelişmesine katkıda bulunduk. Bununla da ayrıca iftihar ederim.

Şirketlerimizin faaliyetleri hakkında daha detaylı bilgiye NUROL'un web sitesinden ya da her bir şirketimizin kendi sitesinden ulaşılabilinir.

FNSS bize, Amerikalılarla iş yapmanın nasıl bir şey olduğu konusunda çok şey kazandırdı. Bu konuda birkaç şey daha söylemek isterim.

Kabul etmem gerekir ki Amerikalılarla iş yaparken insanın ufku genişliyor. Onların bize ve başka pek çok ülkeye göre çok daha oturmuş bir sistemleri var. Bütün şirketleri kurum olmuş, tıkır tıkır işliyor. Kurumlaşabilmek, kurum olabilmek öyle kolay bir iş değil. Onlarca yılın tecrübesi gerekiyor.

Evet, bu konuda onlardan öğreneceklerimiz var ama şunu da söylemem lazım; bizim gibi yeni kalkınan bir ülkede, kendisini yoktan var etmiş bir işadamının hemen onların yöntemlerini alıp uygulaması da mümkün değil. Başkalarının tecrübelerinden öğrenmemiz gereken şeyler var ama bu onları birebir kopya etmek anlamına gelmiyor. Kendi ülkemizin, şirketlerimizin gerçeklerini, koşullarını göz önünde bulundurmadan, onu temel almadan, en mükemmel ülke modelini alıp uygulasanız da başarılı olamazsınız.

Bakın, size bir şey anlatayım: Biz bir gün bu şirketi, FNSS'yi, kurduk. Fabrikayı kurduk, işe başladık. Yönetim Kurulu Başkanı benim. Lisan bilmediğim için, sonra Yavuz Canevi'ni başkan yaptık. Neyse, ben başkanım, bir telefon geldi, Amerika'dan. Diyorlar ki, öbür gün sabah kahvaltısını yapmak üzere İngiltere'de falan yerde buluşalım. Sabah kahvaltısını beraber yapalım. Ben heyecanlandım. Böyle dediklerine göre önemli bir durum var. Apar topar gideceğiz. Uçakta yer bulunur mu, bulunmaz mı, yetişir miyiz? Bizde bir telaş, bir telaş… Neredeyse elim ayağıma dolaştı. Neyse gittik, yetiştik.

Açık söyleyeyim, Amerikalıları o zaman gözümüzde de büyütüyoruz. En azından ben büyütüyorum. İçimden sürekli, *"Kim bilir ne önemli meseleler konuşacağız ki, böyle alelacele İngiltere'de buluşuyoruz,"* diye geçiriyorum.

Toplantı öncesi gelip otele yerleştik, yattık. Sabah toplantı olacak, benim kafamda hâlâ *"Kim bilir ne mühim meseleler konuşacağız"* düşüncesi. Sabaha kadar kırk toplantı yaptım kafamda. Sabah kalktık. Kahvaltılı toplantı ya, otelde bir oda hazırlamışlar. Bir kahvaltı masası... Türk kahvaltısı. Türk masası. Yok yok… Beyaz peynir, zeytin, pastırma, sucuk… Oturdum. Ortağımla kahvaltı yapacağız, konuşacağız ama bu aynı zamanda önemli bir şirket toplantısı. Büyük kararlar alacağız… Öyle düşünüyorum.

Başladık sohbet etmeye. Oradan buradan, havadan sudan… Sen nasılsın, iyiyim. Ben nasılım, iyiyim… Anan yahşi baban yahşi... Kahvaltı bitti. *"Tamam"* dedi Amerikalı ortak. Kahvaltı bitti, toplantı bitti. İş bitti. Hoş geldin, güle güle. Ne konuştuk? Hiç.

Şimdi, bu bana çok ters geldi. Belki adamlar açısından bir mantığı var. Beni tanımak istiyor. Daha samimi bir ilişkinin faydalı olacağını düşünüyor… Olabilir. Yine de bana ters geldi. Hâlâ da anlayabilmiş değilim. Öyle apar topar, kalkıp Londra'ya bir toplantıya gidiyor, bir sürü masraf yapıyorsam, dişe dokunur şeyler de konuşmam lazım. Orada işler böyle. O yüzden, iyi ki Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı bıraktım diyorum.

Oradaki arkadaşlar her sene bir gezi yapıyorlar. Neymiş; yönetim kurulu toplantısı. Ben belki eski kafayım, o iş bana göre değil. Yönetim kurulu toplantısı diye geziyorlar…

Bir gün Dubai'deyim iş için, dediler ki FMC'ler burada. Ne yapıyorlar burada? Yönetim kurulu toplantısına gelmişler. E şimdi bak, FMC şirket… Ben 13 senedir Abu Dabi'ye, Dubai'ye giderim, daha bir gün motora binmedim. Bilmem şuraya gitmedim. Gidiyorum otele, otelden iş, işten geliyorum otel. Başka bir şey yok. Bunlar geziyorlar, tozuyorlar, yiyorlar, içiyorlar… Hayret ettim. Onların bir çalışmaları var, milliyetçilikleri var, her şey Amerika için. Onlar biraz daha bizim gibi çalışsalar

var ya, çok daha mükemmel olurlar. Onlar 3 saat çalışıyorlar, 5 saat gezip tozup yiyorlar.

Onların sisteminde bu olur. Sistem oturmuş. Oturmuş sisteminiz varsa, kurumlaşmışsanız, bir kurum kültürü varsa ve bu davranışlar o kültürün parçasıysa, olur. Biz kurulduğumuzdan bu yana, 50 yılda önemli ölçüde kurumlaştık. Ancak, ilk yıllarda, şirketi bu memleketin koşullarında bu noktalara getirirken, bizim için varsa yoksa iş, çalışma vardı. Öyle gezme tozma, Londra'da kahvaltılı toplantı yapıp dişe dokunur bir şey konuşmadan dönüp gelme yoktu. Öyle yaparak bu noktalara gelemezdik. Ben o eski yoğurulduğum hamurun adamıyım. Ama kurumlaşmanın önemini de görüyorum, asla reddetmiyorum.

Bu ülkedeki bütün büyük şirketlerin gelişmeleri, geldikleri yere gelmeleri benim çalışma tempomla olmuştur. Biz, bir saat bile işin başından ayrılsak iş batacak korkusuyla çalıştık. Dur durak bilmeden şantiye şantiye dolaşırdım ben. Bugün artık Türkiye'nin önemli şirketleri de kurumlaştı, oturdu. Şimdi mesela Vehbi Koç öldü, dedeleri öldü, Koç Holding'e bir şey oldu mu? Yok. Mustafa öldü, Allah rahmet eylesin, bir şey olacak mı, yok. Devam edecek, sistem kurulmuş, oturmuş.

Bizim FNSS'nin de senede dört kez yönetim kurulu toplantısı oluyor. Bunlardan biri ABD'de olur, birisi Türkiye'de olur. Üçüncü toplantı müşterimiz olan bir

ülkede yapılır. Bir de dördüncü toplantı var; ona *"sosyal yönetim kurulu toplantısı"* diyorlar. İşte o toplantı eşli falan oluyor. Önceden yönetim kurulu tarafından toplantının nerede olacağı kararlaştırılıyor, eşlerle oraya gidiliyor. Orada toplantı yapılıyor. Toplantı bitiyor, sosyal etkinlikler başlıyor. Yönetim kurulu üyelerinin eşleri de birbirlerini tanıyor, kaynaşıyor.

Ben bu toplantılar yüzünden bizim arkadaşlara çok takılıyorum. *"Ya üç adamın gitmesiyle sosyal düzen mi olur,"* diyorum, *"alın bütün şirketi götürün."*

Böyle diyorum ama şunu da biliyorum. Evde huzur olmazsa işte de huzur olmaz. Milyonlarca dolarlık önemli kararlar alan yönetim kurulu üyelerimizin, yılda bir kez de olsa eşlerini bu toplantılara götürmeleri, galiba eşlerinin de onların yaptıkları işi görmesi, anlayış geliştirmesi, evde huzur olması, o huzurun işe yansıması gibi sonuçlara yol açıyor. Sonunda daha büyük bir getirisi olmasa, Amerikalılar bu yöntemleri geliştirmezdi. Galiba, bizden sonraki nesillerin yöntemleri onların yöntemlerine biraz daha yaklaşır. Bana ters gelen şeyler bizim işleri devredeceğimiz yeni kuşağın normal saydığı şeyler olur.

Amerika'da, Amerikalılarla iş yapma alışkanlıklarımızı daha da ilerletmeye karar vermiştik. Malum, NUROL'un belkemiğini inşaat oluşturuyor. Son yıllarda, bizim çocuklar Los Angeles yakınlarında arazi alarak orada in-

şaat sektörüne girmeye niyetlendiler. Araziyi aldılar, inşaata başlayacağız Mortgage krizi patladı. Bakalım ne yapacağız? Herhâlde gençler, orada bir şeyler yapacaktır.

Aslında inşaat konusundaki kalitemizi Amerikan Başkanı bizzat görüp tasdik etmişti. 2009 yılında Başkan Barack Obama Türkiye'yi ziyaret ettiğinde, Ankara'da bizim otelimizde, Sheraton'da misafirimiz oldu. O sırada kısaca da olsa sohbet etme fırsatı bulduk. Bana otelden çok memnun kaldığını aktardı. İnanıyorum ki, bir gün NUROL'un inşaat kalitesini Amerika'ya da taşıma fırsatı bulacağız.

ORTA DOĞU SEFERLERİ

Amerikalılarla Arapların ortak bir yanını söyleyebilir misiniz? Ne dilleri, ne dinleri, ne kültürleri, ne gelenek görenekleri birbirine benziyor. Ama yine de Arap dünyasında, Orta Doğu'da her işi yapan Amerikalılar. Adamların elleri her yere uzanıyor. Bunda muhakkak süper devlet olmalarının etkisi var. Fakat aynı zamanda her gittikleri yerde üst düzeyde iyi ilişkiler kuruyorlar. Sadece devlet adamları değil, işadamları da böyle.

Ben iş hayatımın ilk yıllarında İran'ı kıskanıyordum, hemen yanıbaşımızdaki ülkelere olan ilgim İran'la başladı ama ayağımı ilk attığım yer Irak, ilk iş aldığımız yer de Suudi Arabistan oldu.

Gazeteci Lütfü Akdoğan vardır, yeni nesil pek tanımaz. Türkiye'de tanındığından çok Arap dünyasında, Orta Doğu'da tanındığına da bizzat şahidim. Arap ülkelerinde krallar gibi karşılandığını gözlerimle gördüm.

Benim bölgeye ilk gezilerim de Lütfü Akdoğan'la oldu. 1979'da, Saddam zamanı, Irak'a gittik. Önce Beyrut'a, oradan Bağdat'a geçtik.

Beyrut'a 1970'in ortalarına kadar *"Orta Doğu'nun Paris'i"* diyorlar. Bütün bölgenin ekonomik ve kültürel merkezi. Osmanlı izlerinin görüldüğü güzel bir Akdeniz kenti. 1975-1991 yılları arasında yaşanan ve bu güzel şehri mahveden iç savaş başlamadan önce Hristiyan ve

Müslüman nüfus eşitmiş. Halkın çoğunluğu Arap ama önemli bir Ermeni azınlık da yaşıyor. Müslümanlar da Sünni ve Şii olarak ayrılıyorlar. Bir de, Batı Beyrut'un bazı mahallelerinde yaşayan Dürziler var. Bu insanlar birlikte barış içinde yaşarken, 1950-1970 arası, Lübnan sağlam ve güçlü bir ekonomiye sahipmiş. Banka hesaplarının gizliliğini sağlayan kanunları ve yüksek banka faizleri Arap zenginlerini buraya çekmiş. Serbest liman bölgesiyle de Orta Doğu'nun en büyük antreposu olmuş. Şehirdeki kaliteli Amerikan, Fransız, Arap üniversiteleri bölgenin pek çok ülkesinden talebeleri de buraya çekmiş. Cıvıl cıvıl bir şehir anlayacağınız.

İnsan bir iç savaşın ne büyük bir felakete yol açacağını Beyrut'a bakarak da görebilir. Allah bizi böyle savaşlardan korusun. İç savaşta 150 bin Lübnanlı ölmüş ve 1991'de iç savaş bittiğinde Beyrut tam bir harabeye dönmüştü. Bugün hâlâ o iç savaşın yaralarını sarmaya uğraşıyor.

Neyse, biz Lütfü Akdoğan'la birlikte Beyrut'tan Irak'a geçtik. Oradan da Suudi Arabistan'a gittik. Nereye gitsek, Lütfü'yü kral gibi karşılıyorlar. Araba uçağın altına kadar geliyor, bizi alıyor. Bizi derken, onu almaya geliyorlar, biz de onunla beraberiz. Böyle bir itibarı var.

Irak'ta beni Saddam Hüseyin'le görüştürecekti. O görüşme olmadı. Ama yakınlarıyla görüştük. Başbakan'a ulaştık. O gezide, tesadüfen aynı uçakta Hikmet Çetin

de vardı. 79 yılında Ecevit hükûmetinde devlet bakanı ve başbakan yardımcısıydı Hikmet Çetin. O da resmî bir ziyaret için gidiyordu.

Ben orada şunu gördüm, televizyon haberlerinde Akdoğan'ın adı daha çok geçiyordu. Hikmet Çetin'den de işte şöyle bir ziyaret için geldi diye bahsediyorlardı.

O seyahatler sırasında, Irak'tan dönerken yaşadığımız bir olayı önceki kitabımda rahmetli Turan Esen'i anarken anlatmıştım. Irak havayollarıyla dönüyorduk, epey heyecanlı bir macera yaşamıştık. Uçak İstanbul üzerine geldi; dönüyor, dönüyor bir türlü inemiyor. Meğer tekerlekler açılmamış. Dönerken de yakıt boşaltıyor. Gövdesi üzerine inecek. Tabii içeride acayip heyecan oldu. Turan Esen vardı yanımda, *"Ağabey,"* dedi, *"ben ölürsem benim çocukların tahsilini yaptır."* Acı bir şey. Diğer yanımda da Lütfü Akdoğan, o da, *"Nurettin Bey,"* demişti, *"kitabım bitti, basılmaya hazır. Ben ölürsem, senden rica ediyorum, ne olur kitabımı bastır."* Bunları duyan, arka koltukta oturan bir adam da, cebinde 5-10 bin dolar varmış, *"Beyefendi, bunları aileme verir misiniz,"* demez mi? Ben de epey bir süre tepki veremedim. Donmuş kalmışım. Sonra, *"Ya ne diyorsunuz? Hepimiz aynı uçaktayız, uçak düşerse benim yaşayacağımın ne garantisi var. Ölürsek hep beraber öleceğiz, yaşarsak hep beraber yaşayacağız,"* diye patladım.

Uçak sonunda indi. Hiçbirimizin burnu kanamadı.

Ama havaalanında çok kuvvetli tedbir almışlardı. Ben asıl meydanda alınan o tedbirleri görünce heyecanlandım. Son anda tekerlekler tesadüfen açılmış. Yer hostesi uçağa girdi. Şöyle bir bakındı, *"Türkler de varmış,"* dedi. O zaman ben ağladım.

78-79-80 senelerinde Lütfü Akdoğan'la Suudi Arabistan'a gittik. Yine aynı şekilde karşılandık. Akşam otelde kalıyoruz. Akdoğan kral dairesini açtırdı. Paraya değer vermiyor, bana da para ödetmiyordu. Bir bakandan randevu aldı. Bakana gittik oturduk konuşuyoruz. *"Size iş vermeyeceğiz de, kime vereceğiz?"* dedi. Genel Müdüre telefona açtı. Biz de gittik genel müdürle konuşmaya. Turan Esen'le gittik. Lütfü Akdoğan makamda oturuyor.

"Ne iş yaparsınız?" diye sordular bize.

"Ne iş olsa yaparız. Ne iş isterseniz yaparız," dedik.

"Teminat mektubu verecek misiniz?" dedi.

"Tabii vereceğiz."

"Nereden vereceksiniz?"

"Türkiye İş Bankası."

"Öyle bir banka mı var?" dedi.

O anı hiç unutamıyorum. *"Öyle bir banka mı var?"* sorusu çok ağrıma gitti.

"Var," dedim.

"Ne kadar iş istiyorsunuz?" dedi.

"Ne kadar verirseniz yaparım," dedim, *"1 milyar, 2, 3,5 milyar dolar."*

"Teminat mektubunu getirir misin?"

"Getiririm."

"Nereden?"

"Bu bankadan, İş Bankası."

"Ben böyle bir bankayı tanımıyorum, iş veremeyiz," dedi.

O an ben öldüm. Arap Genel Müdür Türkiye'nin en önemli bankalarından birini tanımadı! Bu Cidde'de oluyor. Oradan çıktık. O akşam Riyad'a gittik. Benim moralim bozuldu. Millî duygularım sarsıldı.

Sağ olsun, Lütfü Akdoğan hep çok üst düzeyde bağlantılar kuruyor, bizi önemli şahsiyetlerle tanıştırıyordu. Onunla Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) Dubai'ye gittik. İki, üç kez gittik. İş arayışı içindeydik. Her seferinde aynı şekilde karşılandık. Uçaktan alındık. Son gidişimizde Dubai emirinin bir yakını aldı Lütfü'yle bizi. Lütfü'nün tanıdığıydı ve bizim aldığımız işin de proje müdürlüğünü yapıyordu.

Bizi uçaktan aldı ve *"Sizi önce biraz gezdireyim,"* dedi. Bir yerde denizi dolduruyorlardı, bizi oraya götürdü. Geziyoruz ama sıcaktan kavrulduk. Nefes alamıyoruz. Geldik bir caminin önüne, adam, *"Ben bir namaz kılayım,"* dedi. Adam namazını bitirince tekrar araba-

ya bindik. Hiçbir şey demiyor. Aldı bizi, götürüyor. Dubai'nin dışına çıktık. *"Ya, nereye gidiyoruz?"* diye sordum, Lütfü, *"Ben de bilmiyorum,"* dedi. Adam, *"Sizi kaçırıyorum,"* diye yanıt verdi. Bizim ise şaka kaldıracak hâlimiz yok, gömleğimizi çıkarıp sıksak su akacak terden. Derken 100 kilometre falan gittik çölde, bir çiftliğe vardık. Meğer emirin at çiftliği, hara.

Bizim atı matı gözümüz görmüyor. İndik arabadan. Cipte 5 kişi, klima para etmiyor. Bir havuz gördük, koşarak doğru havuza... Havuza girip çıktıktan sonra kendimize geldik, ancak o zaman atları görmeye başladık. Orada bir tavuk yedim, hâlâ o tavuğun tadı damağımdadır. O zamana kadar yediğim en nefis tavuktu.

Dubai lüks hayat tarzı, başka Arap-İslam ülkelerinde göremeyeceğiniz gece yaşantısı ve Batı'da bulabileceğiniz her şeyi de bulabilmenizle meşhur. Oranın lüks lokantalarında her ülkenin yemeklerini yiyebilirsiniz. Ancak, benim yediğim, sadece Dubai'nin de değil genel olarak Arapların en meşhur geleneksel yemeklerinden *kabsa* dedikleri, pirinçli tavuklu bir yemekti. *Kabsa*'nın farklı pişirilme biçimleri varmış, galiba ülkeden ülkeye, evden eve de değişiklikler gösteriyor. İçine kattıkları baharatlar, tavuğu ayrıca değişik tekniklerle pişirmeleri *kabsa*'ya o benim unutamadığım tadı veriyor.

Batı tarzı lüks lokantalarda değil de, büyük ziyafetlerde bulunmuşsanız, Dubai'de bizim kuzu dolması gibi

yapılan deve dolmasını tadabilirsiniz. Koca deveyi nasıl doldurduklarını, nerede nasıl kızarttıklarını bilmiyorum, merak de etmedim. *Kabsa*'nın lezzeti bana yetti.

KRALLARA YÖN VEREN ADAM: LÜTFÜ AKDOĞAN

Burada, benim Orta Doğu ve Arap ülkelerine ilk gidişimde yanımda olan Gazeteci Lütfü Akdoğan'dan da biraz söz etmem gerek. Gerçekten de, yeni nesillerin onu yeterince tanımıyor olması bir kayıp. Ben, birlikte gittiğimiz ülkelerde onun nasıl karşılandığını görerek büyük bir şaşkınlık yaşamıştım. Akdoğan'a, Orta Doğu'da, Arap ülkelerinde, tam da o benim gözlerimle gördüğüm ilişkileri yüzünden *"Krallara Yön Veren Adam"*, *"Kralların Kralı"* gibi isimler de takmışlardı. Herhâlde, o bölgede on yıllar boyunca sürdürdüğü gazetecilik mesleği ona bu ilişkileri kurma fırsatı verdi.

Arapçasının mükemmel olmasının da kurduğu ilişkilerde bir payı olduğu muhakkak. Akdoğan 1930 yılında Fransız işgali altındaki Antakya'da doğmuş. İlkokulu Fransızca ve Arapça okuyarak bitirmiş. Arapçası o yüzden anadili gibiydi. Türkiye'de birçok gazetede çalışmış, önemli gazetecilik başarılarına imza atmış biriydi. 1965-69 yılları arasında da Adalet Partisi'nden Konya milletvekilliği yapmış. Parlamento'da bulunduğu dönemde de Dışişleri Komisyonu ile Basın ve Turizm Komisyonu üyeliklerinde de bulunmuştu. Bu komisyon üyeliklerinin de bölgede çok üst düzeyde kurduğu ilişkilere katkısı olmuş olabilir.

Arap-İsrail savaşlarında savaş muhabirliği yapmış,

önemli Arap liderleriyle, krallarla röportajlar gerçekleştirmiş, hatta bir diplomat gibi bazı ihtilafların çözümünde rol oynamıştı.

O yüzden, Akdoğan'ı sadece Orta Doğu ve Arap dünyasını en iyi bilen gazetecilerden biri diye takdim etmek yetmez. Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır'la tavla oynamış, Kral Suud'un sırlarına ortak olmuş, birçok lidere *"akıl hocalığı"* yapmış biri olarak tanınıyordu. Saddam'ın başına gelenlerin, onun tavsiyelerini dinlemediği için geldiği de söylenir. Hayatını anlattığı 3 ciltlik *Krallar ve Başkanlarla 50 Yıl* isimli kitabı onun kim olduğunu anlamak açısından en iyi kaynaktır.

Sadece Arap liderlerle değil, Türk liderlerle de yakın ilişkisi vardı. Süleyman Demirel'le dostluğunu biliyorum.

Araplarla bu kadar haşır neşirdi ama kendisini bir Türk ve Türk milliyetçisi olarak tanımlardı. 5-6 yaşlarındayken, Fransızların işgali altındaki Hatay'ın Samandağı köyünde dayak yiyen, sırtı Fransız postallarıyla çiğnenerek işkence edilen bir çocuk olduğunu anlatır, o acı deneyimlerin kendisini zor gazetecilik günlerine hazırladığını söylerdi.

Birkaç yıl önce bir röportajını okumuştum. Orada kendi döneminin artık kapandığını, *"Osmanlı mirası"* dediği kültürünü, edebini, ahlakını artık çevresinde görmediğini anlatıyor, *"İslami adap bile kalmadı,"* diye hayıflanıyordu.

O röportajda söylediği bazı şeyleri bir kenara not etmiştim: *"İslamiyet tamamıyla yanlış anlaşılıyor Türkiye'de. Kimse bana kızmasın ama bugün bu ülkede din ticareti yapılıyor. Hatta bununla da kalınmıyor; Alevilik, Kürtçülük, Atatürk ticareti karşımıza çıkıyor. En aklımın almadığı da fukaralık ticareti yapan zenginler,"* demişti.

O röportajda, Suriye ile ilgili tespitleri de olmuş, *"Her zaman bizim küçük kardeşimizdir,"* dediği Suriye'nin ve Orta Doğu'nun geleceğine ilişkin ürkütücü bir kehanette bulunmuştu. O sözlerini de aynen bir kenara yazdım: *"Orta Doğu'nun ileriki yıllarda 100 parçaya bölünebilmesi muhtemeldir. Yani Orta Doğu 100'e yakın eyalete dönüşebilecektir. Maalesef bu parçalanmayı önlemek mümkün olmayacaktır. Bir başka deyişle Orta Doğu Birleşik Devletler hâline gelecektir."*

2 Eylül 2012 yılında *Habertürk* gazetesinin Pazar ekindeki bir başka röportajda da, Esad'ın reformlarının Suriye halkını ikna etmeye yetmeyeceğini ve Suriye'nin üçe bölünebileceğini söylemişti: *"Esad şu anda 39 derece ateş içinde, hastadır. Önümüzdeki yıllarda üç Suriye ile karşılaşırsak şaşırmayalım. Çok dikkatli davranmak gerekiyor. Zira Suriye ile bin kilometrelik bir sınırımız vardır. Ayrıca Arap âlemine, Yemen'e kadar uzanan ihracat ve hac yolumuzdur."*

Bugün o söyledikleri önemli ölçüde gerçekleşmiş görünüyor.

Onun Orta Doğu tecrübesi ile Türkiye için yaptığı uyarılar da önemliydi: *"Herkes aklını başına toplamalı. İktidar ve muhalefetin, kışkırtıcılıktan uzak, birbirini seven, kıskanmayan, hayatlarına müdahale etmeyen, halkı birleştiren bir kardeş topluluk hâline getiren tutum içinde olmaları şarttır. Bizi felaketlerin bekleyebileceği durumlara yol açmayalım."*

İşte ben Orta Doğu'ya ve Arap ülkelerine ilk ayak attığımda yanımda böyle biri vardı. Oralarda ilk ilişkileri kurmamda, belki bana yardımcı olduğu gibi pek çok işadamına da yardımcı olan, Lütfü Akdoğan'ın desteğini görmüştüm.

Bir keresinde yine Lütfü ile İsviçre'ye gittik. Araplarla bir işin ön anlaşmasını yapacağız. Biz bir otele yerleştik. Anlaşma imzalayacağımız Araplar da bir başka otelde. Bir akşam bizi yemeğe davet ettiler. Lütfü alışkın, Arapların tarzını biliyor. Biz daha henüz yeni yeni tanıyoruz onları. Adamlar bizi öyle bir yere davet ettiler ki, şaşanın haddi hesabı yok. Son derece lüks bir yer, masada kuş sütü eksik. Hadi masadakileri geçtim, özel kıyafetli garsonlar ayarlanmış. Bizi karşılayanların ellerinde meşaleler var, biz o meşalelerin arasından geçip gidiyoruz.

Ertesi gün biz onlara yemek vereceğiz ama ne İsviç-

re'ye aşinayız ne de Arapların tarzına. *"Aman Lütfü"* dedik, *"ocağına düştük. Biz bu adamlara nasıl mukabelede bulunacağız? Nerede nasıl yemek vereceğiz? Onların yaptıklarının altından nasıl kalkacağız?"* Lütfü, *"Valla"* dedi, *"aynısını yapmanız lazım, yoksa olmaz."* Bizi aldı bir telaş. Neyse, sağ olsun sonra onlardan pek de aşağı kalmayan bir yemek vermemizi sağladı.

MAMAK'TAN SUUDİ ARABİSTAN'A

O çabalarımız, gidiş gelişlerimiz nihayet sonuç verdi. Yurt dışında ilk işi 1981'de aldık. O zaman ben Mamak'taydım. 1979'dan beri gidip geliyorduk Suudi Arabistan'a. Orada iş olanakları arıyorduk. 1981'de Erol gitti ve orada bir konut işi aldı.

O konutları yaparken, bizim de uluslararası deneyimimiz oldu. Çevredeki başka yabancı ülke firmalarını gördük. Nasıl iş yaptıklarını, tekniklerini izledik. Kendimize güvenimiz arttı. Bu arada yaptığımız işler de bize yeni kapılar açtı. Yaptığımız işi gören yabancılar bizi tanıdı.

Ayhan Şahenk anılarında, *"Araplar iş yapması hiç kolay insanlar değil, randevu verir, 3 saat gelmezler,"* demişti. Doğrudur. Arapların kendilerine özgü bir iş yapma tarzı var.

Aslında her kültürün kendine özgü yanları var. Dışarıda iş yapmaya gittiğiniz ülkenin kültürünü iyi tanımanız lazım. Mesele onu yargılamak, sizin koyduğunuz standarda göre bir yere oturtmak değil. Onu tanımak, anlamak… Anlamak başka, benimsemek başka. Benimsemeyebilirsiniz ama anlamak zorundasınız. İş yapmaya gittiğiniz ülkeyi ve kültürünü anladığınızda orada iş yapabilirsiniz. Zorlukları aşabilirsiniz. Başkalarının kültürlerini yargılamak bizim işimiz değil. Doğru da değil.

Biz Yanbu konutlarını yaptık. Yanbu Suudi Arabistan'ın batısında Kızıldeniz'in önemli bir liman kenti. Orada konutlar yaptık.

Sonra Mekke'de kanalizasyon işi yaptık. Orada paramı alamadım. 25 milyon dolar alacağım oluştu. Bunu mahkeme yoluyla almaya niyetlendim. Orada da, farklı bir kültürün içinde, farklı bir sistemin içinde iş yapma yolunda ilerlerken son derece şaşırtıcı, hiç alışık olmadığınız, size çok ters gelen şeylerle karşılaşıyorsunuz. Avukat bulduk, avukat, *"25 milyon dolarlık davanızı alırım ama 5 milyon doları benim,"* diyor. 5 milyonu avukata peşin vereceğiz, ama sonuç alıp alamayacağımızın garantisi yok. 5 milyon dolar ona gidecek, 5 milyon dolar masraf, şuna buna derken bize bir şey kalmayacak.

Bu paraları almamız gereken yer İhale Müdürlüğü. Kanalizasyon ihalesi yapılmış, biz o işi almışız, yapmışız, paramızı alamıyoruz. Kanalizasyon İhale Genel Müdürü bizi evine çağırdı. Rahmetli Turan Esen'le gittik. Muazzam bir ev, anlatmaya dilim yetmez. İnanılmaz da bir masa hazırlamış. Kuş sütü eksik. Evde bowling salonu yaptırmış. Henüz bitmemiş daha. Ben ilk defa orada gördüm bowlingi. Daha önce ne görmüşüm, ne duymuşum.

Evi gezdirdi. Masaya oturduk, yemek yiyoruz. Biz paramızı alabilmenin derdindeyiz. Onun derdi başka.

"Bize bu evi siz yaptınız, ama henüz bitmedi," dedi. Bowling salonu bitmemiş zaten gördük. Paramızı kurtarmaya gittiğimiz yerden elimiz boş döndük.

Sonra birileri akıl verdi. Bakın işte oranın kültürünü bilmiyoruz, işleyişe tam hâkim değiliz ya, kim ne derse, biraz da aklımıza yatarsa, onun gösterdiği yoldan gidiyoruz. İşte biri bize dedi ki, *"Kadıya gidin. Kadı bu işi hemen çözer."* Kadı onların yargıcı, hâkimi. Neyse biz davamızı kadıya aksettirdik, başvurduk. Bir hafta geçti geçmedi, kadı bizi davet etti. Makamına çağırdı.

Kadı deyince benim kafamda bir şeyler canlanıyor. Osmanlı'dan kalma bir kadı imajı var kafamızda. İşte yaşlı başlı, ağır, oturaklı birisi. Otoriter… Oraya gitmeden bir heyecan bastı. İki tane sakinleştirici hap içip gittik.

Kadının huzuruna çıktık. Birdenbire kafamdaki kadı imajı tuz buz oldu. Karşısına geçtik, kadı bizi dinliyor, bize soru soruyor. İki üç soru sordu. Ama daha çok kendi hâlinde, pek bizimle ilgilenir hâli yok. Orada ne kadar kaldık, ne söyledik, kadı ne söyledi, hepsi silindi kafamdan. Kadıdan bize bir fayda gelmeyeceğine hükmettim ben. Çıktık oradan, davamızdan da vazgeçtik.

1981'den 1987'ye kadar orada kaldık biz. Paramızın birazını aldık, birazını alamadık. 15 milyon kadar zararla çıktık o işten.

1979'da Turgut Özal Başbakanlık Müsteşarı, bizim

de Arabistan'da iş kovalamaya başladığımız yıl. Orada iş yapabilmeniz için bir Suud ortağınızın olması, onun size kefil ya da vekil olması lazım.

Turgut Özal Müsteşar, İsmet Sezgin Maliye Bakanı... İsmet Sezgin bana haber verdi, *"Arabistan'a gidiyoruz, gelir misin?"* diye. Ben de bizim ortağa haber verdim. *"Başbakanlık Müsteşarı bizde başbakan kadar önemlidir, onunla ve Maliye Bakanı'yla geliyoruz,"* diye. O da oranın Maliye Bakanı'nı falan ayarladı.

Maliye Bakanı'nın evine gittik. Bizi yemeğe davet etti. Kendine âdeta bir saray yaptırmış. Yemekten önce bizi gezdiriyor. Avizeler, altın yaldızlı falan. Kocaman salonlar, odalar, odalar, yatak odaları… Bir yatak odasına girdik. Bir banyosu var sanki salon gibi. Banyoya girdik, bize anlatıyor, gösteriyor, düğmelerle bir şeyleri açıyor kapıyor falan. Yanlışlıkla birimiz bir yere bastı, birden üzerimize şarr diye su boşaldı. Koca bir duşun altında kaldık. Sanki bardaktan boşanırcasına yağmur gibi. Her tarafımız ıslandı. Turgut Özal çok bozuldu. Ama orada misafiriz. Bir taraftan evi böyle gösteriyor, bir taraftan da aşırı ağırlıyor. Bize kuru elbiseler falan geldi. Onları giyip yemeğe oturduk.

Daha sonra o buraya geldi. Benim misafirim oldu. Onunla birlikte, İngiltere'den terzisi de geldi. Adam sabah, öğle, akşam kıyafet değiştiriyor. Böyle bir ihtişam. Üç gün Ankara'da misafir ettik. Hükûmet yetkilileriyle

görüşmeler falan da ayarladık. Burada pek bir şey demedi, içki de içmiyor. İşte ona göre meyve suları falan koyuyoruz masaya, odasına.

Sonra İzmir'i, İstanbul'u gezdirdik. Oralarda gezerken, *"Ya,"* demiş, *"kadın arkadaş yok mu?"* Kadın istemiş. Otelde iki kızla yemiş içmiş, avuçla altın koymuş kızların bardağına. Bunu bana daha sonra anlattılar. Kızların gözü fal taşı gibi açılıyor. Bu arada hâlâ meyve suyu içiyor, bir ara uzaklaşınca, meyve suyuna votkayı doldurmuşlar. Gelmiş, dikmiş tepesine. *"Ya"* demiş, *"bunu neden daha önce yapmadınız?"*

Daha sonra öğrendim, oraya gelen kadınlardan birini yanında İngiltere'ye götürmüş. O kadın da buraya gelince bir apartman dairesi almış. Yani o ilişkilerden biz bir şey kazanamadık. Bize yaramadı, adamın burada bulduğu kadınlara yaradı.

Suudi Arabistan'da oranın vatandaşı olan bir ortağınız, bir vekiliniz olmadan iş yapmanız olanaksız. *"El vekil"* dedikleri bir sistem var. Bir Suudi vatandaşı size kefil oluyor ve işler resmiyette onun üzerinden yürüyor. Başlangıçta orada zengin bir şeyh ortağımızdı. Onun da Rauf isimli Filistin asıllı bir adamı vardı. Rauf Türkiye'de eczacılık okumuş, çok iyi Türkçe biliyor. Suudileri de iyi biliyor. Riyad'da yaşayan bir Türk bize Rauf'u bulmuş, onunla tanıştırmıştı. Onun aracılığıyla da ilk ortağımızı bulduk ve uzun süre Rauf'la ça-

lıştık. Şeyh'in bizimle ilişkisini, bizim oradaki işlerimizi Rauf yürüttü.

Kanalizasyon, konut, inşaat gibi işler derken, biz daha sonra 2004 yılında FNSS olarak Suudilerle ortak bir zırhlı araç fabrikası kurduk. Aslında, onların Riyad'da bu işe uygun böyle bir fabrikaları vardı ama çalıştıramıyorlardı. Suudi ordusunun modernizasyonu için kurulmuş bir tesis, fabrika. Biz o fabrikayı alıp işler hâle getirdik. Orada montaj yapacaktık, yaptık. *"Gelin burada yapın,"* dediler. Proje, *knowhow* bizden. Onların fabrikasını kiralama karşılığı ortaklık verdik. Şimdi, orası FNSS'nin Orta Doğu uzantısı gibi çalışıyor.

Gazeteci Vahap Munyar, 3.1.2016 Pazar günü *Hürriyet* gazetesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Riyad'da El Yamamah Sarayı'nda Kral Selman Bin Abdül Aziz'le resmî iş yemeği sonrası, heyette bulunan Savunma Sanayi Müsteşarı İsmail Demir'le konuşmalarını yazmış, Müsteşar'ın söylediklerini şöyle nakletmişti:

"Suudi Arabistan'ın 2.5 milyar dolardan başlayıp 10 milyar doları bulacak zırhlı araç ihaleleri olacak. FNSS Savunma Sistemleri A.Ş., 2.5 milyar dolarlık ihaleyle ilgileniyor.

NUROL'un yüzde 51'ine sahip olduğu FNSS'nin Suudi Arabistan'da tank modernizasyonu işi yaptığını anımsadım.

2009 Şubat başında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tank modernizasyonunun gerçekleştiği fabrikayı gezmişti.

NUROL, o işin devamı niteliğinde bazı projelerle de ilgileniyor. Çeşitli zırhlı araçların alımını kapsayacak ihaleler oldukça önemli.

Türk şirketlerine öncelik tanınıp tanınmadığını merak ettim:

Sonuçta bir ihale süreci. Ancak, FNSS'yi, ortağı NUROL'u yakından tanıyorlar."

Sayın Munyar'ın Savunma Sanayi Müsteşarı ağzından aktardığı o cümle benim için önemli. Galiba, yıllardır o ülkede yaptıklarımızın tescili anlamına da geliyor: *"FNSS'yi, ortağı NUROL'u yakından tanıyorlar."*

Yabancı bir ülkede, Türkiye'nin bir millî şirketinin yakından tanınmasını sağlayabilmişsek ne mutlu bize!

DAVOS HATIRINA BEDAVA KAHVE

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 3 Şubat 2009 tarihinde Kral Abdullah'ın davetlisi olarak resmî bir ziyaret için Suudi Arabistan'a gidiyordu. Beraberinde çok sayıda işadamı da gitti. O görüşmelerde iki ülke arasındaki 5.5 milyar dolarlık ticaret hacminin 10 milyar dolara çıkarılması gibi bir hedef konuşuluyordu. Gerçekten de Riyad'da pek çok anlaşma imzalandı. Sadece, sanayi, ticaret değil, bilim ve eğitim alanında da anlaşmalar imzalandı.

O ziyarete Cumhurbaşkanlığı beni de davet etmişti. Gül'le birlikte ben de gittim. FNSS'nin 2004 yılında Suudi Arabistan'la ortak işletmeye başladığı fabrika aradan geçen sürede epey yol almış, Suudiler için de ülkelerini ziyaret eden devlet adamlarına gösterecekleri bir tesis niteliği kazanmıştı. Cumhurbaşkanı Gül'ün resmî ziyareti çerçevesinde gidilen yerlerden biri de o fabrika olmuştu. Orada, Sayın Gül, ben ve onların savunma bakanı zırhlı araca bindik. Savunma bakanları yaptığımız işler hakkında son derece övücü sözler etti.

Ben fabrika ziyaretinde vardım, gün içindeki bütün çalışmalarda vardım. Akşam da kralın yemeği var. Kralın yemeğinde ben yokum, bana davet yok. Benim yerime yemekte İstanbul'dan ne iş yaptığını pek bilmediğim, tanımadığım biri var. Galiba ticaretle uğraşan biri.

Fabrikadan ayrılırken Cumhurbaşkanı Gül, *"Akşam yemekte görüşürüz,"* dedi. *"Ben yemekte yokum"* dedim. Şaşırdı. *"Nasıl olur? Bakarız,"* falan dedi. Sonra bana bir davetiye geldi. Üzerinde benim ismim yok. Sayın Gül de, *"Sakın gelmemezlik yapma,"* dedi. İstemeye istemeye yemeğe gittim. Kapıda polisler davetiyeleri, isimleri tek tek kontrol ediyorlar. Bir polis benim davetiyeye baktı, isim benim ismim değil. *"Olmaz,"* dedi. O sırada Rifat Hisarcıklıoğlu beni uzaktan gördü. O geldi yanımıza, beni aldı içeri götürdü. Oturduk, yemek yedik.

Naci Koru o zaman orada büyükelçiydi. Davetiyeyi tabii Suudiler yalnız başlarına hazırlamıyorlar. Bizim Dışişleri Bakanlığı'yla hazırlıyorlar herhâlde. O terslik kimin marifetiyle nasıl oldu bilemiyorum. Ancak, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yaşanan aksaklıktan dolayı özür diledi.

Reisicumhurluğu döneminde Sayın Gül işadamlarıyla yakındı. Ayrım yapmazdı, benimle de arası iyiydi. Yurt dışında çalışan işadamlarına, *"Siz iş alın, ben destek olurum,"* derdi. Ben onu, 80'li yıllarda Suudi Arabistan'da İslam Kalkınma Bankası'ndayken tanımıştım. Merhabamız vardı. Sonradan Erbakan kanalıyla da tanıdım. O da beni tanıdı. Bizim için, FNSS için yurt dışına, devlet başkanlarına mektuplar yazdı. Türk işadamları için, elinden ne gelirse yapıyordu. İslam Kalkınma Bankası

döneminden yurt dışı ilişkileri, dış politika birikimi de olmuştu. Hangi Türk işadamı dışarı gitse ona aynı ilgiyi gösteriyordu.

Bu destekler hep savunma sanayii çerçevesinde oldu. Mektup yazdığı yerlerden de sonuç alırdık. Dışarıda sıkıştığımız zaman mektup yazmakla kalmaz, telefon da ederdi. BAE emirine yazdı. Kuveyt'e yazdı. Yazılan yerlere mutlaka satış yapıldı. Mektubun ne kadar etkisi oldu bilemem, ama oldu mutlaka; ama üç ama beş.

Suudi Arabistan'da, birlikte -oranın Savunma Bakanı da yanımızdaydı- FNSS'yi ziyaret edip fabrikayı gezdikten sonraydı; Cumhurbaşkanı Gül, orada bulunan basın mensuplarına konuşma yaparken gazeteciler onu biraz sıkıştırdılar. Tam o sırada benimle göz göze geldi. *"Bakın burada iş yapan işadamlarımız var,"* dedi. *"Nurettin Bey burada önemli işler yapıyor. Ne yaptığını anlatsın size,"* dedi ve bana söz verdi.

Bu ziyaretten birkaç gün önce, 29 Ocak 2009'da, Davos'ta şu meşhur *"One minute"* olayı yaşanmıştı. Davos Zirvesi'ne katılan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, zirve çerçevesinde gerçekleşen *"Gazze: Orta Doğu'da Barış"* konulu bir panelde İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ve Arap Konseyi Genel Sekreteri Amr Musa ile birlikte konuşmacıydı. Peres'in konuşmasının ardından, panelin moderatörü Amerikalı gazeteci David Ignatius'a kendisine gerekli

sürenin verilmediğini, adil davranılmadığını söyleyerek çok sert tepki gösterdi. Tarihe *"One minute"* olarak geçen kısa bir konuşma yaptı ve *"Benim için de bundan böyle Davos bitmiştir. Daha Davos'a gelmem,"* diyerek kalkıp paneli terk etti.

Erdoğan'ın *"One minute"* çıkışının ve ardından yaptığı kısa konuşmanın Arap dünyasında çok önemli yankısı oldu. Paneli terk ederken, *"Sayın Peres benden yaşlısın,"* demiş ve *"sesin çok yüksek çıkıyor. Biliyorum ki sesinin bu kadar çok yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir. Benim sesim bu kadar çok yüksek çıkmayacak. Bunu da böyle bilesin.*

Öldürmeye gelince siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlardaki çocukları nasıl öldürdüğünüzü, nasıl vurduğunuzu çok iyi biliyorum. Ülkenizde başbakanlık yapmış 2 kişinin bana çok önemli lafları vardır. Tankların üstünde Filistin'e girdiği zaman, ‹kendimi bir başka mutlu addediyorum› diyen başbakanlarınız var. Tankların üzerine çıkıp da 'Filistin'e girince kendimi mutlu addediyorum' diyen başbakanlarınız var.

Ve bana sayılar veriyorsunuz. İsmini de veririm, belki merak edenleriniz vardır. Şu zulme alkış tutanları da ayrıca kınıyorum. Çünkü bu çocukları öldürenleri, bu insanları öldürenleri kalkıp da alkışlamak, öyle zannediyorum ki ayrı bir insanlık suçudur," diye devam etmişti.

Bu sözlerin Arap dünyasında nasıl yankılanacağı daha o anda belli olmuştu. Erdoğan salonu terk ederken Arap Konseyi Genel Sekreteri Amr Musa ayağa kalkarak Erdoğan'ı selamlamıştı.

O çıkış benim de hoşuma gitmişti. Etrafımdaki herkesi gururlandıran bir çıkış olduğunu gördüm. Araplar üzerindeki kısa vadeli sonuçlarına da Riyad'da tanık oldum.

Uzun vadede getirip götürdükleri ayrı bir konu. Bir yıl kadar sonra İsrail Filistin'e yardım götüren Mavi Marmara gemisini bastı. Sekizi Türk dokuz kişiyi öldürdü. İki ülke arasında ipler gerildi ve koptu. Karşılıklı olarak elçiler çekildi. Biz de gururla başladığımız bir sürecin sonunda, ilişkilerin neredeyse sıfıra indiği 5-6 yılın ardından, 2016'da İsrail'le ilişkilerimizi normalleştirdiğimiz için sevindik.

Neyse, dediğim gibi, *"One minute"* çıkışının hemen ardından, Riyad'da bulunduğumuz sırada bir pastaneye gitmiştik. Orada birer kahve içtik. Birkaç arkadaş kahvemizi içerken sohbet ediyoruz. Tabii, Türk olduğumuzu anladılar. Kahveler bitti, kalktık. Hesap ödeyeceğiz. *"Yok"* dediler, *"hesap yok"*. Riyad'da o gün o pastanede para ödemedik. Türk'üz diye para almadılar. *"Sizin hesabı, Erdoğan Davos'ta ödedi,"* dediler. *"Sizin Başbakan, bütün Arapların sevgilisi oldu,"* diye de eklediler.

One minute'ün üzerinden bir yıl geçti. Abu Dabi'de

Şeyh Halife Nahyan'ın oğlu sultanla oturuyoruz. O da orada şöyle söyledi: *"Sizin başbakan büyük adam."* Şimdi, nerede yapıldığını tam hatırlamıyorum, Birleşik Arap Emirlikleri mi, yoksa bütün Arap ülkeleri mi, bize işte oralarda yapılan bir araştırmadan söz etti. O araştırmada, Arap gençlerinin yüzde 85'inin *"Erdoğan İslam dünyasının başına geçsin"* sonucu çıktığını söyledi. Bunu sağlayan hiç kuşkusuz Erdoğan'ın Davos'taki o çıkışıdır. O kadar etkisi oldu o çıkışın Araplar arasında.

Ancak, çok da uzun sürmedi. Aradan bir yıl daha geçti, aynı Araplar *"Türkler burada ne arıyor?"* falan demeye başladılar. Rüzgâr tersine döndü. Orta Doğu'da, Arap dünyasında rüzgârın ne zaman nereden eseceği, ne zaman ne yöne döneceği hiç belli olmaz.

ARAP DÜNYASINDA BİR BAŞKA DÜNYA: KÖRFEZİN EMİRLİKLERİ

Arap dünyası dediğimiz devasa bir coğrafya ve 450 milyon civarında bir nüfus. Arap Ligi'nde Arapça konuşan 22 ülke var. Batı'da Atlantik Okyanusu, kuzeyde Akdeniz, güneydoğuda da Hint Okyanusu'na kıyıları olan devletlerden söz ediyoruz. Dilleri aynı, dinleri aynı, ama aralarında önemli farklılıklar var.

Mısır zengin bir ülke olmamasına karşın Arap dünyasının lideri olarak algılanıyor. Suudi Arabistan'ın da hem petrol zenginliği, hem de askerî gücü ve ABD ile olan yakın ilişkisi nedeniyle özel bir ağırlığı var. Kuzey Afrika'daki Arap devletleri sorunlarla boğuşuyorlar. *"Arap dünyası"* dilimize yerleşmiş ama Araplar bir türlü kendi aralarında sağlam bir birlik kurup, *"bir dünya"* olamıyorlar.

Körfez'deki zengin emirliklerin ise küçük coğrafyaları ve küçük nüfuslarına karşın ciddi ekonomik ağırlıkları var.

UMMAN

Umman Sultanlığı Körfez'in zengin ülkelerinden biri değil. Ancak, Arap dünyasının Arap Denizi'ne kıyısı bulunan en güneybatıdaki bu küçük ülkeyle de 2016 Nisan'ında FNSS'nin ihracat başarısı üzerinden bir ilişkimiz oldu.

FNSS, PARS tekerlekli zırhlı araç ailesi ile daha önceden ihracat yapmadığımız Umman'a da girmiş oldu. Umman'da, dünyanın önde gelen diğer firmaları ile girdiğimiz yarışta, hem teknik, hem de mali konularda öne geçerek önemli bir sözleşmeye imza attık.

Umman, Arap dünyasının en eski bağımsız devleti, ancak 1970'lere kadar büyük ölçüde dünyadan izole kalmış. Geleneklerin hüküm sürdüğü ve son derece etkili olduğu bir ülke. Körfez'in hemen ağzında ve Arap Yarımadası'nın hemen güneydoğu köşesinde yer alması nedeniyle stratejik bir önemi var. Bu stratejik önemi nedeniyle de 19. yüzyılda Körfezi ve Hint Okyanusu'nu kontrol etmek isteyen Batılıların, İngilizlerin ve Portekizlilerin rekabetine sahne olmuş. Arap Baharı ya da Arap ayaklanmaları denilen olayların etkisi Umman'da da görüldü ve 2011 yılındaki bu olaylar hükûmet tarafından bastırıldı. Umman Sultanı Kâbus bin Seyd El Ebu Seyd,1970 yılında iktidarı babasından devraldığından beri ülkenin hem başbakanı, hem dışişleri bakanı, hem de savunma ve maliye bakanlıklarının başındaki kişi. Özellikle son yıllarda, demokrasi konusunda eleştiriler olmasına rağmen, petrol gelirlerini ülkenin altyapısını geliştirmeye aktarması nedeniyle halk arasında bir popülaritesi de var.

Sultan Kâbus'un 3 milyondan az nüfuslu, 309 bin 500 km karelik ülkesinin 2000 yılından bu yana gösterdiği

gelişme Umman'da önümüzdeki yıllardaki iş olanakları açısından da umut verici. 2000 yılında kişi başına millî geliri 8 bin 097 dolar olan Umman yıllar içinde bu gelirini sürekli olarak yükseltti. 2005'te 11 bin 806 dolara, 2010'da 23 bin 351 dolara, 2015'te de 24 bin 024 dolara çıkardı.

KATAR

Umman bu ekonomik verileriyle Körfez ülkeleri arasında mütevazı bir yere sahip. Öte yandan, Körfez'in en zengin ülkesi Katar ise aynı zamanda dünyanın en zengin ülkelerinden biri. 2005-2015 yılları arasında 450 milyar dolarlık bir yurt dışı yatırım gerçekleştirmiş. Körfez ülkeleri arasında yurt dışı yatırım açısından bir numara. İngiltere, Fransa, Almanya gibi en gelişmiş Batılı ülkelere yatırım yapıyor. Katar kendi içinde de 380 Amerikan şirketi barındırıyor. Türkiye'de de pek çok alanda yatırımları var. Medya, tekstil, bankacılık, gayrimenkul Türkiye'deki yatırım alanlarının başında geliyor. 2015 yılında Digitürk ve Finansbank'ı satın alıp Boyner'in yüzde 30'una ortak oldular. İstanbul'daki İstinye Bayırı'nın adının Katar Bayırı olarak değiştirilmesi, Katar'ın Türkiye'deki yatırımlarının geldiği nokta açısından sembolik bir gösterge.

Bütün bu verilere rağmen, ne yazık ki, NUROL ola-

rak şimdiye kadar Katar'da önemli bir varlık gösteremedik. Dünyada hiçbir ülke ve şirketin ihmal edemeyeceği bir potansiyeli olan Katar'ın NUROL açısından da izlenmesi ve iş olanaklarının aranması gereken bir ülke olduğu muhakkak.

NUROL'un belkemiğini inşaat şirketi oluşturuyor. Katar'da 2022 yılında yapılacak olan Dünya Kupası da dünyanın bütün inşaat şirketlerinin gözünü oraya dikmesine yol açtı. Dünya Kupası kapsamında birçok stadyum yapılacak ve onların çalışması çoktan başladı.

Bunları çok yakından takip ediyoruz ve aslında Katar'ın inşaat potansiyelini öngörerek orada bir çelik fabrikası kurmuştuk. Çelik imalat fabrikamız orada 5-6 yıl faaliyetini sürdürdü. Yüzde 51'i bize, yüzde 49'u Katarlı ortağımıza ait bir işletmeydi. Qatar Foundation'dan 85 milyon dolarlık büyük bir spor kompleksi işi de aldık. Çok ciddi mühendislik isteyen, ciddi mimarisi olan bir proje.

Ne yazık ki, Katar'daki çelik imalat fabrikası devamı gelen ve başarılı bir girişim olmadı. Katarlı ortağımızla aramızda sorunlar çıktı. Anlaşamadık. Sonunda fabrikayı zararına devredip çıktık.

Yurt dışında işler yüzde 7, 8, 10'la ihale ediliyor. Ancak çok iyi organize olursan, iş yaptığın ülkenin kültürünü, iş yapma kültürünü bilirsen para kazanıyorsun. Yoksa içeri giriyorsun. Bu yüzden, yurt dışında iş yap-

ma potansiyeli olan birçok şirket parayı daha çok Türkiye'de, içeride kazanıyor. Keşke tersi olsa.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), NUROL olarak en başarılı olduğumuz ülkelerden biri. Dünyanın petrol rezervi bakımından en zengin altıncı ülkesi ve aynı zamanda dünyanın en genç ülkelerinden biri. 1971 yılında İngilizlerin Basra Körfezi'nden çekilmesinden sonra, 2 Aralık 1971'de, *"Birleşik Arap Emirlikleri"* adı altında yedi emirlikten oluşan bir federasyon oluşturulmuş. O yıl bir anayasa yapılmış ve ülkenin oldukça değişik siyasal sistemi bu anayasaya dayanıyor.

Biz BAE'yi oluşturan yedi emirlikten sadece Dubai ve Abu Dabi'yi bilir, diğerlerinin adını pek bilmeyiz. En çok yatırım olan emirlik Dubai, BAE'nin başkenti de Dubai'den sonra ikinci büyük kent olan Abu Dabi. Bunlar dışında; Acman, Füceyre, Resü'l-Hayme, Eş-şarika ve Ümmü'l-Kayvan emirlikleri var. Bu emirliklerin her biri kendi emirleri tarafından yönetiliyor. BAE Federasyonu ise bu emirler arasından seçilen bir devlet başkanı tarafından idare ediliyor.

BAE'nin 83 bin 600 km^2 toprağı ve 8.5 milyon civarında bir nüfusu var. Kişi başına düşen millî gelirleri ise 50 bin dolara yaklaşıyor. Bu zenginlik, başta daha yok-

sul Arap ve İslam ülkelerinden olmak üzere ciddi ölçüde göç almalarına neden oluyor. BAE nüfusunun sadece yüzde 13'ü BAE vatandaşı, kalanlar ise yabancı. Bu da BAE'yi dünyada en çok göç alan ülke yapıyor.

BAE'deki göçle gelen yabancıların başında Hindistanlılar, Pakistanlılar ve Bangladeşliler geliyor. Çin, Filipinler, Tayland, İran, Kore ve Afganistan ile Kuzey Afrika'dan da göç alıyor. Ama yalnızca yoksul ülkeler değil BAE'ye ilgi gösteren. Avrupa'dan, Avustralya'dan ve Latin Amerika'dan da göçüp gelenler var.

BAE'de kadın erkek oranı açısından da büyük bir dengesizlik var. Her 100 kadına karşılık 203.6 erkek bulunuyor ve bu açıdan da cinsiyet oranı dengesizliğinde dünyanın Katar'dan sonra ikinci ülkesi. Bunun en önemli nedeni inşaat sektöründe çalışan yabancı erkek işçiler olabilir.

Ekonomisi petrol ve doğal gaz gelirine dayanıyor. 2010 yılında günde 2.8 milyon varil petrol üretiyor, bunun 2.3 milyon varilini de ihraç ediyordu. Serbest ticaret bölgesi, yabancı yatırımcılara girdikleri işlerde yüzde yüz mülk sahipliği ve sıfır vergi hakkı tanımasıyla da yabancılar için son derece cazip bir ülke.

BAE demek herkes için olduğu gibi, benim için de, Dubai ve Abu Dabi demek. İş gereği sık sık bu iki emirliğe gidip geliyorum.

2003 yılında, BAE'de iş yapmak için NUROL-LLC diye

bir şirket kurduk. Her şeyi bize ait, ama yüzde 49'u bizim, yüzde 51'i onların. Daha sonra biz bu yüzde 51'i de aldık.

Altyapı servisleri, otoyollar, tüneller, köprüler, çok katlı binalar ve toplu konut projeleri, çelik yapılar, barajlar ve yardımcı hizmetlerin yapımına ilişkin A sınıfı müteahhitlik karnelerine haiz olan NUROL-LLC, bizim inşaat alanındaki başarı ve tecrübelerimizi Körfez Bölgesi'ne taşımış oldu. Birleşik Arap Emirlikleri'nde 2003 yılından bu yana, fazla da uzun sayılmayacak bir süre faaliyette bulunmamıza karşın, örnek teşkil edecek rekor bir büyüme sayesinde 9.500 kişilik iş gücü ve 40 milyon doları aşan makine ve ekipman parkı ile toplam 1 milyar doların üzerinde projeyi başarı ile tamamladık. Bu projeler normal koşullarda değil, bölgesel ve küresel krizlere ve arkasından gelen durgunluğa rağmen başarıldı.

NUROL-LLC'nin Abu Dabi ve Dubai'de gerçekleştirdiği projeleri şöyle sıralayabilirim:

Abu Dabi

- Abu Dabi ve Al Reem Adalarını bağlayan Deniz Köprüsü,
- 220.000 m^2 toplam kapalı alanlı biri otel, üçü rezidans dört kuleden oluşan Khalidiya Palace Rotana Oteli ve Konutları,

- Reem Adası'nda Sorouh Gayri Menkul Şirketi tarafından Shams Abu Dabi adı altında toplam dört ayrı sözleşmeden oluşan 14 adet deniz köprüsü ve yaya geçiş işleri, 4 km'lik yapay deniz kanalı ve halk plajı yapımı işleri,
- Salam Caddesi üzerinde tüneller ve köprü geçişlerinden oluşan IP44 ve Deniz Sarayı kavşaklarının düzenlenmesi,
- 15,000 m^2 inşaat alanına sahip Abu Shohub Okul inşaatı.

Dubai

- 185.000 m^2 kapalı alanlı 34 bloktan oluşan Nakheel International City Paket 12 Konutları,
- 140.000m m^2 kapalı alanlı 29 bloktan oluşan Nakheel International City Paket 9 Konutları,
- 400 ha.'lık Jumeirah Village Kuzey Bölgesi Altyapı Servisleri, Yol, Çevre Düzenlemesi, Elektrik ve Aydınlatma İşleri Projesi,
- 856 adet villa inşaatından oluşan Jumeirah Village, Triangle 1. Bölge Villa ve Konutları.

Bunlar dışında Abu Dabi ve Dubai'de devam eden, bitmek üzere olan; lüks otelleri, rezidansları, konutları, tünelleri ve marinaları içeren projelerimiz var.

BAE, Abu Dabi, savunma sanayii açısından da yurt dışında Malezya'dan sonra 150 zırhlı araç satarak ulaştığımız ikinci yerdir.

Buralarda iş yaparken yöneticilerle de yakın ilişki geliştiriyorsunuz. Abu Dabi Emiri ve BAE Devlet Başkanı olan Şeyh Nahyan 2004 yılında ölüp yerine oğlu Halife bin Zayid El Nahyan geçtiğinde, Hüsnü Doğan'la birlikte hem başsağlığı dilemeye hem de hayırlı olsuna gittik. Şeyh Halife bin Zayid El Nahyan, babasının hastalığı sırasında devlet başkanı vekilliği yapıyor, işleri fiilen yürütüyordu. Aynı zamanda Abu Dabi Kalkınma Fonu başkanı da olan Şeyh El Nahyan, 19 milyar dolar tahmini serveti ile dünyanın en zengin üçüncü devlet başkanı olarak tanınıyor.

Dubai ve Abu Dabi, Suudi Arabistan'a kıyasla Batı ile daha sıkı bir ilişki ve işbirliği içinde. Bu oradaki gündelik hayatı, toplumsal yaşamı etkiliyor. Çok sayıda yabancı yaşıyor ve yabancı şirketlerin işleri var. Bu yüzden Batı kültürüne daha yakınlar. Ama yine de kendi içlerinde kendi kültürlerine göre, kendi kurallarına göre, kendi yasalarına göre yaşıyorlar.

Dubai'de, Abu Dabi'de iş yaptığımız makamı mahkemeye vermiştik. Alacağımız var, alamıyoruz. İhale makamını mahkemeye verdik. Sizin ortağınızın orada devletin üst düzeyinde biri olması fark etmiyor. O devlet adamının ihale makamına söz söyleme durumu yok.

Ben med-cezir olayını da Abu Dabi'de gördüm. Bakıyorsun, suyun falan olmadığı bir yerde köprü var. Bu köprü orada niye var anlayamıyorsun. Sabah bakıyorsun deniz ileride, akşam kaldığın sahile geliyor. Köprünün altı su olmuş, altından ırmak geçiyor. Orada bazı işler med-cezire göre yapılıyor. Sürekli ve düzenli olarak med-cezir takvimleri yayımlanıyor. Balıkçılar ona göre avlanmaya çıkıyorlar.

Abu Dabi'nin önemli mimari eserlerinden, bizim de servis tünellerini yaptığımız Louvre Müzesi med-cezir de mimarisinde kullanarak bu tabiat olayını bir sanat eserine dönüştürmüş. Med-cezir yüzünden 7 yıl süren inşaat süreci son derece zorlu geçse de, şimdi med-cezir sayesinde müzenin etrafı suyla çevrili ve müzeye gelenleri cezbeden ilk şey de o oluyor.

ÖNCE İNSAN OLMAK LAZIM

Dubai ve Abu Dabi dünyanın en gösterişli şehirleri. Milyarlarca dolar harcanarak, en kaliteli malzemeler kullanılarak, en modern ve en görkemli binalar inşa edilmiş. O binaları inşa edenler insanlar. Ve insan kalitesi her şeyin başı. İşçilerinizin niteliği, mühendislerinizin niteliği, o binalarda oturacak yaşayacak insanların niteliği… Bunlar çok önemli.

Biz Abu Dabi'de bir inşaat işi almıştık. İşçilerin kampüs yeri de Sultan'ın yazlık evinin bahçesindeydi. Kocaman bahçe, ucu bucağı yok. Sultan izin verdi, kampı oraya kurduk. Türk işçi getirmiştik kalıplar için. Bizim işçilerin çalışkanlığını, hakkını teslim etmem lazım. Orada bulacağımız başka milletten işçiler bir yaparken bizimkiler dört yapıyor. O kadar randıman farkı var. Randıman farkı var, ama başka farklar da var…

Neyse, biz orada Sultan'ın bahçesinde işçilerin kalacakları yerleri kurduk. İşçiler çalışmaya başladı. Aradan 15 gün geçti, Sultan küplere binmiş. Neden? Bizim işçiler akşam gelip Sultan'ın havuzuna giriyor. Sultan'ın değerlendirmesine göre bu olacak şey değil. Türk işçi iyi çalışıyor ama böyle oranın kurallarını, şartlarını, hassasiyetlerini bilmiyor. Önemsemiyor. Sultan'a sorarsan bizimkilerde bir *"şımarık"* davranma hâli de var. Bize haber gönderdi, *"Ya, ne oluyor?"* dedi, *"Bunlar havu-*

zu aldı, yarın evi de alırlar." Biz de mecburen o işçileri gönderdik.

Abu Dabi'de yurt dışından gelen işçilerin şehre girmeleri yasak. Yasak şehir. Şehir dışında şantiyeleri, kampları var, oralarda kalırlar. Oradan şehre toplu gidip, toplu gelirler. İş yerlerine gelir, iş bitince de şantiyeye dönerler. Bir işçi ne Abu Dabi'yi görür, ne Dubai'yi görür. Şartlar zor yani. Hele de bizim Türkiye'de yaşamaya alışmış işçilere çok daha zor geliyor.

Bir operatör adamı ben gönderdim tavassutla. Torpille benden iş istemiş, yurt dışına gitmek istiyor, göndermişim. Üç gün sonra geri dönmek istiyor. Bir de, *"Ben dönmek istiyorum, beni zorla tutuyorlar,"* diye bizi idareye şikâyet ediyor. Bizim işçilerin çalışmalarına söylenecek söz yok, ama bizim de böyle sorunlarımız oluyor.

Çalıştığımız yerlerde Alman, Japon, Koreli, Çinli işçilerle bizim işçiler arasındaki farkı görüyorsun. Bizim bir iş disiplini sorunumuz var. Öyle kolay çözülecek gibi de değil. Adamın kanına işlemiş. En basitinden öğle saati oldu. Paydos oldu. Otobüsler yanaştı, işçiler yemeğe gidecek. Koreli, Çinli, Japon hemen sıraya giriyor. Sırayla çok daha erken gidiyor. Bizimkiler yallah, hücum ediyor. Kapıyı bacayı kırıyor binmek için. Bir de gidemiyorlar, geç kalıyorlar.

İnsanlık dediğin şeyin işçisi patronu, zengini fakiri,

okumuşu cahili yok. İnsansan her durumda insansın, değilsen milyarların da olsa insan değilsin.

Ben sabah erken kalkarım. Dubai'de otelde başıma gelen bir şeyi hiç unutamıyorum. Bu da o otelde kalan, herhâlde zengin bir Arap'ın insanlığı işte. O otelde kaldığına göre şantiyelerdeki işçilerden biri değil.

Neyse, sabah kalktım, odadan çıktım. Aşağıya ineceğim. Asansörün başına geldim. Orada bembeyaz, süt gibi, çırılçıplak bir kadın. Anadan doğma. Heykel desem değil. İnsan desem, insan ama o hâlde ne işi var. Ben bakamadım. Aşağı indim. Resepsiyonda böyle böyle dedim, yukarıda asansörün yanında bir kadın var, çırılçıplak.

Sonra öğrendik ki, Arap işini görmüş, atmış dışarı. Ağladım vallahi. Kadının ne olduğunu bilmiyorum. Ama o vaziyet, o manzara, çok acı bir şey. Bunu yapan affedilemez. Arap ol, Amerikalı ol, İngiliz ol, Türk ol… Hangi milletten olursan ol, bunu yapan insan değil. Öyle bir manzara, ne inanılır, ne görülür, ne de görülmek istenir. İnanılacak gibi değil. Ama o Arap yapmış işte!

ARAP DÜNYASININ FRANSIZ YÜZÜ

KUZEY AFRİKA

Kuzey Afrika'nın Arap ülkeleri Körfez ülkelerinden bambaşka özellikler gösteriyor. Maddi açıdan, ekonomik olarak onlar kadar zengin değiller. Ancak, bu ülkeler arasında en doğudaki Mısır'ın bambaşka bir yeri var. Arap dünyasının tartışmasız lideri. Araplar arasındaki adı Arap dünyasının *"el-şakikat el-kübra"* sı, yani *"Arap dünyasının ablası"*. Biz olsak *"abi"* deriz, ama Araplar *"abla"* diyor. Bunu duyunca da şaşırmıştım. Türkiye, Orta Asya Türki cumhuriyetlerinin abisi deriz biz. Araplar ablası diyorlar. Mısır ablaları. Büyük nüfusu, askerî gücüyle bir koruyucu gibi görülmüş hep.

Bizim Mısır'la bir ilişkimiz olmadı. Olamadı. Ancak, Mısır dışındaki Kuzey Afrika ülkelerinin hepsiyle işlerimiz oldu. Mısır'dan sonra batıya doğru sayarsak; Libya, Tunus, Cezayir, Fas… Tunus'la şimdilik sadece temas ve arayış düzeyinde ilişkilerimiz olmasına karşın Libya, Cezayir ve Fas'ta önemli ölçüde işler yaptık, yapıyoruz.

Bu ülkelerden hangisine giderseniz büyük bir Fransız etkisi görüyorsunuz. Okumuşları Fransız, sıradan vatandaşlar da Arap gibi. Her yerde Fransızca konuşuluyor. Buralarda Fransız etkisi, Osmanlı'nın gerilemesiyle 1800'lerde başlamış. 1830'da Fransızlar Cezayir'i işgal et-

miş ve 1948'den bağımsızlığını kazandığı 1962 yılına kadar da Fransa'nın doğrudan bir parçası gibi yönetmişler. Cezayir'i merkez alıp, etkilerini oradan doğuya ve batıya yaymışlar. 1881'de Tunus'un, 1912'de de Fas'ın hamisi olmuşlar. Açıkçası buralarda bir tür sömürge yönetimi kurmuşlar. Bu yönetimlerin sona erişi de epeyce yeni; Fas'ta 1955'te, Tunus'ta 1956'da sona ermiş. Dolayısıyla her alanda çok güçlü bir Fransa, Fransız etkisi var.

Tunus, Arap Baharı'nın ya da ayaklanmalarının başladığı ülke. Ama diğer ülkeler gibi büyük sarsıntı ve yıkıntı yaşamadan istikrara kavuştu. Bu sevindirici ve Tunus'la ilişkiler açısından umut verici bir durum. Tunus'un özellikle savunma sanayii alanında yaptıklarımıza, ürettiğimiz zırhlı araçlara dönük bir ilgisi oldu.

2005 yılı Mart ayında Tunus silahlı kuvvetlerinden, Tunus Silahlı Kuvvetler Müfettişi Tuğgeneral Mohamed Foued Alaoui başkanlığında bir heyet Ankara'ya gelerek FNSS'yi, zırhlı araçlar ürettiğimiz Gölbaşı'ndaki fabrikamızı ziyaret etti. Araçları test sahasında da izleyip incelediler. Memnuniyetlerini ve ilgilerini belirtip ayrıldılar. Bu temaslarımız sürüyor.

CEZAYİR

Cezayir'e ilk gidişimiz 2002 yılıydı. Orada bir bakanın yeğeni olan genç bir kız bizi buldu. Cezayirli, Mus-

tafa Bey adında, inşaat sektörüne girmek isteyen biriyle bizi tanıştırdı. İnşaat sektörüne girmek istiyor ama bu konuda hiçbir şey bilmiyor. Bilmediğini de söylüyor. *"Ben bu işten anlamam, siz yapacaksınız,"* diyor. Cezayir'de fabrikaları falan var. Eczacı kendisi. İlaç üretimi yapıyor. Öyle görünüyor. Onları gezdirdi bize. Önemli biriyim, birlikte iyi iş yaparız izlenimi vermeye çalışıyor. Oğlu da eğlence yerleri işletiyor.

Önce buraya geldiler. Onu bize tanıştıran kızla birlikte. Şirket kurulacak, ortak şirket. O şirketle de orada iş kovalayıp, iş alıp yapacağız. Oturduk konuştuk. Karar vereceğiz. Kızı da ortak edeceğiz diye anlaşmıştık. Dedik ki, *"Biz yüzde 75 alırız, yüzde 25 senin, o yüzde 25'in yüzde 5'ini de bu kıza vereceksin."* Sonra ben dedim ki, *"Madem bu işe vesile olan o, ben de yüzde 5 vereceğim. Yüzde 10'la kızı da ortak edeceğiz."*

Adam birden parladı. *"Onun ne hakkı var. Onu kovuyorum. Ona hiçbir şey yok"* dedi. Ben şaşırdım kaldım. Bize bu adamı getiren o kız.

Yaa, Allah yüzümüze baktı. Böyle bir adamla az kalsın ortak olacaktık. Demek ki adamın hassas noktasına dokunduk. Dedim ki, *"Arkadaş, ben seninle çalışmam. Ticarette verilen sözden dönülmez."* Sonradan öğrendik ki adamın gazinoları varmış; çocuk, kadın satarmış. Bakanlara kadın bulurmuş. Allah bize bir işaret verdi. Böyle bir ortakla olmazdı.

İnsanlar konusunda bir önsezim vardır, genellikle yanılmam. Bu adamla işi nasıl o noktaya kadar getirdik bilmiyorum. Cezayir'le ilgisi yok ama önsezi demişken o konuda burada bir olay aktarayım.1989'da NUROL bir krize girmişti. Elimizde doğru dürüst iş yok. Beklenen işler var, ama iş yok. Rakı fabrikası alınacak, ihalesine hazırlanılıyor. Bahçeşehir yapılacak, ama henüz iş yok. Oğuz geldi dedi ki; *"Ataşehir diye bir yer yapılıyor, Emlak Bankası Ataşehir arsasından bir işadamının yüzde 1-2 civarında bir hissesi varmış. Bu arsayı da katıyorlar orada yapılaşma olacak. Fakat işadamı şart koşmuş, müteahhitlerin seçiminde söz sahibi olacak. 10 bin konutu bize verecek, buna karşılık yüzde 10 komisyon alacak. Komisyon ücretleri de hakediş bazında verilecek. Bu da resmî sözleşmeye bağlanacak."*

O sırada iş yok, işe ihtiyaç var. Ben, *"Hayır, ben bu adamın girdiği yerde iyi şeyler hissetmiyorum,"* dedim ve reddettim.

Kanunsuz, uygunsuz, meşru olmayan hiçbir işe girmem. O konuda en küçük kuşku duyduğum biriyle yola çıkmam. Bir ara, bir alışveriş sırasında, 5 milyon dolar bir alacağımız kaldı. Yine sıkıntılı olduğumuz bir dönem. Parayı bir türlü alamıyoruz. Bir gün, İstanbul'da bizim arkadaşlar polis müdürünün de olduğu bir yemekte bunu konuşmuşlar. Orada paranın alınması için yollardan söz edilmiş. Kısacası, *"Mafyaya havale edin,*

onlar alır," denilmiş. Öyle bir yol gösterilmiş. Bunu gelip bana aktardılar. *"Aman ha,"* dedim. *"Para batsın, mafyayı bulaştırmayın bu işe. Mafya geri döner bizi vurur."*

Ne iş olursa olsun meşru zeminde yapılacak. Bizim ilkemiz bu. Her şey para değil. Ben o ilkeleri koymasaydım, NUROL NUROL olmazdı. Ağlayanın malı gülene hayır etmez. Sevabıyla günahıyla her şey meşru zemin içinde yapılacak.

Nitekim, daha sonra bu mafya denilen adamların karıştığı işlerde hangi işadamına yardımcı oldukları birer birer yayımlandı medyada. Yani, bir insanı gördüğümde onunla ilgili içimde bir duygu oluşur. Önceden bazı şeyleri sezerim. Ama bu Cezayirli Mustafa konusunda o önsezi biraz geç çalıştı.

Biz Cezayir'e ilk gittiğimizde oradaki büyükelçimiz Atilla Uzer'di. 1999-2004 yılları arasında orada büyükelçiydi ve bize çok yardımcı oldu. Yanılmıyorsam, eşi de Orta Amerikalı bir hanımefendiydi ve o hanımın sonra Türkiye'de bir ülkenin temsilcisi olduğunu duydum.

Bizim Cezayir'e gidişimiz, dışarıda iş arayışımız Türkiye'nin ekonomik sıkıntıya girdiği döneme rastlar. Aslında, bir büyük yanlışımızı itiraf edeyim. Gelecek nesiller, NUROL'u bundan böyle ileriye taşıyacak gençler böyle yapmamalı. Biz dışarıda iş aramaya Türkiye'de kriz, sıkıntı olduğunda yöneliyorduk. Oysa, böyle ol-

mamalı. Her zaman ve her fırsatta dışarıda iş imkânlarını kovalayan, dışarıdaki arayışını kurumsallaştırmış bir şirket olmalıyız.

Cezayir de bakir bir yer. İşte böyle bakir bir yerde iş aramaya gidiyorsunuz. Önce orada bir şube açtık, iş takip etmeye başladık. Oradaki şubeye bir arkadaşımızı koyduk. Onun görevi orada iş kovalamak, iş imkânları araştırıp bulmaktı. 2000'li yılların başı. Bizden önce ENKA gitmişti, sonra da biz ilk gidenlerdeniz. Bizden sonra epey gelen Türk şirketi oldu.

Biz uzun süre orada iş alamadık. Nedeni de şuydu: Orada, oralı birileriyle ortaklık kurmak zorundasın, ben de buna yanaşmadım. Çünkü baştan olumsuz bir tecrübemiz olmuştu. Sonra da ortak olarak bize önerilen şirketler, onların komünist rejim döneminden kalan şirketlerdi. Sosyalist rejimden yeni çıkmışlardı. O kültür hâkimdi. Atalet vardı. Çalışmayan, tembel, atalet içinde olan şirketler. Onlarla da ben ortaklık kurmak istemedim. Bize iş kovalasın diye tutuğumuz eleman uzun süre orada kaldı. Ama baktık ki, o da atalet içinde, iş kovalamaktan uzak, onun da işine son verdik.

Küçük çapta bir baraj işi çıktı. Onu aldık. Kazancı olan, önemli bir iş değildi. Ama bu referans olur, sonradan büyük işler alırız diyerek aldık o işi. O işi yaparken de ben ortak konusuna mesafeliydim. Burada ortaksız

iş olmuyor diye beni zorla ikna ettiler. Bir ortak aldık. Çok memnun olduğumu söyleyemem.

Orada iş ararken, girişimlerde bulunurken hâliyle insanlarla tanıştık. Onlardan biri de Genelkurmay Başkanı idi. Türkiye'ye gelmişti. Onunla ilişkimiz gelişti, o sayede ne zaman Cezayir'e gitsek iyi karşılanmaya başlandık. O kadar ki, kaldığım otellerde para ödetmiyorlardı. O tanışıklık nedeniyle, çok iyi muamelelerle karşılaştık. Çok iyi dostluklar kuruldu.

Ondan sonra büyük fırsatlar çıkmaya başladı. Havalimanı ve uçak hangarları yapmak için projeler hazırladık. Verdik. O arada seçimler oldu. Seçimden sonra Genelkurmay Başkanı da görevden alındı. Emekli oldu. Bizim proje de iptal oldu. Bu işlerde şans da lazım biraz.

2002 yılıydı galiba, buraya Cezayir Bayındırlık ve İskan Bakanı geldi. Abdülmelik Sellal. Burada ağırladık kendisini. Sonra, 2012'de Cumhurbaşkanı Abdülaziz Buteflika tarafından başbakan atandı. 2014 yılında, ikinci kez başbakan oldu. Aslında diplomat kökenli biriydi. 1995'de Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlamış, sonra Macaristan'da Budapeşte Büyükelçisi olarak görev yapmış, 1998'de de ülkeye dönüp İçişleri Bakanı olmuş. Sonraki yıllarda, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve Su Kaynakları Bakanlığı gibi birçok bakanlık yapmıştı.

Bayındırlık Bakanı olarak Türkiye'ye geldiğinde, yap-

tığımız işleri görmüştü. Aramızda bir dostluk da oluşmuştu. Bir süre iş alamayınca, ben orada onun yanına gittim. *"Ya"* dedim, *"gelip gidiyoruz, iş alamıyoruz, ben buradan çekileceğim,"* dedim. *"Ne münasebet, gel, sana buradan bir iş vereyim," dedi, "metro işi." "Var mı?"* diye sordum. *"Var"* dedi, *"hemen ihale açıyorum."* Ben de mühendisleri gönderdim. Teklifi hazırladık. Çok da zor bir işti. Arazisi, zemini kötü. Teklifleri hazırladık, hazırlarken de ben arkadaşlara dedim ki, *"Bu işte para kazanmayalım, alalım, çok iyi yapalım, varlığımızı gösterelim, kendimizi tanıtalım."* Biz teklifi verdik. O da çok memnun oldu.

Verdik, zarflar açıldı. Bizim zarf açılmadı. İş Almanlarda kaldı, Almanlar aldı. Hem de bizim birkaç misli fiyatımıza. Kendisine bunu hatırlatınca, üzüntülü bir tebessümle karşılık verdi. Bir cevap vermedi. Ama üzüntülü olduğu belliydi. Sustu.

Sonraki bakanlıkları sırasında da sık sık görüştük. Başbakan olmadan hemen önce bizimle görüşmeyi kesti. Araya mesafe koydu. Ben şundan şüpheleniyorum, bizim oradaki arkadaşlar yanlış bir hareket yapmışsa kesmiş olabilir. Aklıma başka ihtimal gelmiyor. Başbakan oldu. Ben arkadaşlara dedim ki, *"Ya, bir tebriğe gidelim."* Yanaşmadılar, bana dediler ki, randevu vermiyor falan filan. Ben de daha fazla üzerinde durmadım.

Ama hâlâ şunu düşünüyorum; bizimkilerin bir hatası yüzünden bu oldu. Bunu teke tek, yüz yüze konuşmak lazım. Ama bu tür başbaşa görüşmeler için de dil bilmek gerek. O da bizim jenerasyonda yok. Bizden sonraki jenerasyonda, bizim çocuklarda bu imkânlar var. Onlar bu ilişkileri çok daha rahat ve iyi yürütecek.

Ben, uzun yıllar sağlam ilişkiler geliştirdiğim biriyle, teke tek görüşme gereği hissettiğim hâlde, lisan bilmemenin verdiği eziklikten mütevellit o başbakan olunca randevu talep edemedim. Artık dışarıda iş yapmak istiyorsan lisan bileceksin. Bazen bir lisan da yetmez, iki, üç lisan bileceksin.

Neyse, Cezayir'de bir ortağımız oldu. Ramadan isminde birisi. Onunla üç şirket kurduk. Çok dürüst ve temiz bir insandı. Bu konuda hiçbir şey söyleyemem. Fakat şirketler kurulduktan sonra o bizim iş kovalama tempomuza, çalışma tarzımıza ayak uyduramadı. Kendini çekti. Fazla hırslı değil. Bir baraj işi aldıktan sonra onunla olan ortaklığımızı da, o üç şirketi hiç faaliyet göstermeden tasfiye ettik. Yürümedi. Hâlbuki çok büyük umutlarla yola çıkmıştık.

Son zamanlarda Cezayir'de üç baraj ve bir yol inşaatı işleri aldık. Bu işler devam ediyor. Biz de yeni işler takip etmeye devam ediyoruz.

Tizi Ouzou Eyaleti ve Doğu-Batı Otoyolu bağlantısı 48 kilometrelik bir otoyol inşaatı. Özgün (yüzde 50)

ve NUROL (yüzde 50) ortak yürüttüğümüz, 2017 Mart ayında bitecek 605 milyon dolarlık bir iş.

2017 yılında bitirilecek Boukhroufa barajını ve bitimi 2019 yılına uzatılan Soul Tlata barajını ortaklarımızla birlikte yapıyoruz. Boukhroufa barajında NUROL yüzde 61.5, ÖZALTIN yüzde 38.5 ortak; Soul Tlata barajında da NUROL yüzde 60, GESİ TP yüzde 40 ortak olarak işi yürütüyoruz. 172 milyon dolarlık Douera barajını ise NUROL tek olarak yapıyor.

Şimdi tahmin ediyorum ki, bakanlığı döneminde dostluk geliştirip sonra nasılsa ilişkimizi kopardığımız Başbakan Abdülmelik Sellal ileride reisicumhur olacak. İyi bir politikacı. 1948 doğumlu, genç sayılır. Cezayir'e gittiğimde en fazla bir hafta kalıyorum ve Başbakan Sellal'la protokol ilişkileri içinde karşılaşıyoruz. Yine de, orada hâlâ çok iyi karşılandığımızı söylemem lazım.

Cezayirliler Türkleri seviyorlar. Halk olarak. Hem de çok seviyorlar. İki ulus arasında tek ortak kahraman Hayreddin Paşa, iki tarafın ortak ulusal kahramanı. Hızır Reis, diğer adıyla Barbaros Hayreddin Paşa, kardeşi Oruç Reis ve ağabeyleri İshak'la birlikte 1516-1517 yıllarında İspanyollara karşı savaşıp Cezayir'i denetimleri altına alır. Hayreddin Paşa daha sonra da Yavuz Sultan Selim tarafından Cezayir Beylerbeyliği'ne atanıyor. Müslüman Cezayir halkı için, Müslüman bir yönetici Hristiyan İspanyollardan çok daha makbuldür.

Barbaros Hayreddin Paşa anısına İstanbul'da Beşiktaş semtine dikilen Barbaros Anıtı'nın arkasında da Yahya Kemal Beyatlı'nın, Hayreddin Paşa'nın Cezayir seferlerine de gönderme yapan dizeleri yazılıdır:

Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?
Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!
Adalar'dan mı? Tunus'tan mı, Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pare gemi
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;
O mübarek gemiler hangi seherden geliyor?

Osmanlı'nın Kuzey Afrika'yı ve Cezayir'i kaybetmesiyle bölgeye hâkim olan Fransızlar acımasız bir sömürgecilik uygulamışlar. Tarih kitapları, 19. yüzyılın sonuna kadarki dönemde Cezayir'de bir milyon kişinin açlık ve hastalık başta olmak üzere çeşitli nedenlerle hayatını kaybettiğini yazar. Bu, o zamanki Cezayir nüfusunun üçte biri demek.

Cezayirliler 20. yüzyılın başlarından itibaren de Fransız zulmüne ve sömürgeciliğine karşı mücadeleye başlarlar. Bağımsızlık mücadelesi veren gruplar arasında İslamcılar, Arap milliyetçileri ve solcular vardır. Bu üç grubun üçü de Türkiye'de Atatürk öncülüğündeki millî mücadeleye büyük yakınlık duymuşlar ve ilgiyle izlemişler.

O ilgi o kadar büyük ve derindir ki, 1920'de Fransızlar, Adana-Antep-Urfa yöresini işgal ettikleri zaman, işgalci Fransız birlikleri içindeki Kuzey Afrikalı, Cezayirli askerler topluca Türk tarafına geçmişlerdir. Zaferden sonra da, Atatürk ve Türkiye hükûmeti bu askerleri Türk vatandaşlığına aldı ve onlara bir miktar toprak verilerek Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde iskân edildiler.

Ne yazık ki, Türkiye daha sonra Cezayir'in bağımsızlık mücadelesine kendisinden beklenen ilgiyi göstermez ve bu Cezayirliler arasında bir burukluğa, kırgınlığa yol açar. 1985 yılında rahmetli Turgut Özal Cezayir'i ziyaret etti ve o ziyarette Türkiye'nin 1950'li yıllarda BM oylamalarında takındığı tutumdan dolayı özür diledi. Allah rahmet eylesin, Özal'ın özrü ve sonrasında atılan adımlarla Türkiye-Cezayir ilişkileri de normalleşmeye başladı. Devletler arası ilişkide arayı Özal düzeltti. Ancak, ben orayı her ziyaretimde halkın Türkiye sevgisine tanık oldum.

Şaşırdığım bir şey de şu: Fransızlar o kadar zulüm etmişler, işkence etmişler, ağır bir sömürge yönetimi uygulamışlar, bununla beraber orada derin de izler bırakmışlar. Her şeyden önce dillerini bırakmışlar. Orada tamamen Fransız kültürü egemen. Devlet dairelerinde hem Fransızca konuşuluyor hem Arapça. Görünürde Fransızları sevmezler ama Fransızlardan da bir adım ayrılamazlar. Öyle bir durum var. Orada demokrasi Fran-

sızları kovduktan sonra gelişmiş. Osmanlı hiçbir yerde bunu yapmamış. Gittiği yerlerin halkını dilinde, dininde, kültüründe serbest bırakmış. Belki biraz da bu yüzden bizi çok seviyorlar, yere göğe sığdıramıyorlar.

İlk gittiğimizde Cezayir'de gördüğüm ve çok dikkatimi çeken bir olay vardı. Onu da nakletmek isterim. Geceleri, bizim Türkiye'de hiç alışık olmadığımız kadar sokaklar doluydu, insan kaynıyordu. Bir yemeğe gittiğimizde gece, Büyükelçimiz Atilla Uzer, eşi hanımefendi, *"Bu sokaklar neden kalabalık?"* diye sorunca anlatmıştı. Olağanüstü konut açığı olduğunu, bir evde aynı anda herkesin yatamadığı evler olduğunu, üç vardiya sırayla yattıklarını söylemişti. Yani yatak soğumazmış. Yatak ve yer olmadığı için bir evde kalan herkesin yatma saati var. O saatte yatıyorlar, sırayla, diğer saatleri sokakta geçiriyorlar. Bu ne kadar genel için geçerli bir doğru, ne kadar abartı bilemiyorum. Ama oradaki konut açığı ve ihtiyacının altını çizmek açısından aklımda kalan önemli bir gözlemdi.

Sonra konut işini daha çok Çinliler aldılar. Şimdi Çinliler konut yapıyorlar. İlk gidişimden bu yana Cezayir her alanda önemli mesafe kaydetti, ilerledi. Bütçe açıkları yoktu. Bütçe fazla veriyordu. 40 milyar dolar paraları olduğu söyleniyordu. O paralarla önemli yatırımlar yaptılar.

Cezayir'de geceleri sokakların o kadar dolu olması

da belki Fransızlardan kalan ve gece hayatına dönük bir alışkanlık diye de düşündüm sonradan. Biz, ne orada ne de gittiğimiz başka ülkelerde sosyal hayata katılabildik. Akşam olur yatarsın, sabah çalışırsın. Yemek yer yatarsın. Bizim alışkanlığımız buydu.

Sonradan öğrendik ki, benim orada çalışan elamanın, temsilcinin, çok iyi bir sosyal yaşamı varmış! Çok güzel Fransızcası vardı zaten. Fransızcasını da, sosyal hayatta, işte konuşturduğundan çok fazla konuşturmuş!

KADDAFİ'YE İNANAMADIM!

Libya Lideri Muammer Kaddafi devrildiğinde ben Suudi Arabistan'daydım. Orada da televizyonlarda birinci haber olarak gösteriliyor. O bütün ülkeyi tir tir titreten, herkesin taptığını düşündüğümüz, asla devrilmez denilen adam perişan. Önce bir kanalizasyonda yakalandığı söylendi. Sonra Ureybi isimli bir Libyalı *"Onu ben öldürdüm,"* diye ortaya çıktı. *"Kanalizasyonda değildi, kanalizasyon yakınında yakaladım,"* dedi. Sonuçta, bir sabah kalktık ki Kaddafi yok. Gitmiş. Hem de korkunç bir şekilde.

Ne yalan söyleyeyim, onu o hâlde görünce acıdım. Bir arabanın ön kaportası, motor kapağı üzerinde, kan revan içinde, ağzı gözü dağılmış, 40 yıldan uzun süredir tir tir titrettiği adamların karşısında kendisi tir tir titriyor. İnanamadım.

Onu öldürdüğünü iddia eden adam, Kaddafi'den nasıl ve ne kadar nefret ettiğini anlatıyordu. *"Sizin bu nefretin sebebini anlayabilmeniz için Libyalı olmanız gerekiyor"* diyordu. *"O, bu ülkeye 42 yıl hükmetti ve halka en büyük dinî ve siyasi baskıyı uyguladı. Libyalılar, onun zamanında dünyanın en maskara milleti hâline geldi. Çünkü o bir deliydi ve yaptığı tuhaflıklardan, söylediği ölçüsüz sözlerden dolayı milletin onurunu ayaklar altına alıyordu. O, 42 yıl boyunca tam anla-*

mıyla diktatörlük yaptı ve kendi vatandaşlarından binlercesini katletti. Ailesi ve çocukları Kaddafi'den daha beterdi. Onlar hoşlanmadıkları herkesi öldürüyorlardı. Bu zavallı halkın milyonlarca dolarını Avrupa'daki eğlence yerlerinde harcadılar. Oğlu Seyfülislam, İsviçre'de bir gecede Amerikalı bir şarkıcıya 5 milyon dolar verdi. Bu tür insanlar nefreti hak etmiyor mu?" diyordu.

Kaddafi'yi Sirte kentinde, kent düştükten sonra, Kaddafi taraftarlarını ararken arkadan görüp dağınık saçlarından tanıdığını anlatıyordu. Dediğine bakılırsa, arkasından koşup dağınık saçlarından yakalamış ve tokatlayarak yere yatırmış. O sırada Kaddafi, *"Ben senin babanım, bana neden vuruyorsun,"* diyormuş. Onu götürüp arabanın kaputu üzerine yatırdıklarında diğer gruplar gelmiş. Öldüren adam, onu Bingazi'ye, kendi şehrine götürmek istiyormuş, diğer gruplar da kendi şehirlerine götürmek istemiş. *"Onu ben yakaladım, ya Bingazi'ye götürürüz ya da burada öldürürüm,"* diyerek karnından ve göğsünden vurup öldürmüş. Öncesinde de diğer gruplar fena hâlde dövmüşler.

Onu öldürdüğünü söyleyen Ureybi isimli Libyalı, *"Onu öldürürken 42 yıl boyunca yaptığı zulümler zihnimde canlandı. Kaddafi benim amcalarımdan birini sebepsiz yere idam etti. Onu öldürdüğümde amcamın karşımda gülümsediğini hissettim,"* diyordu.

Eğer Kaddafi'nin Kaddafi olduğu zamanlarda Libya'yı

görmüşseniz, onun Libya'sında bulunmuşsanız bunlara inanmanız çok zordur. İmkânsızdır.

Biz Libya'ya 1976-77 yıllarında gittik. Kuzenim Ali Rıza Çarmıklı ile Libya için LİBAŞ adında bir şirket kurduk. O şirket üzerinden Libya'daki işleri takip edecektik.

O zaman şöyle konuştuk: NUROL, NUROL olarak orada bir şey yapmayacak, orada iş takibi ile LİBAŞ ilgilenecek. Orayı da Ali Rıza Bey yürütecek, biz bakmayacağız. Ama ortağız. O ortaklık sırasında, büyük işler alındı, o zamanlar orada bir iş alınınca yüzde 25 avans veriliyordu. Libya size hemen yüzde 25 avans veriyor, hem de getirdiğiniz makinelerin faturalarını da ödüyordu.

Ne günlerdi… Seni ihya ediyordu âdeta. Daha işe başlamadan yüzde 50 ödüyor. Daha ne istersiniz? Fiyatlar iyi, para iyi, bol. Maalesef, birçok Türk firması bu koşullarda işi berbat edip batırdı.

O zaman bizim de Türkiye'de NUROL olarak elimizde çok güzel, büyük işler vardı. İskenderun var, sulama var… Sanayi tesisleri yapıyoruz. Ergani var, bakır var. Sanayi kuruluşları ve sulama. Elimizde yüklü iş varken biz Libya'ya hiç girmeyelim dedik. Bu işler bize yeter dedik. Oturduk, 1980'deydi galiba, Ali Rıza Bey'le dostane biçimde ayrıldık. Libya'dan böylece çıkmış olduk. Uzun yıllar da orasıyla hiç ilgilenmedik.

Çok sonraları, 2006 yılında, sahil yolunun tamiri ve bakımı işini alarak tekrar Libya'ya döndük. Yolun Algarabolli-Misurata kısmını NUROL tek başına aldı. 2012 yılında işin bitmesi gerekiyordu, ama Libya'daki olaylar nedeniyle 17 Şubat 2011'de iş durdu.

Bir yıl sonra da, Tripoli'de Al Fateh Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakültesi binalarının yapımını aldık. Yine NUROL olarak. Bu proje de geçici kabul esnasında, yine 17 Şubat 2011'de Libya'daki olaylar nedeniyle durdu. Aynı üniversitenin Beden Eğitimi Fakültesi binasını da 2008'de almıştık. Daha sonra üniversitenin B kampüsünü yapma işini aldık. Bu işlerin tümü 17 Şubat 2011'de durdu.

Daha sonra her yerde kışa dönen *"Arap Baharı"* bizim Libya'daki işlerimiz açısından daha ilk günlerinde kışa dönüştü. Oysa, hem yol işinde, hem üniversite işinde çok güzel çalışıyorduk. Hızlı ve iyi çalışıyorduk.

Arap Baharı ilk çıktığında, herkes bunu konuşurken, ben *"Her yer gitse Libya gitmez, tek kalacak olan yer Libya,"* diyordum. Çünkü orada o kadar sıkı bir yönetim vardı ki. Kaddafi o kadar hâkimdi ki her şeye. Bir masada oturduğunda adamın ismini anamazdın, Kaddafi diyemezdin. Ne olur ne olmaz. Cellat. Bu disiplin, bu kontrol, ondan habersiz kuş uçmuyor. En ufak bir muhalif ses çıkmıyor. Herkes ona tapıyor. O kadar otorite var. Kim nasıl yıkacak? Ben böyle düşünüyordum.

Sonra bizim şantiye basıldı. İşçilerimizi Türkiye'ye getirdik; özel uçakla tüm işçilerimizi Türkiye'ye naklettik. Ama makinelerimizin bir kısmı çalındı, bir kısmı yakıldı, tahrip edildi. 50 milyon dolar civarında alacağımız kaldı. Arada bir 5-10 milyon dolar ödediler. Kalanları bakalım nasıl alacağız? Oradaki işlerimizin yüzde 95'i bitmişti. Yüzde 1-2 kalmıştı. Kabuller yapılıyordu. Kabul müracaatı yapacağımız zaman bu olaylar oldu. Her şeyi bıraktık geldik. Şimdi Libya'ya uzaktan bakıyoruz. Tamam, Kaddafi zamanında diktatörlük vardı. Kaddafi devrildi, ama yerine konulmuş bir demokrasi yok. Yerine sadece kaos, karmaşa kondu.

Libya deyince, Başbakan Necmettin Erbakan'ın Mısır, Libya ve Nijerya'yı kapsayan Afrika gezisinden, 6 Ekim 1996'da Libya'da bahçeye kurulan bir çadırda Türkiye'nin hakaretlerle küçük düşürülüşünden de söz etmek gerek. Erbakan'ın o ziyarette Türk müteahhitler açısından son derece önemli bir sorunu çözme niyeti olduğunu biliyorum. Libya'da Türk müteahhitlerin alamadıkları, birikmiş alacakları vardı. Erbakan da Kaddafi'yi dostu olarak biliyor, onu bu birikmiş alacakların ödenmesi için ikna edebileceğini düşünüyordu. Ben o ziyarete katılmamıştım. İyi ki de katılmamıştım. O çöl çadırında Türk heyetine yapılan muamele kabul edilebilir bir muamele değildi.

Önce dev çadırda bir akşam yemeği yenileceği ar-

dından da Erbakan ve Kaddafi'nin baş başa görüşeceği beklenirken, Kaddafi gazetecileri tekrar çadıra çağırtıyor. Gazetecilerin önünde Türkiye Başbakanına, *"Oldum olası merak etmişimdir, şu gökkubenin altında neden bir Kürt devleti bulunmuyor,"* diye başlayıp hem Osmanlı Devleti'ne, hem Türkiye Cumhuriyeti'ne ağır eleştiriler yöneltiyor. Türkiye'nin ABD'nin uydusu olduğunu söylüyor. O kadar ağır sözler ki, o gün Devlet Bakanı olan Abdullah Gül dayanamayıp sessizce çadırı terk ediyor. Bütün Türk heyeti büyük bir şaşkınlık ve öfke yaşıyor. Çadıra coşkuyla giren ve Erbakan'a büyük iltifatlar edilmesini bekleyen çevresi de çadırdan derin bir sessizlik içinde ve başları önde çıkıyorlar.

Ben Erbakan'ın başbakanlığı döneminde çok desteğini gördüm. Yurt dışında iş imkânları arayan tüm işadamlarına son derece yardımcı olduğunun tanığıyım. Malezya'ya zırhlı araç satışımızda da katkısı olmuştu. Ancak, o çadırdan öylece çıkmasını, o muamele karşısında bir Türk Başbakanı'nın, devlet adamının göstermesi gereken tepkiyi göstermemiş olmasını kabul edemiyorum. Koskoca Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı bir çöl çadırında Kaddafi'ye biat etti.

Kaddafi işte öyle bir adamdı. O manzaralara tanık olanların, onun Libya'sını görenlerin hazin sonuna inanmaları zordur. Onu öldürdüğünü iddia eden Ureybi isimli Libyalının ona ve Libya'ya dair söylediklerinin

hepsi doğruydu. Çok daha fazlası vardı. Libya'da sosyal hayat diye bir şey yoktu. Yeni yeni butik dükkânlar açılıyordu. Diğer Arap ülkelerine göre çok geriydi sosyal hayat. Oranın parası pulu olanları, dışarı gidiyordu biraz nefes alabilmek için. Dubai'ye, İtalya'ya gidiyorlardı. Garibanlar da Kaddafi'nin onlara tanıdığı imkânlar içinde yaşamak zorundaydılar.

Demokrasi, özgürlük yoktu. Yıkılmaz gibi görünen, ülkeyi 42 yıl yönetmiş tek bir adam vardı. Yıkıldı. Acınası bir şekilde öldürüldü. Diktatörlüğün sonu bu işte. Demokrasiden güzeli yok.

GİTTİM GÖRDÜM Kİ KAZABLANKA DİYARBAKIR

Sinemaya olan alakamı *Babama Söz Verdim* kitabımda anlatmıştım. Öyle sinemaya giden, çok film izleyen biri değilim. Hiç olmadım. Bunu da övünerek söylüyor değilim. Bilakis, bir eksikliğim olarak ifade ediyorum.

1964 falan, Eleşkirt'te sulama işi yaptığımız zamanlar, orada sinema yok. Şimdi var mı, onu da bilmiyorum. Eskiden sinema olan pek çok kasabada artık sinema yok. Televizyon sinemayı öldürdü galiba. Küçük kasabaların en büyük eğlencesi olan sinema artık büyük şehirlere ait bir şey oldu çıktı.

Neyse, Eleşkirt'te sinema yok, Savcı Bey de ara sıra ısrar ediyor, *"Kalk Ağrı'ya gidelim, film izleyelim,"* diye. Bir gün Savcı Bey'le Ağrı'ya sinemaya gittik. Girdik oturduk. Millet çoktan sinemayı doldurmuş, çekirdek çıtlatıyorlar. İçeride ağır bir koku var, daha film başlamadan. Film başladı, çekirdek çıtlatma devam. İçerideki koku gittikçe ağırlaşmaya başladı. Resmen ayak kokusu. Ben Eleşkirt'te ahırdan bozma bir yerde tezek kokusu içinde yatıyorum, o ağır gelmiyor ama bu koku dayanılır gibi değil. Sonunda dayanamayıp Savcı Bey'e *"Arkadaş, gel çıkalım. Biraz yürüyelim, hava alalım,"* dedim. Biz çıktık ama çıkarken de arkamızdan bir sürü laf işittik. *"Hele babo, adamlara bak. Medeniyet, filim görmemişler ki, ortasında çıhıyirler,"* diye söylendi biri.

Ben o gün orada sinemadan iyice soğudum, ondan sonra da belki hiç gitmedim. Ama, sinemaya ne kadar uzak olursanız olun, belli bir yaşın üzerindeyseniz, Kazablanka'yı mutlaka bilirsiniz. Humphrey Bogart'la Ingrid Bergman'ın unutulmaz oyunculuklarını, II. Dünya Savaşı koşullarında yaşanan efsane aşkı, Nazi toplama kampından kaçan bir adamın heyecan dolu ABD'ye iltica çabasını, Kazablanka'nın en meşhur gece kulübünde Ingrid Bergman'ın siyahi piyanist Sam'a Rick'i sorarken, *"Haydi çal Sam, bir daha çal,"* demesini unutamazsınız.

Fas'a 2013-14'de girdik. Yeni girdik. Fas bakir, orada işler olur diye girdik. Girer girmez de iki ihalede iki yol inşaatı aldık. Ama Fas'a ilk girişimiz olduğu için ne pahasına olursa olsun biz bunu yapacağız dedik, aldık. Örnek bir iş yapalım, bize referans olsun düşüncesiyle sarıldık o işlere.

O işleri alıp da Fas'a gidince, benim aklımda, gözümün önünde Kazablanka filmi vardı. Kazablanka gözümde büyüyor, bambaşka bir şehir olarak hayal ediyorum, filmden aklımda kalanlarla. Genellikle iş yaptığımız bir ülkeye gittiğimde hayatım havaalanı, şantiye ve otel arasında geçer. Pek bir yeri görmem. Ama Fas'ta Kazablanka'yı merak ettim, mutlaka görmem gerek dedim. Gittim gezdim, gördüm ki bizim Diyarbakır... Hiç hayalimdeki gibi değil.

Herkes gibi ben de filmin en meşhur sahnelerinden birinin geçtiği Rick'in gece kulübünü görmek istedim. *"Old Medina"*, yani Eski Şehir dedikleri bölgede, tamamen turistlerin ilgisine cevap vermek üzere düzenlenmiş ve hâlâ Rick's Cafe adıyla hizmet veriyor. Gündüz gözüyle gördüğüm o mekân da siyah beyaz filmde yarattığı etkiyi yaratmadı.

Fas'a gidip de Marakeş'i görmemek ayıp, günah aslında. Ben o ayıbı günahı işledim. Henüz Marakeş'i görmedim. Kazablanka'ya gitmek için o meşhur filmin anılarından başka nedeniniz olmayabilir. Ama anlatılanlardan biliyorum ki, ilk Fas seyahatimde Marakeş'i görmem gerek. Fas Sultanlığı'nın ilk başkenti olan Marakeş'i, hele de eski şehrin ünlü meydanı Djemaa El Fna'yı görmemek olmazmış. Djemaa El Fna, *"Ölüler Meydanı"* demekmiş; eski zamanlarda idamların bu meydanda yapılmasından alırmış adını. Şimdi, belgesellerden, televizyonlardan görmüşsünüzdür, ben de oradan gördüklerimle mutlaka gitmem gerek diyorum; falcıların, hokkabazların, hikâye anlatıcıların, yılan ve maymun oynatıcıların, sokak lokantalarının, şifacıların, diş çekicilerin hâlâ icra-i sanat ettikleri bir başka meydan dünyada yok galiba.

Fas'ta da, diğer Kuzey Afrika ülkeleri gibi, Arap ve Fransız kültürü karışımı bir yapı var. Alt tabaka Arap, üst tabaka Fransız. Benim bulunduğum iş ortamlarında

tamamen Fransızca konuşuluyor, Arapça konuşulduğunu hiç görmedim.

Tabii yol inşaatı yaptığımız için köylerden falan geçiyoruz. Oralarda gördüğüm yaşam bizim 50-60 sene önce Doğu'da gördüğümüz yaşam. İklim koşulları şunlar bunlar onlara zorluk çıkarmıyor. Yerli halk o zorluklar içinde yaşıyor. Dışarıdan gelen birinin o koşullarda yaşaması zor. Bu insanlar da Arapça konuşuyor. Âdeta halkın Arapça konuşanlar ve Fransızca konuşanlar diye ikiye ayrıldığını, arada bir kopukluk olduğunu hissediyorsunuz.

Bence bu Fas'ın aydınlanması açısından bir sorun. Bir ülkenin alimleri, aydınları, münevverleri kendi dillerini konuşmuyorlarsa, dillerini aşkla sevmiyorlarsa orada aydınlanma, gelişme, kalkınma zordur.

Fransızca konuşan Faslılar hâliyle Batı kültürüne daha yatkınlar. Batı türü bir demokrasi istiyorlar.

Arapların Kuzey Afrika'yı fethettikleri 700 yıllarından beri Fas'ı bazı hanedanlar yönetmiş. 16. yüzyılda Sa'adi hanedanlığı zamanında yabancı istilacıları püskürtüp altın çağlarını yaşamışlar. Şimdiki kraliyet ailesinin kökenleri 17. yüzyıla Alaouite hanedanlığına dayanıyor. 1860 yılında Fas'ın kuzey bölgelerini İspanyollar işgal etmiş. Sonrasında Avrupalı güçlerin rekabeti altında kalan Fas'ın hükümranlığı zayıflamış ve 1912'de Fransa himayesine girmiş. Şimdiki kralın dedesi Sultan V. Mu-

hammed devleti anayasal bir monarşi olarak yeniden organize etmiş ve 1957'de kral unvanını almış.

Fas'ı 1999'da ölene kadar Kral II. Hasan yönetiyor. 1999'da öldüğünde yerini oğlu VI. Muhammed'e bıraktı. II. Hasan baskıcı bir yönetim uygulamakla tanınıyor ve özel sohbetlerde hâlâ onunla ilgili bir sürü hikâye, fıkra anlatılıyor. Yerine gelen oğlu VI. Muhammed reformcu olarak tanınıyor. Arap Baharı adı altında bölgede başlayıp yaygınlaşan protestolara da reformlarla karşılık vermişti. İktidara geldiğinden bu yana bir dizi reform ve yeni bir anayasa yapıyor. Hükûmette ise, 2011 Kasım ayında seçimleri kazanan, adı bizdeki gibi Adalet ve Kalkınma Partisi olan ılımlı İslamcı bir parti var.

Biz Fas'ta Al Jadida-Safi otoyolunun 3'üncü ve 4'üncü lotlarını yapıyoruz. 82 kilometreden biraz uzun bir yol. Yol bittiğinde, ki biz bitirdik, yakında teslimini yapacağız; Fas'ın Atlantik bölgesinin turistik, endüstriyel ve sosyal kalkınmasına önemli bir katkısı olacak.

Faslılar iş konusunda çok katılar. Çok zorluk çıkardılar. Neyse ki, başladık ve zamanında bitirdik.

Fas'ta yetkilerin büyük çoğunluğu kralda. Düşünebiliyor musunuz; biz Başbakan'a gittik, ziyaretine. Yaptığımız işten, otoyoldan, oradan buradan konuşurken, *"Biz savunma üzerine de iş yapıyoruz, savunma sanayiinde şunları şunları yapıyoruz,"* diye de bahsettim.

Başbakan, *"Onlar bize bağlı değil, Millî Eğitim Bakanlığı, Savunma Bakanlığı krala bağlı,"* dedi.

Kral bu kadar güçlü. Genç. 2014 yılında İstanbul'a gelmiş, o ziyareti de bizim basında, *"eşyaları 3 askerî uçakla geldi; kendisi ve ailesi iki ayrı özel uçakla geldi"* diye epey haber olmuştu.

Orada gördüklerimden şunu söyleyebilirim: Faslılar krallarını seviyorlar. Hatta tapıyorlar. Benim çevremde konuşulanlardan aldığım izlenim bu. Yol inşaatı için gittiğimiz köylerde, köylülerden aldığımız tepki de aynı. Köylüler kralın bastığı toprağı öpüyor. Öl dese ölecekler. Öyle bir sevgi benim gördüğüm.

Dediğim gibi, babası II. Hasan'la ilgili onu hicveden fıkralar anlatılıyor, ama onunla ilgili hiçbir olumsuz hikâye duymadım.

Bir akşam yemeği sırasında Fransa'da eğitim görmüş Faslı bir mühendisin anlattığı II. Hasan fıkrasını hiç unutamıyorum:

"ABD Başkanı Ronald Reagan, Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand ve Fas Kralı II. Hasan uçakta birlikte seyahat ediyorlarmış. Reagan ve Mitterand aralarında anlaşıp II. Hasan'a bir oyun oynamaya karar vermişler. Hangimiz ülkemizi daha iyi tanıyoruz test edelim demişler. Test de şu: Herkes sırayla uçaktan bir elini çıkaracak, gözleri kapalıyken kendi ülkesini, şehrini tanıyacak. Önce Reagan çıkarmış elini, bir süre

uçmuşlar. Reagan'ın gözleri kapalı ama pürdikkat. Birden elini içeri çekmiş, 'New York' demiş. Bakmışlar gerçekten de doğru, tam Empire State Building'in, 102 katlı gökdelenin üzerinden geçiyorlar. Sonra Mitterand çıkarmış elini, bir süre uçmuş. 'Hah, Paris' diye o da elini içeri çekmiş. Doğru. Onun da eli Eyfel Kulesi'ne değmiş. Sıra II. Hasan'a gelmiş. Reagan ve Mitterrand kıs kıs gülüyorlar, 3-4 kattan yüksek bina olmayan Fas'ı nasıl bulacak diye. II. Hasan sol elini çıkarmış uçağın camından, iyice uzatmış. Bütün kolu dışarıda, gözleri kapalı... Uçak epey bir dolanmış. Sonunda o da panikle çekmiş elini içeri. 'Marakeş Meydanı' diye bağırmış. Reagan ve Mitterand cama yüzlerini yapıştırmışlar inanamayarak. Fakat gerçekten doğru. Aşağıda Marakeş Meydanı. Mat etmek isterken mat olmuşlar. Merakla da sormuşlar, 'Ya nasıl anladın?' diye. II. Hasan sol bileğini göstermiş, 'Elli bin dolarlık saat gitti, anasını satayım' demiş."

IRAK'TA KORKUYU YAŞADIK

"Irak'ın başkenti Bağdat'ın Sadr Şehri semtinde 18 Türk işçi, askerî üniforma giyen maskeli kişilerce kaçırıldı. Dışişleri tarafından doğrulanan olayda kaçırılan işçilerin Nurol Holding'e bağlı çalıştığı açıklandı. Konuya ilişkin hükûmetten ilk açıklama Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'tan geldi. Kurtulmuş, 'Irak makamlarıyla çok sıcak temaslarımız devam ediyor,' dedi. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç ise Türk işçilerin diğerlerinden ayrılarak götürüldüğünü açıkladı."

2 Eylül 2015 Çarşamba günü sabahı yerli ve yabancı haber ajansları, Bağdat'ın doğusundaki Sadr bölgesinde spor kompleksi inşa eden şirketimiz elemanlarının kaçırıldığını duyurdular.

Asker kıyafeti giyen silahlı kişiler, sabah şafak vakti, şantiye alanına baskın düzenlemiş, oradaki bekçilerin silahlarını almış, karavanlarda uyuyan işçiler arasından Türk olanları ayırmış ve geldikleri arazi araçlarına bindirerek götürmüşler.

Biz de olayı duyar duymaz kendi kanallarımızdan bilgi edinmeye çalıştık ve *"Bağdat'ta bizim tarafımızdan yapılan stadyumun inşaatında çalışan 14 işçi, üç mühendis ve bir muhasebeci sabah 03:00'te asker kıyafetli kişiler tarafından kaçırıldı. Dışişleri Bakanlığı'nı bilgilendirdik,"* diye ilk açıklamayı yaptık.

Aslında orada çalışırken hep bir güvenlik endişesi taşıyorduk, bu yüzden güvenlik önlemlerimizi almıştık, şantiyenin silahlı korumaları vardı ve en önemlisi güvenlik endişesi nedeniyle şantiyedeki personel sayımızı asgari düzeyde tutuyorduk. Stadyum inşa ettiğimiz yer Şiilerin yoğun olarak yaşadığı Habibiye mahallesiydi.

Tabii, olay bir noktadan sonra devletlerarası bir mesele hâline gelmiş oldu. Biz Dışişleri'ni bilgilendirdikten sonra, asıl olarak hükûmet ve devlet yetkilileri devreye girdi. Biz de onlardan bilgi almaya başladık. Bağdat Büyükelçiliğimiz Irak makamlarıyla sürekli temas hâlinde konuyu takip etti.

Olayın tam olarak nasıl olduğu, kaçıranların kimler olduğu, ne niyetle kaçırdıkları konusunda ilk anda hiçbir bilgimiz yoktu. Tabii insanın ilk aklına gelen fidye oluyor. Çünkü, Irak'ta, Bağdat'ta Saddam'ın devrilmesinden sonra ortaya çıkan kargaşa ve kaos ortamında fidye için adam kaçırmalar çok yaygın. Bu yüzden ilk akla gelen fidye olayı oluyor. Sadr Şehri bölgesi Şii milislerin kalesi olduğu için siyasi bir iş de olabilirdi. Fidye için kaçırdılarsa bizimle temas kurarlar diye düşünüyorduk.

Orada Sadr Şehri Stadyum Kompleksi inşa ediyorduk. Proje dâhilinde 30 bin kişilik bir stadyum, yanında antrenman sahaları ve bir de otel var.

Bütün bu olay boyunca, başlangıcından sonuna kadar, biz bizim elçilikle, burada bulunan hükûmet yetkilileriyle temas edebiliyorduk. Orada doğrudan kaçıranlarla bir ilişki şansımız yoktu. Hiçbir ilişkimiz de olmadı. Proje müdürümüz orada kalarak sürekli elçilikle temas hâlinde olayı takip etti. Biz de onunla temastaydık. Devlet bu konuda bize pek fazla bilgi vermiyordu. Onlarda da fazla bilgi yoktu belki. Belki bazı şeylerin gizli yapılması gerekti. Fidye falan da söz konusu olmadı.

Tabii, burada da o işçilerin aileleri var. Onlarla temas kurduk. İlgilendik. İhtiyacı olanın ihtiyacını karşıladık. Aileleri Ankara'ya davet ettik. İhtiyaçları var mı sorduk. Şirket olarak elimizden geleni yaptık. O aşamada biz de aileler de can derdindeyiz. Herkesin düşüncesi bir an önce bir haber almak, sağlık haberlerini almak ve bir an önce kurtulmalarını sağlamak. Başka bir şey düşünmek mümkün değil.

O günleri yüreğimiz ağzımızda yaşadık. Aileler muhakkak bizden daha perişan, orada esir olan personelimiz kim bilir neler çekiyor. Bazen bir haber alıyor umutlanıyoruz ama oradaki arkadaşlarımızla temas kuramamak, doğrudan bilgi alamamak çok fena bir duygu. Tam 28 gün, dile kolay. 28 gün yüreğimiz ağzımızda yaşadık.

Bir pazar günü ilk olumlu sinyal geldi. Personelimizi

kaçıranlar onların sağ ve salim olduğunu gösteren bir video yayımlayıp kısa sürede serbest kalacaklarını açıkladılar. İlk yayımladıkları videodan sonra bu ikinci video havanın epeyce yumuşadığının kanıtıydı.

Kaçırılmadan kısa süre sonra yayımlanan ilk videoda karşılanması olanaksız siyasi talepleri olmuş ve o bizi çok korkutmuştu. O ilk videoda şirket olarak bizden değil ama devlet olarak Türkiye'den, *"Kürt petrolünün Türkiye üzerinden ihracını durdurma, Suriye'de Fetih Ordusu'nun Şii köyleri Fua ve Kafrayya'daki kuşatmalarının kaldırılmasına aracılık etme ve Türk askerlerinin Irak'tan çekilmesi,"* taleplerinde bulunmuşlardı.

Sonra, Suriye'de Fua ve Kafrayya'da kuşatma kalktı. Bunun serbest bırakmayla bir ilgisi var mı, yoksa bir rastlantı mı, bilemiyorum. Irak'ta Şii liderler Sistani ve Sadr da, işçilerin serbest bırakılması için çağrı yapmışlardı. Belki bunun da bir etkisi olmuştur. 16 Eylül'de, kaçırıldıktan iki hafta sonra, kaçırılan elemanlarımızdan Necdet Yılmaz ve Ercan Özpilavcı Basra'da serbest bırakılmıştı. Bu arkadaşların yaşları ve kalp rahatsızlığı nedeniyle serbest bırakıldığı söylendi. Ama her hâlükârda çok sevindirici bir gelişmeydi.

Endişeli ve korkulu bekleyişimiz nihayet 30 Eylül günü sona erdi. Kalan 16 arkadaşımız da serbest bırakıldı. Kerbela yolunda, Bağdat'ın 55 kilometre güneyinde bırakılmışlar ve oradan da Bağdat Büyükelçimiz

Faruk Kaymakcı tarafından alınmışlardı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimatıyla özel uçak ANA, işçilerimizi almak üzere Başbakan Yardımcısı Tuğrul Türkeş, Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci ve Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Fahri Kasırga'yla birlikte Bağdat'a gitti.

Başbakan Davutoğlu, Twitter'daki hesabından şunları yazarak en yetkili ağızdan müjdeli haberi herkese duyurdu:

"Bir süredir Bağdat'ta alıkonulan 16 işçimizi az önce Bağdat Büyükelçimiz teslim aldı. Bazı işçilerimizle telefonda konuştum. Çok şükür sağlıkları yerinde. En kısa sürede memlekete dönmeleri için tüm hazırlıklar yapılıyor. Bu süre içinde işçilerimiz için yoğun çaba gösteren tüm Iraklı dostlarımıza kalpten teşekkür ediyorum. İşçilerimizin yakınlarına da geçmiş olsun dileklerimi iletiyorum. Irak'ın yeniden imarı için bugüne kadar olduğu gibi hükûmetimiz, şirketlerimiz ve insanımızla Irak'ın yanında olmaya devam edeceğiz."

Serbest bırakılan işçilerimizin üzerinde yeni elbiseler vardı. Kendilerini kaçıranlar, serbest bırakırken âdeta özür diler gibi onları giydirmişler, her birine de bir Kuran-ı Kerim ve zarf içinde 200 dolar para vermişlerdi.

Sonradan onları kurtarmak için Iraklıların operasyonlar yaptığını, o operasyonlarda iki Irak askerinin de öldüğünü duyduk. Büyükelçimizin böyle bir açıklaması

oldu. O iki askere Allah'tan rahmet diliyorum. Olayın böyle sevindirici bir şekilde sonuçlanmasının hükûmetimizin ve devletimizin bir başarısı olduğunu da belirtmem lazım. Kazasız belasız büyük bir badireyi atlatmamızı sağlayan herkese şükranlarımı sunuyorum.

İşçilerimiz sağ salim buraya geldiler. Geldikleri gün hem bizden, hem de orada onlara yapılan muameleden memnun olduklarını söylediler. Sonra galiba avukatlar, bazı kişiler akıllarını çeldi, bizi mahkemeye verdiler, tazminat davası açtılar. Canları sağ olsun.

O olaydan sonra stadyum inşaatı öylece kaldı. İşçi götüremiyoruz. Hâliyle korkuyor insanlar. İşe ne kadar ihtiyaç olsa da can tatlı. Can her şeyden önemli. Kaçırılma olayından sonra kimse gitmek istemiyor. Biz de o işi tasfiye etmeye uğraşıyoruz. Alacaklarımız var, Irak ödeme yapmıyor.

Irak'ın Kürt bölgesi diğer bölgelere göre çok daha güvenli. Ama yine de Irak denilince insanlar bir durup düşünüyor. Gitmek için can atılan bir yer olmaktan çıktı.

Biz Kürt bölgesine de gittik. Erbil'de küçük bir iş yaptık. Buğday siloları yaptık Barzani'ye. 5-6 milyon dolar alacağımız var. Ben o bölgeye hiç gitmedim. Oradaki yaşamı kendi gözlemlerimle görmüş değilim. Ancak, orada çalışanlarda da bir tedirginlik olduğunu, akşam işten sonra çarşı pazar dolaşamadıklarını biliyorum. Bir

tedirginlik var. O yüzden orada iş yaparken kilit elemanları buradan gönderip, diğer çalışanları yerelden temin ettik.

ATEŞ ALTINDA İŞ YAPMAK

AFGANİSTAN

Irak, Libya, Afganistan, Pakistan... Buralar istikrarın olmadığı, güvenliğin olmadığı, her gün patlayan bombalarla ya da değişik gruplar arasındaki çatışmalarda onlarca kişinin öldüğü yerler. Tam bir devlet otoritesi olmadığından birbiriyle çatışan onlarca grup var; onların her biri ülkenin bir başka bölgesinde etkin, o bölgeyi kontrol ediyor.

Bu koşullarda çalışılabilir mi? Bu koşullarda iş kovalanır, iş yapılabilir mi? Aklı başında biri evet demez. Ama Türk işadamları bütün o zorlu bölgelerde, bütün tehdit ve tehlikelere rağmen yıllarca çalıştılar, çalışıyorlar. Bizde işçisiyle işadamıyla o cesaret, o gözü karalık var. Ateş altında iş yapıyoruz.

Afganistan yıllarca savaşlar yaşadı, iç savaş yaşadı, hâlâ yaşıyor. O savaşların izini her yerde görmek mümkün. Savaşların izini, yıllardır ülkenin ilgisizlikten, bakımsızlıktan, yönetimsizlikten ne hâle geldiğinin izini en iyi görebileceğiniz yerlerden biri de Afganistan'ın yollarıydı. Hele de asfalt yollar. Delik deşik olmuş asfalttan kötüsü yoktur. O yollarda her metrede bir çukura düşmeden ilerlemek imkânsızdır.

Şoföre *"motorvan"* derler Afganistan'da. Çukurlarla

dolu yollarda çukurlara düşmemek için çırpınarak araba sürmek de ayrı bir maharet. O yollarda araba kullanan şoförlere bir gazeteci arkadaşım *"motorvan-ı ali"* adını takmıştı. Büyük şoför, yüksek şoför yani. Çok da haklıymış öyle demekle.

Ben Afganistan'a gittim. Orayı gördüm. İş için, iş almak için değil ama resmî bir ziyaret için gidip gördüm.

Sonra biz Afganistan'ın yeniden yapılanması çalışmaları kapsamında, bütün o yeniden yapılanma çalışmalarının başarılı sonuç vermesi için son derece önem atfedilen, stratejik önemi olan yolların yapılmasında görev aldık. ABD menşeli Louis Berger Group Inc. ile Afganistan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın işverenliğinde 85 kilometrelik Kâbil-Kandahar otoyolu rehabilitasyonunu yaptık.

O sırada biz doğrudan saldırı yaşamadık ama hem Kâbil-Kandahar yolunda, hem de Afganistan'ın başka yerlerinde yol inşaatlarında çalışan mühendislerimizden kaçırılanlar, kaçırıldıktan sonra öldürülenler, uzun süre kaçıranların elinde kaldıktan sonra serbest bırakılanlar oldu. Dediğim gibi, orada iş yapmak ateş altında iş yapmak gibiydi.

Hikmet Çetin 2003 yılında NATO'nun Afganistan'daki en yüksek sivil yöneticiliğine atanmıştı. 2006'ya kadar da başarıyla o görevi yaptı. Eski Dışişleri Bakanlarımızdan Çetin'in en üst düzey sivil yönetici olarak Afganis-

tan'a atanması oralarda çalışan Türk müteahhitleri için önemli bir moral destek de oldu. Sayın Çetin'in zaman zaman Afganistan'daki Türk müteahhitlerin şantiyelerini dolaşarak bu desteği sadece uzaktan bir moral destek olarak bırakmayıp, fiili bir moral desteğe dönüştürdüğünü de biliyorum.

Zaman zaman Türkiye-Pakistan dostluğundan, Türklerin Pakistan'da ne kadar çok sevildiğinden söz edilir. Bu doğrudur. Ancak, ben Türklerin dünyada en çok sevildikleri ülkelerden birinin Afganistan olduğunu söyleyebilirim. Aradaki tarihi bağ muazzam güçlüdür.

Türkiye, Mustafa Kemal öncülüğünde binbir güçlükle ve yokluklar içinde Kurtuluş Savaşı'nı yürütürken bize destek olan Müslüman halklardan biri de Afgan halkıdır. Afgan kadınları takılarını, altınlarını, mücevherlerini destek olarak Türkiye'ye, Mustafa Kemal'e göndermişlerdir.

Türkiye bağımsızlığını kazandıktan sonra Ankara'yı ilk ziyaret eden devlet adamı da Atatürk'ten ve onun reformlarından çok etkilenmiş olan Afgan Kralı Amanullah Han'dır. Eşi Süreyya ile birlikte Rusya üzerinden gelen Kral Amanullah'ı karşılamak için Atatürk, mihmandar olarak, Org. Fahrettin Altay ve eşi ile Korgeneral Naci Eldeniz ve eşini görevlendirmiş, onları Sivastopol'dan İzmir gemisi ile aldırmış, özel bir trenle de İstanbul'dan Ankara'ya getirtmiş.

1928 yılı Mayıs ayında yapılan o ziyaretin fotoğraflarını görmüşseniz, Afganistan'da kadınlar gözlerinin bile görülmediği çarşaflar içinde gezerken, Kraliçe Süreyya Batılı ve modern bir kadın gibi giyinmiştir. Onları karşılamak için Ankara'da muazzam bir tören düzenlenir, Ankara Palas o ziyaret için hızla bitirilir ve Amanullah Han'la Kraliçe Süreyya Ankara Palas'ın ilk misafirleri olurlar. Ankara'da bir hafta kalan Amanullah Han, aynı şekilde muazzam bir törenle uğurlanır.

O ziyarette Türkiye-Afganistan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanır; karşılıklı büyükelçiler atanır ve o zaman Türkiye'nin 26 büyükelçisinden biri de Kâbil'e gider. Bir jest olarak Atatürk Cumhurbaşkanlığı'nda kendi genel sekreterliğini yürüten Yusuf Hikmet Bayur'u Kâbil'e büyükelçi atar.

Amanullah Han Atatürk'ün reformlarından, özellikle laiklik konusundaki çalışmalarından çok etkilenmiş ve o reformları kendi ülkesinde de birebir uygulamaya yönelmiştir. Türkiye'de eğitilmesi için 15-20 kişilik bir kız öğrenci grubunu da buraya gönderir. Atatürk reformlar konusunda bu kadar hızlı gitmemesi konusunda kendisini uyarır. Bu uyarının ne kadar yerinde olduğu sonradan anlaşılır. Kız öğrenci grubunun buraya gönderilmesi üzerine, *"Dinsiz Amanullah kızlarımızı kâfire peşkeş çekecek,"* diye söylentiler çıkarılır ve gerici aşiret ayaklanmaları başlar.

Amanullah, Afgan ordusunun ıslahını da Türkiye'den istemiş, o sırada Kâzım Orbay da ıslahla görevli olarak Kâbil'dedir. Onun başkanlığındaki Türk askerî heyetine Türkiye'den, *"Türk vatanını müdafaa eder gibi, hayatlarını ortaya koyarak"* Amanullah Han'ı korumaları talimatı gider.

Atatürk de, Amanullah Han'a, onun huzurunda açılmak üzere şu telgrafı gönderir:

"Son günlerde Zatı Şahanenizi mustarip eden bazı ahval ve hadisattan haberdar oldum. Eğer vaki ise öz kardeş bildiğim sizin ıstırabınızı tahfife medar olacak noktai nazarlarımı bildirmek üzere beni hakikatten haberdar ediniz. Orada bulunan ve yolda emrinize iltihak etmek üzere olan bilcümle Türk ümera ve zabitanı sizin için fedayi hayat emrini almışlardır. Büyük alaka ile cevabınızı intizar ederim kardaşım."

Bu mesaj Amanullah Han'a ulaşmadan isyancılar Kâbil'e girer ve o da ülkeden kaçıp İtalya'ya sığınmak zorunda kalır. Yani, Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı reformlar Afganistan'ın o zamanki koşullarında çok ileri görülmüş ve o reformlar konusundaki ısrarı Amanullah Han'ı krallıktan etmiştir.

Çok sonraki yıllarda da pek çok Afgan öğrenci, subay Türkiye'de eğitim görmüştür. Bir gazeteci dostumdan, Mamak'tan hapishane arkadaşım Doğan Tılıç'tan, daha komünist rejim yıkılmadan, 1989 yılında, Kâbil'de, ora-

nın Diyanet İşleri Başkanlığı denilebilecek Şura-i Ulema'yı ziyaret ettiğini, ziyareti sırasında yapılan dualarda Atatürk'ün adı anılarak onun ruhu için de dua edildiğini dinlemiştim. Yani, Amanullah ve Atatürk'ün 1920'li yılların sonuna rastlayan dostluğundan çok sonra, hâlâ Afganistan'da onun için dua edilebiliyormuş.

Pek çok Afgan subay 50'li, 60'lı yıllarda Türkiye'de eğitim gördüğü için Afgan ordusunda birçok terim hâlâ Türkçeydi. Topçu, piyade, karavana, bölük, koğuş, karakol gibi sözleri Afgan askerlerden duyarsınız. Afgan askerler arasında, Türk subayın niteliklerini öven bir de ünlü bir söz vardır: *"Türk subay, Afgan asker"* derler. Türk subayının komutasındaki cesur Afgan askerinden oluşan bir orduyu kimsenin yenemeyeceğini söylerler. 1989 yılında, komünist rejim sırasında Afganistan'ın Savunma Bakanı olan, daha sonra başarısız bir darbe girişimi gerçekleştirip İslamcı mücahitlerin lideri Gulbeddin Hikmetyar'a sığınan General Şahnavaz Tanay da, röportaj sırasında Doğan'a, *"Bir orduda Türk subay ve Afgan asker varsa, o ordu dünyanın en iyi ordusudur,"* demiş.

Afganistan'daki Türk izleri saymakla bitmez, sadece askerî alanla sınırlı değil; ilk hastanesinde de ilk gazetesinde de Türk imzası vardır.

Gerçekten de Afgan milleti savaşçı, cesur bir millet. İskender'in ordularından bu yana, tarih boyunca pek

çok ordu Afganistan'ı istila etmeye çalışmış, ama hiçbiri başaramamış. Ruslar başaramadı, şimdi Amerika başta olmak üzere dünyanın bütün devletleri orada ama bir türlü kontrol edemiyorlar.

Ben, Türk dostluğunun bu kadar kuvvetli olduğu Afganistan'a bir an önce huzur ve barışın gelmesini diliyorum. Huzur ve barış sağlandığında, Türkiye'nin hem devlet olarak hem de işadamlarıyla, Afganistan'ın kalkınmasına çok büyük katkıları olacağına inanıyorum.

PAKİSTAN

Necmettin Erbakan 1996 yılında başbakan olarak ilk yurt dışı seyahatini İslam ülkelerine yapmış; İran, Pakistan, Malezya ve Singapur'a gitmişti. O seyahate de Batı'dan epey tepki gelmişti. Bu seyahat sırasında bir üniversitede yaptığı konuşmada, Batı'nın Müslümanların pek çok buluşunu alıp kullandığını, ondalık sistemi Müslümanların bulduğunu, Müslümanların Batılıların kendilerinden alıp kullandığı buluşlar için telif hakkı isteseler ayaklarında donlarının bile kalmayacağını söylemişti.

Ben Pakistan'a ilk kez o ziyaret sırasında Erbakan'la gittim. Orada okuyan Türk öğrenciler de vardı. Hatta Pakistan'da bir resepsiyon sırasında Erbakan işadamlarına, *"Buradaki Türk talebelere yardım için para toplayın,"* dedi ve biz aramızda para toplayıp verdik.

Pakistan da Türkiye sevgisinin çok büyük olduğu bir ülkedir. Hatta Afganistan'dan çok onun adı anılır, Türkiye'nin ve Türklerin en iyi dostu diye. Maalesef, Pakistan da, Afganistan gibi, iç karışıklıklar yaşayan bir ülke. Afganistan gibi bir iç savaş yaşanmasa da orada da sık sık sorunlar yaşanıyor; patlamalar, çatışmalar oluyor.

Biz Pakistan'da büyük bir otoyol inşaatı almıştık. İhalede 850 milyon dolarlık teklif vermiştik ve iş bizde kalmıştı. Ancak Eximbank bize teminat mektubu vermedi, biz işi alamadık. İşi Eximbank'tan teminat mektubu alan bir başka Türk şirketi aldı. O şirket de işe başlayamadı. Pakistan'dan avans aldı, şirket battı ve oradan kaçtı. İşi sonradan o şirketin alması için buradan siyaseten devreye girilmişti. Onun etkisi oldu. Keşke, o şirket aldığı işi yapabilse, bitirebilse, hem memleketimizin hem de işi almasına yardımcı olan devlet adamlarımızın yüzü kara çıkmasaydı. Ama olmadı.

Ben kendi adımıza Pakistan'dan umutluyum. Özellikle savunma sanayii alanında bazı gelişmeler olacağının ipuçları var.

Pakistan'da iki yılda bir yapılan bir Uluslararası Savunma Fuarı vardır, IDEAS. IDEAS uluslararası nitelikli en önemli savunma sergilerinden biridir. IDEAS'da ürünlerin sergilenmesi yanında seminerler, konferanslar da oluyor. IDEAS 2014, 1-4 Aralık günleri arasında Karaçi'de düzenlenmişti ve biz de NUROL olarak ora-

ya katıldık. Karaçi'de, 67 ülkeden 256 katılımcı savunma sanayii alanındaki ürünlerini sergilediler.

O fuarda Türk firmaları arasında sadece NUROL Teknoloji bir anlaşma imzalayabildi. Pakistan'ın Heavy Industries Taxila firmasının; yeni adı PROTECTOR eski adı MOHAFIS-III olan aracının zırh çözümünü geliştiren ve uygulayan; ayrıca mekanik aksam da dâhil aracın üretiminde rol alan Nurol Teknoloji bu aracın ortak üretimi ve satışı ile ilgili olarak iyi niyet anlaşması imzaladı. PROTECTOR aracının tanıtımı da fuar sırasında gerçekleştirildi. Araç, Pakistan Kara Kuvvetleri'nin zırh delici mermilere karşı korumalı ve düşük maliyetli personel taşıma aracı ihtiyacını gidermek amacıyla tasarlandı. Nurol Teknoloji, personel korumadan hava araçlarına yönelik koruma çözümlerine kadar geniş bir yelpazedeki çeşitli ürünlerini fuarda sergiledi. Firmanın çok ilgi çeken ürünlerinden bir tanesi de özel harekât birlikleri tarafından kullanılan zırhlandırılmış kalkan oldu.

Pakistan'ın güvenlik durumu ve orada son dönemde yaşanan olaylar, bu tür ürünlere ihtiyacı artırmış. Pakistan'la helikopterlerin zırhlandırılması için de görüşmelerimiz sürüyor. Hem teknik hem de ticari açıdan o görüşmeler belli bir olgunluğa ulaştı. Benim inancım ve umudum önümüzdeki fazla da uzun olmayan bir süre zarfında somut adımlar atılacak. Pakistan Hava ve

Kara Kuvvetleri'nin envanterindeki çeşitli helikopterlerin zırhlandırılması işini de yapabileceğiz. Pakistan'ın mevcut araç zırhlama işlerini almak ve o konuda Pakistan askerî yetkililerinin memnuniyetini sağlamak bize bölgedeki diğer bazı ülkelerde yeni iş imkânları sağlayacaktır.

TÜRK İŞADAMLARININ ORTA ASYA SEFERLERİ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye'den çok sayıda kendine işadamıyım diyen kişi Orta Asya cumhuriyetlerine gitti. Bir çantaya birkaç bin dolar koyarak orada iş yapıp köşeyi döneceğim diyerek gittiler. O dönemde o kadar çok yanlışlar yapıldı ki... Bütün Orta Asya'da, Kazakistan'da, Azerbaycan'da, bizim iş adamları, işadamıyız diye gidenler almışlar arsaları yapacağız diye, yapmamışlar. Söz vermişler tutmamışlar. Azerbaycan'da bizim için hiç de olumlu olmayan bir atasözü yaratmıştı o sözde işadamları. *"Türk çok danışır az işler,"* diyordu Azeriler. Benzer sözler başka yerlerde de söylenir olmuştu. Yani, Türkler çok konuşur, çok sözler verir ama az iş yaparlar! Ben Gürcistan'da, Batum'da otel yapacağım dediğim zaman, arsanın tapusunu aldım, ertesi gün kazmayı vurup temeli attım. Kısa sürede de bitirdim. Çok şaşırdılar.

Maalesef işini düzgün yapmayan Türk işadamları nereye gitseniz sizin ayağınıza dolanıyor. Bu konuda devletin de bir tedbir alması şart. Böyle iş yapanlar, gittikleri yerlerde iş yapacağız diye rezillik yapanlar yüzünden, sen gidip de işadamıyım dediğin zaman, adamlar sana iyi bakmıyor. Seni de senden öncekiler gibi görüyorlar. Bundan sıkıntı çekiyorsun.

Bunu ben çeşitli defalar birçok devlet yetkilisine söy-

ledim; mutlaka yurt dışına giden Türk işadamlarına dönük bir bakanlık kurulması lazım. Bu konuya ileride ayrıca değinmek istiyorum.

Devletin de hataları oldu. Orta Asya'dan buraya okumaya gelen öğrenciler oldu. O öğrenciler gelirken, televizyonlu banyolu iki kişilik yurt odaları falan diye söylenmiş. Çocuklar buraya gelmiş, o söylenenlerin hiçbiri yok. Ayda 80 lira bir burs ya da kredi, neyse... O parayla o çocuklar burada ne yapsın? Maalesef, o gelen çocuklar burada bazı cemaatlerin ağına düşmüşler.

Orta Asya ve Rusya, Türkiye'nin müteahhitlik alanında önemli işler yaptığı, daha da yapacağı çok büyük bir bölge. Daha önce, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ilk günlerde oraya işadamı gibi gidenlerin bir yanlışı da Türki Cumhuriyetlere Rusya'nın bir rakibi gibi gitmeleri, onları *"Rusya'dan kurtarma"* anlayışıyla gitmeleri olmuş. Oysa, o bölgede Rusya ile çatışarak değil, işbirliği içinde iş yapmak mümkün. Türki Cumhuriyetler dediğimiz yerlerin çoğunda Rusça üzerinden anlaşıyorsunuz. Birbirimizin dilini anlamıyoruz. Her türlü bağlantıları Moskova üzerinden.

Biz bu anlayışla, gittiğimiz yerlere dostluk ve işbirliği anlayışıyla giderek, bütün Orta Asya'da ve Rusya'da iş imkânları aradık. Rusya'da iyi iş yapıyorsanız, kuvvetli bir durumunuz varsa, Orta Asya'da iş yapmanız daha kolay.

NUROL olarak 2005 yılında Moskova'da bir bölge müdürlüğü, temsilciliği açtık. Ancak bölgeye gidişimiz 1990 öncesine kadar gider. 80'lerin sonunda, daha komünist rejim yıkılmadan, Afganistan'a kadar temsilciler göndermiş, arayışlara girmiş, ilişki kurmaya çalışmıştık.

Rusya'da çok iş yaptık. Orada iş yapmaya başladığımız yıllarda henüz bankacılık sistemi, gümrük mevzuatı oluşmamıştı. Zorlukları da vardı, avantajları da. Orada 15-20 milyon dolarlık bir iş almıştık. Keşif bedelinin parasını daha işe başlamadan, hemen çıkardılar.

O geçiş döneminde kendine özgü sorunlar yaşandı. Mecburen bazı ihtiyaç malzemeleri arabaların içine konularak götürülüyordu. Bu kaçakçılık değil, işi yapma açısından kaçınılmaz olarak herkes tarafından kullanılan bir yöntemdi.

Bir keresinde Samsun limanından 2 ya da 3 minibüs tipi araç gönderdik. Gönderilirken orada yedek parçaya ihtiyaç var. Bu yedek parçayı o araçların içine koyuyoruz. Bu mallar Türkiye'de, gümrükten geçerken, gümrük kaçakçılığı diye el konulup dava açıldı. Kaçakçılık değildi, beyana tabi değildi bu malzemeler. Sonra beraat edildi ama sıradan ve basit bir iş için uğraşmış olduk.

Rusya'nın mevzuatının olmaması nedeniyle işadamları gerek para gerek malzeme gönderirken büyük sıkıntı yaşardı. Bankacılıkta, bizim alıştığımız anlamda kapi-

talist işleyiş bilinmiyordu. *"1915'in ekonomi kitapları okutuluyor,"* denirdi. *"Bilgi bankası"* denildiği zaman sermayesi ne kadar diye soranlar vardı. Bilgi bankası ile ticari banka arasındaki farkı bilmiyorlardı. Karıştırıyorlardı. O zamanlar öyleydi ve bunun ciddi sıkıntılarını çektik.

Para çanta ile gider, çanta ile gelir. O koşullarda itimat daha da önemliydi. İtimata layık olmak önemliydi. Gittikçe mevzuat oturdu, ama biz de çıktık.

Önceleri orada tek rakibim Şarık Tara idi. Ona karşı en büyük dezavantajım da onun dil bilmesiydi. Üç dil konuşuyordu. O herkesle rahat konuşuyordu. Ben aynı rahatlıkta ilişki kuramıyordum.

Sonra rakipler arttı. Bizim oradaki temsilcimiz de zayıf çıktı. Rusya, biz ilk gittiğimizde hızla dünya pazarına açılıyordu. O açılma döneminde, bir dostum ayakkabı fabrikası için oraya gitmiş. Büyük umutlarla gitmiş. Ne üretsen satılır, ihtiyaç var düşüncesiyle... Sonra da zorda kalmıştı. Biz iyi niyetle, o dosta yardım olsun diye o işe girdik. Arsa aldık, ayakkabı fabrikasını kurduk. Bir sene mi, altı ay mı gitti, sonra battı. Şimdi, fabrika orada öyle duruyor. Bir yerde ekonomik olarak yanlış bir adım attın mı, sonra o düzelse bile, değerini bulmak için epey beklemen gerekiyor. Rusya'da ayakkabı fabrikası da öyle bir iş oldu.

Biz 1990'lı yılların başından itibaren, hem bölgede-

ki gelişmeler hem de bizim uluslararası faaliyetlerimizin ulaştığı boyut nedeniyle yeni bir organizasyona gitmiştik. YÜKSEL, NUROL ve METİŞ olarak eşit paylara sahip, MENSEL A.Ş. adında bir şirket kurmuştuk. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Cumhuriyetleri'ndeki ülkelere bu şirketle yönelmiştik. Sonra YÜKSEL bizden ayrılmıştı. Onların, aile olarak oralardan geldikleri için, bölgede bağlantıları, tanıdıkları vardı ve ilişki kurmaları kolaydı. Onlar ayrıldıktan sonra, zamanla bizim METİŞ'le de ortaklık gevşedi.

Kadir Sever, Kadir Abi, METİŞ'in patronuydu. Dersimli. MENSEL A.Ş.'nin Yönetim Kurulu Başkanı da o olmuştu. Kadir Abi, nur içinde yatsın, 2003 yılında vefat etti. Konumuzla doğrudan ilgisi yok ama burada aklıma gelmişken anlatayım. Biz Kadir Abi'yle Urfa'da 400 dönüm bademlik yapmıştık. Kadir Abi rahmetli olunca METİŞ hisselerini sattılar. NUROL'un bademliği duruyor. Oradan ara sıra badem gelirdi. Son yıllarda o da kesildi, bir şeyin gelip gittiği yok. Hiç... Kısacası çiftçi olalım dedik, olamadık. O aslında GAP'a yatırımdı.

Konuya döneyim, biz MENSEL A.Ş. olarak Rusya'da, Türkmenistan'da önemli işler alıp yaptık. Sibirya'da, Tataristan'da, Kazakistan'da, Özbekistan'da, Türkmenistan'da işler yaptık.

Rusya'da, Moskova'da, Odintsovo Tarihî ve Mimari Değerler Binası vardı. 10 bin 318 m^2 kapalı alanı olan

görkemli bir tarihî bina. Renovasyon işi incelikli bir işti. Onun renovasyonunu yaparken, oraya bir de yeni kapalı spor kompleksi inşa ettik. 560 bin m^2 alan düzenlendi. O proje; komplekste mevcut ve tarihî niteliğe haiz binaların restorasyonunu, renovasyonunu, saha altyapısının yenilenmesini, kompleksin inşa edilen 10 km'lik karayolu ile mevcut otoyola bağlanmasını, helikopter pisti, kapalı spor kompleksi, atık su arıtma tesisi yapılmasını, saha içerisindeki mevcut gölün rehabilitasyonunu, çevre düzenlenmesi ve peyzaj işlerini kapsamaktaydı. Başarıyla tamamlandı.

Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te, daha evvel onların Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olan bir bina, Türk Büyükelçiği yapılmak üzere alınmıştı. Binanın iç tasarımını tamamen değiştirerek, otomasyon ve güvenlik sistemleri içeren teknolojik tesisatla donatarak projeyi bitirip teslim ettik.

Tataristan'da, Kazan'da, 4 bin 500 m^2'lik inşaat alanına oturan, Devlet Bakanlığı konuklarının ağırlandığı kompleksin renovasyonunu yaptık. Kompleksin iç tasarımını tümüyle değiştirdik. Otomasyonunu ve elektrik sistemlerini yaptık. Kapalı ve açık yüzme havuzları yapıp, çevre düzenlemesini de tamamladıktan sonra teslim ettik.

Sibirya'da da, oranın zor iklim koşullarıyla tanışarak, iki proje gerçekleştirdik. Krasnoyarsk'da 39 bin 155 m^2

alana bir kompleks inşa ettik. 15 blok hâlinde çocuk yatakhaneleri, restoran, sağlık merkezi, kültür merkezi ve servis binalarının yanında, yarı olimpik bir yüzme havuzu ile antrenman havuzu da inşa etmiştik. Proje kapsamında ayrıca 1800 m^2 kapalı alanlı bir spor salonu daha mevcuttu.

Sibirya'nın Nefteyugansk kentinde de 4 bin140 m^2 kapalı alanı olan havalimanı terminal binasını inşa ettik. Uluslararası standartlarda; uçuş bilgi sistemi, dâhili kablolu televizyon tesisatı ve anons sistemi gibi tüm teknolojik donanımları da tarafımızdan yapılmıştı.

Bunlar NUROL'un Rusya Federasyonu'ndaki yüz akı işleridir.

Ukrayna'da da pazar arayışlarımız oldu, sürüyor. NUROL Teknoloji orada fuarlara katıldı; Potern döküm filtrelerini, seramik aşınma plakalarını, asfalt kazıma uçlarını ve tungsten kalbur madencilik uçlarını sergiledik. Ukraynalı HTM Metal firması bizim bu ürünlerimizin oradaki distribütörü oldu. Ukrayna'nın ilgili sektör firmalarına oradaki distribütörümüz üzerinden hizmet vermeyi hedefledik. Tabii, son yıllarda Ukrayna'da yaşanan karışıklıklar, bu ülkenin Rusya ve Avrupa arasında kalması ve iç savaş niteliğindeki çatışmalar yaşanması orada iş yapmayı da epey zorlaştırdı.

Kazakistan'da bir yol inşaatı almıştık. Almaata-Astana yolunun Gülşad-Akçatı bölümü rehabilitasyonu... 195

km uzunluğunda ve finansmanı Asya Kalkınma Bankası tarafından sağlanan bir projeydi. Toplam 12 metre platform genişliğine sahip mevcut yolun rehabilitasyonuna ek olarak köprü ve menfez yapılarının tamiratını da gerçekleştirmiştik. İşi başarıyla tamamlayıp teslim ettik ama kışların ağır gitmesi, arazinin zor ve kayalık, zeminin sert olması nedeniyle zararla bitirdik.

Türk İşadamlarının Orta Asya Seferleri dedik ve biraz önce bizim buradan oralara işadamıyız diye nasıl tiplerin gittiğini de anlattım. Laf Kazakistan'dan açılmışken oradan gelenleri, buradan Türk işadamı avlayıp tavlayıp götürmeye çalışanları da anlatmam lazım.

Oralardan da bize gelenler oluyordu. Türk işadamlarının arayışlarını bildikleri için, gelip bizi buluyorlardı. *"Biz başkanın adamıyız, size iş alırız,"* diyorlardı. Bana böyle gelenlere ben de diyordum ki; *"Beni götür. Madem öyle ilişkilerin var, davet ettir beni. Ben gideyim işi alayım."*

Biz tabii bunları çok gördük, alıştık tecrübemiz var, ama onlara takılanlar da oluyordu.

Bazen çok ciddi görünenler, bizim de ilk anda inandıklarımız oluyordu. Böyle birisi gelmişti Kazakistan'dan. Bir süre burada kaldı, Sheraton'da bizim misafirimiz olarak. Elinde mektup vardı. Mühürlü mektup; reisicumhurdan. Sizi şu tarihte davet ediyorum, gelin görüşelim yazıyor. Reisicumhur beni davet ediyor. At-

lar gidersin değil mi? Mektup da o kadar ciddi görünüyor ki, şüphelenmek zor. Biz yine de araştıralım dedik, adamı da o arada misafir ettik.

O yıllarda da Namık Kemal Zeybek orada Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin mütevelli heyeti başkanı. Oraları iyi biliyor. Ona telefon açtım; *"Bu mektuba bir bak,"* dedim, *"araştır, gerçekten reisicumhurdan mı?"* Baktı, *"Öyle bir şey olmaz,"* dedi. Araştırdı, oraya telefon açtı. Oradan da dediler ki, bu sahte. Adam bizim şüphelendiğimizi anladı, onu çağırdığımızda kaçtı.

Mektubu görüp gitmeyi kabul etsem benden avans falan alacak. Ya da, ben geliyorum desem, bu kez oraya gidecek, *"Size işadamı getiriyorum,"* diyecek. İki tarafı da dolandıracak. Burada onun kazancı, bizim kesemizden yiyip içip otelde kalması oldu. Bizim zararımız da bu oldu. Adam kaçtı. Daha büyük zarardan kurtulduk. Namık Kemal Zeybek olmasa, biz bizim oradaki büyükelçiliğe, Dışişleri'ne soracağız. Oltaya atlamayacağız. Ama atlayanlar olmadı mı? Oldu ki, oluyordu ki, bu adamlar gözlerine kestirip bize kadar geldi.

O dönemde nüfuz ticaretinin yapıldığını da biliyorum. Bir takım adamlar gitmek istediğiniz ülkede sizi önemli birileriyle, devlet adamlarıyla, bakanlar, başbakanlar, reisicumhurlarla tanıştırmak, görüştürmek için aracılık karşılığı para talep ediyorlardı.

Dolandırıcılık değil, adamın gerçekten ilişkisi var. O

ilişkiyi kurmuş, sana randevu alıyor. 10 bin, 20 bin, 50 bin dolar karşılığı, artık kimden alıyorsa randevuyu ona göre bedeli var. Tabii bunlar devlet içinde görevli. O bu parayı alıyor, randevuyu alıyor, randevuyu veren devlet adamlarının bu mekanizmadan haberi var mı, bilemem. Azerbaycan'da Haydar Aliyev'den randevu almak için 50 bin dolar istendiğini biliyorum.

Ben Azerbaycan'a girmeyi çok istedim ama giremedim. Hâlbuki Haydar Aliyev'le tanışmıştım. Süleyman Demirel kanalıyla tanıştığım biriydi. Azerbaycan'a gittim, beni kabul etti. Bakü'de köşkünde kaldım. Beni ağırladı. Bakü'de yüksekte, şehre yukarıdan bakan bir yerdi. Orada 2-3 gün kaldım. O süre zarfında çeşitli kuruluşlarla temas ettim. Bekledim, bir şey gelmedi.

Aliyev'le bir yemek yedim. Öğle yemeği. Ağırbaşlı. Lider. 20 yıl Sovyetler Birliği gibi devasa bir ülkede milletvekilliği, 5 yıl Bakanlar Kurulu başkan yardımcılığı yapmış. Komünist dönemde en üst düzey görevlerde bulunmuş. Dünyayı tanıyan, Türkiye'yi çok seven büyük bir devlet adamıydı. Süleyman Bey'e de hayrandı. Süleyman Bey kanalıyla gittiğim hâlde, orada iş alamamış olmama hâlâ hayret ederim.

TÜRKMENBAŞI'NIN KIRGINLIĞI

Biz Türkmenistan'a ilk girenlerdeniz. YÜKSEL, METİŞ ve NUROL olarak kurduğumuz MENSEL A.Ş. ile girmiştik. Cumhurbaşkanı Sapar Murat Türkmenbaşı ile dostluk ilişkileri geliştirmiştik. İlk girdiğimiz için bize bayağı yakındı, yakınlık gösteriyordu. 1990'lı yıllarda girdik oraya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra.

Önce bir otel yaptık. O otel Aşkabat Sheraton oldu. İşletmeyi Sheraton'a verdik. Bazı devlet dairelerini, binalarını yaptık. İlk büyük stadyumu yaptık. Beş, altı, yedi sene kadar kaldık orada.

Bizim Aşkabat Büyükelçiliği binasını ve Elçilik rezidansını da yapmıştık. Her türlü otomasyon, güvenlik, yangın, teknolojik iletişim, ısıtma-soğutma ve benzeri elektrik mekanik sistemleri de yaparak teslim etmiştik o işi.

Aynı şekilde, Aşkabat'ta Vnesheconombank Merkez Binası renovasyonunu da yaptık. 3 bin 300 m^2 inşaat alanı vardı. Renovasyon yanında ilave yapılar inşa etmiştik. Aynen bizim elçilik binasında olduğu gibi; her türlü otomasyon, güvenlik, yangın, teknolojik iletişim, ısıtma-soğutma ve benzeri elektrik mekanik sistemleri de bizim tarafımızdan yapılarak teslim edildi.

Aşkabat'taki büyük işlerimizden birisi de 53 bin 868 m^2

inşaat oturum alanı olan stadyum kompleksi inşaatıydı. Mimari projeyi Türk mimarlar Murat Uslu, Adnan Aksu, Erhan Bakır ve Ali Rıza Bakır ortaklaşa hazırlamışlardı. Hemen bitişiğinde 37 bin 600 m^2'lik iki katlı kapalı otopark alanı vardı. Stadyumun tribünleri çelik konstrüksiyondan yapılmıştı ve tamamı kapalıydı. Proje kapsamında, atletizm pistleri ve 4 adet açık tenis kortu da yapılmıştı. Bunu da zamanında tamamlayıp teslim ettik.

Köpede Dağ Sapar Murat Türkmenbaşı Stadyumu Orta Asya'nın en büyük stadyumu olmuştu. Yapımında kullanılan malzemelerin yüzde 70'i Türkiye'den, sadece İtalya'nın Bari kentinde örneği bulunan stadyumun çatısı Almanya'dan, koltukları İtalya'dan, çimleri ise Hollanda'dan getirilmişti.

1997 Ekim ayında, stadyumun açılışını görkemli bir törenle yapmak istedik. Açılışta izdiham oldu. O zamanlarda Türkmenbaşı'nın Türkiye'ye kırgınlığı başlamıştı. O kırgınlık açılışa ve törenlere yansıdı. Programda aksamalar oldu. Açılış konseri için Türkiye'den Nilüfer'i götürmüştük. Türkiye'den çok sayıda konuk götürmüş, gazetecileri davet etmiştik. TRT Genel Müdür Muavini Ertan Karasu vardı, Yavuz Donat vardı... Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalım Erez, Devlet Bakanı Ahat Andican ile milletvekilleri Saffet Arıkan Bedük, Metin Emiroğlu ve Necati Çetinkaya da gelmişti açılışa. Açılışı görüntülemek için stadyuma gelen Türk gazeteciler, Türkme-

nistan polisinin katı tutumu nedeniyle içeriye giremedi. Sanatçı Nilüfer'in ekibi de aynı sıkıntıyı yaşadı. Ancak, bizim arkadaşlarımızın müdahalesiyle içeri girebildiler. Sanatçı ile ilgili bahaneler ileri sürüldü. Elektrikler kesildi. Konser bu yüzden başlayamadı. Velhasıl bir sürü istenmedik olay yaşandı. Ben bunların hepsini, Türkmenbaşı'nın Türkiye'ye kırgınlığına bağlıyorum.

O kırgınlığın nedeni de, sanıyorum Türkiye'de hazırlanan bazı raporlara Türkmenbaşı'nın adının girmiş olmasıdır.

Biz Aşkaabat'ta oteli yapmış, tamamlamıştık. Otelin dekorasyon ve tefrişat işi kalmıştı. Türkmen hükûmeti MENSEL'in paralarını ödeyemiyordu. 10 milyon dolar alacaklıydık. Bundan sonrası siyasi işler. Tuttular kumarhanenin işletmesini Türkiye'de *"Kumarhaneler Kralı"* diye bilinen, adı birçok karanlık işe karışmış Ömer Lütfü Topal'a verdiler. Topal hem Türkmenistan'ın borcunu ödedi, hem kumarhanesini kiraladı. Otelin tefrişini yaptı. Bunlar bizimle alakalı değil. Ama o olay sonucu Türkmenbaşı'nın sadece bizimle değil, Türkiye ile arası açıldı.

Türkiye'de Topal'la ilgili istihbarat raporları da hazırlanıyordu. Adı uyuşturucu işlerine de karışmıştı. İşte o raporlarda, MİT raporlarında, Türkmenbaşı da ortak gibi bazı ifadeler yer almış, bu da Türkmenbaşı'nın kulağına gitmiş. Türkmenbaşı bu ifadelere çok üzülmüş

ve o üzüntü Türkiye-Türkmenistan ilişkilerine, dolayısıyla da bize yansımıştı.

Biz bundan önce, yani stadyumun açılış töreninden önce, diğer işler sırasında ve stadyumun yapılış aşamasında Türkmenbaşı ile sık sık bir araya gelirdik. Bizi çağırırdı. Bizimle şantiyeyi gezerdi. Resmî günlerde bizi davet ederdi. Milliyetçi bir yanı vardı. Oturur yemek yer, konuşurduk. Bir gün sabahleyin inşaata geldi. Stadyum inşaatına. Bana dedi ki, *"Bugün bir toplantım var, gelin izleyin."* Rahmetli Turan Esen, Kadir Sever kalktık gittik.

O toplantıya birlikte tanıklık ettik. Orada, bakanlarına soruyordu, vatandaşlar sizden memnun mu, falan diye. Böyle sorular soruyor. Bir ara döndü, Emniyet Genel Müdürü'ne kızdı. Neden kızdıysa, tam anlayamadık. Ama çok kızdı. Herkesin içinde, *"Bundan sonra, bakanlar makam arabasına binmeyecek, onlar da vatandaş gibi otobüse binecekler, vatandaşlar arasında olacaklar,"* dedi. Buna karar verildi orada. Bu kararı, bakanlar da dâhil, oradaki herkes ayakta alkışladı. Bir müddet bakanlar makam arabası kullanmadı. Öyle otoriter bir liderdi. Etrafındakilere söz hakkı vermiyor, kendi karar veriyordu.

Binerdi arabaya, yanına şoför, koruma almazdı. Bizim şantiyelere böyle gelip gittiğini gördüm.

Benim arabamın şoförü Türkmen'di. Yarım yamalak

konuşuyoruz. Bir gün yine Türkmenbaşı gelecek, ben de şoförle sohbet etmeye çalışıyorum. Herkes çok seviyor, alkışlıyor, onun için deli oluyor ya, ben de şoförüme müjde verdim. *"Türkmenbaşı gelecek bugün,"* dedim, *"sen de göreceksin."* Küfretti adama. *"Ya niye küfrediyorsun, bak ne yatırımlar yapıyor, demokrasiye dönüş yapıyor,"* gibi şeyler söylemeye çalıştım ben.

Bana ne dedi biliyor musunuz: *"Geçenlerde geldiler, benim 40 m² bir evim var, evin tapusunu bana verecekler. Ben almak istemedim, zorla verdiler."*

Belki de karşılığında para istiyorlar, o da parayı vermek istemiyor diye düşündüm. *"Ya"* dedim, *"daha ne istiyorsun? Bela mı istiyorsun, alsana."* *"Ya"* dedi, *"tesisat bozulunca, camı kırılınca kim yaptıracak?"* Yani eski rejimi benimseyen bir havası vardı. Komünist rejim döneminde rahatlığa alışmış, evinde oturuyor ama orada çıkan sorunları bile devlet çözüyor, ne kadar çözüyorsa. Yarım yamalak anladığım buydu.

Eviyle bile kendisi ilgilenemiyor. Rahata alışmışlar komünist rejimde, bu yüzden Türkmenistan'da işçi sorunu vardı. İşçi bulmak, işçi çalıştırmak fevkalade zordu. Hatta şunu söyleyebilirim, günlük votka parasını temin ettikten sonra işi bırakıp gidenler olurdu. Giderken de kimseye ben bırakıyorum demez. O yüzden işi bitirmek, zamanında teslim etmek, belli bir üretim kalitesini sağlamak için Türkiye'den işçi getirmek götürmek zo-

rundaydık. Öte yandan da, Türkmenbaşı Türkmen işçi çalıştırma zorunluluğu koşuyordu. Sözleşmelerde yerli işçi çalıştırma kotası vardı. O kotayı doldurmak için aldığımız işçilerden de randıman alamazdık. Bir işçiyi bir hafta tutamıyorduk. Kalifiye işçi hiç yok, düz işçi var, onlar da komünizm döneminin rahatlığıyla çalışma disiplininden çok uzaktı.

BALKANLAR VE DOĞU AVRUPA

Balkanlar eski Osmanlı coğrafyası. Tarihi yakınlığımız var. Osmanlıyla en fazla çatışmış ülkelerde bile derin Türk izleri görüyorsunuz. Sırplar kendi kimliklerini Osmanlı karşıtlığı üzerinden oluştururlar. Ama onların dillerinde hâlâ kullandıkları çok sayda Türkçe kelime var. Döşek, yastuk, kerevet, peşkir, kapiya... O kadar çok ki.

Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra ortaya çıkan devletlerin çoğunda bir Türk nüfus da var. Makedonya'da, Arnavutluk'ta, Kosova'da... Hırvatistan'da, Sırbistan'da bile çok küçük bir grup da olsa Türkler var. Müslüman nüfusuyla Bosna-Hersek Türkiye'ye çok yakınlık duyan bir ülke. Bir iç savaş yaşadılar. Çok kötü günler geçirdiler. Komşu komşuya düşman oldu, birbirlerini öldürdüler. Ama şimdi, bu Balkan ülkeleri hızlı bir değişim içinde. Her yer inşaat alanı gibi. Çoğunun aklında da kapağı Avrupa Birliği'ne atmak var. Fakat hemen hepsinde Türkiye ve Türk işadamları için ciddi imkânlar var.

Bizim Balkanlar ve Doğu Avrupa'da pazar arayışlarımız tüm hızıyla devam ediyor. Bütün tarihî yakınlığa ve imkânlara rağmen Balkanlar'da başarılı olamadığımızı kabul etmem lazım.

Hemen kapı komşumuz olan, en yakınımızdaki ülke

Bulgaristan'a komünist rejimden çıktığı zaman gittik. Dolaştık, dolaştık, iş bulamadık. Sonra Bulgaristan'dan bir işadamı geldi. Oğuz'un mu, Erol'un mu ilişkisiyle geldi? Geldi ama benim adamı hiç gözüm tutmadı. Adam bizi oraya şirket kurmaya davet etti. Erol'a dedim ki, *"Oğuz'la beraber kalk git, ben o adamı sevmedim."* Gittiler. Neredeyse bizim çocukları rehin alacaktı. Mafyaymış.

Bir Türk bakan vardı, o da geldi gitti Bulgaristan'dan. Şirket kuracaktık. Olmadı.

"Genç işadamları var", dediler, *"ilgili". "Ya burada genç işadamı nasıl olur?"* Oraya da gittik baktık. Çok güzel bir binaları var. Etrafı çevrili, korumaya alınmış. Giren çıkan kontrollü. Zebellah gibi adamlar var. Gide gide gittik baktık ki 26-27 yaşında bir çocuk. Futbolcuymuş. Patron o. Bakıyorum ama manzara hiç hoş değil. Bizim alıştığımız türden işadamlığı değil. Aslında işadamı olarak ilk gidenlerdenim. O zaman biraz cesaretli olsam belki olurdu. Ama görüyorum bakıyorum, sıfır. Gözüme kestirip adım atamıyorum.

Bu genç işadamı işi yeni. Birkaç senelik. Ben biraz muhafazakârım. Kırk kez düşünmeden adım atmıyorum. Ben o genç işadamının konuşmalarını falan duyunca, *"Tamam"* dedim, *"biz de düşünelim, karar veririz."* Kaçtık oradan. Bir daha da gitmedik.

Sonradan da bazı ilişkilerimiz oldu. Ama sonuç ala-

madık. Bizim tutuculuğumuzla oralarda iş yapmak zor. Biz yüzde yüz garantiyi görmeden gitmiyoruz. Bu hem iyi hem kötü. Hesabını kitabını iyi yapmak lazım. Ben bu yoldayım. Gözü karartıp her şeyin üzerine atlayanlar var. Atladıkları yerden büyük kazançlarla çıkanlar olabilir. Özellikle belli bir dönemde, bu ülkelerde kurallar oturmamışken, geçiş sürecinde. Ama atladığın yerde çakılmak da var. Böyle çok iflaslar olmuştur. Ben hesabı kitabı iyi yapmaktan, garantiyi görmeden adım atmamaktan yanayım. Benim tutuculuğum o.

Bulgaristan gibi komşumuz da olmayan Doğu Avrupa ülkesi Polonya'da, Bulgaristan'dan çok daha başarılı olduk.

Polonya'da Sabri Bektaş isminde bir Türk vardı. O MESA'ya bir iş, bir proje getirmiş. MESA da beraber yapalım diye işi bize getirdi. Gittik birlikte arsaları gördük. Başladık yaptık işi, bitirdik. Güzel bir tesis oldu. Sattık. Bunun bize en büyük katkılarından biri, Avrupa inşaat standartlarını, inşaat hukukunu görmek oldu. İnşaatı biz oranın standartlarının üstünde yaptık.

Bizde müteahhit, işi yaptıracak idareye teminat verir. Polonya'da müteahhit teminat veriyor, fakat işi yaptıracak idare de teminat veriyordu. Hak edişlerin ödeneceğine ilişkin, hak ediş tutarları kadar bir banka garantisi veya teminat mektubu göstermek zorundaydı işi verenler. Orada böyle çalıştık. İki tarafın birden garanti al-

tında çalıştığı, araya bankanın girdiği, alacak verecek açısından son derece rahat, garantili bir çalışma ortamı vardı.

Bu bizde yok. Başka ülkelerde de yok Avrupa'da. Bu biraz da eski rejimden yeni rejime geçiş döneminin bir sonucuydu. Eski rejimin kurumları yıkılmış, yeniler henüz tam yerine oturmamış, işte o noktada bir tür idarenin de garantisi gerekiyordu. Güvence vermesi gerekiyordu. Almanya'da, Fransa'da, İspanya'da ya da İngiltere'de böyle bir şey yok. Polonya hukuku… Serbest rejime geçiş döneminde, sen de işi yapacak kişi olarak garanti istiyordun, alıyordun.

Arap ülkelerinde, Abu Dabi'de de, şahısların işini almak istiyorsan sen de oradan garanti istiyorsun. Banka geliyor diyor ki, *"Ben bu kişinin ödeyeceği parayı garanti ediyorum"*. Sen de o garantiyi alıp işe giriyorsun. Bu müteahhitleri garanti altına alan güzel bir sistem. Paramı alırım alamam, karşımdaki batar mı gibi bir sorun yok. İşte bizim iş yaptığımız dönemde Polonya'da sistem böyleydi.

O sistemle, MESA ile birlikte, Polonya'da o zamana kadarki en büyük Türk yatırımını gerçekleştirdik. 70 milyon dolara mal olan Maximus Tekstil ve Hazır Giyim Toptancıları Merkezi'ni yaptık. Açılış törenine Polonya Başbakanı Marek Belka ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan katıldı. Törende konuşan Erdoğan, ticaret

merkezinin Türkiye-Polonya ilişkilerinin geldiği nokta açısından güzel bir örnek teşkil ettiğini söyledi. Erdoğan, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 3 milyar dolara çıkarılması gerektiğini kaydetti. Polonya Başbakanı Marek Belka da, iki ülke arasında gelişen ilişkinin ticari alanda geliştirilmesinin önemli olduğunu belirterek, *"Maximus, ticari ilişkilerimizin şahane bir örneği. Türkiye tatil yapmak istediğimiz bir ülke. Devamlı olarak Türk malı alıyoruz,"* dedi.

Başkent Varşova'ya 15 km uzaklıkta 111 hektarlık alana kurulan ve 700 firmanın faaliyet gösterdiği, içinde konferanslar, seminerler ve moda şovları için mekânlar, restoranlar bulunan ve geniş de bir otopark alanına sahip merkezin kurdelesini, Erdoğan, Belka ve Bakan Kürşad Tüzmen birlikte kesmişti.

Polonya'da bunları yaptık ve Allah bin bereket versin üç beş kuruş da kazandık. İleride değerlendirmek üzere 500 dönüm de villa arsaları aldık. Varşova banliyösündeydi aldığımız arsalar, Varşova merkezine 15-20 km uzakta. Şehir bizim oraya doğru yanaştı. Şimdi, o arsalar bir şekilde değerlendirilmeyi bekliyor.

YURT DIŞINA ÇIKMAK AY'A GİTMEK GİBİYDİ

Biz yurt dışında işler yapıyoruz, yurt dışında iş yapmaktan söz ediyoruz. Buralara nereden geldiğimizi, nasıl geldiğimizi de unutmamak lazım. Bugünlere, şimdi herkesin rahatlıkla yurt dışında istediği yere gidebildiği günlere kolay gelmedik. Bırakın işadamı olmayı, iş yapmak için dışarıya çıkmayı, normal bir vatandaş olarak bile yurt dışına gitmenin Ay'a gitmek kadar zor olduğu günleri yaşadı Türkiye.

1970'lerdeydi. 70'lerin sonu. O sıralar Amcam Ziya Çarmıklı yurt dışına gidip geldikten sonra bir sorun yaşamıştı. Yabancı para bulmak, döviz bulmak çok zordu. Bu para işini yapan kişiler vardı. Amcam işte onlardan para bozdurmuş, almış. Yurt dışına çıkmış. O para veren adam kaçakçılıktan yakalanmış. Defterinde amcamın telefonunu görmüşler, amcama da dava açılmış.

Bir sabah erken saatte, saat 6'da, 7'de, her neyse, ofisi basıyorlar. Kasayı masayı kırıyorlar. Kasadan 14 mark mı, 15 mark mı bir para çıkıyor. Hepsi bu kadar, 20 desen değil. Bunun üzerine tutanak tutuyorlar, mahkemeye veriyorlar. Amcam da, *"Ne olacak 14 marktan,"* diye hiç önemsemiyor. *"Nasıl olsa bir şey çıkmaz,"* diyor. Mahkemeye falan gitmiyor, kimseye de haber vermiyor.

Bir gün telefon çaldı, açtım, baktım amcam. Telaşlı. *"Ya"* dedi, *"Ben mahkûm oldum." "Neye mahkûm ol-*

dun?", "16 aya mahkûm oldum." , "Niye oldun? Nasıl oldun? Neden haberimiz yok?" Böyleyken böyle oldu dedi. "Ben önemsemedim, mahkemeye falan da gitmedim. Dışarıda harcamışım, artan para 14-15 mark. Bundan ne olur, dedim" dedi.

Azizim uğraş, uğraş, uğraş… O kadar uğraştık o 14-15 mark için.

İşadamıyız ama 70'li yıllarda yurt dışına çıktığımızda işçilerden para alırdık. Bazı şeyleri Türkiye'ye getirebilmek için permi alıyordun. Permiyi de işçilerden parayla alıyorsun. Yurt dışında çalışan işçilerin, orada çalıştıkları süreye göre yurda mal sokma hakları oluyordu. Permi o. Biz o hakkı alıyorduk. Yurt dışından gelen işçiler adına makine alınıyordu, öyle getiriliyordu.

Bunu da ilk kitabımda anlatmıştım. 1975, 76'da Pendik Tersanesi ihale oluyordu. Ben o işi Türk Parasını Koruma Kanunu yüzünden kaybettim. Turgut Özal gelip, Türk Parasını Koruma Kanunu'nu kaldırınca Türkler yurt dışına çığ gibi açıldı.

Ondan önce biz modern kaçakçılık yapardık. Dolmakalem, çorap içinde para götürürdük yurt dışına. Yurt dışına giderken diş macununu boşaltır içine para koyardım. Aldığı kadar. Aldığı para da 200-300 dolar. Yurt dışına gidiyorsun otelde kalacaksın, yemek yiyeceksin, para yok. Mecburen böyle para çıkarıyorsun.

Bunun bana en büyük zararı Pendik Tersanesi'nde oldu. Pendik Tersanesi'nin ihalesini kaybetmemin nedeni bu. O işi bilen yabancı bir firma ile yapacağız. Firma sahibi çağırdı, *"Gel anlaşma yapalım,"* dedi. Biz de kalktık gittik. Yemek yiyeceğiz, anlaşma yapacağız. Adam akşam geldi dedi ki, *"Ben yeni bir iş aldım, sizinle çalışamam."*

Neden biliyor musun? Kaldığım oteli öğrenince adam şaşırdı, bununla iş yapılmaz dedi. Kaldığım otel 3'üncü, 4'üncü sınıf bir otel. Benim konuştuğum iş milyarlarca para. Adam diyor ki, *"Böyle bir otelde kalıyor, nasıl bu işi yapacak?"* Bizi kabul etmedi.

Bir seferinde, Viyana'da bir mağazaya gittik. Alışveriş yaptık, Turan Esen'le beraber. Para yetmedi aldığımız şeylere. O zaman kredi kartı falan da yok. Viyana'dan Türkiye'ye dönüyoruz, cebimizde para kalmadı. Uçak da rötar yaptı. Acıktık. Havaalanında diyoruz ki, *"Ya, bir Türk işçisi bulsak da para alsak, yemek yesek. Nasılsa beraber Türkiye'ye gidiyoruz, orada ona geri öderiz. Fazlasıyla veririz."*

Derken bir adam gördük, Trabzonluymuş. *"Selamünaleyküm." "Aleykümselam." "Nerelisin?" "Trabzonlu." "Hemşeriyiz"* dedik. Hemşeriyiz diye yanaşınca, dedik böyle böyle böyle, paramız yok. Adam kıyafete bakıyor, şaşırıyor. Dedik, *"Bize para ver, yemek yiyelim. Uçak inince sana veririz."* Adam şöyle bir baktı,

"Ne münasebet, gel ben yedireyim," dedi. *"Yok, sen bize para ver, biz gidince sana veririz,"* dedik.

Oturduk, beraber yemeği yedik. Adam kayboldu. Parayı ödeyemiyoruz. Rehin kaldık Viyana havaalanında. Neyse ki tanıdık bir Türk işadamı gördük. *"Allah seni hızır gibi yetiştirdi,"* dedik. O parayı ödedi de kurtulduk.

O zamanlar Türkiye'de bir şey yok. 70'lerde. Viyana'da da güzel vitrinler var. Gidiyorsun, alışveriş yapıyorsun. Hanıma alayım, çocuğa alayım... Kardeşlerime alayım, ona alayım, buna alayım. Alışveriş yaparken dalıyorsun. Açılıyorsun. Biz devamlı belli bir mağazadan alışveriş yapınca o mağaza sahibi bizi tanıdı. Birkaç kez alışveriş yaptık, paramız bitince, oradaki ortağımız Ayaş Tüneli'nin Avusturyalı danışman firması Rella'ydı, Rella'ya telefon açıyorduk, geliyordu. Mağazanın patronu da bizim Rella'yla ilişkimizi öğrenmişti. Neyse, alışveriş yaptık. Para bitti, kart yok... *"Bunlar kalsın,"* dedik. Adam dedi ki, *"Para önemli değil"*. Rella'dan para geldiğini biliyor tabii. Tekrar Rella'ya telefon açtık. Geldi. Paramızı ödedi, kahvemizi içtik. Döndük geldik. İşte o zaman işadamlarının yurt dışında durumu buydu.

Bu, aslında, ilk kez dışarı çıktığımız yıllarda başka ülkelerin işadamlarına göre nasıl dezavantajlı olduğumuzu gösteriyor. Psikolojik olarak da özgüveni sarsan bir şey. Yeterince saldırgan olamıyorduk belki de işte. Ka-

çakçı damgası yeme korkusuyla dışarıya iş yapmaya gidiyorsun. Harcadığın kuruşun hesabını, kalacağın otelin hesabını yaparak. Neyse ki artık o günler geride kaldı.

Bunu Özal'a borçluyuz. Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın.

Öldüğü gün ben Aydın'daydım. Süleyman Bey'le, Süleyman Demirel'le beraber. Süleyman Bey başbakandı, haberi duyunca ağladı. Allah rahmet eylesin dedi. Konuşmayı yarıda kesti. Bir cumartesi günüydü. Atladık döndük Ankara'ya.

GÜRCİSTAN'A HAYRAN OLDUM

İş yaptığımız onca ülke içinde Gürcistan'ın apayrı bir yeri olduğunu itiraf etmem lazım. Gürcistan'a bir gittim pir gittim. Türkiye benim vatanım tabii, hiçbir yerle kıyaslanmaz, hiçbir memleket onun yerini tutamaz. Ama Gürcistan'a da hayran oldum dersem abartmış olmam. Doğası, kültürü, yemekleri... Her şeyi ile kalbimde çok özel bir yer edindi Gürcistan.

Biz daha Sovyetler Birliği dağılmadan, ama son günlerini yaşarken, bütün Sovyet cumhuriyetlerinde iş arayışı içindeydik. O günlerde Gürcistan'dan davet geldi. Kalktık Batum'a gittik. Batum'a bir işadamı, yönetimin bir adamı davet etti. Biz o zaman henüz yönetimden kimseyi, Başkan'ı falan tanımıyoruz. Batum'a gittiğimizde komünist yönetim daha değişmemişti. Sovyetler'in başında Gorbaçov vardı.

Batum'da bizi aldılar, eskortlar eşliğinde otele götürdüler. *"Burada bekleyin, saat 19:00-19:30'da burada yemek yiyeceğiz,"* dediler. Otel o zaman bizim bugünün ikinci sınıf otelleri gibi. Zaten Batum'da pek otel falan da yok. Olanın standardı da bu. Oteli tam hatırlamıyorum. Bende bir iz bırakmadı. Çok sıradan bir oteldi.

Ancak, şunu hiç unutamıyorum. Yemek vakti geldiğinde bizi bir salona götürdüler. Salon bizim için açıldı. Salon açıldığında gördüğüm manzarayı anlatamam.

İnanılmazdı. Ortada bir masa var. Masanın üstünde ne ararsanız var. Olağanüstü zengin bir masa. Kuş sütü eksik. Daha sonra defalarca gördüğüm Gürcü konukseverliğinin de bir kanıtıydı o masa. O masayı görünce dedim ki, *"Bu komünizm böyleyse ben de böyle komünist olurum. Bu ne biçim şey."* Yok yok!

Oturduk masaya. Masanın da bir adabı var; yemenin içmenin bir adabı, Gürcü kültüründe özel bir yeri var. İnsanlar sadece yemek yemiyorlar, konuşuyorlar. Sırayla konuşuyorlar. Yalnız, birisi konuşuyor, konuşması bitiyor, haydi yallah fondip. Bir tane gittik, iki gittik. Allah rahmet eylesin Turan'la (Esen) beraber. İçmesen olmuyor, ayıp. İçtik, sarhoş olduk. Daha yemek devam ederken sızdık.

Masanın bir adabı var dedim ya... Yöneticisi var masanın; *tamada*. Masa tamadası. O söz veriyor. Ondan izinsiz kimse konuşamıyor. Bizde sakinin içkiye komuta etmesi gibi, masa tamadası masada olup biten her şeye komuta ediyor.

Önce misafiri anlatıyor masaya, tanıtıyor, övüyor. Şahsından başlıyor, sonra anasını babasını, daha sonra da yaşadığı toplumu, kültürünü, inancını anlatıyor. Hepsine saygısını ifade ediyor. O tanıtım içinde misafiri onore ediyor, yüceltiyor.

Ardından masadakileri misafire tanıtıyor. Onları takdim edip, onlar için kadeh kaldırıyor. Kadınlar için de

kadeh kaldırılıyor; analar için, neslimizi sürdürmemizi sağlayan kadınlarımız için. Hep saygı içinde. Sonra çocuklara ve geleceğe kadeh kaldırılıyor. Kadehler boynuzdan, masaya koyamıyorsun. O adetleri biliyorsan, az doldurup fondip yaptıktan sonra bardağı masaya ters kapatacaksın. İyi bir Gürcü ya da o kültürü iyi tanıyan biri, böyle yapması gerektiğini biliyor.

"Biz bu kadar içkiye alışkın değiliz," diyoruz, *"ama içmezseniz hakaret sayılır,"* diyorlar. Uzatmayalım, o gece biz elbiseyle yattık. Elbiseyi çıkaracak hâl kalmadı bizde. Yıl 88-89. Sovyetler'in son günleri. 90 öncesi.

İlk iş arayışıyla gidişimiz bu. Batum'da gördüğümüz o misafirperverliğe hayran oldum ben. Gürcistan'ın özel bir yeri oldu kalbimde. O gün o masadakilerin hepsi parti mensubu. Ama olağanüstü dost canlısılar. Hayran oldum. Sonra rejim değişti. O masadakilerin hepsi değişti. Partiye mensup işadamı görünen kişilerdi onlar. Hiçbiriyle şahsen uzun uzadıya bir tanışıklığım da olamadı. Rejim değişince, beni o zaman davet eden kişilerle de bir ilişkimiz kalmadı. O masadakilerin hepsi kayboldu gitti. Ama benim için o gün orada Gürcü dostluğunun temelleri atılmış oldu. Rejim değişikliği olduktan sonra bir kopukluk oldu, ilişki falan kalmadı ama benim oraya olan sevgim devam etti.

O gün, o masada yaşadıklarımdan sonra bir Aziz Nesin hikâyesi dinlemiştim. Dedim ki *"Vallahi aynen*

öyle." Aziz Nesin'i Gürcistan'a bir edebiyat toplantısına davet etmişler. Daha oraya ayak basar basmaz, karşılayanlar *"Haydi"* demişler, kapıp bir yemeğe götürmüşler. Kadehler de boynuzdan, tabanı sivri, masanın üzerine bırakamıyorsun içi doluyken. Neyse, Aziz Nesin'i oturttukları o masa tıpkı benim anlattığım masa. Konuşuyorlar, şerefe, yallah fondip. Biri daha konuşuyor, şerefe yallah fondip. Neyse tam bir hafta böyle geçiyor. O yemekten bu yemeğe, o masadan bu masaya. Dönüş günü geliyor. Ayrılacakken gazeteciler soruyorlar: *"Üstat, Gürcistan'ı nasıl buldunuz? Beğendiniz mi?" "Valla,"* diyor, *"gökyüzü aynı gökyüzü, her yerde aynı. Güzel. Ama geldiğimden beri fondip yapmaktan gökyüzünden başka bir şey, başka bir yer görmeden dönüyorum."*

Aziz Nesin gerçekten bunları söyledi mi, böyle bir şey yaşadı mı bilmiyorum. Ama ben bu hikâyede anlatılanın çok abartı olmadığını söyleyebilirim. Rahmetli Turan'la gittiğimiz o ilk Gürcistan gezisinde ben de gökyüzünden başka bir şey görmedim, ama gördüğüm gökyüzü bile Gürcistan'a âşık olmama yetti.

ŞEVARNADZE: BİR BÜYÜK DEVLET ADAMI

Sovyetler Birliği dağılıp da rejim değişmeye başladığında, 1990'da, Gürcistan'da da bir bağımsızlık hareketi başladı. 31 Mart 1991'de bağımsızlık için halktan yetki alınan bir referandum yapıldı. Ardından 28 Nisan 1991'de de Gürcistan parlamentosu bağımsızlık ilan etti. Mayıs'ta Zviad Gamsahurdia halkın yüzde 86,5'inin oyunu alarak yeni devletin başkanı oldu.

Biz onunla da tanıştık. Bu kadar büyük bir oyla seçilmesine rağmen ülke huzur bulmadı. İç karışıklıklar, çatışmalar patlak verdi. O kadar yüksek bir oyla seçilen adam, seçilmesinin üzerinden bir yıl bile geçmeden, 6 Ocak 1992'de ailesiyle birlikte memleketi terk etti. Kaçmak zorunda kaldı. O gittikten sonra olaylar biraz duruldu. Gamsahurdia daha sonra nasıl olduğu tam bilinmeyen bir şekilde öldü ya da öldürüldü. Gazeteler cesedi bulunduğunda kafasında bir kurşun yarası olduğunu yazmıştı.

Ekim 1992'de yeniden seçim yapıldı. Bu sefer Eduard Şevardnadze devlet ve parlamento başkanı seçildi.

Şevardnadze, sadece Gürcistan değil, Sovyetler Birliği hatta dünya açısından önemli biriydi. 1985 yılından Sovyetler'in dağıldığı ve Gürcistan'a geldiği 1991 yılına kadar Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanlığı'nı yapmıştı. 1992'den 2003 yılına kadar da Gürcistan Devlet

Başkanlığı yaptı. Onun döneminde de Gürcistan hep iç karışıklıklar yaşadı. 2003 yılında Gül Devrimi denilen hareket sonrası iktidardan uzaklaştırıldı ve yerine Mihail Saakaşvili geldi. Benim Saakaşvili ile de yakın ilişkilerim oldu. Ama önce Şevardnadze ile yaşadıklarımızı anlatmam lazım.

Şevardnadze, Sovyetler'in son döneminde orada da reformlar yapmaya çalışmış, yolsuzlukla mücadele etmiş biriydi. Kaderin cilvesine bakın ki, Gürcistan devlet başkanlığı yaparken yolsuzluk suçlamalarına muhatap oldu.

Sovyetler yıkılıp rejim değişince, bütün eski Sovyetler Birliği ülkeleri dünyanın her yerinden işadamlarının akın ettiği birer pazar oldu. Gürcistan da öyle. Her milletten işadamı iş kapmak için oraya da gitmeye başladı. Biz de dedik ki, *"Haydi gidelim, belki bir iş alanı yakalarız."* İş arayışı için gidince Şevardnadze ile tanıştık. Şevardnadze'ye bir işadamı olarak, orada iş yapmak isteyen bir Türk işadamı olarak gittik. Şevardnadze Gürcistan Devlet Başkanı olunca, biz doğrudan iş arıyoruz diye gittik.

Daha sonra Şevardnadze bizi davet etti. Makamına gittik. O günü hiç unutamıyorum. Şevardnadze geldiğinde Gürcistan'ın ne durumda olduğunu göstermek açısından önemli. Şevardnadze, dünya Gürcülerini Gürcistan'a getirmek ve onların enerjisini, birikimini ülkenin kalkınması için kullanmak istiyordu. Böyle milliyetçi

bir yanı vardı. 93-94'deydi galiba, tüm dünya Gürcülerini davet etti. Türkiye'den de bir uçak dolusu Gürcü gitti. Bu gruplarla birlikte, Bursa'dan Gürcü Halk Dansları topluluğu da Gürcistan'a gitmişti.

Şimdi, Başkanlık Sarayı'nda ışıkların sönmesi ülke ekonomisi açısından önemli bir göstergedir değil mi? İşte biz Başkanlık Sarayı'nda Şevardnadze ile görüşürken elektrikler kesildi. Öyle devreye jeneratör falan da girmedi. Epeyce bekledik karanlıkta, belki iki saat; elektrikler gelmedi. Bunun üzerine dağıldık, merdivenlerden inerken yolumuzu bulmak için televizyon kameralarının flaş ışıkları kullanıldı.

Oradan otele gittik. Yemek yiyecek yer bile yoktu otelde. İlk gittiğimde gördüğüm o görkemli masadan eser kalmamıştı. O görkemden aşırı bir yoksulluğa düşmüşlerdi. Rahmetli Turan Esen, o manzarayı görünce, *"Hakem düdük çalmış ve dur demiş de her şey durmuş gibi,"* dedi. Durumları o kadar kötüydü.

O koşullarda ne iş alıp da yapacaksın? Biz de doğrudan bir iş alamadık, ama ahbaplık oluştu. Şevardnadze ile de ahbap olduk. Çok iyi dost olduk. O benim için Gürcistan Meclisi'nden fahri konsolosluk kararı çıkardı. Gürcistan'ın Türkiye'deki fahri konsolosu oldum. Onun devlet başkanı olduğu dönem boyunca her gittiğimde hemen bir telefonla yanına gidebiliyorduk. O da bizi arıyordu.

Şevardnadze koca Sovyetler Birliği'nin en önemli devlet adamlarından biriyken, Gürcistan'ın bozuk ekonomisini, siyasal sistemini düzeltmek için gelmişti. Bazı Gürcüler ona Stalin'den sonra en önemli Gürcü devlet adamı gözüyle bakıyordu. Herhâlde böyle demek yanlış olmaz.

Ama Şevardnadze'yi benim için önemli devlet adamı yapan şey Gürcülerin söylediklerinden çok farklı bir şeydi.

Rahmetli Süleyman Demirel'in, Süleyman Bey'in ikinci kez cumhurbaşkanlığına aday olduğu günlerdi. Daha doğrusu, görev süresinin 5 yıllığına uzatılması, bir kişinin iki kez 5 yıl cumhurbaşkanlığı yapması konusunda anayasa değişikliğinin tartışıldığı günlerdi. 2000 yılı başı, 14-15 Ocak tarihlerinde iki günlük bir resmî ziyaret vardı.

Biz Süleyman Bey'le gittik Gürcistan'a. Şevardnadze orada basının önünde bir konuşma yaptı. Süleyman Bey'i bir anlatışı, bir övüşü vardır hiç unutamam. Gelen Türk heyetine, gazetecilere, *"Arkadaşlar,"* dedi, *"kardeşim, ağabeyim Süleyman Bey dünyada eşi benzeri bulunmaz, az yetişen büyük bir liderdir. Sakın ha sakın bir hata yapıp da onu kaybetmeyin. Eğer siz istemiyorsanız, burada bizim başımızın üzerinde yeri var, biz onu baş tacı yaparız."*

Benim Süleyman Bey'e olan sevgim, saygım malum. O sözler benim Süleyman Bey'e olan hayranlığımı daha da artırırken, Şevardnadze'ye olan sevgimi de artırdı. Şevardnadze de boş adam değil. Sovyetler Birliği'nin son dışişleri bakanı. Stalin'den sonra en önemli Gürcü. Onun ağzından Süleyman Bey'in methini öyle işitince; hem Süleyman Bey'e hem Şevardnadze'ye hayranlığım bir o kadar daha arttı.

Ben Gürcistan'a ilk gittiğim günden beri sürekli orada değişiklikler oldu. Siyaseten çok istikrarlı bir dönem değildi. O gitti öbürü geldi. Ama benim her gelenle aynı dostluk ilişkim sürdü. Güçlenerek sürdü. Bunun en önemli nedeni şudur; ben oradan bir şey istemedim. Bütün bu değişiklikler olurken ben oradan kaçmıyor, oraya yatırım yapıyordum. Orada yoksul ailelere yardım yapıyordum. Savaştan kaçmış, Osetya'daki çatışmalardan kurtulmuş aç açık insanlar, çocuklar vardı. Onlara yiyecek, giyecek yardımı yapıyordum. Zamanında yaptığımız, ama öyle davul zurna ile ilan etmediğimiz, böyle bilinmeyen çok yardımlarım olmuştur. Tabii Şevardnadze biliyordu bu yardımları.

Kalıcı dostluklar yalnızca çıkarınızı düşünerek kurulmuyor. Bir işadamı kuşkusuz kendi yatırımlarını, ticaretini, kazanacağı parayı, kârını düşünür. Ama sadece bunlara odaklanırsanız, hep almayı düşünürseniz, uzun

vadeli güvene dayalı ilişkiler kuramazsınız. Siz de verdiğiniz zaman, hep alayım peşinde koşmadığınız zaman güvene dayalı ilişkiler kurarsınız. Uzun vadede kazandıran da kurduğunuz güvene dayalı ilişkidir.

STALİN'İN GİZLİ POLİS ŞEFİ BERİA'NIN MALİKÂNESİ

Şevardnadze de bir tür kansız darbe sonucu, 2003 yılında yapılan seçimin ardından Gül Devrimi denilen süreçle gitti ve yerine Mihail Saakaşvili geldi. Onun zamanı da güllük gülistanlık değildi. Kasım 2007'de yaygınlaşan siyasal protesto ve gösteriler sonucu görevinden bir yıl erken ayrılmaya karar verdi. Yeniden seçime gidildi. 5 Ocak 2008'de yapılan seçimde yine Saakaşvili seçildi.

Ama bu arada alınmış bir iş falan yok. Ben oradan hiç iş almadım. Sadece İçişleri Bakanlığı'nın bir projesi vardı. Yapamıyorlardı. Onun çelik konstrüksiyonunu yaptım, bıraktım. Yatırım yaptım oraya. Batum'a Sheraton Oteli'ni kendim yaptım. O benim yatırımım. Orada para kazanmadım. Kaybettim belki, ama kazanmadım. Ancak dostluklarım gelişti, güçlendi.

Bir gün bana müze yaptıkları bir yeri gezdiriyorlardı. İşte Beria'nın Malikânesi falan diye de anlatıyorlar. Ama ben o zamana kadar Beria'yı falan hiç duymamışım. Kim olduğunu bilmiyorum. Demek ki önemli biri diye düşünüyorum.

Müze diye gezdirdikleri yer gerçekten görkemli bir yapı, ama dökülüyor. Oraya 15-20 adam koymuşlar müzeyi korusun diye, müze demeye de bin şahit lazım.

O 15-20 kişi orada yan gelip yatıyor. Her taraf dökülüyor. Adamlar da yiyip içip, müzenin içine ediyorlar.

Ben oradaki durumu görünce acıdım. *"Yazık,"* dedim, *"bana verin de burayı yapayım."* Bunu derken de iş olsun diye diyorum, yoksa öyle ölçmüş biçmiş, önceden araştırmış ve almaya karar vermiş değilim. Orada gezerken ve sadece o binayı görerek söylediğim bir söz. Meğer o binanın 160-170 dönüm de arsası varmış. 170 dönümlük devasa bir bahçe, içinde envaiçeşit ağaç var. Beria'nın Malikânesi dedikleri bina da o 170 dönümün içinde.

"Tamam veririz," dediler. Veririz diyen de Şaakaşvili ve Acara Cumhuriyeti Başkanı Levan. Levan Varşalomidze. Çok genç. Onu da daha sonra anlatırım. İşte, Şaakaşvili ve Levan, *"Tamam veririz, ama bir şartla"* dediler, *"dışını hiç bozmayacaksın. Orijinaline sadık kalacaksın." "Tamam, tabii öyle yaparız,"* dedim. Dedim ama bunlar öyle ayaküstü konuşmalar. Biz bunları öylesine ayaküstü konuştuk geçtik. Aradan bir hafta zaman geçti. Benim aklımdan da çıkmıştı. Bir de haber geldi, dediler ki *"Oranın size verilmesi için karar çıktı."* O zaman gittik bir de baktık ki, 170 dönüm arsa. Arsayı da o zaman öğrendim. Artık öylece almış olduk.

Aldık da, kimin malikânesini aldık? Kimin evini aldık? Kim bu Beria? Benim bu konuda o zamana kadar hiçbir fikrim yok. Ama burayı alma işi ciddileşince, *"Ya kim-*

miş bu Beria?" diye merak edip, sordum soruşturdum. Beria'nın kimliğini öğrendikçe aldığımız yer daha farklı görünmeye başladı gözüme.

Lavtantiy Pavloviç Beria... 1899'da doğmuş, daha 54 yaşındayken 1953'de de ölmüş. Daha doğrusu öldürülmüş. Bütün hayatını öğrenince, insan diyor ki, su testisi su yolunda kırılmış. Stalin'in gizli polis şefiymiş. Yani zamanında Sovyet güvenlik ve gizli istihbarat teşkilatı NKVD'nin başkanı. Stalin döneminde bu işi en uzun süre yapan adam. O dönemde gizli polis şefi olmak ne demek, düşünün. Dehşet bir şey, belki Stalin'den sonra en korkulan adam ya da Stalin kadar korkulan adam. II. Dünya Savaşı sonrası, 1946-53 arası da başbakan yardımcılığı yapmış. Evini aldığımız adam böyle biri yani. 1953'de Stalin'in ölümünden sonra 1. Başbakan Yardımcısı olmuş ama Komünist Parti yönetimi içinde kendi gücünü abartıp diğer yöneticileri hafife alma hatasını işleyince, Kuruşçev'in yönetime gelmesinden sonra vatana ihanetten tutuklanmış. Sonra General Pavel Batitsky tarafından KGB'nin meşhur Lubyanka Cezaevi'nin bodrumunda vurularak öldürülmüş.

54 yıl yaşamış ama yaşadığı süre boyunca yaptıkları romanlara, filmlere, tiyatro oyunlarına konu olmuş. Gürcistan'da Sukhumi yakınlarında Merkheuli'de doğmuş, 1917'de Bakü'de daha sonra adı Azerbaycan Devlet Petrol Akademisi olan Politeknik'te okurken Bolşe-

viklere katılmış. Okulda matematikte ve fen dersinde çok iyiymiş. Bir ara Bolşevik karşıtlarıyla da birlikte olduğundan Kızıl Ordu Bakü'ye girdiğinde az daha idam ediliyormuş. Hapis yatıp çıkmış ve 1919'da 20 yaşındayken gizli servis için çalışmaya başlamış. 1924'de milliyetçi Gürcü ayaklanmasını bastıranların başında o varmış. O ayaklanma sonrasında 10 bin kişi idam edilmiş. Bu dehşet verici başarısı sayesinde de yükselmiş, Transkafkasya gizli-siyasi bölüm başkanı olmuş. 1926'da Stalin'le tanışmış. Türkiye ve İran'ın Kafkasya'da oluşturduğu istihbarat ağlarını dağıtmış. Stalin'in güvenini iyice kazanmış ve onun tatillerdeki güvenliğinden sorumlu kişi olmuş. 1931'de Gürcistan Komünist Partisi başkanı, bir yıl sonra da bütün Transkafkasya bölgesinin başkanı olmuş. 1934'de de Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne girmiş. Bütün bu yükseliş boyunca epeyce kanlı işlere bulaşmış, can almış, can yakmış, entrikalar çevirmiş. Rakiplerini öldürterek ekarte etmiş. 1935'e gelindiğinde artık Stalin'in en güvendiği kişilerden biri ya da en güvendiği kişiymiş. 1938'de Stalin onu Moskova'ya getirip devlet güvenliği ve polis gücünden sorumlu kişi yapmış. Çok insanın ölümünden sorumlu gösterilirken, aynı zamanda onun kendisinden öncekilere göre bir yumuşama getirdiği ve çalışma kamplarından 100 binin üzerinde insanı serbest bıraktırdığı da söyleniyor. Bu serbest bırakmalar olsa da, bir yandan

onun yaptığı tutuklamalar ve idamlar da devam ediyormuş. 1941'de Devlet Güvenliği Genel Komiseri olmuş, yani bütün Sovyetler Birliği iç güvenliğinin, polis güçlerinin en tepesindeki adam. O görevdeyken binlerce insanın öldürülme emrini vermiş.

1944'de Almanlar Sovyet topraklarından çekilince de işgalci Nazilerle işbirliği ile suçlanan etnik gruplarla ilgilenme görevini üstlenmiş. Çeçen, İnguş, Kırım Tatarları, Pontus Rumları ve Volga Almanları onun dahliyle Orta Asya'ya sürülmüş.

Sovyet atom bombası projesinin başında da benim evin sahibi Beria'nın NKVD'si varmış. 1945'de Sovyet polisleri askerî üniforma ve rütbe sistemine geçince Beria mareşal unvanını almış. Cephe gerisindeki faaliyetleriyle II. Dünya Savaşı'nı Sovyetler'in kazanmasındaki payının da büyük olduğu biliniyor. Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin kurulmasında da önemli bir rol oynamış.

Aldığınız evin, adı Stalin'le birlikte anılan böyle bir adama ait olduğunu öğrenince neler hissedersiniz? O evde kim bilir neler yaşandığını, hangi kararlar alındığını, o kararlarla kimlerin hayatının kararıp kimlerin önünün açıldığını düşünmez misiniz?

Beria öyle bir adam ki, hem Stalin'in en güvendiği, en yakınındaki adam, bütün yükselişini ona borçlu, ama aynı zamanda hakkında Stalin'i öldürdüğüne dair

dedikodular var. Stalin'in ölümünden sonra arkasından pek de iyi konuşmamış. Belli ki, Stalin sonrasında da kendi yerini muhafaza etmeye çalışmış. Ama tabii bütün bu geçmişi Stalin'den sonraki Sovyet liderlerinin de ona şüpheyle yaklaşmalarına yol açmış.

26 Temmuz 1953'de tutuklanıp Moskova yakınlarında bilinmeyen bir yerde hapsedilmiş. Vatana ihanetle suçlanmış. İngiliz istihbaratı için çalışmakla suçlanmış. İhanet, terörizm, karşı devrimci faaliyet gibi suçlardan, pek savunma hakkı verilmeyen bir yargılama sonucu 23 Aralık 1953'te mahkûm edilmiş. General Batitsky tarafından, bağırmaması için ağzına bez tıkandıktan sonra, alnından vurularak idam edilmiş. Cenazesi yakılıp külleri Moskova yakınlarında bir ormana gömülmüş.

Yargılanması sırasında Beria ile ilgili birçok cinsel suç, tecavüz olayı da ortaya çıkmış. Neyse ki, o hikâyeler daha çok Moskova dönemine ait ve benim satın aldığım evle bir ilgisi yok.

Dediğim gibi, insan bütün bunları öğrenince aldığı ev, malikâne, şato, ne derseniz deyin, gözüne bambaşka görünüyor.

Binanın dışına hiç dokunmadım. Dışarıyı orijinaline sadık kalarak onardım. Çok güzel oldu. İçine dışına epey bir harcama yaptım. Ama bittiği zaman gerçekten çok güzel oldu. Bitince Şaakaşvili geldi, ona gezdirdik. Hayran oldu. *"Ben,"* dedi, *"burada yemek yiyeceğim,*

ama Türk yemekleri olacak." "Tamam," dedim. Arhavi'ye telefon açtık. 40 kişilik yemek söyledik. Oradan yemekler geldi. Türk yemekleri.

Şaakaşvili'yi de çağırdık yemeğe. Tiflis'ten geldi. Tiflis Gürcistan'ın başkenti, Batum da Acara Özerk Cumhuriyeti'nin. Masada Acara Başkanı Levan var, Saakaşvili var, oturduk yemek yiyoruz. O sürekli hayranlığını ifade eden şeyler anlatıyor. *"Ya,"* diyor, *"ne muhteşem oldu, ne güzel bir şey yaptınız. Ne kadar çok para harcadınız."*

Beria'nın kim olduğunu onlar çok iyi biliyor tabii. E, ben de evi aldıktan sonra, orayı yaptırırken iyice öğrendim. Şimdi biz oturmuş öyle bir adamın saray yavrusunda yemek yiyoruz. Şaakaşvili de, *"Ne kadar çok para harcamışsınız,"* deyince, benim aklıma bir şaka geldi. *"Yok dedim, para harcamadık. Buranın parası bizden çıkmadı."*

Ben öyle söyleyince şaşırdı. Nasıl oldu der gibi yüzüme bakmaya başladı. Ben de gayet ciddi, *"Biz burada temelleri onarırken iki tane tünel bulduk,"* dedim. Demez olaydım. *"Biri"* dedim, *"denize gidiyor, biri tepeye çıkıyor. Birinde insan iskeletleri vardı. Diğerinde de küp küp altın çıktı."*

Ya, adam inandı. Vallahi inandı. Beria gibi birinin yeriyse orası, inanmak zor da değil yani. Sonra Şaakaşvili'yi şaka olduğuna ikna edene kadar akla karayı seç-

tik. Ben de şakayı yaptığıma yapacağıma bin pişman oldum.

Şimdi oranın mülkiyeti benim. Şahane bina, 170 dönüm bahçe içinde orada öylece duruyor. 20-30 kişi bakıyor. Gittiğimde orada kalmak isterim ama dağ başı, yalnız korkuyorum. 20-30 kişi oraya bakmaktan sorumlu olduğu hâlde, maaşlarını veriyoruz, bekçilik yapıyorlar güya, geçenlerde birileri girmiş binaya. İçerideki tabloları parçalayıp gitmişler. Gürcistan'a, Batum'a gittiğimde oraya gidiyorum, gündüz vakti akşam saat 8'e kadar falan oturuyorum. İnsanın içi açılıyor. Ama gece olunca kalmayıp aşağı iniyorum.

BATUM'DA NURETTİN ÇARMIKLI CADDESİ

Daha önce de söyledim, Gürcistan'da Şevardnadze gibi dünya çapında çok önemli şahsiyetlerle, Gürcü liderlerle dostluk geliştirmiştim, ama orada yaptığım bir iş yoktu. Ben Gürcistan'da yatırım yapmayı falan da pek düşünmüyordum. Burada, Ankara'da Gürcistan Büyükelçisi Gega vardı. Grigol Mgaloblishvili tam adı, ama kısaca Gega diyorlar. O da benim yanıma gidip gelirdi, dosttuk. Levan diye biri Batum'da Acara Özerk Cumhuriyeti'ne başkan olmuş. Levan Varşalomidze. Ben onu tanımıyorum. Levan Ankara'ya gelmiş. Gega beni onunla tanıştırdı. Akşam yemeği yiyoruz. Levan genç bir çocuk.1972 doğumlu. Batum'da doğmuş. Ateşli bir çocuk. Bir şeyler yapmak istiyor ülkesine.

2004 yılında, Aslan Abaşidze'nin devrilmesiyle Acaristan başkanı olmuş. Ben Abaşidze'yi de tanırdım. Batum'un önde gelen ailelerinden Abaşidzelerden. 1991-2004 yılları arası Acara Cumhuriyeti başkanı oydu. 1937 doğumlu, yaşlıydı. Şevardnadze'yi zorlayarak, Rusya'nın da desteğiyle, Acara Cumhuriyeti'nin özerkliğini kabul ettiren o olmuştu. Sonra Tiflis'le aralarında gerilimler çıktı, gerilim iyice büyüdü. 2 Mayıs 2004'te istifa edip Rusya'ya sığınmak zorunda kaldı.

İşte onun yerine gelen Levan; genç, enerjik, bir şeyler yapma isteğiyle yanıp tutuşuyor. Kiev Üniversitesi'nde

dış ilişkiler okumuş, hukuk alanında doktora yapmış, çok da iyi eğitimli biri. Gürcistan Dışişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı'nda da çalışmış. Genç yaşta devlet tecrübesi edinmiş.

Ben çok önceden Batum'a gitmiştim. Orayı biliyorum; Batum bir köy gibiydi. Levan da Batum'lu, şehrini seviyor, kalkındırmak istiyor. Batum'a oteller yapılsın, Kafkasya'nın Las Vegas'ı olsun gibi fikirler ileri sürenler varmış.

Akşam yemekte oradan buradan konuşurken, Levan *"Batum'a, bize bir otel yapın,"* dedi. Bir otel olursa şöyle böyle olur, *"Garanti veriyorum, hep dolu olur,"* gibi şeyler söyledi. Erol da var yemekte. Önce o atıldı, *"Tamam yapacağız,"* dedi. Ben de *"Peki yapalım,"* diye cevap verdim.

Onlar arsayı vereceklerdi. Ben de, *"Bir şartla"* dedim, *"Arsayı ben beğeneceğim, ben seçeceğim."* Orada eski binaların alınıp restore edilmesi, otel yapılması seçenekleri de vardı. Ben onlara girmedim. Arsayı beğendim. Önünde bir park var, sonra da sahil, deniz. O parkı da 40 yıllığına kiraladım. Niye kiraladım? Parkın denize olan kısmını kiraladım. Otelin havuzu, otelin güzelleşmesine katkıda bulunacak, rekreasyon tesisleri orada olacaktı.

Levan söz vermişti hep dolu olacak falan diye ama pek öyle olmadı. Otel zarar ediyor. Biz oteli yapınca

Türkiye'den başka gelenler de oldu. Sahilde başka oteller de açıldı. Bir sürü büyük otel oldu. Las Vegas olacaktı, ters vegas oldu. Ben oteli yaparken reisicumhurdan şunu istemiştim; projektör. Bizim Türkiye'den görünen projektör. Onu bana hediye ettiler, otelin oraya koyduk.

O projektörü ben yaştaki Hopalılar iyi bilir. Ben daha çocukken, Ardahan'dan Hopa'ya gittiğimde, elektrik olduğu için, gece 11:00'de sönse de o saate kadar yandığı için, önce Hopa'ya hayran kalmıştım. Ama asıl hayranlığım denizin öbür tarafınaydı. O zamanlar, bizim buralar karanlıkken, Batum ışıl ışıldı. Batum'dan bu tarafa bir projektör tutarlardı. 1989 yılında Batum'a gittiğimde çocukluğumda oradan bize tutulan o projektörü sormuş aramıştım. Beni bir parka götürüp; *"İşte bu,"* demişlerdi, *"sizin oralara ışık tuttuğumuz projektör bu."* Çocukken hayranlıkla ışığını seyrettiğim projektörü 58 yaşımda gidip yerinde görmüştüm. Sonra, oteli yaparken de o projektörü istedim. Alıp otelin önüne koydum.

Gürcistan'a yatırım yapmak gibi bir fikrimiz yokken Batum'a gurur duyulacak bir otel kazandırdık. Aslında, önce Gürcistan'la ticaret yapmayı düşünmüştük. TIR'larla zaten yardım da göndermiştik. Oradan hareketle birkaç kez ticarete dönük girişimimiz de oldu. Ancak, o zaman asayiş durumları çok kötüydü. TIR'lar kayboluyordu. Her yerde çeteler türemişti. Güvenlik sıfırdı. Ti-

caret de imkânsız hâle geldi. Yardımlar bile gönderdiğimiz yerlere ulaşmıyordu.

Şaakaşvili iktidara gelene kadar bu böyle gitti. Şaakaşvili geldikten sonra bir sene içinde güvenliği sağladı. Türkiye kadar güvenli hâle geldi. Rüşvet falan işleri de büyük ölçüde son buldu. Rüşvet operasyonları yüzünden, kimse korkusundan üzerinde para gezdiremiyordu. O derece sıkılamışlardı işi.

Şevardnadze döneminde, dünya Gürcülerini topladığı zaman, 1994'te, çarşıya gezmeye çıktığımızda, Tiflis'te, bir dükkâna girebilmek için önce mağazaların kapısında iki tarafta duran silahlı muhafızların arasından geçiyorduk. Zaten açık üç dört tane dükkân vardı. Dükkânlar kendi güvenliklerini kendileri alıyorlardı. Asayiş durumu öylesine kötüydü. İç savaşta binalar taranmış, çatışmaların bütün izleri görülüyordu. Binaların duvarları mermi izleriyle doluydu.

Öyle günlerden bugünlere geldi güzelim Gürcistan. Biz de Ankara'da bir yemekte, ateşli genç lider Levan'ın sürüklemesiyle Batum'a Sheraton'ı diktik. Otel projesi başlangıçta daha mütevazıydı. O hâliyle bile projenin gerçekleşeceğine inanmıyorlardı, çünkü bizden önce çok sözler verilmiş, arsalar alınmış, iş yarım kalmış. Projeyi Şaakaşvili biraz daha büyüttü, biz de ona hayır diyemedik. Biz oteli yaptık, şaşırdılar. Bütün Orta Asya'da, Kazakistan'da, Azerbaycan'da, bizim iş adam-

ları, işadamıyız diye gidenler arsaları almışlar yapacağız diye, yapmamışlar. Ben arsanın tapusunu aldım, ertesi gün temel attım.

Batum'a, Karadeniz kıyısına, Akdeniz kıyısındaki dünyanın 7 harikasından biri olan İskenderiye Feneri'nin bir benzerini diktik. Dokuz bin metrekare alan üzerine 30 bin m^2 kapalı alanı olan bir tesisi, 25 katlı 112 metre yüksekliğinde mimarî bir eseri, 220 odalı Gürcistan'ın en görkemli otelini 80 milyon dolarlık bir harcamayla Batum'a kazandırdık.

17 Mayıs 2010 yılındaki açılışa Türkiye'den kalabalık bir grup katılmıştı. Gazeteciler, politikacılar, işadamları... Bütün Batum'un hayranlıkla izlediği havai fişek gösterileriyle muhteşem bir açılış olmuştu. Sağ olsun, o zaman başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan da, çok yoğun bir programı olmasına karşın açılışı yapmak üzere gelmiş ve 1,5 saat kadar da bizimle kalmıştı.

Törende konuşan Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, Başbakan Erdoğan döneminde Türkiye ile ilişkilerin son derece güçlendiğini; Batum Havaalanı'nın ortak kullanıldığını, vizenin kaldırıldığını, ticaretin geliştirildiğini söyledi, Erdoğan'a teşekkür ederken, *"Nurettin Çarmıklı başta olmak üzere Türk işadamlarından çok memnunuz,"* dedi. Beni övücü sözler söyledi, ilk büyük yatırımlardan birini benim yaptığımı vurguladı ve şunları ekledi: *"Daha çok Türk işadamı bekliyoruz. Ba-*

kın Batum'dan bir caddemizin adı George Bush. Ama bir caddeye daha yabancı birinin adını veriyoruz. Bu büyük yatırımı gerçekleştiren Nurettin Bey'in adını yerel yönetimimizin aldığı kararla bir caddeye veriyoruz."

Batum'da bir caddeye adımın verildiğini orada Başbakan Erdoğan'ın yanında duydum. Benim için büyük sürpriz oldu. Onur duydum. Erdoğan da, NUROL'un pek çok ülkede Türkiye adına güzel işler yaptığını belirtti. Gürcistan'ın Batum'da açılan otelle farklı bir zenginlik kazanacağını, bunda Türk işadamlarının katkısının olmasına sevindiğini söyledi.

Bu konuşmalardan sonra, Şaakaşvili, Batum'da adımın verildiği caddenin tabelasını bana vermesi için Başbakan Erdoğan'a taktim etti, ben de onun elinden aldım.

ZIRHLI ARAÇLAR GİTMEDEN PARASI GELDİ

Gürcistan'la ilişkimizde, o ilişkinin niteliğini göstermesi açısından son derece anlamlı bir olay daha vardır. Bir gün Tiflis'te Cumhurbaşkanı Şaakaşvili bana ordunun sıkıntılarını anlatıyordu, şu yok bu yok diyordu. *"Bize zırhlı araç lazım,"* dedi. Ben de dedim ki, *"Ben yapıyorum." "Yapıyor musun?" "Yapıyorum." "Bize yap."* dedi. *"Kaça?"* diye sordu. Dedim ki, *"Ben size fiyat söyleyemem."* Israr etti. Bir fiyat söyledim.

Sonra döndüm geldim Ankara'ya. Geldim baktım ki bizim hesaba 26 milyon avro para yatmış. Anlaşma yok, sözleşme yok. Ben o parayı alıp, *"almadım"* desem yapabilecekleri bir şey yok. Ben 70 adet zırhlı araç yaptım gönderdim. Teminat mektubu falan filan yok. İşte bu güven ilişkisinin bir göstergesi ve benim için gurur verici olaylardan biridir. Ne kadar güven duyulduğunun bir göstergesidir.

Gürcistan'la ilişkilerimizin niteliği Türkiye'de de biliniyordu. Hükûmet tarafından, ordu tarafından da biliniyordu. Bir gün Genelkurmay'dan bir telefon geldi. Çetin Doğan Paşa'dan. O zaman Genelkurmay Harekât Dairesi Başkanı, korgeneral. Telefona çıktım, *"Nurettin Bey, sizi iyiliksever, yardımsever biri olarak tanıyoruz. Size bir şey söyleyeceğim; bizim bir yardıma ihtiyacımız var,"* dedi. *"Nedir?"* diye sordum. Dedi ki, *"Gür-*

cistan Genelkurmay Başkanı'nı davet ettik. Buraya geliyor. Otobüsle Trabzon'a gelmiş. Oradan biz uçakla aldık. Geldi. Burada ona bir araba tahsis edilmesi lazım. Bunu sizden rica ediyoruz."

Arabanın benim tarafımdan verildiğinin bilinmemesini istediğimi söyledim ve *"Ben ona bir araç vereyim. Sadece burada kullanmak için değil. Siz bunu ona, ordu olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri olarak hibe edin."* Çok memnun oldu. Ben araba aldım, güzel bir Renault. Orduya teslim ettim. Ordu da ona verdi. Çetin Paşa, teşekkür için bana bir yemek verdi. Mutlu oldum.

Düşünebiliyor musunuz, Gürcistan Genelkurmay Başkanı'nı davet ediyoruz. O Trabzon'a otobüsle geliyor. Gen. Joni Pirtskalaişvili Gürcistan'ın önemli askerlerinden biriydi. Sovyet ordusunda Ukrayna'da motorlu birlikler komutanlığı yapmıştı. 1991-92'de Savunma Bakanlığı da yaptı. 1998'den 2003'e kadar da Genelkurmay Başkanlığı yaptı. Sonra emekli oldu.

RESSAM DİN ADAMI, ARANAN DEVLET BAŞKANI

Gürcistan kilisesinin başında Patrik II. Ilya var, orada çok saygın biri. Daha doğrusu biriymiş, sonradan öğrendim.

Patrik II. Ilya buraya gelmişti, Türkiye'ye. Oradan biri gelince büyükelçilik bana haber veriyor, *"Ağırlar mısınız?"* diye. Ben de ilk önce çok önemsemedim. Doğrusu Gürcistan kilisenin başı kimdir, nedir bilmiyorum. Ama *"Tamam"* dedim, *"Misafir edelim."* Otelde yer ayırttım. Oğuz da yoktu, oğlum Sabri'ye dedim ki, *"Sen yemeğe götür."* Yemeğe gittiler. İzmir'e gitti, dolaştı gezdi. Ankara'ya geldi. İlla beni görmek istemiş. Ben de yemeğe götürdüm burada, tanıştık. O da beni Gürcistan'a davet etti.

Cumhurbaşkanı Gül, 2014 Mayıs ayında Gürcistan'a gidiyordu. Ben de onunla gittim. Gittim ama bakanlıklara falan uğramadım. Resmî programa pek katılmadım. Ilya beni öğle yemeğine evine davet etmişti. Ben resmî program yerine onun evine yemeğe gitmeye karar verdim.

Patrik II. Ilya 1960'da Moskova Teoloji Akademisi'nden mezun olmuş ve Gürcistan'a dönmüş. Döndüğünde Batum Katedral Kilisesi'ne rahip olarak atanmış. 1963'de Batum piskoposu olmuş. 1963-72 arası, o zamanlar Batum'un tek din adamı yetiştiren okulu olan Mtskheta

İlahiyat Fakültesi'nin rektörlüğünü yapmış. I997'de de Patrik V. David ölünce Gürcistan patriği seçilmiş. Son derece eğitimli biri. 1978-83 arası Dünya Kiliseler Konseyi eşbaşkanlığı yapmış. Eğitimi ve ilgi alanı da sadece dinî konuları içermiyor. Bunu onunla biraz sohbet edince hemen anlıyorsunuz. Sanatsal yönü çok kuvvetli.

Gürcistan'ın nüfusunun azalmakta oluşunu dert ediyor, nüfus artışını özendirici kampanyalar yapıyordu. 2007 sonlarında iki çocuğu olan ve üçüncüyü kendi çağrısından sonra yapanların vaftizini şahsen yapacağını ilan etmişti. Dindar Gürcüler için bu çok önemli bir şey. Yılda dört kez kitlesel vaftiz törenleri düzenliyor ve inançlı Gürcüler de çocuklarını orada vaftiz ettirmek için can atıyor. 20 binden fazla çocuğun vaftiz babalığını yapmıştı. 2010 yılında CNN onu *"Gürcistan'ın en güvenilir adamı"* seçmişti. 2013'de yapılan bir araştırmaya göre kendisine duyulan güvenin oranı yüzde 94'tü ve bu Gürcistan'da kolay kolay bir başkasına nasip olacak onur değil.

İşte böyle bir din adamının evine yemeğe gitmiştim. Evinde, bir din adamının evinde göreceğimi sanmadığım beni şaşırtan şeyler vardı. Yemek duasıyla yemeğimizi yedik. Duayı o değil bir başka papaz geldi yaptırdı. Ben şaşırdım. Yemeği yedik, kahvemizi içtik, kalktık. Evin duvarları resim dolu. *"Ben"* dedi, *"boş zamanlarımda resim yaparım."*

Evden ayrıldık. Bizi tiyatroya davet etmişlerdi. Resmî programda var; Gürcistan reisicumhuru, başbakanı, Türkiye Cumhurbaşkanı Gül... Hepsi var. Ben de varım. Gittim, tiyatroda oturuyorum. Program başlamadan hemen önce Ilya geldi. Geldi, beni gördü, yanıma oturdu. Onu Cumhurbaşkanı Gül'ün yanına davet ettiler. Gitti, ona *"Hoş geldiniz,"* dedi. Sonra geldi yine benim yanıma oturdu. Orada gördüm ki, son derece önemli biri. Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar geldi elini öptü. Şimdi Gürcistan'da bu var. Ama gerçek bir laik devlet anlayışı da var. Din adamına saygı var, ama devlet işi başka.

Gürcistan konusunu kapatmadan başımdan geçen enteresan bir olayı daha anlatayım. Saakaşvili'nin partisi, 2012 Ekim ayında yapılan seçimleri kaybetmişti. 2013 cumhurbaşkanlığı seçimine katılmasını da 3 dönem cumhurbaşkanlığı yapılamaz diyen Gürcü anayasası engelliyordu. O seçimleri Giorgi Margvelashvili kazanıp Gürcistan'ın yeni cumhurbaşkanı olmuştu.

Seçimden hemen sonra Saakaşvili Gürcistan'ı terk etmiş. Yeni hükûmet onu yolsuzlukla falan suçluyormuş ve yakalanmasını istiyormuş. O da bu iddiaların siyasi rakiplerin uydurması olduğunu söyleyip reddediyor. Benim bu tartışmalardan falan hiç haberim yok.

Bir gün Saakaşvili telefon açtı. 2013 yılıydı. *"Türkiye'ye gelmek, bir tatil yapmak istiyorum,"* dedi. *"Tamam"* de-

dim. Geldi; eşiyle, çocuğuyla. Kalktık Kuşadası'na gittik. Oradan tekneyle açılıp gezeceğiz. Kuşadası'nda sivil polisler geldi tekneye. Meğer Dışişleri Bakanlığı'ndan sormuşlar, *"Geldi mi?"* diye. Geldi, teknedeyiz. Bir şey demediler.

İşte o zaman onun hakkında yakalama emri varmış. O da kafasından herhâlde dünyada bir tek Türkiye ve Arnavutluk'ta rahat ederim diye düşünmüş. Türkiye'de kime, nereye gidecek? Çarmıklı'ya. Tabii ben onun kafasından geçenleri, yakala emri olduğunu falan bilmiyorum.

Biz tekneyi kaldırdık. Kuşadası'ndan Yunan adalarına doğru gidiyoruz. Sisam'a. Sisam'a gittik, limanda tekneyi demirledik. Akşam orada kalalım, çıkıp dışarıda gezelim, yemek yiyelim falan diye planlar yapıyoruz. Oradan da ertesi sabah başka adaya falan gitmeyi düşünüyoruz.

Neyse pasaportlarımızı verdik. Dışarıda bir hareketlenme oldu. Belli, ters bir şey var. Saakaşvili de tedirgin olmaya başladı. Sonra Yunan polisi geldi, bize, *"Siz gidebilirsiniz ama o gidemez,"* diyor. Saakaşvili için. *"Tutuklama emri var,"* diyor. Gideceğiz bırakmıyorlar, tekneyi de çıkarmıyorlar.

O koca adam, dev gibi adam tepeden tırnağa endişeye kesti. *"Ben burada kalamam, tekneden atlayayım, Türkiye'ye doğru yüzeyim, kaçayım,"* diyor. Ya, nasıl

atlayacaksın, nasıl kaçacaksın? Olacak şey değil. Atlasa, başına bir şey gelse sorumlu ben olacağım. *"Hayır,"* dedim. *"Burada duralım, ben seni teslim etmem."* Biz dört beş saat orada teknenin içinde bekledik.

Oradan Türkiye'yi, Kuşadası'nı aradık. Bazı bağlantılar bulduk. Yunan polisi ile onlar ilişki kurdu. Ne yaptık ettik, onu orada bırakmadan aldık döndük. Polisler pasaportları verdiler, bizi bıraktılar. Sanki oraya hiç gelmemişiz, bizi hiç görmemişler gibi. Limandan ayrılıp denize açılınca rahatladı Şaakaşvili. Ama hâlâ bir tedirginlik vardı. Olay onu çok etkiledi. Biz de çok endişelendik. Uluslararası bir skandalın içine düşeceğiz. Tutuklansa dünyaya haber olacak.

Neyse, biz döndük. Türkiye'de bir sorun çıkmadı. Türkiye'den sonra da Arnavutluk'a gitti. Arnavut Cumhurbaşkanı ona kardeşten yakınmış.

Saakaşvili şimdi Ukrayna'da. Ukrayna'nın Batı'ya, AB'ye yaklaşmasını aktif olarak destekledi. 2015 Mayıs ayında Ukrayna Cumhurbaşkanı Pedro Poroşenko onu Odesa bölgesi valiliğine atadı. Ukrayna'ya gitmesinden sonra da bir temasımız olmadı.

Gürcistan'da, Tiflis'te, Acara Özerk Cumhuriyeti'nde, Batum'da bugüne kadar çok yönetici geldi geçti. Çok yönetici değişti, ama benim Gürcistan'a olan aşkım, sevgim hiç azalmadı, hiç değişmedi.

YURT DIŞINDA ÇALIŞAN İŞADAMLARI İÇİN BAKANLIK KURULSUN

İş âleminde ilerlerken her işadamının değişik vesilelerle siyasilerle, devlet adamlarıyla ilişkisi olur. Benim de oldu. Kimisiyle çok yakın, kimisiyle mesafeli ilişkiler. Süleyman Demirel, Turgut Özal, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan, Alparslan Türkeş, Necmettin Erbakan, Bülent Ecevit, Kenan Evren, Mesut Yılmaz, Tansu Çiller, Bülent Arınç, Deniz Baykal, Oktay Vural... Cumhurbaşkanları, başbakanlar, bakanlar... Hepsinin adını burada saymam imkânsız.

Aslında, sadece siyasiler ve devlet adamlarıyla değil, iş dünyasında belli bir noktaya ulaşınca toplumun her kesiminden insanlarla temasınız oluyor. Meslektaşınız işadamlarıyla, hâkimlerle, hekimlerle, bilim insanlarıyla, sanatçılarla... *Babama Söz Verdim* kitabımda bazı siyasiler ve devlet adamlarıyla olan ilişkilerden bahsetmiştim.

Bu arada şunu da söyleyeyim, rahmetli Vehbi Koç tartışmasız Türk iş âleminin bir numarasıdır. Duayenimizdir. Burada bir iki cümleyle onu da saygı ve rahmetle anmak isterim. 1981 yılında, ben Mamak Cezaevi'ne girmeden hemen önce, onunla birlikte *"100. Yıl İşadamı"* ödülünü almıştık. Vehbi Bey'le aynı ödülü almak, onunla aynı sahneyi paylaşmak ve onunla birlikte yılın

işadamı seçilmek benim için büyük onurdur. Nur içinde yatsın.

O günkü karşılaşmamızda Vehbi Bey beni çok genç gördü galiba. Nasihat etmek, iş hayatıyla ilgili tavsiyelerde bulunmak istedi. Kim olduğumu, neler yaptığımı sordu. *"Bu yaşta nasıl bu kadar başarılı oldun?"* dedi. Sonra da, *"Sana nasihatim,"* dedi *"işi devredeceğin kişileri, işi teslim edeceğin kişileri mutlaka uzun süre gözle. İşi birine teslim ettikten sonra da bir süre uzaktan denetle, gözün üzerinde olsun. Yönetimi ancak tamamen güven duyduğun zaman tamamen güven duyduğun kişilere devret."*

İş hayatım boyunca, yurt içinde ve dışında aldığım pek çok ödül oldu. Bunlardan biri 1997 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in elinden aldığım *Devlet Üstün Hizmet Madalyası*'dır.

Devlet Üstün Hizmet Madalyası, "Yurt içinde veya yurt dışında herhangi bir alanda feragat, fedakârlık ve gayreti ile yaptığı çalışmalarla ülke ve dünya çapında emsallerine nazaran üstün başarı göstererek Devleti yücelten ve millî menfaatlere önemli ölçüde katkısı olan Türk vatandaşlarına verilen madeni ve altın kaplama semboldür. Bu madalya ilgili bakanın teklifi, Bakanlar Kurulu'nun onayı ve Cumhurbaşkanı'nın tevcihi ile verilir."

Benzer bir ödülü Gürcistan'dan da aldım. Oraya yap-

tığım hizmetlerden ötürü. Şevardnadze ve Saakaşvili'den Gürcistan'a yaptığım hizmetlerden dolayı önemli ödüller aldım. Gürcistan vatandaşlığı, Ege ve Akdeniz bölgesini kapsayan Gürcistan'ın fahri konsolosluğu verildi.

2007 yılında, Sayın Bülent Arınç'ın başkanlığı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden aldığım *"Üstün Hizmet Madalyası"*nı da anmam gerekir.

TBMM Üstün Hizmet Madalyası'nın hikâyesi şöyle: Ben Bülent Arınç'ı o güne kadar sadece bir kez yüzyüze görmüş ve konuşmuştum. Başka da bir karşılaşmışlığımız yoktu. O da İzmir'e giderken uçakta tesadüfen yanyana oturmamız nedeniyle olmuştu. O zaman milletvekiliydi. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin en önde gelen isimlerinden biriydi, *"Bülent Abi"*siydi. Çok iyi konuşmacıydı. Bunları onu uzaktan tanısam da biliyordum. O ilk karşılaşmamızda o benim kim olduğumu bilmiyordu. Yan yana yolculuk yaparken sohbetimiz oldu. Kibarlığı, nezaketi dikkat çekiciydi. Sonradan Meclis Başkanı oldu. Başbakan yardımcısı, hükûmet sözcüsü oldu. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra, *Fethullahçı Terör Örgütü*'nü o gece öğrendiğini söyledi, o da kandırılmışım dedi, *"Bana ahmak diyebilirsiniz,"* dedi.

Neyse, 2007 yılında bir gün telefon geldi. Bülent Arınç'ın görüşmek istediğini söylediler. Meclis Başkanımız, görüşmemek olmaz. Açtım telefonu, görüştüm.

"Sizinle," dedi, *"bir öğlen yemeği yemek istiyorum."* Biz de kabul ettik, gittik. Meclis Başkanı olduğu hâlde gittiğimizde asansörde karşıladı bizi. Kibarlığı aynen devam ediyordu. Milletvekili Ülkü Güney vardı, Bayburt milletvekili. Onu iyi tanıyorum, o vardı. Beraber gittik. Beni iyi tanıyan biri olarak onu da davet etmiş yemeğe. Yemeğe oturduk. Aşağı Ayrancı'da Meclis'in çok güzel misafir ağırladıkları çok güzel bir yeri var. Orada yemek sırasında, *"Ben size Meclis Üstün Hizmet Madalyası vermek istiyorum. Memlekete üstün hizmetleriniz oldu,"* dedi. O zaman polise mi yardım etmiştik ne. Onu da ileri sürdü. *"Emniyette de sizin hakkınızda çok iyi şeyler söyleniyor,"* dedi, *"kabulünüz, alırsanız bizi mutlu edersiniz."* Ben de teşekkür ettim. Sohbet ettik. Rahmetli Hoca'dan, Erbakan'dan bahsettik.

5 Nisan 2007, Perşembe günü, saat 11:00'de Meclis'te düzenlenen törende o ödüller verildi.

Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'la İstanbul Belediye Başkanlığı sırasında tanıştım. Biz İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin katı atık tesislerinin kurulması işini aldık. Bu çok özel nitelikleri olan, uzmanlık gerektiren bir işti. Herkes yapamazdı. Bizim ortağımız Fransız Sogar firmasıydı ve katı atık konusunun dünyadaki belli başlı uzmanlarındandı. O işi aldık ve Sogar'la birlikte yaptık. Başarıyla da bitirdik.

Erdoğan o zaman belediye başkanı ama ben tanı-

mıyorum. Hiç karşılaşmamıştık. Allah rahmet eylesin Hoca, Necmettin Erbakan, bana telefon açtı, *"Belediye ile işin varmış,"* dedi, *"git bizim başkanla tanış."* Belediye'ye de telefon açtı, Erdoğan'a benim geleceğimi söyledi. Gittim. Tanışmamız böyle, Hoca aracılığıyla oldu. Bizi çok iyi karşıladı. *"Abi"* diyerek hitap ediyordu. *"Bir sorununuz var mı?"* diye sordu. Derdimizi anlattık, halletti. Daha sonra da Başbakan olana kadar bir karşılaşmamız olmadı.

Sonradan biz Japonlarla tüp geçit işini aldık. GAMA, biz ve Japon Taisei, 3 ortak. 2004 yılında, Boğaz tüp geçit inşası mukavelesinde Erdoğan'ı bu defa Başbakan olarak karşımda gördüm. Çok mutlu oldum. O da beni görür görmez tanıdı. Nasıl tanıştığımızı da anlattı. O zaman zekâsına da hayran oldum.

Yine 2004 yılında, İstanbul'da gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi'nin organizasyonuna katkımızdan dolayı dönemin Başbakanı Sayın Erdoğan'dan da takdir belgesi almıştım.

2014 yılında bir ulusal bir de uluslararası ödül aldım. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) *"İleri görüşlü kişisel çizginiz ve çabalarınızla ülkemizin medeniyet perspektifindeki gelişimine katkılarınızdan ötürü"* diyerek TASAM Stratejik Vizyon Ödülü'nü verirken, Uluslararası Yönetim Geliştirme Derneği (IMDA) de Uluslararası Yılın İşadamı Ödülü'nü (IMDA 2014 *Dis-*

tinguished International Business Person of the Year Award) bana verdi.

Bütün bu ödüller, bir işadamı olarak size devlet yönetiminde etkili kişilerle, cumhurbaşkanından başbakan ve bakanlara kadar, daha nitelikli bir ilişki kurma fırsatı da sunuyor. O ilişkiyi, iş tecrübenizden kaynaklanan bilgi ve birikimlerinizi daha iyi bir ülke yönetimi için yetkililerle paylaşmak için de kullanabiliyorsunuz.

Millî Selamet Partisi'nin, Erbakan Hoca'nın koalisyon ortağı olduğu dönemde, 1980 öncesi, çocukluk arkadaşım Necip Doğru'nun abisi Abdulkerim Doğru, Sanayi Bakanı olmuştu. O zamanlar biz de Ayaş Tüneli'ne başlayacağız; işçi lazım, işçi alıyoruz. Yurt dışından da makinelerin gelmesi lazım. Bunun için Sanayi Bakanlığı'ndan müsaade almamız gerekiyor. Bakanlıktan yazı alacağız, gittik, *"Bu iş olmaz,"* dediler. Ben de yazıyı alabilmek için kalktım Abdulkerim Doğru'nun makamına gittim. Baktım ki 500 metre kuyruk var. Daha sabah, masasına yeni oturmuş. Ben o kuyruğu aşıp içeri girdim. Derdimi anlatacağım ama o benden dertli. *"Başım dertte,"* dedi. Niye? O kuyruk iş isteyenler kuyruğu... *"Ne dert ediyorsun?"* dedim, *"Ben hepsine iş vereyim, bana da işçi lazım." "Allah razı olsun,"* dedi. Ben daha sonra iş vermek için hepsini çağırdım. Ama Ayaş Tüneli'nde çalışmayı bir ikisi kabul etti sadece. Çoğu istemedi. Hepsinin aklında bakanlıkta çaycı olmak vardı.

Bunları, aldığım ödülleri, bakın ben neymişim demek için değil, devlet adamları ve hükûmet yetkilileri ile ilişkilerimizin niteliği anlaşılsın diye anlatıyorum. Biraz önce de dediğim gibi, o ilişki size devlet yönetimi ile ilgili düşüncelerinizi devleti yönetenlere aktarma, onlarla paylaşma fırsatı veriyor.

Benim yıllardır konuştuğum her hükûmet yetkilisine, her devlet adamına söylediğim, anlattığım bir şey var. Bir *Yurt Dışı İşler Bakanlığı* kurulmasının şart olduğunu düşünüyorum, bunu öneriyorum. Rahmetli Özal'dan beri söylüyorum. Şimdiye kadar olmadı. Bence çok da zararını gördük böyle bir yapının olmamasının. Bu devletin hatası.

Yurt dışına giden Türk işadamlarına dönük bir bakanlık kurulsun. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri ve yurt dışındaki diğer işleri koordine edecek, oralarda işadamlarının önünü açacak bir bakanlık şart. Aynı zamanda, yurt dışında işadamıyız diye dolaşıp Türkiye'nin ve gerçek Türk işadamlarının imajını kirleten girişimlere de izin vermeyecek bir yapı kurulmalı. Bağımsız bir bakanlık. İşlerin o bakanlık üzerinden yürütülmesi, başını sallayanın gidip orada her türlü rezilliği yapmasına da engel olurdu. Oraya *"Türk işadamıyım"* diye giden herkes, senin adına konuşuyor, koşuyor, sözler veriyor, yapmıyor, rezillikler oluyor. Neticede senin adın da, bütün Türk işadamlarının adı da kara listeye yazılıyor.

Bu imalat sanayiinde de böyle. Ne kadar kötü imalat varsa götürülüp oralarda yapıldı. Şeker, çikolata fabrikası dendi, bozuk çikolatalar yapıldı. Zaman içinde Türk malları oralarda tutunamaz hâle geldi. Bozulmuş, çürümüş, kokmuş gıdaları *"Gürcistan'da imalat yapıyoruz"* diye piyasaya sürdüler. Başka ülkelerde de bu oldu.

Böyle olunca, iyi niyetli olarak, gerçekten iyi iş yapmak için gidenler sıkıntı çekiyor. Zamanla düzeltiyorsunuz belki, ama düzeltmeniz çok zaman alıyor ve o arada çok büyük kayıplara uğruyorsunuz. 90'ların başında, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra sağa sola işadamıyız diye gidenlerin yüzde 80'i dinlenmeye ve eğlenmeye gidiyordu. Hükûmet bu konuda gerekli önlemleri almadı. Biz Fas'a gittik, orada bile bu durum karşımıza çıktı bizim. Bize, *"Böyle böyle bir Türk var, bizi dolandırdı,"* dediler. Bu intibayı silmek zor.

Devlet yurt dışında çalışan müteahhide gerekli ilgi ve desteği göstermedi. Yurt dışına işçi götürmede bizim açımızdan sıkıntı vardı. Pahalıydı. Buradaki birim fiyatla oradaki birim fiyat arasında çok fark var. Yerli işçinin ücreti belli. Bizim işçi oranın birim fiyatına göre çok pahalıya geliyor. Nasıl bizim işçi Almanlara göre ucuz, Almanlar bizden pahalı ise, bizim işçi de oranın işçisine göre pahalı. O ülkede bizim işçileri götürüp getireceksin, sosyal güvenliğini temin edeceksin, Türkiye'ye se-

nede bir izne gelecek. Geliş gidiş uçak paraları, orada yedirip içirip yatırmak, iaşesi… Bunların hepsi maliyet. Şimdi, bir bakanlık bu konulara konsantre olsa, hem işçiyi hem işadamını mağdur etmeden çözümler geliştirse çok iyi olurdu.

Biz yurt dışına kendi işçimizi götürmeyi tercih ederiz. Çünkü, çok daha becerikli, çok daha nitelikli. Oranın işçisinde işin niteliği, çalışma disiplini açısından sürekli sorunlarla karşılaşıyorsun. Ha, bizim işçide sorun yok değil. Geliyor, 10 gün sonra oranın koşullarına uyamıyor, *"Ben gideceğim,"* diyor. Orada tutamıyorsun, mecburen gönderiyorsun.

Yurt dışında yaptığın mukavelede yerli işçi çalışacak koşulu varsa, mecburen yerli işçi de çalıştırıyorsun. Sen de mukaveleye göre belli oranda Türk işçi getiriyorsun. İş uyumunda da sorun çıkıyor. Yerli işçi ile Türk işçi arasında sorunlar, anlaşmazlıklar çıkıyor, randıman düşüyor. Müteahhit bu anlaşmazlıktan dolayı zarar ediyor. Bir ülkeye gidiyorsun, misal Türkmenistan'a, iş alıp sözleşme yapıyorsun. *"Yüzde 40 yerli işçi çalıştırılacak"* diyor mukavelede. O yüzde 40'ı dolduracaksın. Onu bulamıyorsun. İşi zamanında bitirebilmek için mecburen Türkiye'den işçi getiriyorsun. Mukavele sana yüzde 60 Türk işçi kotasını yüzde 60.5 yapma izni vermiyor. *"Fazla işçi getirdin, hey arkadaş. Geri gönder."*

Yurt dışında işadamı bütün bu dertlerle boğuşuyor.

Buralarda devletin devreye girmesi, bir bakanlık olduğunda o bakanlığın bütün sorunların yakından takipçisi olması, çözüm üretmesi işleri çok kolaylaştırır, bizim de yurt dışında çalışan Türk işadamları olarak başka ülkelerden rakiplerimiz karşısında rekabet gücümüzü artırırdı.

Suudi Arabistan'da, Yambu'da konut inşaatı aldığımızda hemen yakınımızda başka ülkelerden şirketler vardı iş yapan. Onlarla kıyasladığımda, bizim en büyük noksanımızın devletimizin yurt dışında çalışanlara yeterince desteğinin olmaması olduğunu görürdüm.

Bir keresinde, hemen yanımızda iş yapan bir komşu firma ve biz aynı konuda idareyle ihtilafa düştük. Öbür firma Koreliydi. Başbakanları geldi, konuyu çözdü, aldı parasını. Hem de çok kısa sürede geldi başbakanları. Benim ihtilafım çözülmedi. Ben alamadım. 25 milyon dolar zarar ettim. Bunlar devlet ilişkileri. Devletler arası ilişkiler samimi olursa orada çalışanlar da rahat iş yapar. Huzur içinde iş yapar. Bunun için de konunun ayrı bir bakanlık tarafından yakından takip edilmesi en iyi çözüm. O bakanlık sorunları biz onlara aktarmadan görebilir, çözüm için de gerektiği zaman hükûmeti harekete geçirebilir, bakanınız, başbakanınız devreye girebilir.

Yurt dışında iş yaparken kendi kendinizesiniz. Orada iş yapan başka Türk firmaları da var, ama herkes kendi işine bakar. Her firma rakibin. Millî takım gibi dav-

ranma yok. Ticari ilişkilerde insanlar acımasız oluyorlar. Orada birbiriyle rekabet eden Türk firmaları birbirlerine zarar verdiği gibi bazen genel olarak ülkenin dışarıda iş yapma gücünü de sarsıyor. Bir bakanlık kurulmuş olsa, belki o noktada Türkiye'nin çıkarını gözetecek şekilde devreye girebilir, böyle durumlarda denge unsuru olabilir.

Hiç inşaatla ilişkisi olmayan bir adam buradan karne satın alıyor, müteahhitlik karnesi. Müteahhitlik yapabilmen için Bayındırlık Bakanlığı'nın verdiği özel bir belge. Bu karne olmadan dışarıda, içeride iş yapamazsın. Fakat iş buradan sadece karne vermekle bitmiyor. Oluşacak bakanlığın yurt dışına gideceklere dair bir standart da oluşturması lazım. Herkesin gidememesi lazım.

AİLEM OLMADAN ASLA

NUROL bir aile şirketi. İş hayatına ilk adımımı attığım günlerde ben aile büyüklerimin, ailede daha önce iş hayatına atılmış olan amcamın yardımlarını, desteğini gördüm. Daha sonra, zamanla işler büyümeye başlayınca, kardeşlerim Erol Çarmıklı ve Oğuz Çarmıklı da devreye girdiler. Üçümüz el ele verdik.

NUROL, 50. yılında bir dünya markası olma yoluna girmiş ve dünyanın dört bir yanında başarılı işlere imza atmışsa, bu başarının görünmeyen kahramanları olduğunu da unutamayız. En başta sevgili eşim Nermin Çarmıklı. Sırtımı ona dayamamış olsaydım, gözüm birazcık bile arkada kalsaydı, genç yaşımdan itibaren şantiye şantiye dolaşamazdım.

Benim yaşantım şöyle özetlenebilir: Şantiyede gözümü açtım, şantiyede gözümü kapatacağım.

Gezip tozmadım. Vur patlasın çal oynasın bir hayatım olmadı. Çok çalışmayı, şantiye şantiye dolaşmayı sevdim mi? Sevdim. Sevmesem yapamazdım. Bir de Nermin Hanım olmasa yapamazdım. Çocuklarımı, evimi ihmal ettim belki. Ama biliyordum ki, arkamda, evde eşim vardı. O benim yokluğumu aratmamak için çırpınıyordu. Gözüm arkada kalmıyor, içim rahat ediyordu.

Oğlum Sabri üç aylıktı. Çocuğun bir sorunu vardı, çişini yapamıyordu. Durmadan ağlıyordu. Ameliyat ol-

ması lazımdı. Ben şantiyeden 2 gün evvel gelmişim. Erol da bizde kalıyordu. Çocuk durmadan ağlıyor, uyumuyor. Nermin'le Erol sallıyordu uyutmak için. Ben o durumda, evi, onları öylece bırakıp Erzurum'a şantiyeye gittim. Geriye baktığımda bunları üzüntüyle hatırlıyorum. Gerektiği gibi babalık yapamadığımı biliyorum. Yalnızca eve çocuklara para getirmekle babalık olmuyor. Bunları düşündükçe eşim Nermin Hanım'a sevgim saygım daha da artıyor. Ben şantiyelerde işle boğuşurken, o da evde binbir dertle boğuştu ve işteki başarımızın görünmez kahramanı oldu.

İşler biraz ilerlediğinde bir şirket kurduk. Benim küçüğüm olan kardeşim Erol Çarmıklı vardı, ben vardım. Kafa kafaya, omuz omuza, el ele verdik; böyle yapacağız dedik, yaptık. Şöyle yapacağız dedik, yaptık.

Erol benim canım. Çok severim. Şirketi birlikte kurduk. Biz şirketi kurarken Oğuz, Erol'un da küçüğü, en küçüğümüz, henüz şirkette yer alacak yaşa gelmemişti. O ikimizin de canı. Erol'la aramızda konuştuk; Oğuz da mektebi bitirdikten sonra şirket bünyesine alınacak diye konuştuk. 1966'da şirketi öyle kurduk. Benim ismimin ilk, Erol'un isminin son hecesini bir araya getirip NUROL'u, kurduğumuz şirketin ismi yaptık. NUROL İnşaat A.Ş.'yi oluşturduk. Şirket faaliyetine başladı, Erol merkezde kaldı ben şantiyelere yürüdüm. Karşılıklı anlayış içinde yürüdük. Çok iyi işler yaptık...

Oğuz İstanbul'da mühendislik okudu. Okulu bitirince o da eşit ortak olarak şirkete katıldı. NUROL'da onun isminin O'su da var. Mühendis olduğu için o da şantiyelere geldi. Beş altı sene şantiyelerde çalıştıktan sonra merkeze geçti.

Bir elin nesi var, iki elin sesi var, öyleyse üç elin fırtınası var. Biz üçümüz birlikte çok daha iyi işler yaptık. En son, İzmir-İstanbul yolunu Oğuz tamamen kendi çalışmaları sonucu aldı. Bir konsorsiyum oluşturuldu; Nurol - Özaltın - Makyol - Astaldi - Yüksel - Göçay İnşaat Konsorsiyumu. İş o konsorsiyumda, Oğuz da o konsorsiyumun Yönetim Kurulu Başkanı.

Bu arada şunu belirtmemiz lazım; Türkiye'de iş hacmi değişti. Çok büyüdü. Artık dünya ölçeğinde büyük işler yapılıyor. İdare bu büyük işleri tek firmaya vermek yerine konsorsiyumlara vermek istiyor. NUROL bu duruma ayak uydurdu. Yurt dışında da Japonla, Almanla ortak oluyorsun. Türk şirketleriyle ortak konsorsiyumlar oluşturuyorsun. Yurt içinde de yabancı ortaklarımız oluyor. 80'lerde ilk yurt dışına çıkanlardan biri olduğumuz için buna alıştık. Arap ülkelerinde zaten zorunlu ortaklıklar var. Yerli ortağın olacak. Orada idare işi sana vermiyor, kendi vatandaşına veriyor. Sen ek bir protokol yapıyorsun. O protokolle işi sen yapıyorsun, Arap ortak yapılan işten komisyon alıyor.

Türkiye bu noktalara gelirken, geride kalan 50 yıl

içinde NUROL da büyüdü. Biz yaşlandık. Çocuklarımız yetişti. Artık Erol'la benim yavaş yavaş geri çekilme vaktimiz geldi.

Yeni nesil işe el koyacak. Oğuz onlara liderlik yapacak. Yeni nesli alacak, yetiştirecek, götürecek. Zamanı geldiğinde o da kaptanlığı bir başkasına devredecek. Benim amacım, aile şirketi yapısının bozulmadan, ama zamanın şartlarına da uyum sağlanarak sürdürülmesi. En az iki, üç jenerasyon daha aynı birlik ve beraberlik içinde çalışmak. Burada yükün ağırı Oğuz'a düşüyor. İkinci, üçüncü jenerasyonun işe, şirkete intibakını o sağlayacak. Kolay değil, yorulacak. Allah yardımcısı olsun.

Onun işinin de benimki kadar kolay olması için dua ediyorum. Benim işim kolaydı. Kolaydı, çünkü kardeşlerimle olağanüstü uyum içinde çalıştık. Erol da, Oğuz da, benim bir lafımı iki etmediler. O kadar bağlı, o kadar saygılıydılar. Ben de kendime nasıl davranıyorsam onlara da öyle davranmaya, onları hiçbir şekilde kendimden ayırmamaya gayret ettim. Umarım başarmışımdır. Bana gösterdikleri saygı ve sevgiye müteşekkirim. İnşallah onların sevgi ve saygısına layık olabilmişimdir.

Biz üç kardeş aramızda resmî bir işbölümü yapmadık. Ayrım yapmadık. Profesyonelliğe aykırı görülebilir ama ben bunun olumsuz bir yanını da görmedim.

Yetki paylaşımı da yapmamıştık. Üçümüz de tamamen aynı yetkilere sahiptik. Doğal bir işbölümü olmuştu tabii. Para, muhasebe işlerine Erol bakardı. İnşaata ben bakardım. Oğuz arkadan geldi, yetişti, her konuda ön sıralarda yer aldı.

Bütün geride kalan yıllar boyunca genellikle ben ne dersem o oldu. Kardeşlerimden bir tanesi bir kere bile *"Bunu neden böyle yaptın?"* demedi. Aramızda her şeyi tartıştık, ama son sözü çoğunlukla ben söyledim. Onlara bu 50 yıllık iş hayatımızda bana sağladıkları konfor ve iş huzuru için ne kadar teşekkür etsem azdır. İş dünyası öyle kardeşler görmüştür ki, üç kuruş için kanlı bıçaklı olmuşlardır. Allah'a şükür bizim aramızda yalnızca sevgi ve saygı oldu. Kendimizi gözettiğimizden çok birbirimizi gözettik.

Benim bir oğlum bir kızım var. Erol'un iki oğlu iki kızı, Oğuz'un da bir oğlu iki kızı. Kızkardeşim Sevgi'nin ise iki oğlu. Artık torunlarımız da var. Torun sevme vaktimiz geldi.

Ancak burada bir büyük parantez açıp, Erol'un eşi sevgili Figen ile Oğuz'un eşi sevgili Nilgün'ü teşekkürle anmalıyım. Bizim bir aile olarak aramızdaki uyumda, kardeşler olarak mükemmel birlikteliğimizde onların olağanüstü katkısı vardır. Eşlerimiz biz üç kardeş arasındaki uyumun kusursuz birer parçası olmasalardı, hiç kuşku yok ki biz de üç kardeş olarak yıllarca en kü-

çük bir sorun yaşamadan birlikte yürüyemezdik. Ne iş hayatımızda, ne aile olarak!

Figen; Arhavili Emel Hanım ile Sıtkı Gürkan Bey'in kızlarıydı. Erol ile akrabalarımızın tavsiyeleri üzerine tanışıp evlendiler.

Nilgün'e ise Karadenizli diyebiliriz. Zonguldak Bartın'dan Türkan Hanım ile Rıdvan Yirmibeşoğlu Bey'in kızları. Oğuz'la üniversite yıllarında tanışıp evlendiler.

Figen Ankara'da, Nilgün ise İstanbul'da doğup büyümüşler. NUROL'un merkezi Ankara'da olduğu için, evlendikten sonra Nilgün Ankara'ya gelin gelmiş oldu.

Her aile için dışardan gelin ya da damat olarak katılanlar çok önemlidir. Doğru seçimler aileleri güçlendirir. Aşı gibidir. Bünyeye kuvvet ve bağışıklık sağlar. Hele bir de ailenin ortak ekmeği olan bir aile şirketi söz konusuysa, evliliklerle aileye katılanların bünyeye uyumu hayati önem taşır.

Biz bu açıdan çok şanslıydık. Aile büyüğü olduğum için, Figen de, Nilgün de benim gelinlerim oldular. Her ikisi de aile nizamımıza, düzenimize kendilerini çok iyi adapte ettiler. Bu şekilde eşlerinin başarılarında önemli bir pay sahibi olurken, aile hayatımızın da sağlıklı bir şekilde devamını sağladılar. Onların katkıları, uyumu, desteği olmasaydı, ailemizi de NUROL'u da böyle bir arada tutmamız mümkün olmayabilirdi.

Figen de Nilgün de iyi birer eş ve anne olmalarının

yanında sosyal aktiviteleri ile de hep takdir topladılar. Figen'in sofrası, mimar olan Nilgün'ün iç ve dış mimari zevkleri ailemiz içinde her zaman takdir toplamıştır.

Her ikisi de, çok nitelikli, ailesine ve vatanına bağlı, başarılı çocuklar yetiştirdiler. Ben onlardan her zaman çok memnun oldum. Allah ikisinden de razı olsun.

Ailemize katılanlar parantezi içinde, artık aramızda olmayan saygıdeğer eniştem Ferruh Bey'i de rahmetle anmalıyım. Canım kız kardeşim Sevgi'nin eşi merhum Ferruh Kayaalp Bey aslen Rumelili idi. Oradan Tokat'a göç etmiş, Tokat'tan da İstanbul'a gelip yerleşmiş. Eniştem tam bir Osmanlı ve İstanbul beyefendisi idi. Eczacılık okumuştu ve İstanbul'da eczacılık yapardı. Sevgi ile çok mutlu bir evlilikleri oldu ve hem ailemize hem de vatana aslan giiki oğul verdiler. Hep saygı ve sevgiyle hatırladığım eniştemin mekanı cennet olsun.

Diğer canım kız kardeşim Türkan evlenmedi. Biz 3 erkek 2 kız kardeş hep çok yakın olduk. Tabii Sevgi ve Türkan iki kız kardeş olarak daha fazla birlikte oluyor, birbirlerine destek oluyorlar.

İşte biz ilk jenerasyon böyleydik. Şanslı evlikler yaptık ve güzel, gurur duyduğumuz çocuklarımız oldu. Bizim zamanımız yavaş yavaş sona ererken, artık çocuklarımızın zamanı başlıyor.

Oğuz'un küçük kızı Eda, Eda Çarmıklı, bir başka şirkette çalışıyor. Onun dışındaki çocukların neredeyse

hepsi şirkette. İkinci jenerasyon onlar. Hepsi çok iyi eğitim gördüler. Yurt dışında iyi üniversitelerde okudular. Master doktora yapanlar oldu. Hepsi de çok iyi yabancı dil biliyor, bir iki dili çok iyi konuşuyorlar. Aktifler, zekiler, becerikliler. Bizden çok daha donanımlılar. O donanımlarını bizim tecrübelerimizle birleştirdiklerinde üstesinden gelemeyecekleri zorluk yok. Şimdiden şirkette önemli sorumluluklar alarak iş tecrübelerini geliştiriyorlar.

Oğlum Sabri, İngiltere'de uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi okudu. O alanda master ve doktora yaptı. Dünyanın alanında en önemli hocalarının tez danışmanlığında *"Kemalist Söylemde Laiklik"* konulu başarılı bir doktora tezi yazdı. Bir yandan doktoralı bir biliminsanı ama öte yandan da hem holdingde hem de holdingin pek çok şirketinde yönetim kurulu üyeliği yapıyor. Ani karar gerektiren anlarda çok güzel pratik çözümler bulabiliyor. Bu çok önemli özelliğini iş tecrübesiyle birleştirdiğinde iş hayatında son derece başarılı olacak.

Kızım Gaye Çarmıklı da İngiltere'de turizm pazarlaması alanında yüksek lisans yaptı. O da şimdi NUROL Holding A.Ş.'nin Turizm Koordinatörü olarak çalışıyor. Holding bünyesindeki otellerden ve turizmle ilgili şirketlerden sorumlu. Hem kariyer hem de çocuk yapan kadınlardan. Bir yandan işle ilgilenirken, öte yandan da

torunum Mehmet'e mükemmel annelik yaparak onun harika bir çocuk olarak yetişmesini sağlıyor

Erol'un büyük oğlu Gürol, Amerika'da San Francisco'da İşletme eğitimi gördü. Holding'in Yönetim Kurulu üyesi ve İnsan Kaynakları ve Hâlkla İlişkiler Koordinatörü. Küçük oğlu Gürhan, Bilkent Üniversitesi'nde İşletme Bilgi Yönetimi okudu. O da NUROL İnşaat'ın Yönetim Kurulu'nda.

Kızları Gözde Çarmıklı Şavkan, Bilkent'te İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. İki çocuk yetiştirmekle meşgul. Gözde'nin ve Erol'un büyük kızı Gamze'nin şirkette bir görevleri yok.

Oğuz'un kızı Ceyda Çarmıklı Kılıçaslan Bilkent'te İş İdaresi okudu. Holding'de İş geliştirme Koordinatörü olarak çalışıyor. Finans işlerinde, bankada görevli ve NUROL Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.'de aktif olarak Yönetim Kurulu üyeliği yapıyor.

Diğer kızı Eda Çarmıklı da Bilkent'te İş İdaresi okudu ve daha önce de söylediğim gibi bizde değil bir başka şirkette çalışıyor.

Oğlu Oğuzhan, Amerika'da Pennsylvania State University'de endüstri mühendisliği okudu. O da NUROL Holding Yönetim Kurulu üyesi. Yavaş yavaş işlerin nasıl yapıldığını görüyor, küçük sorumluluklar alarak ileride alacakları büyük sorumluluklara hazırlanıyorlar.

Kız kardeşim Sevgi Kayaalp'in oğulları Semih ve Me-

lih Kayaalp de ikinci jenerasyonun önemli isimleri. İkisi de Türkiye'de inşaat mühendisliği okuduktan sonra Armstrong ve San Francisco State University'de işletme yüksek lisansı yaptılar. Kendilerini çok iyi yetiştirdiler.

Semih NUROL İnşaat Genel Müdür Yardımcısı, NUROL Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.'de Yönetim Kurulu üyesi. Melih FNSS'de dış pazarlamaya bakıyor.

NUROL'un geleceği bu gençlerin elinde. Yeğenlerimi kendi çocuklarımdan ayırmam. Hepsi şirkette çok önemli görevler alacak ve inanıyorum ki büyük başarılara imza atacaklar.

En büyük dileğim ve umudum, benim kardeşlerim Erol ve Oğuz'la aramızda gerçekleştirdiğimiz uyumu, sevgi ve saygıya dayalı ilişkiyi onların da gerçekleştirmesi.

Biz tipik bir Türk ailesi olarak çocuklarımızı fazla korumacı yetiştirdik. Anneleri fazla sahiplendi ve onları en ufak bir zorluktan sakındı. Yahudilerin iş kültürü içinde çocuklarına karşı epey sert olduklarını duymuştum. Onları belli bir noktaya gelene kadar tamamen kendilerinden uzakta, kendi koruma kalkanları dışında çalıştırır, böylece iş hayatına hazırlarlarmış. Biz öyle yapmadık, yapamadık. İyi mi yaptık, kötü mü yaptık, zamanla göreceğiz.

Biz şirket kurulumunda görev taksimatı, yetki paylaşımı yapmamıştık. Yıllarca şirket üç kardeşin her biri-

nin; benim, Erol ve Oğuz'un müstakil imzası ile temsil edildi. Ama artık çok daha ciddi ve profesyonel bir müesseseleşme zamanı geldi. Bundan sonra o işi, iş bölümünü Oğuz yapacak.

Müesseseleşme konusunda yıllar öncesinden adımlar atmaya başladık. Hatta aile şirketinin müesseseleşmesi için bu konularda uzman denilen birini görevlendirdik. Bunun gizliliği var, mahremiyeti var. O işi yapacak kişi yalnızca seninle, şirketle, şirket yönetimiyle muhatap olacak. Fakat ne oldu? Bir gün baktık ki bir gazetede bizimle ilgili şeyler var. Şirketimizin müesseseleşmesi konusunda görevlendirdiğimiz adam bizi gazeteye reklam etmiş. Açtım telefonu adama, dedim *"Senin yapacağın işin..."*

Bu müesseseleşme konusunda ben zaten bazı şeyleri düşünüyorum. Bunları kardeşlerimle, yönetici arkadaşlarımla paylaştım. Aile şirketlerinin müesseseleşmesi konusunda yurt dışında önemli bir külliyat var. Amerika'da aile şirketleri şöyle müesseseleşmiş, böyle müesseseleşmiş… gibi. Bu işi biliyorum diyenlerin yaptığı, yapmamızı söylediği şey aslında onu getir buraya uygula... Ya olmuyor. Orası Amerika, oranın koşulları farklı. Burası Türkiye buranın koşulları farklı. Orada yapılanları alıp pat diye buraya oturtursan olmaz.

Biz şirket yönetiminin aile dışına çıkmaması için tedbirler aldık. Şirket hisseleri satılabilir, şu olabilir bu ola-

bilir, torunlar arasında anlaşmazlıklar çıkabilir ama hiçbir şekilde şirket yönetimi aile dışına çıkamaz.

Bir aile olma anlayışıyla bu günlere geldik. Kardeşlerimle aramızdaki uyum, eşlerimizin bize destek olması, kendimizden çok birbirimizi düşünmemiz, bizim 50 yılda birçok sorunu aşmamızı, yurt içinde ve dışında pek çok başarılı işe imza atmamızı sağladı. İşin çekirdeğinde Çarmıklı ailesi vardı belki, ama zamanla NUROL'un kendisi bir aile oldu. Binlerce kişilik koca bir aile.

Bugün geldiğimiz noktada en üst yöneticisinden en küçük çalışanına, işçisine kadar NUROL ailesinin binlerce, on binlerce mensubunun emeği, alın teri, göz nuru var. Hepsine binlerce kez teşekkür ediyorum. Onlar ve onların emeği olmasaydı NUROL bu günleri göremeyecekti. Aramızdan ayrılanlara rahmet, hayatta olanlara uzun ömürler diliyorum.

Bugünlere bir aile olarak geldik, yarınlara da bir aile olarak gideceğiz. Büyük NUROL ailesi olarak!

ÖNÜMÜZE BAKIYORUZ

NUROL olarak 50. yaşımıza girmeye bir adım kala, 2015 yılında dünyanın ve Türkiye'nin durumu pek parlak değildi. Global ekonomide umut edilen gelişmeler olmamış, jeopolitik riskler artarak devam etmiş, piyasalardaki belirsizlikler sürmüştü. Bankacılık sistemine yönelik endişeler piyasaları tedirgin ediyor, Avrupa bölgesi bir türlü toparlanamıyordu. Dünya ticareti canlanamıyordu. Çin frene basmış, ekonomisi küçülmeye başlamış ve bunun sonucu olarak küresel ticaret yavaşlamıştı.

İçeride de seçimler nedeniyle belirsizlik uzamış, patlayan bombalar ve Güneydoğu'da yaşanan çatışmalar güvenlik endişelerini artırmıştı. Gerek güvenlik endişeleri, gerek Suriye'de yaşananlar ve mülteci krizi, gerekse de Rusya ile tırmanan gerilim turizm sektörüne ağır bir darbe indirmişti. Tarımdan enerjiye, inşaattan ticarete kadar hemen hemen bütün sektör zorlanmaktaydı.

2015'ten 50. yaşımızı kutlayacağımız 2016'ya girerken NUROL adına Yönetim Kurulu Başkanı olarak şu tespitleri yapmış ve web sitemizde yayımlamıştım:

"Nurol Topluluk Şirketleri'nin bu yıl yine odaklandığı konu öncelikle mevcut durumumuzu koruyarak kalitemizle ön planda olma ve sürdürülebilir büyüme olacak. Bunu yaparken mümkün olduğunca verimliliği

artırarak maliyetleri kontrol altına almak ve pazarda kalıcılığımızı devam ettirmek istiyoruz.

2016 yılında, temkinli bir yaklaşım içinde olmak kaydıyla katma değeri yüksek alanlarda daha büyük projeler geliştirmek iş planımızda yer alıyor. Faaliyet gösterdiğimiz ülkelerde stratejilerimiz doğrultusunda pazar payımızı artırmak için de çalışmalarımıza devam edeceğiz.

NUROL HOLDİNG, inşaat ve taahhüt başta olmak üzere savunma ve imalat sanayii, teknoloji, gayrimenkul yatırım, enerji, turizm, madencilik, finans, ticaret ve hizmet sektörlerinde yurt içinde ve yurt dışında yapılanmış kırkı aşan iştirak, bağlı ortaklık, şube ve proje ortaklığı ile faaliyet göstermeye devam etmektedir. 31 Aralık 2015 tarihli yasal mali bilançosu uyarınca Aktif büyüklüğü 9,2 Milyar TL, Özkaynaklar toplamı 1,6 Milyar TL olan NUROL HOLDİNG, gelişen piyasa ve ekonomik değişimlere paralel olarak sürdürülebilir büyüme hedefi doğrultusunda faaliyetlerini planlamakta, koordine etmekte ve yürütmektedir.

Şirketlerimize baktığımızda, öncelikle Nurol İnşaat'ın faaliyet sahasının yurt içi ve yurt dışında BAE, Suudi Arabistan, Libya, Cezayir, Fas ve Katar'dan, Gürcistan, Polonya, Rusya, Türkmenistan, Özbekistan, Irak ve Afganistan'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış on beş ülkeyi kapsadığını söyleyebiliriz. ABD'li Mc Graw Hill'e

bağlı 'Engineering News Record' tarafından yayımlanan Dünyanın En Büyük Uluslararası Müteahhitleri listesinde de yer alan Nurol İnşaat'ın referans projeleri bağlamındaki çalışma alanları; altyapı projeleri, karayolları, otoyollar, demiryolu ve metro sistemlerini, tüneller, gaz/petrol boru hatları ve ilgili tesisleri, sulama/drenaj sistemleri, barajlar ve hidroelektrik santralleri, su temini ve pis su sistemlerini, kentsel/endüstriyel arıtma tesisleri ve katı atık tesislerini, anahtar teslimi üretim tesisleri ile sanayi kompleksi projelerini, sanayi siteleri, iş ve ticaret merkezi projelerini, lüks/toplu konut ve sosyal merkez projeleri ile otel, tatil köyü ve turistik tesis projelerini içermektedir.

Yurt dışı faaliyetlerimizin genişletilmesi amacıyla iş geliştirme çalışmalarımız da yoğun olarak sürmektedir. Suudi Arabistan ve Kuveyt başta olmak üzere Körfez Bölgesi'ndeki girişimlerimizin yanı sıra, Sahra Altı Afrika, Bosna Hersek, Makedonya, Sırbistan, Kazakistan, Azerbaycan, Pakistan ve Ukrayna'da çalışmalarımız devam etmektedir.

2015 yılında yurt içi projelerimizde de önemli aşamalar kaydedilmiştir. Türkiye'nin son dönem en büyük altyapı projelerinden biri olan ve Nurol İnşaat'ın yerel ortakları arasında yer aldığı Türk-Japon Ortak Girişimi tarafından yürütülen MARMARAY Boğaz Tüp Geçiş Projemiz, Ekim 2013 itibariyle hizmete girmiş olup,

projemizin garanti süresi çerçevesindeki çalışmaları devam etmektedir.

Nurol İnşaat liderliğindeki Uluslararası Konsorsiyum tarafından yapımı sürdürülen, 24 milyon m³ gövde dolgusu ve 1.200 MW kapasite ile yıllık 4,1 milyar kWh enerji üretecek olan Ilısu Barajı ve HES Projemizde 2015 sonunda gerçekleşme oranı %80 seviyesine ulaşmış bulunmakta olup, yeni ihale ile taahhüt altına alınan Hasankeyf Grubu Karayolu Köprüleri Projemiz çerçevesinde de inşaat çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin en büyük Yap-İşlet-Devret modelli altyapı yatırımlarından biri olan Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu (İzmit Körfez Geçişi Asma Köprüsü dâhil) Projemizde gerek asma köprü bölümünde gerek otoyol kesimlerinde yapım çalışmaları iş planlarına uygun olarak devam etmektedir. 384 km otoyol ile 43 km bağlantı yolu olmak üzere toplam 427 km otoyol ile 1.550 m orta açıklığa sahip Osmangazi (İzmit Körfez Geçişi Asma Köprüsü) Köprüsü'nün dizayn dâhil yapımını içeren projemizde Gebze'den başlayarak İzmit Körfez Geçişi Asma Köprüsü'nün de dâhil olduğu yaklaşık 53 kilometrelik kesim (Gebze ile Gemlik arası) 2016 ortalarında trafiğe açılmış olacaktır. Köprü zamanında bitti ve açıldı. Nurol İnşaat tarafından yapımı tamamlanan Güney Yaklaşım Viyadüğü ise, Osmangazi Köprüsü'nün güney ayağını otoyola bağlamakta olup vi-

yadüğü kullanarak köprüden geçen araçlar, 60 metre yükseklikten 13 metreye inerek otoyola devam edeceklerdir. Köprünün hizmete girmesiyle birlikte hâlen 1-1,5 saati bulan ulaşım süresi 6 dakikaya inmiş olmaktadır.

Gebze-İzmir Otoyolu Projesi tamamlandığında ise İstanbul-İzmir arasında karayolu ulaşımı 3,5 saate düşecektir.

Ordu Çevre Yolu Projesi'nde imalatlar 2015 yılı itibariyle %80 gerçekleşme oranına ulaşmış olup, idare tarafından %20 keşif artışı verilmiştir.

NGYO, mevcut portföyüne ilave olarak, özellikle İstanbul'da gerçekleştirmekte olduğu marka projeleriyle ilgi odağı olmayı sürdürmektedir. İstanbul'da gerçekleştirilen Nurol Tower Çağlayan projemizde çalışmalar 2016 yılı itibariyle tamamlanmış bulunmaktadır. Yine NGYO yatırımı olarak İstanbul'da gerçekleştirilen Nurol Life ve Nurol Park projelerimizin yapımı da Nurol İnşaat kalitesiyle devam etmektedir.

Nurol Makina, 40 yıla dayanan tecrübesi ile savunma sanayiinde güvenilir bir yüklenici ve çözüm ortağı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Tekerlekli zırhlı araç ve özel amaçlı platform alanında uluslararası üretim yapan Nurol Makina, gerçekleştirdiği özgün tasarım ve geliştirdiği projeler ile sektördeki öncü firmalardan biri hâline gelmiş bulunmaktadır.

Nurol Teknoloji şirketimiz, Ankara'da kurulu tam

otomasyonlu modern üretim tesislerinde 21. yüzyıl teknolojisi olan 'İleri teknik malzemeler' alanında özgün tasarım ve üretim yapmakta olup müşteri taleplerine uygun formülasyonlar geliştirerek sektörel ihtiyaçlar doğrultusunda çözümler sunmaktadır. Ülkemiz ve bölgemizde tek kaynak konumunda olan firmamız, savunma ürünlerinin yanı sıra, rotor kırıcı uç ve diğer madencilik uçları ürünleriyle de imalat ve madencilik alanında başarıyla faaliyet göstermektedir.

Nurol Ailesi olarak yüklendiğimiz sorumluluğun farkındayız. Her zaman olduğu gibi yine hedefimiz; içinde yer aldığımız sektörlerde kalitemizle ön plana çıkarak en iyi olabilmek, en yüksek toplumsal ve ekonomik değeri yaratabilmektir.

Yarım asrı aşan bir süredir hep daha iyisi ve daha fazlasını yapmaya gayret ediyoruz. İlkelerimizden ödün vermeden yolumuza devam ederken ulaştığımız hiçbir nokta son, vardığımız hiçbir durak yeterli değildir bizim için. Onlar sadece çıkılması gereken basamaklardır. Geçmişte olduğu gibi bugün de önümüze çıkan engellerin geçici ve çözülebilir olduğunun bilinci içinde, Nurol bayrağını yurdumuzda ve sınırlarımızın ötesinde dalgalandırmaktan onur duymaktayız.

Şirketlerimizin ticari faaliyetleri yanında, Nurol Vakfımız aracılığıyla eğitim başta olmak üzere kültür, sanat ve spora kadar birçok alanda toplumsal fayda sağ-

layacak projelerle de sosyal sorumluluğumuzu yerine getirmeye gayret etmekteyiz.

Başarılarımızı sürekli kılmak için birlik ve beraberliğimizi koruyarak her zamankinden daha fazla çalışacağımıza inanmaktayım. Bu vesileyle, bizi bugünlere getiren toplumumuza, gelişim sürecinde yanımızda yer alan değerli çalışanlarımıza, iş ortaklarımıza, paydaşlarımıza ve müşterilerimize Nurol markasına duydukları güven ve bağlılık için teşekkürlerimi sunuyor, 2016 yılının ülkemize ve dünyaya huzur, barış ve refah getirmesini temenni ediyorum."

Şimdi önümüze bakarak gençlerin, ikinci üçüncü jenerasyonun yönetiminde yeni 50 yıllara yelken açarken de aynı düşünce ve temenniler içindeyim. Biz göremesek de, çocuklarımız ve torunlarımız NUROL'la birlikte büyüyecek ve onlar bir dünya markası hâline getirdikleri NUROL'un 100. yaşını da kutlayacaklar.

SON SÖZ: HEDEF 100. YIL

Önemli olan uzun yaşamak değil, yaşadığın hayatı arkanda değerli eserler, kalıcı izler, saygı ve sevgiyle anılan güzel bir isim bırakarak yaşamaktır. Bu insanlar için böyle olduğu gibi, müesseseler ve şirketler için de böyledir.

50 yılı geride bırakırken, NUROL olarak arkamızda değerli eserler, kalıcı izler, saygı ve sevgiyle anılan bir isim bıraktığımıza inanıyorum. Bizden sonra bayrağı devralacak ve NUROL'u 100. yılına taşıyacaklara söyleyeceklerim de şudur:

Önemli olan 100 yıllık bir şirket olmak, 100 yaşını görmek değil, NUROL olarak dalya dediğinizde, 50 yılda elde ettiğiniz tüm bu değerleri 100. yıla da taşımak, dürüstlüğünüz, profesyonelliğiniz ve çalışkanlığınızla yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da övgüyle söz edilen bir isimle anılmanızdır.

Sizden ekmek yiyen binlerce, on binlerce çalışanınızın sizi şükranla anması, şirket olarak sizin gelişiminizin ülkenizin kalkınmasına konulmuş bir tuğla olmasıdır önemli olan. Bizden sonra bayrağı devralacaklara NUROL'u dünyanın önemli şirketleri arasına taşırken, kendi öz değer ve ilkelerini de unutmamaları, onlara sıkı sıkıya sarılmaları gerektiğini hatırlatmak isterim.

Ne yapacaksak, meşru ve yasal sınırlar içinde yapa-

cağız. Şartnamelere uygun olarak yapacağız. Geride bıraktığımız 50 yılda, son derece zor inşaat işlerinin başarıyla altından kalkan bir şirket olmamıza karşın, konut yapıp satmada çok başarılı olamadık. Başarılı olamadık diyorum ama başarı da başarıdan ne anladığınıza, onu nasıl tanımladığınıza bağlı.

Biz deniz kumuyla inşaatı yapılan, içi kof bir binanın dışına mermer geçirilerek *"Aha sana apartman"* denilen anlayış içinde başarılı olamadık. Öyle yapılan apartmanların fiyatı karşısında, her şeyi usulüne uygun yapıp, bütün teknik şartnamelere uyup pahalıya mal ettiğimiz için başarılı olamadık. Öyle başarılı olmaktansa, böyle başarısız olmayı tercih ederim. Kendi alışkanlıklarımız, iş ahlakımız ve kurallarımız çerçevesinde konut yapınca, başkalarından yüzde 10-15 daha pahalıya mal ediyorduk. Bu da satışta sorun oluyordu.

Sırf bu yüzden İstanbul'da bize ait olan çok güzel bir araziyi, Ümraniye'de 50 dönümlük bir araziyi başkalarına verdik, yapıp satsınlar diye. Orada biz kendi standardımızda ve kurallarımızla konut yapsak pahalıya mal ederdik.

Şimdi bazı firmalara bakıyorum; ellerinde çok büyük işler var. Bir firmanın yapamayacağı kadar çok işler. Nasıl yapıyorlar? Teslimi mümkün olmayan tarihlerde işi bitirip teslim etmek için nasıl söz veriyorlar, anlamıyorum. Bir işin standardı ve o standarda uygun yapıl-

dığında bitirilebileceği bir tarih var. Zamanı öne çekersen, başka bazı noktalarda geriye gidiyorsun, kaliteden fedakârlık ediyorsun demektir.

Geride bıraktığımız 50 yılda biz bunu hiç yapmadık. Gelecekteki 50 yılda da yapmayacağız. Yapmamak için, asla kaliteden fedakârlık etmemek, hep yüzümüzü ağartan işlere imza atmak için NUROL'un bir yol haritası, şirket değerleri ve ilkeleri var.

Bunları bu kitabıma son verirken de, bayrağı devralacakların kulaklarına küpe olsun diye tekrar hatırlatmak istiyorum:

- Dengeli büyüyün.
- Tasarrufu özendirin.
- Kazandıklarınızı işletmeye veya yeni işlere yatırın.
- Rizikoyu / kârı dengede tutmaya özen gösterin.
- Gösterişten uzak durun.
- İşletme varlıklarına sahip çıkın.
- Ne kendinizi ezdirin, ne de başkalarını ezin.
- Attığınız her adımda dürüst ve tutarlı olun.
- Toplumun bir parçası olduğunuzu unutmayın.
- Doğayı koruyun ve onu sizden sonraki kuşakların da kullanacağını unutmayın.
- Şirket çıkarları ile ülke ve toplum çıkarlarının uyum içinde olmasına özen gösterin.
- Disiplin içinde çalışın, çalıştırın.

- Çalışanı ödüllendirin.
- Ödülde de, cezada da adil olun. Ayrımcılık yapmayın.
- Sağlam iş yapın, nitelikli mal üretin, hakkınızı arayın.
- Plan ve program uyarınca faaliyette bulunun.
- İşletmeyi politikanın dışında tutun.
- Basiretli bir işadamı olun ve bu alışkanlığınızı asla terk etmeyin.

Bu değer ve ilkeler gökten zembille inmedi. Bizim bu memlekette 50 yıllık iş tecrübemizden süzüp çıkardığımız ilkelerdir. Artık dünyanın dört bir yanında da işler yapan bir şirket olarak, belki onlara yenisini eklememiz gerekecek. Hiçbir değer, hiçbir ilke donmuş değildir. Onlar da yaşarlar ve zamana uyarak değişim gösterirler.

Bugün artık dünyanın dört bir yanındaki müşterilerimizin ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlayıp, onların beklentilerini aşan kalitede ürün ve hizmet sağlayarak ve en yüksek müşteri memnuniyetini elde edecek şekilde çalışmak zorundayız. İşlerimizin kalitesini sürekli artırmalı, sürekli yenilikler peşinde koşmalıyız. Bu nedenle AR-GE çalışmalarına önem vermeliyiz.

İş sağlığı ve güvenliğinden, çocuklarımıza bırakmak üzere bize emanet edilen doğayı korumayı hedefleyen

çevre politikamızdan asla taviz vermemeliyiz. İş ortamlarında riski en aza indirerek en güvenli çalışma ortamını yaratmalıyız. Bunun için çalışanlarımıza gerekli eğitimi ve ekipmanı sağlamalıyız. Her zaman, her çalışanımızın yararını tıpkı kendi yararımızı gözetir gibi gözetmeliyiz.

Başarılı olacaksak, bütün bunları yaparak başarılı olalım. Bizden sonrakilerin, şirket değer ve ilkelerimizi de dikkate alarak NUROL'u başarıdan başarıya koşturarak 100 yaşına ulaştıracaklarına inanıyorum. Tıpkı benim çocuk yaşta babama söz verdiğim gibi, bütün NUROL ailesinin de bana söz verdiğini duyuyorum: *"Söz, bize bıraktıklarınızı, sizden aldığımızdan daha ileri noktalara taşıyacağız. NUROL'u ülkemizin gurur kaynağı dünya markalarından biri yapacağız!"* diyorlar.

İnanıyor ve onları kutluyorum. Ben göremeyecek olsam da, NUROL'un 100. yaşı şimdiden kutlu olsun!

DİZİN

15 Temmuz 51, 53-54, 62, 64, 67, 224
11 Eylül 69
12 Eylül 51-52, 54, 67

A

Abaşidze, Aslan 209
ABD 24, 40, 66-67, 79, 107, 139, 142, 146, 156, 246
Abu Dabi 78, 105, 111-118, 184
Abu Dabi Kalkınma Fonu 115
Abu Shohub 114
Acara Cumhuriyeti 202, 207, 209, 221
Acman 111
Adalet Partisi 89
Adalet ve Kalkınma Partisi 145, 224
Adana 131
Afganistan 75, 112, 155-162, 167, 246
Afrika 27, 67, 107, 112, 120, 130-131, 138, 143-144, 247
Ağrı 33, 35, 37, 39, 85, 141, 151, 218
Ahmet Yesevi Üniversitesi 173
Akçatı 171
Akdeniz 82, 107, 213, 224
Akdoğan, Lütfü 82-86, 89, 92
Aksu, Adnan 176
Al Fateh Üniversitesi 137
Al Jadida-Safi 145
Al Reem Adaları 113
Alaoui, Mohamed Foued 121
Alaouite 144
Alevilik 91
Algarabolli 137
Aliyev, Haydar 174
Al-Kharj 73
Almaata 171
Almanya 109, 176, 184
Altay, Fahrettin 157
Amerika 27, 46-49, 59-61, 64-72, 76-78, 80-83, 103, 109, 112, 119, 124, 135, 160, 241, 243
Anadolu 131
Andican, Ahat 176
Ankara 22-23, 55, 57, 67, 81, 97, 121, 150, 157-158, 190, 209, 212, 215, 217, 238, 249
Ankara Palas 158
Antakya 89
Antep 131
AOÇ 52
Apo 59-60
Arap 69, 73-75, 82-83, 86-87, 89-94, 103-108, 111-113, 119-121, 130-131, 137, 140, 143-145, 184, 235
Arap Baharı 108, 121, 137, 145
Arap Denizi 107
Arap Ligi 107
Arapça 89, 107, 131, 144
Arap-İsrail 89
Ardahan 34, 211
Arhavi 207, 238
Arınç, Bülent 222, 224
Armstrong University 242
Arnavutluk 181, 220-221
Asım 34, 145, 201, 221
Astaldi 235

Astana 171
Asya 27, 37, 67, 70, 120, 165-166, 169, 172, 176, 204-205, 210, 212, 226
Asya Kalkınma Bankası 172
Aşağı Ayrancı 225
Aşkaabat 177
Atatürk 37-38, 52, 65, 91, 130-131, 157-160
Atatürk Orman Çiftliği 52
Atlantik Okyanusu 107
Avrupa 24, 41, 70, 112, 135, 144, 171, 181, 183-184, 205, 245
Avrupa Birliği 181
Avşar Aşireti 34
Avustralya 112
Ayaş Tüneli 189, 227
Aydın 190
Aykol, Engin 55
Azerbaycan 165, 174, 203, 212, 247
Azerbaycan Devlet Petrol Akademisi 203
AZMİM 74

B

BAE 72, 86, 103, 111-112, 115, 246
BAE Systems 72
Bağdat 82, 148-149, 151-152
Bahçeşehir 123
Bahreyn 73
Bakır, Ali Rıza 176
Bakır, Erhan 176
Bakü 174, 203-204
Balkan 27, 181
Ban Ki-moon 103
Bangladeşliler 112
Barbaros Anıtı 130
Bari 38, 176, 247, 249
Barzani 153
Basın ve Turizm Komisyonu 89
Basra 111, 151
Basra Körfezi 111
Batı 24, 40-42, 46, 66-67, 83, 87, 95, 109, 115, 120-121, 128, 144, 158, 162, 221
Batitsky, Pavel 203
Batum 165, 191, 193, 201, 207-214, 217, 221
Batum Havaalanı 213
Batum Katedral Kilisesi 217
Bayburt 225
Baykal, Deniz 222
Bayur, Yusuf Hikmet 158
Bedük, Saffet Arıkan 176
Bektaş, Sabri 183
Belka, Marek 184-185
Bergman, Ingrid 142
Beşiktaş 129
Beştepe Külliyesi 56-57
Beyatlı, Yahya Kemal 130
Beyrut 82-83
Bilgiç, Tanju 148
Bilkent Üniversitesi 241
Bingazi 135
Birleşik Arap Emirlikleri 73-75, 86, 106, 111, 113
Bogart, Humphrey 142
Bosna Hersek 75, 247
Boukhroufa 129
Boyner 109
Budapeşte 126
Bulgaristan 182-183
Bursa 42, 45-46, 197
Bursalı, Orhan 42
Bush, George 214
Buteflika, Abdülaziz 126

C

Canevi, Yavuz 77
Carter, Jimmy 67
Cemaat 54, 62, 166
Cezayir 120-126, 128-132, 246
Cezayirli Mustafa 124
Cidde 86
Cihangiri, İshak 26
CNN 218
Coca Cola 49
Cumhuriyet 40, 42, 65, 120, 139, 165-166, 169, 191, 202, 207, 209, 221

Ç

Çankaya Köşkü 56-57
Çarmıklı Kılıçaslan, Ceyda 241
Çarmıklı Şavkan, Gözde 241
Çarmıklı, Ali Rıza 136
Çarmıklı, Eda 239, 241
Çarmıklı, Erol 21, 94, 182, 210, 233-234, 236-238, 241-242
Çarmıklı, Figen 237-239
Çarmıklı, Gamze 241
Çarmıklı, Gaye 21, 59-60, 240
Çarmıklı, Gürhan 241
Çarmıklı, Gürol 241
Çarmıklı, Nermin 21, 233-234
Çarmıklı, Nilgün 237-239
Çarmıklı, Nurettin 15, 22, 213
Çarmıklı, Oğuz 21, 56, 182, 233-236
Çarmıklı, Oğuzhan 241
Çarmıklı, Sabri 21, 217, 233, 240
Çarmıklı, Türkan 21, 239
Çarmıklı, Ziya 186
Çeçen 205
Çekirge, Fatih 55
Çetin, Hikmet 83-84, 156
Çetinkaya, Necati 176
Çiller, Tansu 222
Çin 67, 112, 245

D

Davos 101, 103-106
Davutoğlu, Ahmet 23
Demir, İsmail 99
Demirel, Süleyman 90, 174, 190, 198-199, 222-223
Deniz Sarayı 114
Dersim 34, 169
Dışişleri Komisyonu 89
Digitürk 109
Djemaa El Fna 143
Doğan, Çetin 215
Doğan, Hüsnü 115
Doğru, Abdulkerim 227
Doğru, Necip 227
Doğu 23, 33, 36, 41, 46, 59-60, 121, 144, 148, 181, 183, 205
Doğu Avrupa 181, 183, 205
Doğu Beyazıt 36
Donat, Yavuz 176
Douera 129
Dubai 78, 86-87, 111-115, 117-119, 140
Dünya Kiliseler Konseyi 218
Dünya Kupası 110
Dürzi 83

E

Ecevit, Bülent 84, 222
Ejder 55-57
El vekil 98
El Yamamah Sarayı 99
Eldeniz, Naci 157

Eleşkirt 33, 35-37, 65, 141
Emiroğlu, Metin 176
Emniyet Genel Müdürlüğü 55-56
Empire State Building 147
ENKA 125
Erbakan, Necmettin 73, 102, 138-139, 162, 222, 225-228
Erbil 153
Erdoğan, Recep Tayyip 99, 103-106, 184-185, 213-214, 222, 225-226
Erez, Yalım 176
Ergani 136
Ermeni 83
Erzurum 34, 38, 234
Erzurum Atatürk Üniversitesi 38
Esen, Turan 84-85, 95, 178, 188, 197
Eş-Şarika 111
Evren, Kenan 52, 222
Eximbank 162-163
Eyfel Kulesi 147

F

Farsça 49
Fas 120-121, 142-147, 229, 246
Ferhadi, Muhammed 43
Fethullahçı 54-55, 61, 224
Fetih Ordusu 151
FETÖ 51, 57, 60
Filipinler 73, 112
Filistin 98, 104-105
Finansbank 109
FMC 71-72, 78
FNSS 71-77, 79, 99-103, 107-108, 121, 242
Fransa 39, 109, 121, 144, 146, 184
Fransız 83, 89-90, 120-121, 130-131, 133, 143-144, 225
Fransızca 89, 120, 131, 133, 144
Fua 151
Füceyre 111

G

GAMA 226
Gazze 103
Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu 16, 248
Gega 209
Genelkurmay 126, 215-216
GESİ TP 129
Gorbaçov 191
Göçay İnşaat 235
Gölbaşı 54, 57, 121
Gül Devrimi 196, 201
Gül, Abdullah 99, 101-102, 139, 222
Gülen, Fethullah 61
Gülşad 171
Güney Amerika 67
Güney, Ülkü 225
Güneydoğu 57, 107-108, 245
Gürbulak 36-37
Gürcistan 165, 191, 193-199, 203-204, 207-219, 221, 223-224, 229, 246
Gürcü Halk Dansları topluluğu 197

H

Habertürk 91
Habibiye 149
Halife bin Zayid El Nahyan 115
Han, Amanullah 157-159
Hasankeyf 16, 248
Hatay 90
Hayreddin Paşa 129-130
Heavy Industries Taxila 163

Hırvatistan 181
Hızır Reis 129
Hikmetyar, Gulbeddin 160
Hilton 52
Hindistan 112
Hint Okyanusu 107-108
Hisarcıklıoğlu, Rifat 102
Hizmet 16, 26, 37, 74-75, 113, 143, 171, 223-225, 228, 246-247, 249, 255
Hocaefendi 60-61
Hopa 211
Houston 59-61
Hristiyan 82, 129
HTM Metal 171
Humeyni 39-40
Hüseyin, Saddam 83

I

IDEAS 163
Ignatius, David 103
II. Dünya Savaşı 142, 203, 205
Ilısu Barajı 16, 248
IP44 114
Irak 82-84, 148-149, 151-153, 155, 246

İ

İngiltere 77, 97-98, 109, 184, 240
İnguş 205
İnönü, İsmet 65-66
İpek Yolu 37
İran 23-27, 33, 35-50, 69, 82, 112, 162, 204
İranlı 26, 28, 39-44, 47-49, 69
İrlandalı 69
İshak 26, 129
İskender 136, 160, 213
İskenderiye Feneri 213
İskenderun 136
İslam 40, 87, 90-91, 102, 106, 112, 130, 135, 145, 160, 162
İslam Kalkınma Bankası 102
İspanya 184
İstanbul 29, 39, 84, 98, 101, 109, 123, 129, 146, 157, 225-226, 235, 238-239, 249, 253
İstinye Bayırı 109
İsviçre 92, 135
İtalya 140, 159, 176
İTÜ 74
İzmir 16, 98, 157, 217, 224, 235, 248-249
İzmit Körfez Geçişi Osmangazi Asma Köprüsü 16

J

Japon 118, 226, 235, 247
Johnson Mektubu 65
Johnson, Lyndon B. 65
Jumeirah Village 114

K

Kabil 156, 158, 159
Kabsa 87, 88
Kâbus bin Seyd El Ebu Seyd 108
Kaddafi, Muammer 134
Kafkasya 204, 210
Kafrayya 151
Kaleli, Şakir 21
Kandahar 156
Karaçi 163
Karasu, Ertan 176
Kasırga, Fahri 152

Katar 109-110, 112, 246
Katar Bayırı 109
Kayaalp, Ferruh 239
Kayaalp, Melih 241-242
Kayaalp, Semih 241-242
Kayaalp, Sevgi 21, 241
Kaymakcı, Faruk 152
Kazablanka 141-143
Kazakistan 165, 169, 171-172, 212, 247
Kazan 170
Kerbela 151
KGB 203
Khalidiya Palace Rotana Oteli 113
Kıbrıs 65-66
Kıbrıslı Türkler 65
Kılıçer, Turgut 39
Kıpçak, Mehmet 240
Kırım Tatarları 205
Kızıl Ordu 204
Kızıldeniz 95
Kiev Üniversitesi 209
KOBİ 76
Koç Holding 79
Koç, Mustafa 79
Koç, Vehbi 79, 222
Konya 89
Koreli 118, 231
Koru, Naci 102
Kosova 75, 181
Köpede Dağ 176
Kral Abdullah 101
Kral II. Hasan 145
Kral Selman Bin Abdül Aziz 99
Kral Suud 90
Krasnoyarsk 170
Kurtulmuş, Numan 148
Kurtuluş Savaşı 157
Kuruşçev 203
Kuşadası 220-221
Kuveyt 103, 247
Kuzey Afrika 107, 112, 120, 130-131, 143-144
Kürt 33-34, 91, 139, 151, 153
Kürtçülük 91

L

Las Vegas 210-211
Latin Amerika 27, 112
LİBAŞ 136
Libya 120, 134-140, 155, 246
Londra 78-79
Los Angeles 80
Louis Berger Group Inc. 156
Louvre Müzesi 116
Lubyanka Cezaevi 203
Lübnan 83

M

M113 73-74
Macaristan 126
Makedonya 181, 247
Makyol 235
Malezya 73, 115, 139, 162
Mamak 22, 52-54, 94, 159, 222
Mamak Askerî Cezaevi 52
Marakeş 143, 147
Margvelashvili, Giorgi 219
Marmaray 16, 247
Mavi Marmara 105
Maximus 184-185
Meclis 52, 54, 197, 224-225
Med-cezir 116

Mekke 95
MENSEL A.Ş. 169, 175, 177
Merkheuli 203
MESA 183-184
METİŞ 169, 175
Mgaloblishvili, Grigol 209
Mısır 90, 107, 120, 138
Millî Savunma Bakanlığı 72
Millî Selamet Partisi 227
Millî şirket 72, 100
Misurata 137
Mitterrand, François 146, 147
MOHAFIS-III 163
Mortgage 81
Moskova 166-167, 169, 204, 206, 217
Moskova Teoloji Akademisi 217
Mtskheta İlahiyat Fakültesi 217
Munyar, Vahap 99
Musa, Amr 103, 105
Mustafa Kemal 157
Müezzinoğlu, Mehmet 152
Müslüman 83, 129, 157, 162, 181

N

Nahyan, Şeyh Halife 106, 115
Nakheel International City 114
Nasır, Cemal Abdül 90
NATO 66, 75, 156, 226
Nefteyugansk 171
Nermin Hanım 21, 233-234
Nesin, Aziz 193-194
New York 147
Nijerya 138
Nilüfer 176-177
NKVD 203, 205
NUROL 15-18, 20-21, 26, 29-32, 36, 40, 45, 55-56, 71-73, 75-76, 80-81, 99-100, 109-113, 123-124, 128-129, 136-137, 147, 148, 163-164, 167, 169, 171, 175, 214, 233-236, 238, 240-242, 244-252, 254, 256
Nurol Life 16, 249
NUROL Makina 55-56, 249
Nurol Park 16, 249
Nurol Tower 16, 249
NUROL-LLC 112-113

O

Obama, Barack 81
Odintsov 169
ODTÜ 74
Old Medina 143
Orbay, Kâzım 158
Ordu 16, 160, 204, 215-216,
Ordu Çevre Otoyolu 16, 249
Orhan Bey 35
Orta Asya 27, 37, 120, 165-166, 169, 172, 176, 205, 212
Orta Doğu 82-83, 89-92, 99, 103, 106
Oruç Reis 129
Osetya 199
Osmanlı 82, 90, 96, 120, 130, 132, 139, 181, 239

Ö

Özal, Turgut 96-97, 131, 187, 222
Özaltın 129, 235
Özbekistan 169-170, 246
Özdemir, Cumhur 22
Özel Harekât 55-57, 164
Özgün 16, 74-75, 128, 249-250
Özpilavcı, Ercan 151

P

Pakistan 112, 155, 157, 162-164, 247
Paris 40, 82, 147
Pars 74, 108
Patrik II. Ilya 217
Patrik V. David 218
Pavloviç Beria, Lavtantiy 203
Pehlevi, Muhammed Rıza 39
Pendik Tersanesi 187-188
Pennsylvania State University 241
Peres, Şimon 103-104
Pirtskalaişvili, Joni 216
PKK 59-60
Polonya 183-185, 246
Pontus Rumları 205
Poroşenko, Pedro 221
Portekizliler 108
Potern 171

P

PROTECTOR 163-164

Q

Qatar Foundation 110

R

Ramadan 128
Rauf 98-99
Reagan, Ronald 146, 147
Rella 189
Resü'l-Hayme 111
Riyad 86, 98-99, 101, 105
Rumlar 65, 205

S

Sa'adi 144
Saakaşvili, Mihail 196, 201
Saddam 82-83, 90, 149
Sadr 148-149, 151
Sadr Şehri 148-149
Samandağı 90
Samsun 167
San Francisco State University 242
Savcı Bey 141
Savunma Sanayii 16, 42, 53, 66, 71, 76, 103, 115, 121, 145, 163, 249
Savunma Sanayii Müsteşarlığı 71
Selanik 52
Sellal, Abdülmelik 126, 129
Settari, Sorena 43
Sever, Kadir 169, 178
Seyfulislam 135
Seyyar Yüzücü Hücum Köprüsü 74
Sezgin, İsmet 97
Shams Abu Dabi 114
Sheraton 81, 172, 175, 201, 212
Sırbistan 181, 247
Sırplar 181
Sibirya 169-171
Singapur 162
Sirte 135
Sisam 220
Sistani 151
Sivastopol 157
Sogar 225
Somali 75
Sorouh Gayri Menkul 114
Soul Tlata 129
Sovyetler Birliği 66, 165-166, 174-175, 191, 195-196, 198-199, 204-205, 229
SSM 71
Stalin 198-199, 201, 203-206
Sukhumi 203

Sultan V. Muhammed 144
Suriye 46, 67, 91, 151, 245
Suudi Arabistan 73-74, 82-83, 85, 94-95, 98-99, 101-103, 107, 115, 134, 231, 246-247
Sünni 83
Süreyya 157-158
SYHK 74

Ş

Şahenk, Ayhan 94
Şerif Üniversitesi 43
Şevardnadze, Eduard 195
Şeyh 34-35, 98-99, 106, 115
Şeyh Nahyan 115
Şii 40, 83, 149, 151
Şura-i Ulema 159

T

Tahran 24-26, 39-40, 43
Tahran Bilim ve Teknoloji Üniversitesi 43
Taisei 226
Taktik Tekerlekli Zırhlı Araç 74
Tanay, General Şahnavaz 160
Tara, Şarık 168
Taşkent 170
Tataristan 169-170
Tayland 112
TC-ANA 152
Tetik, Albay Raci 53
Tılıç, L. Doğan 22, 159
Tiflis 207, 209, 212, 215, 221
Time 67
Tizi Ouzou 128
Tokat 239
Topal, Ömer Lütfü 177
Toprakkale 35
Trabzon 188, 216
Transkafkasya 204
Tripoli 137
TRT 176
TTZA 74
Tunus 120-121, 130
TÜBİTAK 74
Türk 17, 23-28, 30-31, 34, 37-39, 41, 44-45, 50-52, 54, 57-67, 69, 71-74, 76-77, 79, 101-82, 85-86, 89-92, 98, 100, 102-103, 105-106, 109, 111, 117-120, 124-126, 129-132, 136, 138-139, 148, 151-152, 155-163, 165-167, 169-170, 172, 174-189, 191, 196-198, 204, 207, 211-217, 219-224, 226, 228-232, 235, 238-239, 242-243, 245-248
Türk Parasını Koruma Kanunu 187
Türk Silahlı Kuvvetleri 71, 216
Türkeş, Alparslan 222
Türkeş, Tuğrul 152
Türkiye 17, 27, 51, 59, 61, 62, 64-66, 76-77, 79, 85, 90, 100, 102, 103, 105, 106, 117, 119, 125, 129, 131, 136, 138, 139, 148, 151, 155, 156, 157, 159, 160-163, 165, 166, 170, 172, 176, 177, 181-185, 187-189, 196, 198, 207, 213, 216, 222, 223, 226, 228-232, 235, 242, 247
Türkiye Büyük Millet Meclisi 54, 224
Türklük 34
Türkmenbaşı, Sapar Murat 175-176
Türkmenistan 169, 175, 177-179, 230, 246
Tüzmen, Kürşad 185

U

UDLP 72
Ukrayna 171, 216, 221, 247
Umman 107-109
Ureybi 134-135, 139
Urfa 131, 169
Uslu, Murat 176
Uzer, Atilla 124, 132

Ü

Ümraniye 253

V

Varşalomidze, Levan 202, 207, 209-210, 212
Varşova 185
VI. Muhammed 145
Viyana 188-189
Vnesheconombank 175
Volga Almanları 205
Vural, Oktay 222
Washington 67

Y

Yanbu 95
Yavuz Sultan Selim 129
Yılmaz, Mesut 222
Yılmaz, Necdet 151
Yugoslavya 181
Yunanistan 65-66
Yurt Dışı İşler Bakanlığı 228
Yüksel 169, 175

Z

Zeybek, Namık Kemal 173
Zeybekci, Nihat 152
Zırhlı Muharebe Araçları 71-75
Zırhlı Muharebe İş Makinesi 75
ZMA 74-75

ALBÜM

Oğlum Eyüp Sabri Çarmıklı ile

Eşim Nermin Çarmıklı ve kızım Gaye Çarmıklı ile

Nurettin Çarmıklı

35. yıl kutlamaları; Ferruh - Sevgi Kayaalp, Erol - Türkan - Nurettin - Nermin Çarmıklı (2001)

Eşim Nermin Çarmıklı ile (2006)

Kızım Gaye Çarmıklı ve oğlum Eyüp Sabri Çarmıklı ile

Eşim Nermin Çarmıklı ile

40. yıl kutlamaları; Çarmıklı ailesinden bir grup (2006)

nurol
.yıl

Eşim Nermin, ben ve kızım Gaye Çarmıklı (2006)

Gaye Çarmıklı, Eyüp Sabri Çarmıklı (2014)

Gürol Çarmıklı, Melih - Semih Kayaalp,
Gözde Çarmıklı Şavkan, Ceyda Çarmıklı Kılıçaslan, Eyüp Sabri - Gürhan - Eda Çarmıklı
Erol - Nurettin - M. Oğuz Çarmıklı (2007)

Kardeşim Erol Çarmıklı, torunum Mehmet Kıpçak ve ben (2014)

ACV - 15

SHYK (Seyyar Yüzücü Hücum Köprüsü)

TOMA

15 Temmuz darbe girişiminin önlenmesinde önemli rol oynayan EJDER YALÇIN 4X4

Sanayi Şehri Yerleşim Bölgesi Konutları; Yenbu, Suudi Arabistan Krallığı (1988)

Kopet Dağ Stadyumu; Aşkabat, Türkmenistan (1997)

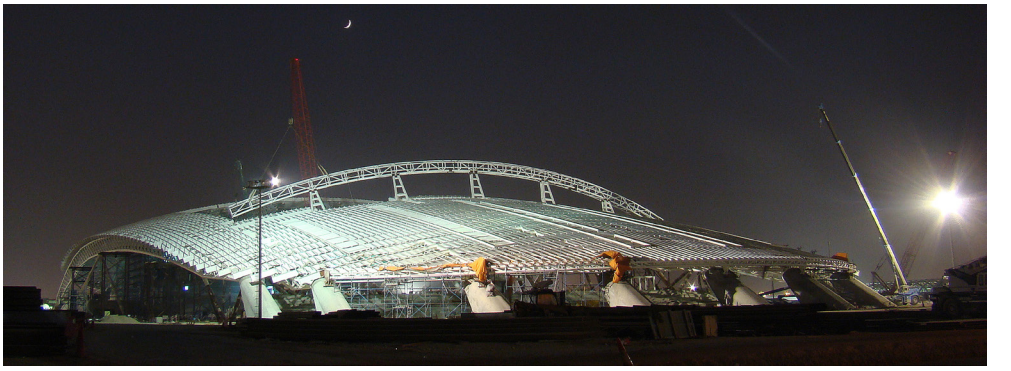
Bor Otel renovasyonu; Moskova, Rusya Federasyonu (1994)

Devlet Konukevi; Kazan, (Tataristan) Rusya Federasyonu, (1994)

Olimpik Park projesi, Olimpik Stadyum; Aşkabat, Türkmenistan (2000)

Al Shaqab Binicilik Tesisleri; Doha, Katar (2008)

Polis Merkezi; Tiflis, Gürcistan (2009)

Havalimanı terminal binası; Nefteyugansk, Rusya Federasyonu (1996)

Kültür Merkezi; Nefteyugansk, Rusya Federasyonu (1996)

Odintsovo Tarihi ve Mimari Değerler Merkezi;
Moskova, Rusya Federasyonu (2002)

Odintsovo Tarihi ve Mimari Değerler Merkezi;
Moskova, Rusya Federasyonu (2002)

Sheraton Oteli; Batum, Gürcistan (2010)

Khalidya Palace Rotana Hotel Residences; Abu Dabi, Birleşik Arap Emirlikleri (2010)

Al Shohub okulu; Abu Dabi, Birleşik Arap Emirlikleri (2013)

Lusail Çok Amaçlı Spor Salonu; Doha, Katar (2014)

Douera Barajı; Cezayir (2015)

Marina City Plot C2, villalar ve residanslar; Abu Dabi, Birleşik Arap Emirlikleri (2016)

El Fateh Üniversitesi; Libya (2016)

İnşası sırasında işçilerimizin kaçırıldığı Al Sadr Stadyumu; Bağdat, Irak (2015)

Ilısu Barajı (2016)

Osman Gazi Köprüsü (2016)

Lavtantiy Pavloviç Beria'nın malikânesi; Batum

Lavtantiy Pavloviç Beria'nın malikânesi; Batum

Erol Çarmıklı, Süleyman Demirel

Yanbu merkez bina (1983-1984)

Eduard Şevardnadze ile; Tiflis (1998)

Şakir Kaleli ve Ali Rıza Çarmıklı ile; Rusya (1994)

Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Semra Özal hanımefendi ile bir ödül töreninde (1989)

Erol Çarmıklı ve Şakir Kaleli ile; Ürgüp (2000)

Kardeşlerim Oğuz ve Erol'la Başbakan Mesut Yılmaz ile (1999)

Nurol'un 35. yıl kutlamalarında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve eşim Nermin Çarmıklı ile (2001)

Babam Eyüp Sabri Çarmıklı'nın 1944 yılında okul yapımı ile müteahhitliğe başladığı Ardahan, Göle, Tahtakıran köyüne içme suyu getirmem nedeniyle köy kadınlarının teşekkürü anısı; arkadaşım Çetin Bozkurt ile (2005)

Maximus Alışveriş Merkezi açılış töreni; Varşova, Polonya (2005)

Katar'da şahinle avcılık anısı (2006)

Nurol LLC personeli ile Abu Dabi seyahati (2006)

Toprakkale - İskenderun otoyolu (2006)

Ilısu Barajı temel atma töreni; dönemin başbakanı, Cumhurbaşkanımız R. Tayyip Erdoğan ile (2006)

Marmaray'da İlk Ray Kaynağı Töreni; dönemin başbakanı, Cumhurbaşkanımız R. Tayyip Erdoğan ve dönemin ulaştırma bakanı, Başbakanımız Binalı Yıldırım ile (2012)

ABD Başkanı Barack Obama ile; Sheraton Oteli, Ankara (2009)

Mehmet Büyükekşi, Hüseyin Üzülmez, Rıfat Hisarcıklıoğlu, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kral Abdullah, Nurettin Çarmıklı, Abdullah Tivnikli, Kürşat Tüzmen, Binalı Yıldırım (2009)

Oğuzhan Çarmıklı ile Abu Dabi şantiye ziyareti (2009)

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Suudi Arabistan Savunma Bakanı Abdullah ile FNSS'nin ürettiği ZMA içinde (2009)

Nurettin Çarmıklı'ya hediye edilen projektör; Batum (2009)

Süleyman Demirel ile sergi açılışı (2009)

Sheraton - Batum oteli açılış töreninde Gürcistan Cumhurbaşkanı Şaakaşvili'nin takdim ettiği Nurettin Çarmıklı Caddesi tabelasını dönemin başbakanı, Cumhurbaşkanımız R. Tayyip Erdoğan'ın elinden alırken (2010)

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve eşleri Hayrünnisa Gül hanımefendi ile (2013)

Gürcistan Devlet Nişanı takdim töreni; Nurettin Çarmıklı, Cumhurbaşkanı Mikheil Saakashvili, Kürşat Tüzmen (2013)

Gürcistan Devlet Nişanı takdim töreni; Cumhurbaşkanı Mikheil Saakashvili, Nurettin Çarmıklı (2013)

AR-GE merkezleri zirvesi ödül töreni; Nihat Zeybekçi, Faruk Özlü; Cumhurbaşkanlığı Külliyesi (2016)

Güney Yaklaşım Viyadüğü çalışanları (2014)

Gürcü ruhani lider İlia hazretleri ile buluşma (2014)

IMDA ödül töreni (2014)

Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile bir tören sırasında

Nurettin Çarmıklı doğumgünü kutlaması (2014)

Nurettin Çarmıklı doğumgünü kutlaması (2016)

Bülent Erdoğan, Lütfü Akdoğan, Nurettin Çarmıklı, Dubai Belediyesi yetkilisi Ali Mirza Özbek, Mehmet Buyurgan; Dubai (2005)

Lütfü Akdoğan ile; Dubai (2005)

Güney Yaklaşım Viyadüğü; İsmail Çaylı, Aytekin Zeybek, Feyzullah Kalaycı, R. Özcan Başkazancı, Yavuz Yöntem, Nurettin Çarmıklı, Ahmet Kızılkaya, Güven Tılıç, Uğur Doğan, Murat Kurtuluş, Hasan İldoğan (2015)

Mensel JV temel atma töreni; Sait Big, Kadir Sever, Türkmen Başı; Aşkabat, Türkmenistan (1997)

Nurol Grubu yöneticileriyle (1996)

Sultan Bin Khalifa bin Zayed Al Nahyan ile; Abu Dabi (2012)

T.C.

DEVLET ÜSTÜN HİZMET MADALYASI

BERATI

BERAT NO : 39 27.10.1997

Sayın Nurettin ÇARMIKLI

Yaptığınız Çalışmalarla Ülkemizin Dünyaya Tanıtılmasında ve Devletimizin Yücelmesinde Gösterdiğiniz Üstün Başarıdan Dolayı Sizi Devlet Madalya ve Nişanları Yönetmeliğinin 5 NC Maddesine Göre Devlet Üstün Hizmet Madalyası ile Taltif Ediyorum.

Süleyman DEMİREL
CUMHURBAŞKANI

S. Demirel

Devlet Üstün Hizmet Madalyası Beratı (1997)

TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI

SÜLEYMAN DEMİREL

Adına

Gürcistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İ. Menagarishvili'in Bay Nurettin Çarmikli'yı Gürcistan Cumhuriyeti'nin İzmir Fahri Konsolosluğuna atadığını bildiren 26 Ocak 1996 tarihli Atama Belgesini okuyup inceleyerek, Bay Nurettin Çarmikli'nın uluslararası hukuk kuralları ile ülke arasındaki Anlaşmalara uygun olarak Fahri Konsolosluk görevini yapmasına ve şahsı adına girişeceği işlemler hariç, bu görevin kanuni öncelik ve ayrıcalıklarından faydalanmasına müsaade ettik.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün görevlileri Bay Nurettin Çarmikli'yı Gürcistan Cumhuriyeti'nin İzmir Fahri Konsolosu olarak tanıyacak ve görevini serbestçe yapabilmesine yardımcı edeceklerdir.

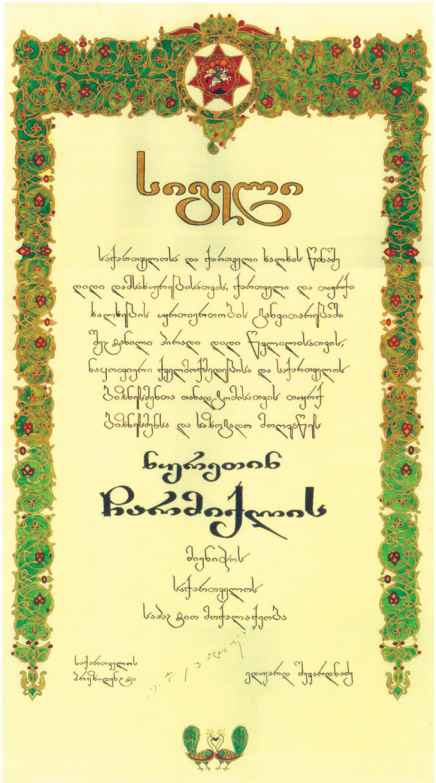
Halen yabancı Fahri Konsoloslar için yasak olan ve ileride yasak edilebilecek bölgeler hariç olmak üzere Görev Çevresi: İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla, Antalya ve Adana illeridir.

Bu Buyruldu Ankara'da Bindokuzyüz Doksanaltı yılı Mart ayının Onsekizinci günü verilmiştir.

Emre GÖKENSAY

Dışişleri Bakanı

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel adına Gürcistan Fahri Konsolosluğu Buyurultusu (1996)

FERMAN

Gürcistan Ve Gürcü Halkı'na karşı yapmış olduğu büyük hizmetler, Gürcü ve Türk Halkları'nın ilişkilerinin gelişmesine bulunduğu büyük şahsi katkı, verimli hayırseverlik ve Gürcistan işadamlarına sağlamış olduğu destekten dolayı Türk iş ve dostluk adamı

Sayın Nurettin ÇARMIKLI

Gürcistan Fahri Vatandaşlık ünvanına layık görülmüştür.

26 Şubat 2000
Eduard ŞEVARDNADZE
Gürcistan Cumhurbaşkanı

Gürcistan Fahri Vatandaşlık Fermanı (2000)

TAKDİR BELGESİ

SAYIN NURETTİN ÇARMIKLI
NUROL HOLDİNG A.Ş.

27-29 Haziran 2004 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nin organizasyonuna kuruluşunuzca sağlanan destek ve katkılardan dolayı takdirlerimi sunarım.

Size, yardımcılarınıza ve çabalarınızı destekleyen ilgililere teşekkür eder, esenlikler dilerim.

Recep Tayyip Erdoğan
Başbakan

NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi organizasyonu desteği, Takdir Belgesi (2004)

BUYURULTU

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı

Sn. Nurettin ÇARMIKLI'nın

Yetki süresinin uzatılması

Ege ve Akdeniz Konsolosluk Bölgesinde Gürcistan İzmir Fahri Konsolosu Bay Nurettin ÇARMIKLI'nın görevinin üç yıl süre ile uzatılmasını ilan ederek Gürcistan Dışişleri Bakanlığı Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden kendisine verilmiş olan yetkinin tanınması, Fahri Konsolosluk görevini yapabilmesine müsaade edilmesi, himaye altına alınması, bu görevince öngörülen öncelik, ayrıcalık ve bağışıklıklardan faydalanması için gereğinin yapılmasını arz ederiz.

Gürcistan Dışişleri Bakanı
S.ZURABISHVILI

Mühür, İmza

Gürcistan Dışişleri Bakanlığı
Konsolosluk Departman Müdürü
G.TABATADZE

Mühür, İmza

TBİLİSİ
28 NİSAN 2005

Tercümesi doğrudur
Gürcistan Dışişleri Bakanlığı
///Resmi Mühür////

ცნობები რა

თურქეთის მოქალაქის

ბატონი ნურეთინ ჩარმიქლისათვის

საქართველოს სახატო კონსულის უფლებამოსილების ვადის გაგრძელების 3 წლით ქ. ბზმარში (თურქეთის რესპუბლიკა), საკონსულო ოლქით - ეგეოსისა და ხმელთაშუა ზღვის რეგიონი, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო სთხოვს თურქეთის რესპუბლიკის მთავრობას, სტრს ბატონი ნურეთინ ჩარმიქლი ამ თანამდებობაზე, დაუშვას ამი მასზე დაკისრებულ უფლებათა შესასრულებლად, დაიცვას, მფარველობა გაუწიოს და მათანაც მის თანამდებობასთან დაკავშირებული ყველა უპირატესობა, პრივილეგია და იმუნიტეტი.

საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი
ს. ზურაბიშვილი

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს საკონსულო დეპარტამენტის დირექტორი
გ.ტაბატაძე

თბილისი,
2005 წლის 28 აპრილი

Gürcistan Dışişleri Bakanlığı Fahri Konsolosluk süresinin uzatılması Buyurultusu (2005)

Declaring

The extension of the term of authority
of the citizen of the Republic of Turkey

Mr. Nurettin Charmikli

As the Honorary Consul of Georgia in Izmir (Republic of Turkey) for three years, consular district covering Aegaen and Mediterranean Seas Region, Ministry of Foreign Affairs of Georgia kindly requests the Government of the Republic of Turkey to recognize Mr. Nurettin Charmikli at this post, to allow him to exercise the functions entrusted to him as well as to protect and grant him rights, privileges and immunities in accordance with his position.

Minister of Foreign Affairs
of Georgia — S. Zurabishvili

Director of the Consular Department
of the Ministry of Foreign Affairs
of Georgia — G. Tabatadze

Tbilisi,
April 27, 2005

Translation is correct
Ministry of Foreign Affairs of Georgia

Gürcistan Fahri Konsolosluğu (2005)

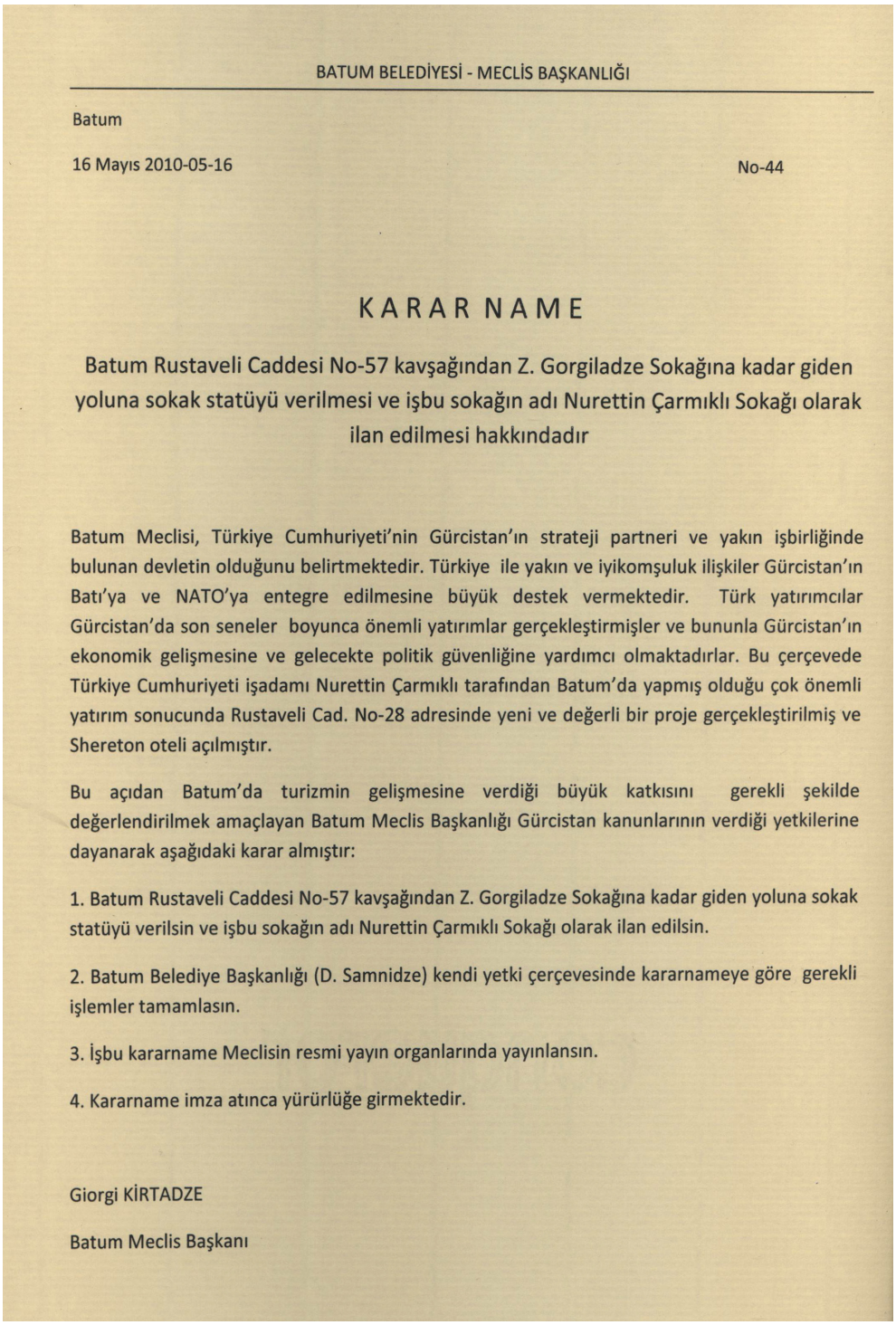
Üstün Hizmet Madalyası ve Beratı (2007)

Nurol İnşaat, dünyanın en büyük uluslararası müteahhitlik firmaları arasında (2008)

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Başarı Ödülü (2008)

BATUM BELEDİYESİ - MECLİS BAŞKANLIĞI

Batum

16 Mayıs 2010-05-16 No-44

KARAR NAME

Batum Rustaveli Caddesi No-57 kavşağından Z. Gorgiladze Sokağına kadar giden yoluna sokak statüyü verilmesi ve işbu sokağın adı Nurettin Çarmıklı Sokağı olarak ilan edilmesi hakkındadır

Batum Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin Gürcistan'ın strateji partneri ve yakın işbirliğinde bulunan devletin olduğunu belirtmektedir. Türkiye ile yakın ve iyikomşuluk ilişkiler Gürcistan'ın Batı'ya ve NATO'ya entegre edilmesine büyük destek vermektedir. Türk yatırımcılar Gürcistan'da son seneler boyunca önemli yatırımlar gerçekleştirmişler ve bununla Gürcistan'ın ekonomik gelişmesine ve gelecekte politik güvenliğine yardımcı olmaktadırlar. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti işadamı Nurettin Çarmıklı tarafından Batum'da yapmış olduğu çok önemli yatırım sonucunda Rustaveli Cad. No-28 adresinde yeni ve değerli bir proje gerçekleştirilmiş ve Shereton oteli açılmıştır.

Bu açıdan Batum'da turizmin gelişmesine verdiği büyük katkısını gerekli şekilde değerlendirilmek amaçlayan Batum Meclis Başkanlığı Gürcistan kanunlarının verdiği yetkilerine dayanarak aşağıdaki karar almıştır:

1. Batum Rustaveli Caddesi No-57 kavşağından Z. Gorgiladze Sokağına kadar giden yoluna sokak statüyü verilsin ve işbu sokağın adı Nurettin Çarmıklı Sokağı olarak ilan edilsin.

2. Batum Belediye Başkanlığı (D. Samnidze) kendi yetki çerçevesinde kararnameye göre gerekli işlemler tamamlasın.

3. İşbu kararname Meclisin resmi yayın organlarında yayınlansın.

4. Kararname imza atınca yürürlüğe girmektedir.

Giorgi KİRTADZE

Batum Meclis Başkanı

Batum'daki bir caddeye "Nurettin Çarmıklı" adının verilmesi kararnamesi (2010)

საქართველოს პრეზიდენტის
2013 წლის 07 აპრილის № 07/04/01 განკარგულებით
ნურეთთინ ჩარმიკლი დაჯილდოვდა
ბრწყინვალების საპრეზიდენტო ორდენით
№ 165

By Decree N 07/04/01 of April 07, 2013
of the President of Georgia
Nurettin Çarmıklı
is awarded with the
Presidential Order of Excellence
N 165

საქართველოს პრეზიდენტის
ადმინისტრაციის
President
of Georgia

გ. სააკაშვილი
M. Saakashvili

ბრწინვალების საპრეზიდენტო
ორდენი

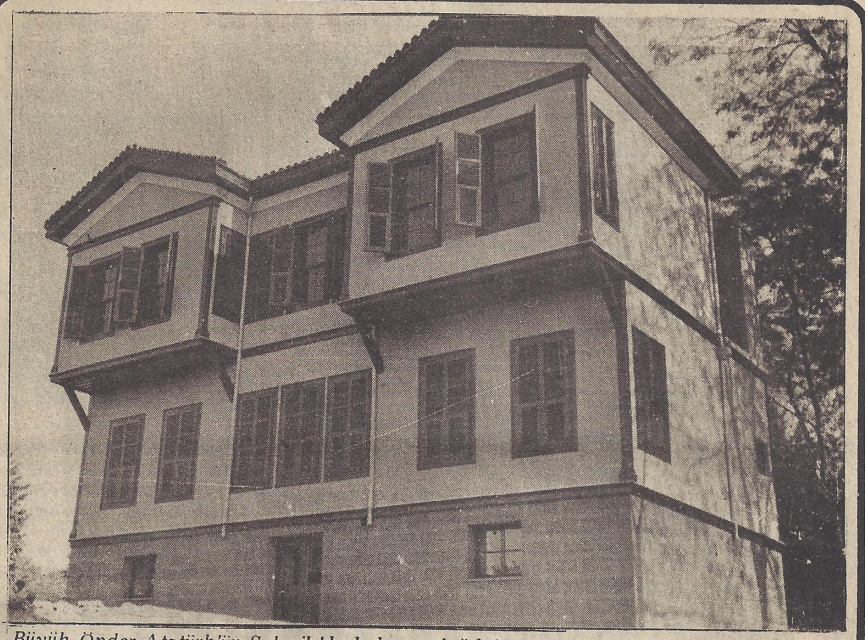
THE PRESIDENTIAL ORDER
OF EXCELLENCE

მოწმობა
Certificate
№ 139

Gürcistan Devlet Nişanı verilmesi (2013)

IMDA "Yılın İş Adamı" Ödülü (2014)

Büyük Önder Atatürk'ün Selanik'de bulunan doğduğu evin aynısı Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği'nde yapıldı. Yarın Devlet Başkanı Evren tarafından açılacak olan evin dış görünüşü (üstte) ve evin yapımını üstlenen işadamı Nurettin Çarmıklı (küçük resim)

Evren, Ankara'da yapılan "Atatürk evi"nin aynısını yarın açıyor

ANKARA (BARIŞ)— Selanik'de Gumrük Memuru Ali Rıza bey ile Zübeyde Hanımın oğlu olarak dünyaya gelen küçük Mustafa, bilindiği kadarıyla, ilkokulun 2. sınıfına kadar mutlu bir yaşam sürdü. Şemsi Efendi ilkokulunun ikinci sınıfında olduğu o yıl, babasını yitirdi. Ondan sonra sıkıntılı yıllar başladı.. Annesi kendisini alarak, köydeki dayısının çiftliğine gittiler. Artık çiftlik ve tarla bekçiliği, karga kovalama günleri başlamıştı...

İşte, Büyük Önder Atatürk'ün 1881'de doğduğu ve babasının ölümüne kadar yaşadığı bu ev bilindiği gibi şimdi müze olarak Selanik'de bulunuyor.

Atatürk'ün 100. doğum yılı nedeniyle Ankara Ticaret Odası bu evin aynısını Ankara'da yaptırma kararı almıştı. Ve bu işi Ticaret Odası üyelerinden İnşaat Şirketinin sahibi Nurettin Çarmıklı tek başına üstlenmişti.

Evin yapılacağı yeri bizzat Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren seçti. Atatürk Orman Çiftliğinde yapımı gerçekleştirilen "Atatürk Evi" yarın Devlet Başkanı Evren tarafından açılacak.

19 Mayıs 1981 günü Başbakan Bülend Ulusu tarafından temeli atılan ev, 29 Ekim'den önce bitirildi. 30 milyon liraya mal olan evin içindeki eşyaların da aynısının yapılması, ya da benzerlerinin temin edilerek bu yeni eve konması gerekiyordu. Kültür Bakanlığı'nın ricası üzerine Nurettin Çarmıklı, bunu da üstlendi. Şimdi Selanik'deki evin aynısı ve içindeki benzer eşyalarla açılışa hazır. Eşyalarla birlikte ev 36 milyon liraya maloldu.

Büyük Önder üç katlı olan bu evin

(Devamı Sayfa 4'te)

Atatürk Evi (1981)

YARIM ASIRLIK ÇINAR NUROL HOLDİNG

Ticaretten savunma sanayine, inşaattan makina ve imalata, turizmden finansa pek çok alanda faaliyet gösteren Nurol Holding, yarım asırlık tecrübesiyle yoluna devam ediyor

Her zaman başarılarıyla ve gerçekleştirdiği ilklerle adından söz ettiren Nurol Holding Yönetim Kurulu Başkanı Nurettin Çarmıklı öz memleketim dediği Ardahan'ı ve yarım asrı deviren Nurol Holding'i anlattı.

■ Artvinli olmanıza rağmen Ardahan'la bir gönül bağınız var. Rahmetli Eyüp Sabri Çarmıklı Ardahan'da iş yaşamını sürdürmüş. Öncelikle sizden bu konuyla ilgili bilgi alabilir miyiz?

Artvin Arhavi kazasındanız. Malumunuz Karadeniz'de para sıkıntısı olduğu için oranın insanları dışarda iş arar. Rahmetli babam Batum'da çalışmış, sonra Batum kesilince Ardahan'a gitmiş. Abisi de Ardahan'daymış. Orada evlenmiş ve ben olmuşum. Ardahan'da, memleketimde, 16 yaşına kadar devamlı kaldım. Çocukluğum okul çağım hep orada geçti. 1947-1948'de ayrıldık Ardahan'dan. Ardahan'da anıların var mı derseniz Ardahan benim için hep aynı, çünkü benim memleketim. Orada doğdum, büyüdüm, arkadaşlarım orada. Arhavi'de beni bir kişi tanımaz ama herhangi bir Ardahanlıya sorun beni tanır. Avşar'lar vardı, Avşar ailesi... Onların çocukları bizim arkadaşımızdı. İbrahim Avşar, Asker vardı Asım. İsmi Asker'di de ismini Asım yapmışlar. Veteriner müdürüydü Erzurum'da. Ardahan'da çok arkadaşlarım var idi. Şimdi tabi ne kadar kaldı araştırmam gerekiyor.

Babamın 1929'larda Ardahan'a gitmesiyle bir Ardahanlı olduk. 1931'de ben doğdum, '48'e kadar hiç ayrılmadım. Sonradan Ardahan'a gittim, keşke gelmeseydim dedim. Çok farklı gördüm. Gittikçe büyüyen şehir daha güzelleşmiş olması gerekirken Ardahan'ı geriye gidici gördüm. Kentleşme plansız ve projesiz gelişigüzel olmuş. Üzüldüm, çünkü bizim zamanımızda Ardahan caddeler geniş Ruslar tarafından yapılmış. Yaya yürüyüş yerleri vardı, yollar vardı, temizdi caddeler ve nüfus azdı. Benim çocukluk dönemimde hatırlıyorum herkes birbirini tanırdı. Küçükler büyükleri, büyükler küçükleri sayguda kusur olmazdı. Benim kimin oğlu olduğumu bilirlerdi, ben o amcanın o abinin kim olduğunu bilirdim.

Nurettin Çarmıklı Ardahan'ı anlatırken zaman zaman gözleri nemlendi...

Nurettin Çarmıklı ile Ardahan'a dair samimi bir sohbet gerçekleştirdik.

Hatta şöyle bir anım var. Şükrü Kanatlı Ardahan'a gelmiş. Bizimle evleri yakındı, o oradan tümene giderken yürüyerek giderdi. Elinde asa, eldivenler, Ardahan dükkanların içine geldiği zaman yani çarşıya millet dışarda otururlar sadece değil içeride otururlar bile saygıdan ayağa kalkardı.

■ Sizce doğu bölgemizin gelişmesi adına yapılan yatırımlar yeterli mi? Hangi alanlarda gelişmeye açık sizce bu bölge?

Biz çocukken hayvancılık vardı orda ve Karadeniz'den gelirlerdi yağ alırlardı, İstanbul'a ve başka yerlere satarlardı. Muazzam hayvancılık vardı, hayvanlar besiliydi, bakımlıydı. Hayvanlar getirilirdi her sene İstanbul'a satılırdı. Benim çocukluğumda Ardahan hayvancılık açısından gelişmeye çok müsaitti. Fakat şimdi ne yazık ki köyüler bile evlerine bir-iki hayvandan fazla almıyorlar. Hayvancılık diye bir şey kalmamış. Hayvancılık açısından gelişmesi gereken bir bölge.

■ Sınır kapıları açılıyor ardı ardına, Artvin'e bağlantı tüneli yapılacak, Ulaştırma Bakanı'nın da desteği var bölgenin canlanması adına. Siz nasıl görüyorsunuz gelecek dönemi?

Böyle bir hareketlilik ve tanıtım olduktan sonra kısa zamanda Ardahan kendini toparlar. Oradan göçü durdurmak lazım. Sayın Bakanın da yardımıyla tahmin ediyorum toparlar. Çünkü halk çalışkandır. Karadenizliler oraya gelmiş yerleşmişler, iş yapmını, çalışmayı öğretmişler. Ardahan gayet iyi çalışıyor şimdi... Bakanımızın da özel ilgisinin çok büyük yararı olacağını düşünüyorum.

100. Yıl Başarılı İşadamları Plaket Töreni'nden bir kare. Fotoğrafta Vehbi Koç, Sezai Türkeş ve Nurettin Çarmıklı bir arada.

İyilik meleği İşadamı

■ Ardahan yönelik yapmış olduğunuz herhangi bir yatırım var mı? Kazandırmış olduğunuz bir şey var mı?

Çocukluk anılarını orada geçtiği için Ardahan'ın ne tür sıkıntılar içinde olduğunu biliyorum. Benim de niyetim orada okul yapmaktı. Otağlı Kıran köyünde devlet okul yaptı, sene 1944. Ben de 11-12 yaşlarındayım. Annem bağırırdı, döverdi, ben de kaçar babama giderdim, köyde kalırdım. Yürüyerek gidebilirdim köye. İçimde ukde kalmıştı, ben de okul yapacağım diye.

Şimdiki sayın reisi cumhurumuz, başbakandı. Şantiyede konuşma yaparken inşaatın yapımından memnun olduğunu söyledi ve "bu memnuniyetinin karşılığında bize bir okul yapacak" deyince Gümüşhane Valisi dedi ki (Kürtün'de, Kürtün Barajını yapıyorduk) "Efendim dedi Gümüşhane'de okul yaptıralım". Sayın Başbakanımız da "Gümüşhane'de okul yapacaksınız" dedi. Bir düşündüm, kardeşlerimle de konuştum, niye orada yapalım dedik doğduğumuz kendi memleketimiz varken. Hemen açtık telefonu biz okulu Ardahan'a yapacağız. Ardahan Merkez dedi ki, benim okul ihtiyacım yok. Dediler ki Göle'ye okul yapalım, tamam dedik. Göle'ye giderken Tahtakıran Köyü'nü gördüm. Babam burada okul yapacaktı dedim, burada yapalım. Gittim, gördüm askeriye o okulu yıkmış, kendisi orada biraz daha büyük bir okul yapmış. Dedim o zaman merkezde yapalım, Göle'deki okulu yaptım.

Tahtakıran Köyüne de dedim ki siz bir şey istiyor musunuz? Hanımlar da vardı, su istediler. Ben de dedim ki suyu ben getireceğim. 4-5 ay içinde evlerin içine kadar suyu getirdim. Açılışta dönemin Başbakanı geldi, okulu açtı. Ben de köye gideyim, bakayım memnunlar mı dedim. Hayatımda gördüğüm ilgiye, sevgiye, sefkate bin basti orada gördüklerim. O kadınların vücutlarıyla taşıdığı suyu evin içinden çeşmeyle almaları nedeniyle ne dualar aldım. Eğer biz şu anda yaşıyorsak bu dualar sayesinde rahat yaşıyoruz. Oradaki duayı hiç unutamam.

Ardahan benim öz memleketimdir. Ardahan'la hiçbir zaman bağımı koparmıyorum. Koparmayacağım da...

İlklerin mimarı Nurol

Faaliyet yürüttüğü her iş alanında ilkleri başaran Nurol, 15 Temmuz darbe girişiminde memleketi kurtaran zırhlı araçları üretmesiyle de Türkiye tarihine damgasını vurdu

■ Yarım asrılık bir geçmişe sahip olan Nurol Şirketler Topluluğu ticaretten savunma sanayine, inşaattan makina ve imalata, turizmden finansa kadar birçok sektörde faaliyet gösteriyor. Şirketlerinizi ve faaliyet alanlarını anlatır mısınız?

Babam Göle'deki okulu yaptığında ticaretle uğraşıyordu. Tüccar terziydi, tuhafiye mağazası da vardı. Benimse inşaata yönelik fikirler vardı kafamda. İstanbul'a geldiğimde amaçlarımı inşaat işleri yapıyorlardı. Birkaç sene beraber orada çalıştım, sonra ayrıldık biz. Kardeşimle birlikte Nurol Şirketini kurduk. O zamandan beri de birlikte çalışıyoruz. Savunma sanayine Türkiye'de ilk giren firmayız. Nurol ilklerin şirketidir, bununla iftihar ediyorum. Türkiye'ye teknolojiyi ve tekniği getirme konusunda da ilkiz. Burada meşhur bir Ayaş Tüneli var. O tüneli 1976'da biz yaptık. O çalışmada getirdiğimiz teknolojiden neredeyse bütün mühendisler ders aldı. Türkiye'de tünel yapan bütün mühendisler orada yetişti. Hatta Suudi Arabistan'da Mekke'de filan yapılan tünellere buradan mühendis gönderdik. İlkleri sayıyorum, ilk tüp geçidi de biz yaptık yine, İstanbul'da Marmaray'ı Japonlarla yaptık. Sanayiye başladık, turizme atıldık. Fakat burada gördüm ki, sen bildiğin bir işin dışına çıkarken dikkatli olman gerekir. Turizmde ve diğer işlerde başarısız demeyeceğim ama umduğumu bulamadım. Çok şükür ki, 50 yıl bitti el attığımız hiçbir işte çalışmayan şey yoktur.

Ankara'da Nurol Teknoloji diye bir fabrikamız var. Bunun benzeri Avrupa'da yok. Amerika dışında hiçbir yerde yok. Türkiye'de bir yapıyoruz. Bir ve silisyum karbürden hafif zırhlı yelekler yapıyoruz. Şu anda arabaları zırhlıyoruz, helikopterleri zırhlıyoruz, iş makinalarını zırhlıyoruz. Sınırlarımızdaki karakolları zırhlı karakol yapıyoruz. Tamamen bize ait olan bir teknoloji bu.

Savunma sanayinde Amerika ortaklı bir fabrika kurduk. Burada taşıyıcı zırhlı araçlar yaptık. Nurol Makine diye bir fabrika daha kurduk, bu da ona yardımcı oldu. Bunun yan imalatlarını yaptı. Sonra kendi ar-ge birimini kurdu ve kendi kendine araçlar yapmaya başladı.

Nurol Holding'e yarım asrılık tarihi boyunca gösterdiği üstün başarılar için pek çok ödüle verildi.

15 Temmuz'da kullanılan ve üzerinde uçaksavar bulunan 'Ejder'ler geçenin seyrini değiştirmişti. Ejderler darbecilerin engellenmesinde büyük rol oynadı. Nurol Holding'e AR-GE Merkezleri Zirvesi'nde bu araçla ilgili bir plaket verildi. Plaketi Nurettin Çarmıklı aldı. Ödül töreni Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda gerçekleşti.

■ Yalnızca yurt içinde değil yurt dışında da önemli çalışmalarınız ve ortaklıklarınız var, bunlardan söz eder misiniz?

Suudi Arabistan'da, Arap Emirlikleri'nde, Cezayir'de, Fas'ta, Katar'da projeler yaptık ve yapmaya da devam ediyoruz. Katar'da fabrika da kurduk, çelik fabrikası. Bunlar gibi çalışmalarımız var...

Milliyet (2016)